ilke

AYLIK İNCELEME YORUM BELGE DERGİSİ

EMPERYALİZM

ve antiemperyalist mücadele

tektaş ağaoğlu / ali akansel
ali bozkurt / oya baydar / aydın engin
yücel gürsel / mehmet güven
alpaslan ışıklı

5 MAYIS 1974

ilke Mayıs / 1974
Sayı : 5

AYLIK İNCELEME YORUM BELGE DERGİSİ

İÇİNDEKİLER

Kurucular: Oya Baydar, Aydın Engin, Yusuf Ziya Bahadınlı / Kurucular adına Sahibi: Yusuf Ziya Bahadınlı / Yazıişleri müdürü: Aydın Engin / Yazışma ve havale adresi: P.K. 71 İstanbul / Yönetim yeri: Cağaloğlu, Başmüsahip sokak, Tan Apartmanı, kat: 3 / Dağıtım: Hür Yayınevi Ankara Caddesi, Babıali Han kat: 3 - Telefon: 27 15 88 / Abone şartları: Yıllık 100, altı aylık 50 lira. Dış ülkeler için iki katıdır. / Dizgi baskı : Murat Matbaacılık Kollektif Şirketi / Kapak düzeni ve baskısı: Reyo Kollektif Şirketi / İlan: Tam sayfa 500 lira. Diğer ilanlar santimi 25 lira / Mayıs 1974

MİLLİ PİYANGO MİLYON DAĞITIYOR
BANKASI 3.000.000 TL.
MİLLİ EMNİYET SPOR TOTO ŞANS
PİYANGO SANDIK $$$ BANK $ BANK
TL. DAĞITIYORUZ PARANIZI HOLDİNG
LYON 1.000.000 YATIRIN BİNLERCE
DAĞITIY
MİLYON ÜSTÜNE BİNLERCE LİRA TL.
DAĞITIYOR
TL/TL/TL
MİLYON
AAT
ASI
YAPI
BANKASI
SPOR TO
MİLYON . MİLYON
1.000.0
BANK
BANKASI
HER ÇEKİLİŞTE
MİLY

MEMET/74

1 Mayıs İşçi Bayramı kutlu olsun

1 Mayıs işçi bayramıdır. İşçi sınıfına ve tüm emekçi halkımıza kutlu olsun. 1 Mayıs Dünya işçilerinin bayramıdır. 1 Mayıs Amerikan işçi sınıfının, kapitalizmin hunhar saldırısına başkaldırışının, yiğit bir direnişin yıldönümüdür. 1 Mayıs işçi sınıfının evrensel dayanışmasının sembolüdür. Kutlu olsun.

Nedir 1 Mayıs?

1886 yılında Amerika'da patlak veren ekonomik bir krizin yükünü işçi sınıfına yıkmak isteyen kapitalistlere karşı «örgütlü» bir güç, Amerikan işçi sınıfı genel grevle cevap verdi. Sekiz saatlik bir işgünü için, ücretlerin düşürülmesini engellemek için başlatılan genel greve yalnız Şikago'da, Ford imparatorluğunun bu kalesinde 80 bin işçi katıldı. Bütün Amerikan toprakları üzerinde genel greve katılan işçi sayısı 600 bini geçiyordu. Ardından provokatörler, gangsterler, sermayenin kiralık ajanları devreye girdi. Önce bir bomba patlatıldı. Günlerden 4 Mayıs 1886 idi. Ardından polis saldırıya geçti. Beş yiğit işçi lideri tutuklandı ve sorgusuz sualsiz asıldılar. Sermaye saldırıya geçmiş ve terör başlamıştı. Ancak direniş sendelemedi, durmadı, tam tersine, yaygınlaştı. Kısa zamanda Amerika sınırlarını aştı. Sekiz saatlik bir işgünü için başlayan direniş, Dünya işçi sınıfının, sermayeye karşı başkaldırısına dönüşmüştü. Bütün Dünya işçileri genel grevlerle, sempati grevleri ile Amerikan işçi sınıfının yanında yer aldılar. İşçi sınıfı ilk defa evrensel boyutlarda bir dayanışmayı gerçekleştiriyordu.

1 Mayıs Dünya işçi dayanışmasının yıl dönümüdür. Şikago mezbahalarında kana ve ölüme boğulan yiğit Amerikan işçilerinin çaktığı kıvılcımın bütün bir işçi sınıfını kenetlemesinin yıl dönümüdür.

Kutlu olsun. Dünya işçi sınıfına ve Dünya halklarına...

ANTİ - DEMOKRATİK BASKILAR

İLKE'nin 3. sayısı İstanbul 1. Sulh Ceza Mahkemesinin bir kararı ile toplatıldı. Kararın alınmasında etken olan bilirkişi raporu, Sulhi Dönmezer, Sahir Erman ve Duygun Yarsuvat tarafından hazırlanmıştı. Aynı rapora dayanarak İstanbul Basın Savcılığı, İLKE'nin 3. sayısında yayınlanan 6 yazı hakkında soruşturma açtı. İLKE yazarları ifade vermeye çağrıldılar. Toplatma kararını uygulayan görevlilerden bir kısmı, İLKE'nin diğer sayılarını da toplama yoluna gittiler.

İLKE'ye ve diğer bazı yayın organlarına, son günlerde yöneltilen baskılar, demokrasi ve özgürlükler konusunda artık gerilerde kalması gereken, Türkiye halkının mahkûm ettiği bir zihniyetin yeniden ortaya çıkmasıdır.

Demokrasinin bütün boyutlarıyla gerçekleşmesinin, ancak işçi sınıfının ve emekçi halk kitlelerinin siyasete ağırlıklarını koymalarıyla sağlanacağını, gerçek demokrasinin işçi sınıfının öncülüğünde yerleşeceğini biliyoruz. Ancak, demokrasinin sınırlarının genişletilmesinin tartışıldığı, Hükümet sözcülerinin «fikir suçu diye bir kavram tanımıyoruz», «özgürlükler batı demokrasilerindeki düzeye çıkarılacaktır» diye beyanatlar verdikleri şu günlerde, burjuva demokrasisine de ters düşen anti - demokratik baskılara dikkat çekiyoruz.

KİTLE, demokrasi ve sosyalizm yolunda, inanç ve kararlılıkla yürüyecektir.

İLKE

24 Mart 1974'den 23 Nisan 1974'e

24 Mart 1974

- Haşhaş ekimine 6 bölgede devlet kontrolü altında başlandı.
- 27 Mayıs 1960 darbesinden sonra idama mahkûm edilen eski Başbakan Adnan Menderes Dışişleri Bakanı Fatin Rüştü Zorlu ve Maliye Bakanı Hasan Polatkan'ın İmralı'daki mezarlarının nakli için ailelerine izin verildi.
- Millî Selâmet Partisi Meclis Grup Başkanlığı MSP konusunda «maksatlı» yayınlarla ilgili olarak Partinin «sarsılmaz bir bütün» olduğunu açıklayan bir bildiri yayınladı.
- Hükûmet, Kamu İşçilerinin sorunlarıyla ilgili toplantıya DISK'i çağırmadı.
- Fransa'nın Yunanistan'a modern silâhlar satacağı iddia edildi.

25 Mart 1974

- Gümrük ve Tekel Bakanı, sınır kapıları ve havaalanlarındaki gümrüksüz satış yapan mağazaların (Duty Free Shop) ve TIR kamyonlarının kaçakçılığın kaynağı olduğunu, bu mağazaların kapatılacağını ileri sürdü.
- Lüks tüketim mallarından alınan vergi artırılacak.
- Türkiye Yeni Haber-İş Sendikası ile PTT Genel Müdürlüğü arasındaki toplu sözleşme görüşmelerinin olumsuz sonuçlanması üzerine alınan grev kararı Ankara 6. İş Mahkemesi tarafından durduruldu.
- Fransa, kapitalist ülkelerdeki enflasyon salgınının baş sorumlusunun Amerika'nın uyguladığı yüksek fiyat politikası olduğunu söyledi.

26 Mart 1974

● Affa uğramış olanların siyasî haklarının geri verilmesiyle ilgili Anayasa'nın 68. maddesinde değişiklik önergesinin ilk görüşmesi Millet Meclisinde tamamlandı.

● 141 ve 142. maddelerin af kapsamına girmesiyle ilgili CHP-MSP görüş ayrılığının giderildiği bildirildi.

● Tüm Sağlık İşçileri sendikasına bağlı 1000'e yakın işçi İstanbul Üniversitesi Çapa kliniklerinde ve Beyoğlu Belediye Hastahanesinde İşverenin kendi sendikalarını tanımaması ve başka bir sendikanın yaptığı toplu sözleşmeyi uygulamakta direnmesi üzerine direnişe geçtiler.

● Türkiye Sanayici ve İşadamları Derneği'nin önümüzdeki günlerde yapacağı toplantının hükûmetle ilgili amaçları konusunda sermaye çevrelerinde anlaşmazlık olduğu ortaya çıktı.

● Türkiye Avrupa Ekonomik Topluluğu Karma Parlamento Komisyonu toplantısı Batı Berlinde devam ediyor.

● Fransa, Araplardan, ABD'ye karşı petrol ambargosunu sürdürmelerini istedi.

27 Mart 1974

● Genel Af Kanunu Tasarısı Millet Meclisi'nde görüşülüyor.

● Adalet Bakanlığının seçmen yaşının 18'e inmesiyle ilgili bir tasarı hazırladığı açıklandı.

● Sağlık işçilerinin direnişi devam ediyor.

● Barzanî ile Irak Hükûmeti, Kerkük'ün Kürdistanın parçası olması ve bölgeden sağlanan gelirin Irak ile Federatif Kürt bölgesi arasında paylaşılması konularında anlaşamadılar.

● Habeşistan'da yeni karışıklıklar çıktı.

● Dış basında, Yunanistan cuntasının, kendi durumunu güçlendirmek için «Türklere ölüm» kampanyası hazırlığında olduğu iddia edildi.

● Başbakan Ecevit, «Kıbrıs bağımsız bir federatif devlet olmalı» derken. Makarios «Her türlü federatif çözüme karşı olduğunu» bildirdi.

Kıbrıs: Kaynayan kazan

Ali Akansel

Ege denizinde petrol aranması yüzünden Türkiye ile Yunanistan arasında başgösteren anlaşmazlık, iki ülke arasında son aylara kadar süre gelen ilişkileri birden bozmuş, bu arada Başbakan Ecevit'in Türk tezi olarak Federal devleti öneren demeci, Kıbrıs'ta sürdürülmekte olan beşli görüşmelerin kesilmesine yol açmıştı.

Bilindiği gibi Kıbrıs sorununa, «bağımsız, egemen ve üniter devlet» esaslarına dayanan barışçı bir çözüm yolu bulmak amacıyla Kıbrıs Türk ve Rum toplumları temsilcileri arasında 24 Haziran 1968'de başlatılan toplumlar arası ikili görüşmelerden bir sonuç alınamamıştı. 3 Temmuz 1972 tarihinde yeniden ve genişletilmiş olarak başlatılan beşli görüşmelere BM Genel Sekreteri Waldheim'ın özel temsilcisi Osorio Tafall ile birlikte Türk ve Yunan anayasa uzmanları da katılmışlardı. Aradan geçen iki yıla yakın bir süre içinde taraflar, yasama, yürütme ve yargı konularında anlaşmaya varmışlar, uzun tartışmalara yolaçan bölgesel yönetim konusunda bir çözüm bulunması için anayasa uzmanlarına görev verilmişti. Anlaşmazlıklara yol açan polis ve mahkemeler konularında uzlaşmaya varılmasından sonra, bir ara her iki taraf da iyimser bir tutum içine girmiş, görüşmelerin hiç olmazsa 1974 yılında sona ereceği ve soruna bir çözüm yolu bulunabileceğine dair ümitler belirmişti.

2 Nisan 1974 günü, görüşmelerin kesilmesi, siyasi gözlemcilere göre, yeni Türk hükümetinin, Kıbrıs sorununa çözüm yolu olarak gördüğü «Federal Devlet» konusundaki demeçler ile Kıbrıs Türk Yönetimi Başkanı Rauf Denktaş'ın ayrı bir Türk devletinin ilân edileceği yolundaki konuşmalarıdır.

Kıbrıs Cumhurbaşkanı Makarios, «Türk yöneticileri, Kıbrıs sorununa federal bir çözüm bulunması üzerinde ısrar ettiklerine göre, toplumlararası görüşmelere devam etme gereği ortadan kalkmış olur» demiştir. Makarios, bununla beraber görüşmelere yeniden başlanabilmesinin ihtimal dışı olmadığını söylemiş, fakat bunun tamamen Türk tarafına bağlı olduğuna işaret ederek, «Görüşmelerin durdurulmasındaki bütün sorumluluk Ankara'ya aittir» demiştir. Rum tarafının görüşüne göre, Türkiye'nin federatif çözüm isteğini resmen tekrarlaması, toplumlararası görüşmelerin esasını yıkarak, başarısızlığa mahkum etmiş ve devamını da gereksiz kılmıştır.

Kıbrıs'ın «bağımsız, egemen ve üniter» bir devlet olduğu anayasasında saptanmış olduğuna göre, tarafların tutumlarının ve ayrılıkçı politikanın ortaya çıkışını anlamak için, geçmiş yıllara dönerek Kıbrıs sorununun gelişim çizgisini izlemekte yarar vardır :

Kıbrıs Sorununun Gelişmesi

Türk - Rum ayrımı gözetmeden Kıbrıs'ın bağımsızlığını ilk defa savunan, 1924 yılında kurulmuş olan Kıbrıs Komünist Partisi (KKK) olmuştur.

İkinci Dünya savaşı sıralarında güçlenen bu sol hareket, 1941'de Emekçi Halkın İlerici Partisi (AKEL)'ne dönüşmüştür. 1946'da Kıbrıs'ın en güçlü politik kuruluşu haline gelerek beş büyük şehirde mahalli seçimleri kazanmış olan AKEL, Kıbrıs'taki en büyük toprak sahibi olan Ortodoks Kilisesine kafa tutacak tek örgüt olmuştur. 1955'lerde İngiliz sömürge yönetimi tarafından kapatılan partiye bağlı sol sendikaların üye sayısı, 30 bin 375 iken, gerici sendikalarınki 9 bin 767 idi. Faaliyetlerine illegal olarak devam eden AKEL, o günkü koşullar altında antiemperyalist mücadelede kullanılan Enosis sloganına taktik bakımdan karşı çıkılmaması gerektiğini açıklamış fakat İngilizlere karşı verilen mücadeleye aktif olarak katılmamıştır. Yunan burjuvazisine dayanan Rum sağ gerilla yeraltı örgütü

tarafından, Yunan iç savaşında emperyalizmin hizmetinde çalışmış bir CIA ajanı olan Grivas önderliğinde 1955 yılında başlatılan silâhlı mücadele geliştikçe AKEL hareketin dışarıdan destekçisi olmakla yetinmiştir.

1960 öncesi dönemde İngiltere'nin adadan çıkması kesinleşip bir anlaşma ortamı hazırlanınca, faaliyetlerine yeniden izin verilen AKEL, EOKA yı sağcı ve gerici bir örgüt, Grivas'ı da faşist bir kişi olarak tanımlayarak, Kıbrıs'ın tam bağımsızlığından yana olduğunu açıklamıştır. Nitekim AKEL, 1959 anlaşmalarıyla, NATO'ya bağlı Türk ve Yunan alaylarının adaya girmelerine ve İngiliz üslerine karşı çıkmıştır.

Emperyalizmin Oyunları

1955 - 60 döneminde Kıbrıs Türkleri, milliyetçi çevrelerin sürdürdükleri ayrılıkçı politika yüzünden Rumlardan uzaklaşmışlar, Enosis'in gerçekleşmesini istemedikleri veya İngiliz yönetimine sadık kaldıkları için Rumlara karşı İngilizleri desteklemişlerdir. İngiliz sömürgecilere karşı ayaklanan Kıbrıs Rumları mücadelelerini bağımsızlık yanında, Enosis için de yürütmüşlerdi. Günümüzde EOKA - B adıyla faşist Yunan cuntası tarafından desteklenerek eylemlerini yine Kıbrıs'ta sürdürmekte olan EOKA hareketinin, gerçek bir milli kurtuluş savaşının doğmasını engellemek ve adayı bugünlere hazırlamak için düzenlenmiş sözde bir milli kurtuluş savaşı olduğu anlaşılmıştır.

Kıbrıs Türk liderliği ise uzun yıllar Kıbrıs konusunda ne istediğini kesinlikle ortaya koyamamış ve Amerikan emperyalizminin güdümündeki Türkiye hükümetlerine bel bağlayarak pasif durumunu sürdürmüştür.

Öte yandan Kıbrıs Türk toplumunun ilerici kesimi, İngiliz emperyalizminin adadaki işbirlikçilerinin türlü engellemelerine rağmen, Rum işçi sınıfı ile birlikte sınıf mücadelesi vermek üzere sendikalarda ve hatta siyasi partilerde örgütlenmekteydi. Uzun yıllar boyunca ekonomik, sosyal ve hatta kültürel bakımdan birbirine kaynaşmış bir şekilde birarada yaşamış olan Türk ve Rum halkları, günlük hayatları yanında birlikte yürüttükleri eylemlerde de ayrılıkçı politikaya karşı çıkıyorlardı. EOKA ise ikinci bir cephede daha savaşmak istemediğinden Türklerle çatışmaktan çekiniyordu. Böyle bir ortamda 1 Mayıs 1958 günü sol eğilimli Türklerle Rumların birlikte katıldıkları ve antiemperyalist sloganlarla, Kıbrıslıların birarada yaşayabileceklerini kanıtlayan bir gösteri düzenlendi. Bundan birkaç hafta sonra başlayan ardısıra saldırılarla Kıbrıs Türk işçi sınıfının önderleri, ayrılıkçı Türk liderleri tarafından kurulan Türk Mukavemet Teşkilâtı (TMT) tarafından öldürülmek istenmiş, hayatlarını kurtarabilenler yurt dışına kaçmak zorunda bırakılmışlardır. Böylece Türk kesiminde estirilen kanlı terör havasıyla Türk işçiler sendikalarından ayrılmaya zorlanmış, İngiliz yanlısı Türk liderlerine karşı gelişen muhalefet filizleri yok edilmiştir. Bundan sonra İngiliz ajanların akıl hocalığı ile tertiplenen çeşitli provakasyonlarla Türk - Rum çatışması gerçekleştirilmiştir. İngiliz emperyalizminin «böl ve yönet» politikası burada rolünü başarı ile oynamıştır. Bu amaçla, İngiliz sömürge yönetimi adına sağcı EOKA gerillalarına karşı çarpışmak üzere yüksek maaşlı Türk komandolar yazılmış, sonradan TMT'yi oluşturacak

olan Volkan adlı Türk yeraltı örgütü üyelerine büyük para karşılığında Rum EOKA'cılar vurdurulmuştur.

Kıbrıs adasında yüzyıllar boyunca barış içinde birarada yaşamış olan Türk ve Rum halkları arasında düşmanlığın körüklenmesinde Rum sağ yeraltı örgütü olan EOKA ile Türk Mukavemet Teşkilâtı TMT'nin rolleri büyük olmuştur. Liderliklerini Grivas ile Denktaş'ın yaptıkları bu iki örgüt, biryandan «Enosis» ve «Taksim» gibi aşırı milliyetçi ve gerçeklerden uzak fikirler peşinde koşarken bir yandan da İngilizlerin Kıbrıs halklarını ayırma isteğine hizmet ediyorlardı.

İlk Türk Tezi ve Sonrası

Yunan milli burjuvazisinin Enosis (adanın Yunanistan'a ilhakı) kampanyasına karşı Türkiye burjuvazisi, «Kıbrıs Türktür, Türk Kalacaktır» tezi ile karşı çıkmış ve böylece Kıbrıs konusunda ilk Türk tezi ortaya atılmıştır. Bu sırada sermaye çevrelerine yakın Türk basınının kamuoyunu kışkırtıcı yayınları, Türk - Yunan ilişkilerini baltalayarak milliyetçi duyguları körüklüyordu. Bunlara paralel olarak 6/7 Eylül 1955 olayının düzenlenmesiyle, Kıbrıs sorunu artık Türk kamuoyuna mal edilmişti. 1956 yılı sonunda İngiltere son çözüm yolu olarak adanın taksimini ortaya atmış, ayrılıkçı politikanın uzantısı olan bu görüş Yunanistan tarafından reddedilirken, Türkiye başbakanı Menderes tarafından benimsenmişti. Artık Kıbrıs konusunda ikinci resmi Türk tezi için Türkiye'nin her ilinde «Ya taksim, ya ölüm» mitingleri düzenlenmekteydi.

Amerikan emperyalizminin dümen suyundaki o dönemin Türk ve Yunan hükümetleri, NATO'nun güney doğu kanadında barışın devamı ve Amerika'nın askeri - ekonomik yardımlarının sürdürülmesi için, bu dönemde savaşa girmek istemiyorlardı. Aralık 1958'de iki ülkenin dışişleri bakanları Zorlu ve Averof, Paris'teki NATO toplantısında, sürdürülmekte olan Türk - Yunan görüşmelerinin devamına karar verdiler. Altı gün sonra EOKA adada sürdürdüğü tethişi durdurdu. Yedi hafta sonra da, politik bir çözümle, Kıbrıs Cumhuriyetinin temelleri atıldı. Amerikan ve İngiliz emperyalizmi, NATO'nun da Kıbrıs'ta söz sahibi olmasını sağlayacak antlaşmalar hazırlatmıştı. Görüşmeler sonunda Türkiye, Yunanistan ve İngiltere'nin garantör olduğu Zürih ve Londra anlaşmaları imzalandı. Sözde, ada halklarına barış getirecek olan bu anlaşmalar, aslında dengesizlik yaratarak halkları bütünleştirmekten uzak, tutucu bir nitelik taşıyordu. Bu anlaşmalarla kurulan Kıbrıs Cumhuriyeti, Yunanistan ve Türkiye ile ilişkili, toprakları üzerinde egemen İngiliz üsleri barındıran, yarı bağımlı bir devlet haline geliyordu. Fakat İngiltere, Yunanistan ve Türkiye on yıldır kendilerini uğraştıran Kıbrıs sorunundan kurtulmuşlar, yeniden dostluklarını geliştirmek ümidi içindeydiler. Ne var ki, antlaşmaları imzalayan hükümetlerden ikisi düşmüş, Makarios'un Londra'da başaramadığı, nüfusun % 20'sini oluşturan Kıbrıs Türklerine geniş haklar ve garanti veren anayasayı değiştirme çabaları, Türkiye ve Yunanistan'ı, azınlık hükümetleri ile politik kriz içinde yakalamıştı. Makarios sonradan yaptığı açıklamalarda Zürih ve Londra Antlaşmalarını sırf taksimi önlemek için imzaladığını söylemiştir.

Ortadoğu'da halk kurtuluş savaşları ile emperyalist çıkarların tehlike-

ye düştüğü bir dönemde, Rum toplumuna zorla kabul ettirilen Zürih ve Londra antlaşmalarının uygulanmaya başlanmasından sonraki üç yıllık süre, bu antlaşmaların Kıbrıslılar yararına yeniden düzenlenmesi gerektiğini ortaya koymuştu. Antlaşmalardan beklendiği gibi iki toplum birbirinden ayrılmış ve Kıbrıs halklarının bütünlüğü önlenmişti. Bu durum emperyalist güçlerin isteğine uygundu.

İki toplum arasındaki yapay düşmanlığı artırmak için yapılan sistemli çalışmalar yanında, Türk toplumunda TMT, Rum toplumunda ise EOKA silâhlandırılıyordu. 1958'lerde başlatılan, gençliğin askeri eğitim amacı ile Türkiye'ye gönderilmesine devam ediliyor; «Türk'ten Türk'e» kampanyası sürdürülmeye çalışılırken, Rumdan alış veriş yapan Türkler TMT'liler tarafından dövülüyor, Rumdan aldığı malı Türk halkına fahiş fiyatlarla satan Türk sermyedarları Rum burjuvazisi ile kıyaslanabilecek bir düzeye ulaştırılmak isteniyordu. Böylece, emperyalizmin ekmeğine yağ sürecek toplumlar arasındaki dengesizlikler daha da yoğunlaştırılmış oluyordu.

1961 yılında «Cumhuriyet» adı ile çıkmaya başlayan haftalık bir Türk gazetesinin kurucuları olan iki ilerici Türk avukat, sonradan Kıbrıs Türk Halk Partisini kurmuşlar, yapıcı olmayan Türk liderlerini eleştirmeye başlamışlardı. Kısa bir süre sonra, toplumlar arası ayrılığı sağlamak için Rum kesimindeki Bayraktar camiine TMT tarafından konulan bombanın patlaması olayının bir tertip olduğunu, gerekirse faillerini gazetelerinde açıklayacaklarını duyuran iki avukatın maskeli meçhul kişilerce öldürülmesi olayı, Kıbrıs Türk halkı arasında huzursuzluk yaratmıştı.

Silâhlı Çatışmalar Başlıyor

Halkların birbirine düşürülmesi yönünde yapılan çalışmaların oluşturduğu birikim, Makarios'un Anayasanın düzeltilmesi ile ilgili önerilerinin reddedilmesiyle, iki toplumu silâhlı çatışmaya sevkeden patlamaya yol açmıştır. 21 Aralık 1963'te başlayan toplumlar arası çatışmalar, iki topluma da can ve mal kaybı getirmiş, binlerce Kıbrıslı evlerini terketmek zorunda kalmıştır. Böylece sağlanmak istenen bölgesel, fiziki ayrılık da kısmen gerçekleştirilebilmiştir.

Aralık çatışmalarından sonra hükümetteki görevlerine katılmayarak, devlet yönetiminden uzaklaşan Türk bakan ve milletvekilleri, 1967 yılı sonunda «Geçici Kıbrıs Türk Yönetimi» ni ilân ettiler. Bugün Kıbrıs yüzölçümünün ancak % 10 kadarını oluşturan Türk bölgeleri, altısı büyük olmak üzere toplam 73 yerleşme merkezinden meydana gelmektedir. Adanın ekilebilir topraklarının % 30'u Türklere ait olduğu halde, halen Türk toplumunun yönetimindeki ekilebilir toprakların tüm Türk bölgelerine oranı % 17'den fazla değildir. Yönetiminde ne bir liman, ne de bir havaalanı bulunan Kıbrıs Türk Yönetimi, Zürih ve Londra Antlaşmalarını halâ tanıdığını, Türk bakanların eksikliğinde alınan hükümet kararlarının geçersiz olduğunu iddia etmektedir. Toplumlar arası çatışmalar arabulucu pozundaki BM askerlerine ada kapılarını açarken, Türkiye ile Yunanistan'ın Kıbrıs'taki etkisini de yeniden artırıyordu. Böylece Kıbrıs'ın İngiliz üsleri dışındaki toprakları da NATO'nun kontrolüne verilmiş oluyordu. Rum ve Türk toplumları arasındaki anlaşmazlıklar bu açıdan incelendiği zaman, Kıbrıs'taki emperyalist oyunlar büyük bir açıklık kazanmaktadır.

Emperyalizmin, Doğu Akdeniz'de **«Batmaz uçak gemisi»** olarak nitelediği Kıbrıs adasında barışın sürekli olarak engellenmesinin nedenlerini araştırırken, Kıbrıs Cumhuriyetinin devlet yapısı sorununa bir çözüm yolu bulunmasında, Kıbrıs halklarına dıştan çeşitli çözüm yollarının kabul ettirilmek istenmesi ilginç bir durum yaratmaktadır.

Son Durum

Başbakan Ecevit'in Kıbrıs sorununun çözümü için üçüncü Türk tezi olan federasyonu düşündüğünü yeniden açıklaması, toplumlararası görüşmelerin sonuca ulaştığı şu günlerde görüşmelerin kesilmesine yol açmıştır.

Kıbrıs'ta, İngiliz toprağı sayılan hava üstlerinin varlığı Kıbrıs Cumhuriyetinin bağımsızlık, egemenlik ve üniter devlet esaslarına ters düşerken, Kıbrıs Türkleri'nin yerleşimleri için ayrı bir egemen bölge yaratılması halinde, Kıbrıs'ın bir «Devlet» olmaktan çıkacağı muhakkaktır. Bu durumda adanın her tarafında dağınık olarak yaşamakta olan Türkler arasında bir nüfus aktarması olmasa bile, şövenist, ayrılıkçı ve uzlaşmaz bir tutum içinde olan Kıbrıs Türk Yöneticilerinin ileride Kıbrıs'ın taksimine yol açacak Kıbrıs Türk devletçiğini ilân edebilecekleri düşünülebilir. 1963 öncesinde Kıbrıs Rumları ile eşit şartlar altında yaşayan Kıbrıs Türkleri, çarpışmalar sonucu yaratılan bölgeleşme ile ekonomik yönden çok zor bir duruma düşürülmüşlerdir. Sosyal sigorta haklarından yoksun Türk öğretmen ve memurları, Rum kesimindekilerden % 78 oranında düşük ücret almaktadırlar. Toplum sürekli olarak ekonomik ve politik açılardan Türkiye'ye bağımlı tutulmuş, her yıl gönderilen on milyon sterlin de Kıbrıs Türk toplumunu tüketicilikten kurtarıcı yatırımlara harcanmamıştır. 12 bin kişilik işçi ordusunun 9 bininin Rum kesiminde çalışması bunu kanıtlayıcı niteliktedir. Ekonomik ve politik bağımsızlıktan yoksun bir toplumun Kıbrıs'ta bulunması emperyalist devletlerin Orta Doğudaki çıkarları bakımından çok yararlıdır. Kıbrıs Rumları faşist Yunan cuntasına demokrasi dersleri verirken, doğrudan doğruya Türkiye'nin kontrolünde bulunan Kıbrıs Türklerinin önemli bir kısmı ise, Amerikan emperyalizminin çıkarlarını savunacak bir statünün kurulmasında bir koz olarak kullanılmaktadır. Bu durumun devamı için emperyalistlerin yerli işbirlikçileri, «Sırf anlaşma olsun diye anlaşmalara imza atmayacağız» demektedirler. Gün geçtikçe biriken sosyal ve ekonomik sorunları çözümlemeyi başaramayan Kıbrıs Türk yöneticileri, her türlü ilerici düşünceye açık olan Türk halkında yeniden uyanan muhalefeti saptırmak için Kıbrıs Türk İslâm Cemiyeti, Kıbrıs Türk Milli Ülkü Derneği gibi gerici ve faşist kuruluşları desteklemekte; basın - yayın yoluyla halkı şoven milliyetçilikle şartlandırmaktadırlar. Şubat 1973 Cumhurbaşkanı Yardımcılığı seçimlerinde, Kıbrıs Türk toplumunun tek siyasi partisi olan Cumhuriyetçi Türk Partisini rakip olarak dahi göremeyen Denktaş yönetiminin, CTP adayını saf dışı etmek için uyguladığı antidemokratik yollarla başa geçişi bilinen bir gerçektir. Kıbrıs'ta yaşayan Türk ve Rum halklarının ayrılmasından yana olan Denktaş yönetiminin, başa geçmek için neler yaptığı ve ileride neler yapacağı açıkça ortadadır. Yıllarca küçük bir zümrenin ve Amerikan emperyalizminin çıkarları gereğince uyutulmaya çalışan Kıbrıs Türk halkı, Kıbrıs gerçekle-

rine aykırı olan federal devlet tezini barışçı bir çözüm yolu olarak görmemektedir. Siyasi gözlemcilere göre, Amerika altı aya kadar açılması beklenen Süveyş kanalının açılmasından önce Kıbrıs sorununun çözümlenmesini istemektedir. Gözlemcilerin değerlendirmelerine göre, Süveyş kanalının açılması yeni şartlar yaratacak, özellikle Hint okyanusundaki Sovyet gemilerinin faaliyetleri artacaktır. Bundan dolayı Pentagon, Kıbrıs'ın rakip bloklar arasındaki durumunun açıklığa kavuşmasını istemektedir. Doğu Akdeniz'de, Kıbrıs, Lübnan ve Suriye üçgeni içinde Kıbrıs'ın önemli bir rol oynaması nedeniyle Amerikalılar bu önemli faktörün durumunun belli olmasını istemekte, yine gözlemcilere göre önümüzdeki ayların Kıbrıs için karar ayları olacağı bildirilmektedir. Kıbrıs konusunda, önümüzdeki günlerin birçok olaylara gebe olduğunu unutmamak ve Kıbrıs sorunundaki emperyalist oyununu iyi kavramak gerekir.

28 Mart 1974

● Millet Meclisi'nde Genel Af teklifinin tümü kabul edilerek maddelere geçildi.

● NATO manevrası sırasında Türkiye ile Yunanistan arasında yönetime ilişkin anlaşmazlık çıktı. Ancak Türk hava kuvvetleri Ege'de atış tatbikatına devam ettiler.

● Yunanistan'ın Osmanlı İmparatorluğundan bağımsızlaşmasının 153. yıldönümü Türkiye aleyhine bir kampanya ile ve faşist cuntanın sahneye koyduğu silâh ve güç gösterileriyle başladı.

● Türk Sanayici ve İşadamları Derneği'nin düzenlediği ve sermaye içinde görüş ayrılıklarına sebep olan toplantının ertelenmeyeceği bildirildi.

● AET ile Türkiye arasındaki Berlin toplantısı Türkiye'nin umduğu garantiler verilmeden ve tam bir anlaşma sağlanmadan bitti.

● Irak hükûmetinin Kürt İsyanını şimdilik tümüyle bastırdığı haber veriliyor.

● Türk-İş, 1974 Ağustosuna kadar bitmesi beklenen 450 bin işçiyi kapsayacak büyük toplu sözleşmelerde izlenecek stratejiyi tesbit etti: Ücret artışları fiyat artışlarının üstünde tutulacak...

● Ticaret Bakanlığı, tarım kredilerinin dağıtımında güçlük çıkaran noktaların çiftçi lehine değiştirildiğini açıkladı.

29 Mart 1974

● Uzlaşma ihtimali belirmesiyle Çapa kliniklerinde sağlık işçilerinin sürdürdükleri direniş sona erdi.

● İşçileri Bakanlığı'nın biranın ruhsatsız yerlerde satılmasını yasaklaması üzerine Özel Sektör Bira Sanayii Temsilcileri biranın gıda maddesi olduğunu, alkollü içki sayılamayacağını ileri sürdüler.

● Sivyetlerin, Yunanistan'a Kıbrıs konusunda bir nota verdikleri açıklandı.

● Mısır Devlet Başkanı Enver Sedat, Orta-Doğu savaşıyla ilgili bazı açıklamalar yaparken Sovyetleri suçladı, Sovyetlerden kopma eğilimini resmen ortaya koydu.

● Kissinger ABD ile Avrupa arasındaki çekişmeleri «aile kavgası» olarak niteledi.

30 Mart 1974

● PTT Adana ve Ankara işyerlerinde kademeli olarak başlatılan grev, Adana'da, başladığından 4 saat sonra İş Mahkemesi kararıyla durduruldu. Ankara'da devam ediyor.

● Adana'nın Haruniye ilçesindeki Düziçi öğretmen okuluna ve bir ortaokula orak çekiçli bayrak asanların, Atatürk büstünü yıkmaktan da yargılanan üç «sağcı» olduğu anlaşıldı.

● Bütçe görüşmeleri sırasında Tabiî Senatör Ahmet Yıldız ve Suphi Karaman tarafından MIT eleştirildi ve yeniden düzenlenmesi istendi

● Kissinger'in Moskova gezisinin başarısız olduğu söyleniyor.

31 Mart 1974

● Adalet Bakanı MSP'li Kazan, «Af her türlü engellemeye rağmen mutlaka çıkacak» dedi.

● PTT Grevi Ankara'da sürüyor.

● Türk-İş Genel Başkanı Halil Tunç, «12 Mart'tan sonra DİSK'in kapatılmasına biz mani olduk» dedi.

● «Duty Free Shop» işletmecileri büyük gazetelerde yayınladıkları yarım sayfa duyurularla Gümrük ve Tekel Bakanı'nı suçladılar ve iddialarını ispata çağırdılar.

● Erbakan Bütçe Komisyonundaki 142. maddeler fikri suç saymayacak eleştirileri cevaplandırırken, «141 ve hale gelecek» dedi.

● Büyük toplu sözleşmeler için ortak politika tesbit etmek üzere işverenlerin de, önümüzdeki günlerde toplanacakları açıklandı.

GÜMRÜK VE TEKEL BAKANI'NA YÖNELTİLEN TEHDİTLER

Tekel Bakanı'nın sigara kaçakçılığı ile ilgili açıklamalarından sonra, önce gümrük kapılarında, hava alanlarında gümrüksüz satış yapan «Duty Free Shop» işletmecileri; daha sonra da TIR kamyonlarını işleten «Uluslararası Nakliyeciler Derneği» mensupları, açıklamadan çok tehdit ve meydan okuma havası taşıyan yarım sayfalık ilânlar yayınladılar.

Bu ilânlardan da anlaşıldığına göre, gerek Duty Free Shop'ların gerekse TIR kamyonlarının ardında Türkiye'nin birkaç büyük sermaye grubu bulunmaktaydı ve özellikle AP'li basının da boy hedefi haline getirilmiş olan Gümrük ve Tekel Bakanı hedef alınıyordu. Duty Free Shop'çuların ve nakliyecilerin ilân - açıklamalarını sermayenin baskılarına örnek bir belge olarak yayınlıyoruz.

TEKEL BAKANINI İSPATA ÇAĞIRIYORUZ

Gümrük ve Tekel Bakanı Sayın Mahmut Türkmenoğlu 26.3.1974 tarihli gazetelerde, peşin hükümler içinde düzen değiştirme arzusunu ifade edecek tarzda, **tek yönlü** memleket döviz ve vergi gelirlerine ihtiyacı olmadığını ifade ile Duty Free Shop'ların kaçakçılık yaptıklarını iddia ederek hepsinin kapatılacağını beyan etmiştir.

Şu anda memleketimizin muhtelif sınır kapılarında faaliyet gösteren bu mağazaların bağlı bulundukları 4 firma, Sayın Bakanın ifade ettiği gibi kaçakçılık değil, memleket yararına bir hizmet gördüklerini kamu oyuna arzederler.

Duty Free Shop'lara malın gelişinden satıldığı ana kadar bütün muameleler gümrük kontrolunda bulunduğu ve satılan mallara ait antrepoların anahtarları da kendi Bakanlığına mensup yetkililer elinde bulunduğuna göre Duty Free Shop'ların asla bir kaçakçılık müessesesi olamayacağını bizzat Sayın Bakanın ve efkârı umumiyenin bilmesinde faydalar vardır.

Senelerden beri yakalanan kaçak malların Doğu Bloku ve Arap ülkelerinden yurda sokulmakta olduğu bizzat Sayın Bakan ve efkârı umumiye tarafından çok iyi bilinmektedir.

1. Uçak sanayii inkişaf ettikçe yolcu adedinin çoğaldığı görülen Avrupa Hava limanlarında Duty Free Shop'lar açılmış ve belki 20 seneden beri memleketleri için büyük döviz kaynağı olmuştur. Bu fikir ilk olarak 1965 senesinde Türkiye'ye getirilmiş ve ilk olarak iki beynelmilel hava limanımızda başlayan bu satış mağazaları bilâhare görülen büyük faydası nedeni ile diğer gümrük kapılarımızda açılmıştır.
2. Sayın Bakan, bakan koltuğuna oturduğu günden beri çeşitli vesilelerle yaptığı beyanatlarda özel sektörü haksız olarak kötülemiştir.
3. Bu konuda çalışmakta olan 4 firmanın memlekete yaptığı hizmetler aşağıdaki gibidir :
   a) 11.000.000.— $ tutarında dövizi yurda getirmişlerdir ve bu döviz tutarının % 80'i Türkiye'den transit geçen yolculardan elde edilmektedir.
   Her yıl % 50 oranında artmakta olan bu ilâve döviz geliri, Duty Free fiyatlarının diğer memleketlerden düşük tutulması ile sağlanmıştır.
   b) Bu firmalar memlekete 54.141.000 TL. tutarında Kurumlar ve Stopaj vergisi ödemişlerdir.
   c) Bu 4 firmada 330 adet personel çalışmakta ve her aile 4 kişi düşünülürse 1320 aile ferdi bu firmalardan geçimini sağlamaktadır.
4. Şirketler adına gelen bütün içki ve sigara kasalarının üzerine firma damgası vurdurulmaktadır. Bugüne kadar yakalanan kaçak sigaraların hiçbiri üzerinde bu damgalar görülmemiştir. Bu husus Tekel Genel Müdürlüğünce de yakinen bilinmektedir.
5. Bugün Merkez Bankamızda 2 milyar dolar döviz stoku var diye döviz getiren işleri baltalamanın Hükûmet politikamızla da telif edilemeyeceği görüşündeyiz. Zira bu sene ithal edilecek buğday, demir, şeker, mensucat ile ilgili sentetik maddeler için harice 300 - 400 milyon dolar gidecektir. Buna ilâveten petrol ve sanayinin ihtiyacı olan hammadde için harcanacak döviz hesaplana-

cak olursa mevcut rezervlerimizin de kısa zamanda eriyeceği kolayca anlaşılır.

Özel sektörün her yaptığı işte, ödediği vergi dolayısile, en büyük ortağı Devlettir. Hiç kâr dağıtmayan Şirketler Kurumlar, Stopaj ve Mali Denge vergisi olarak % 45 vergi ödemektedirler. Kâr dağıtılırsa bu miktar % 70'e kadar çıkar.

6. Sayın Bakan 27.3.1974 tarihli gazetelerde kaçakçılığın önüne geçmek için yeni bir sistem bulduğuna dair bir beyanat vermiştir. Şimdiye kadar yapılan tecrübelere göre kaçakçılığın önüne hiçbir polisiye tedbir ile geçilememiştir. İkramiye dağıtılmakla da önüne geçilemez. Tek ilâcı ekonomik tedbirlerdir.

7. Tekel İdaresi ticari anlamda yabancı içki, sigara ve kahvelerin satışını özel sektörün yaptığı gibi idare edemez.

İçinde bulunduğumuz demokratik rejim devam edecekse bu memleketin kalkınmasında Devlet ve Özel Sektör elele vererek çalışacaktır.

Tekel İdaresinin bu işi daha iyi yapacağı kanaati var ise, bu takdirde Tekel'in yanında özel sektörün de faaliyetine müsaade edilmelidir.

Sosyal Adalet fazla kazanandan fazla vergi almak suretile temin edilir. Meclise sunulan yeni bütçede vergi gelirlerinden 65 milyar elde edileceği hesaplanmıştır. Bunun içinde özel sektörün Kurumlar ve Gelir vergisi çok mühim bir yekûn teşkil etmektedir. Kazanırsa bu vergiyi öder, kazanmazsa ne öder?

8. Tekel'in öncelikle yapması gereken işleri vardır :

   a) İmal edilen sigaranın kalitesi bozuk ve ihtiyaca kâfi gelmemektedir. Her ay binlerce paket kaçak Amerikan sigarası Türkiye'ye girmektedir. Amerikan sigarası için memleketin her döviz kaybı takriben 15 milyon dolardır. Birçok Doğu Bloku ve Arap ülkeleri bu işten yüzbinlerce dolar kazanmaktadırlar. Bu paralarla her iki senede bir mükemmel bir sigara fabrikası yapmak mümkündür. Türkiye'de vatandaş aradığı sigarayı bulamadığı için Amerikan sigarasına alışmış vaziyettedir. Bu işin halli için birada, kibritte ve tuzda olduğu gibi devlet vergisini almalı ve devletle birlikte özel sektör de sigara imal edebilmelidir. Bu suretle kaliteli ve kâfi miktarda sigara imal edilecek ve kaçakçılık önlenecektir.

   b) Çaykur'un senelik zararının 900 milyon lira olduğunu 20.3.1973 tarihli gazeteler yazdı. Bu büyük zararın telâfisi veya asgariye indirilmesi için yoğun bir çalışma yapılmalıdır.

   c) Devletin yapıp sattığı kibritin her kutusunda 10 kuruşa yakın zarar vardır. Bu meselenin de tetkiki icap eder.

9. Avrupa ülkelerinde Duty Free Shop'lar özel sektör tarafından idare edilmektedir. Hatta Romanya'daki bir sınır kapısında bir Türk firmasına Türk mamullerini satması için izin ve yer verilmiştir.

Doty Free Shop İşletmecileri

GÜMRÜK VE TEKEL BAKANINI AÇIKLAMAYA DAVET EDİYORUZ

Sayın Gümrük ve Tekel Bakanı Mahmut TÜRKMENOĞLU'nun bakanlığı ile ilgili her meselenin basına ulaştırılması anında, ısrarla T.I.R. Kamyonlarının sigara kaçakçılığı yaptığı konusundaki açıklamalarını biz Türk Nakliyecileri olarak hayretle karşılamış bulunmaktayız.

Her türlü kanuni olanaklara sahip bulunan Sayın Bakanın, uluslararası kara nakliyatı yapan Türk Firmalarını, genellikle itham altında bulundurması her halde ne kendilerinin ne de diğer devlet görevlilerinin hakkı olamaz. Bu bakımdan kaçakçılık var ise, ilgililerin bunu önleyememe aczlerini bir takım yuvarlak ve gerçek dışı lâflarla ekonomimize büyük katkısı olan şerefli Türk Karayolu Nakliyeciliğine yükleme çabası, yanlış bir tutum ve zihniyetin hazin örneklerinden biridir.

Sayın Bakan, olay ve isim bildirerek sözlerini kesin bir açıklığa kavuşturmalıdır. Bilemediğimiz kanun dışı olaylar var ise, Uluslararası Nakliyeciler Derneği olarak Sayın Bakana ve diğer ilgililere her türlü yardıma hazır olduğumuzu önemle belirtmek isteriz. Bu gerçek noktasından başlamak üzere :

1 — T.I.R. «Milletlerarası Kara Nakliyatı Sözleşmesi» bünyesinde Avrupa ülkelerinin 50.000'i aşkın vasıtası mevcutken, Türk Nakliyecileri olarak yukarıdaki rakama 900 civarındaki treyler ile iştirak etme noktasının henüz başındayız.

2 — Bütün dünyada ilerleyen nakliye tekniği sonucu karayolu ulaşımı büyük önem kazanmakta, kapıdan kapıya taşıma ile sanayi ve tarım kollarında büyük hizmetler ifa etmektedir. Ülkemizden kısa bir örnek alırsak, 900 adet civarındaki vasıta sayısı (1973 senesi içinde) ülkemize 30 Milyon Dolar'ı aşan efektif döviz ve döviz tasarrufu karşılığı gelir sağlamıştır.

3 — Yeni yeni gelişmekte olan Türk Karayolu Nakliyeciliğinin şefkatli bir bakıma, hassas bir devlet teşvikine ihtiyacı vardır. Süratli bir aşama içinde görmekle gurur duyduğumuz ihracatımızın ve sanayileşmemizin paralelinde tutulması gereken karayolu nakliyeciliğimizin sayısız dertlerine çare bulunması icabederken, kanunların ve konuya karşı devlet ilgisizliğinin boşluklarından faydalanarak faaliyet gösteren bazı firmaların karıştığı kaçakçılık olaylarından bütün Türk Karayolu Nakliyeciliğini mesul gösterir tarzda konuşmak, Gümrük ve Tekel Bakanlığı makamı ile bağdaşmamaktadır.

4 — Ülkemizde dev sermayelerle kurulmuş ve kurulmakta olan uluslararası treyler filolarının kaçakçılık töhmeti altında bırakılmasının ne derece doğru olduğu ve süratle gelişmekte olan karayolu nak-

liyeciliğini hangi noktada engelleyeceğinin takdiri muhterem kamuoyunundur.

5 — Bu uğraşı ve zorluklar içinde biz Türk Uluslararası Karayolu Nakliyecileri olarak Sayın Gümrük ve Tekel Bakanından sigara kaçakçılığı yapan Türk Nakliyecilerinin en kısa zamanda kamuoyuna açıklanmasını ve T.I.R. tezkiyelerinin derhal iptalini, uluslararası karayolu mesleğinden geçimini sağlamakta olan 15.000 civarındaki vatandaşın kişisel ve mesleki şereflerinin korunması yönünden önemle rica ediyor ve durumu muhterem kamuoyuna saygı ile duyuruyoruz.

Uluslararası Nakliyeciler Derneği

Ankara Ekspres	**Ernak**	**Özvarnalı**
Benek	**Er - Şen**	**Selamoğlu**
Bergama	**İstanbul Nakliyat**	**Transural**
Contex	**Koşaroğlu**	**Türkspet**
Egeman	**Movas**	**Urallar**

2 Nisan 1974

- Siyasi hakların iadesi için Anayasa değişikliği Meclis'teki 356 Milletvekilinin 353'ünün olumlu oylarıyla kabul edildi.
- İçişleri Bakanı, bazı tahrik olayları ve orak çekiçli bayraklar asılmasıyla ilgili olarak yaptığı açıklamada, «Bir kısım grupların yüzde yüz karşısında oldukları düşünce ve ideolojilerin lehinde yazı, pankart, afiş ve beyanname dağıttıkları, daha sonra da bu fikir ve ideolojilere karşı gösteri yapmak istedikleri ve yaptıkları, esefle tesbit ve müşahade edilmektedir» dedi ve huzur bozanların hangi fikre sahip olurlarsa olsunlar karşılarında devletin tarafsız gücünü bulacaklarını söyledi.
- PTT grevinin İş Mahkemesi kararıyla Ankara'da da durdurulması üzerine, Halil Tunç grevci işçilerle konuştu ve PTT işçileri işlerinin başına döndüler.
- Türk Yunan ilişkilerinin kritik safhaya girdiği ve Yunan cuntasının kışkırtmalarıyla başlayan Türkiye aleyhinde kampanyanın yoğunlaştığı bildiriliyor.
- Türkiye Sanayici ve Işadamları Derneği'nin toplantısı'na İstanbul, Eskişehir, Adana Sanayi Odaları ve diğer bazı özel sektör kuruluşları katılmadı. Toplantı sönük geçiyor.

PTT GREVİNİN BEKLENMEYEN SONUÇLARI

PTT işçilerinin 30 Mart sabahı başlattıkları grev bir çok çevrede Türk İş'in yeni hükûmeti yıpratmak amacıyla el altından tezgahladığı düzmece grevlerden biri olarak yorumlandı. Nitekim, hükûmet yanlısı kesimler greve karşı çıktılar hatta «kanunsuz grev» deyimini bile kullandılar. Grevlere Halil Tunç'un alışılmamış bir biçimde sahip çıkması, öteyandan grevi örgütleyen ve sürdüren Yeni Haber İş Sendikasının yönetici kliğinin siyasi eğilimleri bu görüşlere haklılık kazandıracak gibiydi. Ancak olaylar umulduğu gibi gelişmedi, Türk İş'in başka hedeflere yöneltmek istediği PTT grevi, PTT işçilerinin yeni ve önemli haklar elde ettikleri «başarılı bir demokratik direniş» niteliği kazandı ve öyle sona erdi.

Grev ilkin 30 Mart Cumartesi sabahı Adana ve Ankara'da 1800'ü aşkın işçinin katılmasıyla başladı. Adana İş Mahkemesi, gre-

vin başlangıcından beş saat sonra «kanunsuz» gerekçesiyle durdurma kararı aldı. Ankara grevi ise yayılarak sürdü. Yeni Haber İş Sendikası, bu arada bir yandan İstanbul'daki PTT işçilerinin direnişe hazır olmalarını istiyor, bir yandan da İzmir'deki PTT işçilerinin işi yavaşlatmalarını örgütlüyordu. Yeni Haber İş Sendikasının sert bir dille tehditler savurduğu bu günlerde henüz Türk İş, işin içinde yoktu ve tavrını belli etmiyordu.

1 Nisan Pazartesi günü Ankara 6. İş Mahkemesi de grevi durdurma kararı aldı. Ancak Yeni Haber İş Sendikası grevleri savundu ve «direnişe devam etmeye kararlı olduklarını» açıkladı. Grev giderek siyasal bir nitelik kazanıyor ve CHP hükûmetini ciddi olarak sıkıştırıyordu. Halil Tunç işte tam bu dönemde, 2 Nisan günü devreye girdi. Gürültülü bir şekilde «PTT işçilerini ve Yeni Haber İş Sendikasını sonuna kadar ve bizzat destekleyeceğini» açıkladı. Aynı günlerde CHP destekçisi çevreler de PTT işçilerinin yıllardan beri süregelen ve yılan hikayesine dönmüş işçi - memur ayrımından doğan «haklı» grevlerini mahkum etme çabası içine düştüler. Tutarsız bir ilericilik anlayışının yönlendirdiği bu çevreler, grevi «kanunsuz» olarak niteliyor ve CHP hükûmetini yıpratmaktan öte anlam ve amaç taşımadığını söylüyorlardı.

Oysa PTT işçilerinin «memur mu işçi mi» sayılmaları gerektiği konusundaki tartışma taa AP zamanına uzanmaktaydı. Son olarak Yüksek Hakem Kurulu kararıyla işçi sayılmaları kararlaştırılan PTT işçileri, Yargıtay 9. Hukuk Dairesinin bu kararı bozması üzerine huzursuzluk içine girmişlerdi. Grevlerin işçiler açısından gerçek amacı da bu idi. Nitekim grev sonunda, PTT işçileri bu istekleri doğrultusunda oldukça önemli adımlar attılar ve yeni Hükûmet'ten kopardıkları tavizlerle, yapılacak yasa değişikliklerinde PTT işçilerinin «işçi» sayılmalarını hemen hemen garantilediler.

Halil Tunç'un Tutumu

PTT işçilerinin haklı direnişine Halil Tunç belirgin bir politik hesapla sahip çıktı. Yeni Haber İş Sendikasının niteliği de aynı hesabın sendika tarafından da yapılmış olduğunu anlatacak açıklıkta, ancak grevler sonuçlarıyla gerek Tunç'un, gerekse sendikanın hesaplarını aştı ve onlar açısından beklenmedik sonuçlara ulaştı.

Tunç bir yandan «kanunsuz da olsa» grevi desteklemekle işçi çevrelerinden prim toplamış, bir yandan da «grevin anlaşmayla çözümleneceğini. Türkiye'nin Şili olmadığını» söyleyerek muhtemel suçlamaları göğüslemek istemişti. Tunç'un bu hesaplarında bir ölçüde başarılı olduğu da söylenebilir. Ama hesap sonuna kadar tutmamıştır. Mahkeme kararları yüzünden resmen kaldırılan grev fiilen ve yer yer sürüp giderken, gerekli politik yatırımını yapmış olan Halil Tunç'un Yeni Haber İş yönetici kliğinin, «işbaşı yapılması ve gayri resmî direnişe son verilmesi» isteğini, PTT işçileri reddetmişler ve hükûmetten somut vaadler istemişlerdir. Nitekim Tunç - Ecevit görüşmesinden sonra, hükûmet uzlaşmaya razı olur bir havaya büründü, İşçiler «en kısa zamanda ele alınacağına söz» verilen işçi - memur ayrımı meselesinin, «işçi istekleri doğrultusunda çözüme bağlanacağına» ilişkin sözlü garantileri aldıktan sonra direniş fiilen de sona erdi.

PTT işçilerinin direnişinde sosyal kanunlar bir kere daha doğrulanıyor ve gerek Tunç'un, gerek sarı sendikanın başka hedeflere yöneltmek istediği hatta başka amaçlarla başlattığı bir eylemde, silâh tersine dönüyor ve tetiği çekenleri vuruyordu. PTT grevleri işçileri için mükemmel bir eğitim olmuş, bilinçlenmelerine önemli katkılarda bulunmuş, üstelik sarı sendikanın - belki de umurunda bile olmayan haklar elde edilerek grev gerçek hedefine de başarıyla ulaşmıştır...

3 Nisan 1974

● Genel Af Kanunu Tasarısının maddelerinin görüşülmesine Meclis'de devam ediliyor. Görüşmeler sırasında kavga çıktığı için oturum ertelendi.

● Türk Sanayiciler ve İşadamları Derneği'nin toplantısı bitti. Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonunun Ankara'da düzenlediği toplantıda sermaye kesimi Hükûmet konusunda kuşkularını dile getirdi.
Fransız Cumhurbaşkanı Georges Pompidou ağır bir hastalıktan sonra öldü.

● Türkiye - Yunanistan ilişkilerine değinen savunma bakanı Hasan Işık, «Müttefikler arasında silâh yarışı olmamalıdır.» dedi.

4 Nisan 1974

● 141 ve 142. maddelerin af kapsamına dahil olması CHP ve MSP Milletvekillerinin oylarıyla kabul edildi. Oturum olaylı geçti, kavga güçlükle önlendi.

● Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonunun genişletilmiş yönetim kurulu toplantısında, «İşverenlerin toplu sözleşmeler sırasında tam bir dayanışma içinde ücret artışlarına karşı koyacakları» bildirildi.

● Yunan basınındaki şoven milliyetçi ve saldırgan kampanyaya karşılık Türkiye'de bazı gazeteler de kamuoyunu tahrik çabalarını sürdürüyor.

● Türkiye'nin ekonomik büyüme hızı 1973'de yüzde 5.5 oldu.

● NATO'nun kuruluşunun 25. yıldönümü münasebetiyle Başbakan Ecevit bir demeç verdi.
NATO'nun kuruluşu sessiz ve sönük bir şekilde kutlandı.

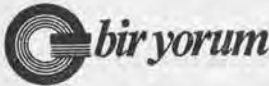
5 Nisan 1974

● Asgarî Ücret Tesbit Komisyonu çalışmalarına başladı.

● Türkiye'de üç milyon işçinin sigortasız olduğu, hizmet akdiyle çalışanların ancak 1,5 milyonunu sigortalı olduğu açıklandı.

● AET'te, Yunanistan'ı ortaklıktan çıkarmanın hukukî formülü aranıyor.

● Yunanistan'ın ABD'ye ısmarladığı ilk parti Phantom savaş uçakları Atina'ya geldi.

Fiyatlar, ücretler ve asgari ücret

Aydın Engin

Asgari ücretler yeniden tesbit edilmek üzere. Konuyla ilgili çeşitli kesimlerde yoğun bir tartışma var. İşçi kesiminin tümünde ise bir bekleyiş ve belirgin bir tedirginlik havası hakim. İşçi kesiminin tümünde dedik, çünkü asgari ücret sanıldığı gibi yalnızca yeni işçileri değil, işçilerin **tümünü** somut sonuçlarıyla çok çok yakından ilgilendiriyor.

Asgari ücret tartışmalarına katılan kesimlerin ise —özellikle sendikaların— konunun gerektirdiği ciddiyetle tartışmaya katıldıkları söylenemez. Çoğu sübjektif, bilimsel savunusu nerdeyse imkânsız yargılarla konuya yaklaşılmakta, «Asgari ücret iki misli olmalıdır!», «Asgari ücret üç misli olmalıdır!» gibisinden, gayri ciddi, «Asgari ücret işçinin insanca yaşamasına elverecek oranda olmalıdır» gibisinden belirsiz ifadelerle dolu görüşler, asgari ücret tartışmasını yönlendirmek istemektedir.

Bu yazıda kapitalist düzende genel olarak ücret, özel olarak asgari ücret konusuna bir yaklaşım yapmaya çalışacağız.

Ücret Nedir?

Kapitalizmin ideologları, kılıf hazırlayıcıları sorunun cevabına farklı yerlerden gelseler de bir noktada birleşmekte ve «Ücret, işçinin, kapitaliste sattığı **emeğin** karşılığıdır» demektedirler. Nice ustalıklı laf cambazlıkları ile örtülmek istenirse istensin, bütün burjuva ekonomistleri, ideologları farklı söylenişlerle de olsa bunu tekrarlamaktadırlar. Ücret'in bilimsel tanımlanması nedir?

En kestirmesi ile : Kapitalist düzende ücret, işgücünün değerinin para ile ifadesidir, yani işgücünün fiyatı'dır.

Görüşümüzü temellendirebilmek için bazı zorunlu açılımları da ekleyelim. İşgücünün değeri nedir? İşgücü nedir? İşgücünün değeri nasıl hesaplanır?

İşgücü deyince, işçinin —insanın— kendinde varolan ve bir kullanım değeri yaratırken kullanılan bütün fiziki, akli, biyolojik yeteneklerin, hünerlerin, bilgilerin bütünü anlaşılır. Her insan'da farklı oranlarda da olsa var olan bu yetenek, hüner, bilgi bütünlüğünün «meta» laşması için insan'ın —işçinin— bir dizi değişiklikleri yaşaması gerekmiştir. Bu değişiklikleri kapsayan sürece, bilim, «emeğin özgürleşmesi» diyor. Buradaki özgürleşme sözcüğü çift anlamlıdır. Bir yandan işgücünü satanın, «Kendi işgücü üzerinde serbestçe tasarrufta bulunabilmesi» gerekir. Yani kölelik, serflik, vb. gibi bağımlılıklar içinde olmamalıdır. Bir yandan da işgücü satıcısının satabilecek herhangi bir malı olmaması, mülkiyet bağından kurtulmuş olması gerekir. Yani «Kendi işgücüne gerçeklik verebilmek için gerekli olan her şeyden yoksun bulunmalıdır».

Bu süreç tamamlanınca işgücü meta'laşır, işgücünü satan da modern işçi haline gelir ve bu süreç bir ülkenin «kapitalistleşme süreci ile özdeştir».

Kapitalizmde işgücü meta'laşmıştır dedik. Ancak bir özellik ve yalnız işgücü adlı metada bulunan bir özellik onu «diğer metalar kalabalığından» ayırır. İşgücünün bir **kullanım değeri** vardır ve yarattığı kullanım değerinin kendisi de bir «değer» kaynağıdır. Bu değer, işgücünün değerinden büyüktür.

İşgücünün Değeri Nedir?

İşçi sınıfının bilimi işgücünün değerini, onun özelliklerini gözden kaçırmaksızın ve fakat, herhangi bir malın (meta'nın) değerini belirleyen kurallarla saptar. Bu bir malın üretimi ve —tabii— yeniden üretimi için ge-

rekli iş zamanı ile belirlenir. İşgücünün değeri, kendisinde «maddeleşmiş» sosyal ortalama emeğin belli bir miktarını ifade eder.

İşgücü yaşayan bireyin ancak kendisinde varolabilir. İşgücünün varlığı —yeniden üretimi— işgücünün sahibinin hayatını devam ettirmesi, hayatını yeniden üretmesi demektir. Bağlarsak, işgücünün yeniden üretimi için gerekli iş zamanı, işçinin hayatını devam ettirebilmesi için gerekli tüketim araçlarının üretimi için gerekli iş zamanına indirgenir ve «işgücünün değeri işgücü sahibinin —işçinin— kendi varlığını devam ettirebilmesi için gerekli tüketim maddelerinin değeri kadardır».

İşgücünün Değeri Nasıl Hesaplanır?

İşçinin, işgücünü harcaması (çalışması), gücünde, dermanında, enerjisinde, kaslarında, sinirlerinde, vb... eksilmeye yolaçar. Bu eksikliğin yerine konması gerekmektedir. İşçinin, çalışma sürecini yarın yeniden tekrarlayabilmesi gerekmektedir. Buradan şu sonuç çıkmaktadır : İşçinin ihtiyacı olan tüketim maddelerinin miktarı, onun yarın yeniden işbaşı yapabilmesine ve bu yarınları tekrarlayabilmesine yetecek kadar olmalıdır.

Görülüyor ki diğer metalardan farklı olarak bu meta'nın (işgücünün) değeri saptanırken, işin içine bazı tarihi ve manevi faktörler giriyor. Çünkü işçinin «yarın yeniden işbaşı yapabilmesine yetecek» tüketim maddeleri miktarı o ülkenin coğrafi özelliklerine, sanayileşme düzeyine, yaşama alışkanlıklarına, o ülkede işçi sınıfının mücadelesinin ulaştığı güce ve düzeye bağlıdır.

Ancak «belli bir ülkede, belli bir dönemde, bir işçi için gerekli ortalama tüketim maddesi miktarı bellidir ve veri'dir».

Metalarda maddeleşmiş değerin para ile ifadesi «fiyat» olduğuna göre, işgücünün fiyatı da, işçinin ihtiyacı olan tüketim maddelerindeki değerin para ile ifadesine eşittir. Yani oldukça kaba bir özetle : ücret, işçinin yeniden işbaşı yapmasına yetecek zorunlu tüketim maddelerinin fiyat toplamına eşittir.

İşgücünün Değeri İle Fiyatı Arasındaki Farklılaşmalar

Genel olarak ücret konusuna yönelttiğimiz bu yaklaşımı tamamlamak için işgücünün değerinin her zaman işgücünün fiyatı ile örtüşüp örtüşmediğini de cevaplamalıyız.

Emeğin üretkenliğindeki, emeğin yoğunluğundaki ve işgünü süresindeki değişmeler işgücünün değeri ile fiyatı (ücret) arasındaki farklılaşmalara yol açarlar. Kapitalizmin gelişmesi içinde ücretler sürekli bir düşme gösterirler. Çünkü teknolojik gelişme, kapitalistlerin emeğin yoğunlaşmasını sağlamak amacıyla geliştirdikleri yöntemler ve işgününden yasal ya da yasa dışı yollarla gerçekleştirilen çalıntılarla işgününün uzatılması, işgücünün fiyatı üzerinde etkili olur.

Ancak biz burada da sekiz saatlik bir işgününde, belli bir teknolojik düzeyde yani üretkenlikte ve belli bir yoğunluktaki emeği veri olarak alabiliriz. Bu şartlar içinde işgücünün fiyatını belirleyebiliriz.

Ücret konusunda son olarak, ücret'i belirleyen en temel faktörün, iş-

çinin işgücünü yeniden üretebilmesi için gerekli tüketim maddeleri miktarı olduğunu belirtelim ve bu miktar'daki değişmelerin coğrafya, sanayileşme, gelişmişlik düzeyi gibi etkenlere ve temelde sermayenin baskısı ile işçi sınıfının mücadele gücü arasındaki nisbi ağırlığa bağlı olarak değiştiğini ekleyelim.

Asgari Ücret

Ücret konusundaki temel doğruları özel bir duruma indirgeyelim. İşçinin işgücünün hiç bir özel eğitim ile zenginleşmediğini, üstün hünerlerle donatılmadığını, en basit niteliklerden ibaret olduğunu varsayalım. Bu nitelikte bir işçinin işgücünün fiyatı, kaçınılmaz olarak en düşük düzeyde olacaktır. Bu tanım Asgari ücret'in bilimsel tanımıdır.

Yani asgari ücret, özel bir hüner, özel bir bilgi ile donatılmamış ve donatılması gerekmeyen işgücünün fiyatıdır. Ancak «ücret» in değerini ve tabii alt - üst sınırını belirleyen ana kanun, asgari ücretin de alt sınırını çizer : «İşgücünün değerinin en alt sınırı, her gün elde edilmemesi halinde, işgücü taşıyıcısının, yani insanın, kendi yaşam sürecini yenileyemeyeceği bir mallar kitlesinin değeri ile, yani biyolojik olarak vazgeçilmesi imkânsız olan tüketim maddelerinin değeri ile belirlenir».

Nominal Ücret - Gerçekte Ücret

Kapitalizmin gelişmesinin ücretler üzerinde sürekli azaltma yönündeki etkisini ele almadan önce nominal (parasal) ücret ile gerçek ücret arasındaki ilişkiyi de görelim. Yukarıda sıralanan tanımlarda açıkça görülüyor ki ücret'in nominal miktarı ne olursa olsun esas ölçüt : **Gerçek ücret**tir. Bir işçinin eline geçen paranın miktarı değil, o para ile satın aldığı tüketim maddelerinin miktarıdır önemli olan. Hemen her zaman nominal ücret, gerçek ücretin üstündedir. Bu durum giderek burjuva ideologlara elverişli bir demagoji malzemesi de sağlar. Ancak biz temel ölçüt olarak «gerçek ücret» i almalıyız. Ücretle ve bu günlerde «asgari ücret» le ilgili tartışmalarda bu ölçüt'ün elden kaçırılmaması gerekir.

Nominal ücretlerdeki artış ne olursa olsun, bu gün Türkiye'de ücretler sürekli bir düşme eğilimi göstermektedirler. Ancak, asgari ücreti tartıştığımız bu yazıda belirtmemiz gereken bir başka önemli nokta daha var : Bu gün Türkiye'de toplam ücretlilere göre, asgari ücretle çalışanların oranında da sürekli bir artış gözlenmektedir. Gerçi elimizde 1973 Temmuz'unda 1.494.300'e ulaştığı bilinen sigortalı işçi sayısının ne kadarının asgari ücretle istihdam edildiğini gösteren bilgi yok, ancak bazı gözlemler yargımızı temellendirmeye yetecektir.

Teknolojik gelişme daha az hüner, daha az bilgi donanımı gerektiren bir istihdamı birlikte getirmektedir. Otomasyon geliştikçe işçinin yaratıcı nitelikleri gereksizleşmekte, denetçilik, nezaretçilik, mekanik bir hareketi tekrarlayıcılıktan ibaret istihdam yaygınlaşmaktadır. Bu gün Haydarpaşa - İzmit sanayi şeridinde, Safraköy, Çerkezköy sanayi bölgelerinde üretime geçen yeni işletmelerde üç beş yüksek nitelikli —gereğinde işveren tarafından yurtdışında kursa gönderilmiş— teknisyen ile, köyden henüz kopup gelmiş niteliksiz işçi yığınları istihdam edilmektedir. Makinala-

rını yenileyen, ya da tevsii yönüne giden fabrikalarda, kıdemli - hünerli, ustalaşmış, kalifiye işçiler çeşitli yollarla tasfiye edilmekte, yerlerine niteliksiz işçiler alınmaktadır.

Öte yandan 1973'de 1.650.000'e ulaşan işgücü fazlasının yolaçtığı yüksek işgücü arzı, işçiler arası rekabeti körüklemekte ve her zaman el altında «asgari ücretle çalışmaya can atan» bir işsizler ordusunu bulundurmaktadır. Özel sektörün bu nimeti (!) sonuna kadar kullandığını ayrıca belirtmeye gerek yoktur kanısındayız.

Ancak gerek nominal ücretlerle gerçek ücretler arasındaki farkın olumsuz yönde çoğalması, gerekse toplam işgücü içinde, asgari ücretle istihdam edilen işgücünün oransal artışı gibi önemli fakat ayrıntı sayılması gereken konular bir yana, biz Türkiye'deki asgari ücret konusuna geçmeden önce kapitalist düzende ücreti belirleyen ana kuralı bir kere daha tekrarlayacağız: Ücret işgücünün değerinin para ile ifade edilmesidir. İşgücünün değeri de, onun yeniden üretimi için gerekli tüketim maddelerinin değerleri toplamına eşittir. Asgari ücret ise, hiç bir özelliği, hüneri, bilgi donanımı olmayan işgücünün fiyatıdır. Böyle olunca da asgari ücret şartlar ve etkenler ne olursa olsun, işçinin yarın yeniden işbaşı yapmasına yetecek miktarda olmak zorundadır.

Türkiye'de Ücret ve Asgari Ücret

Şimdi Türkiye'de ücretlerin ve özellikle asgari ücretin, kapitalizmin bu kuralına uygun olarak saptanıp saptanmadığını, bir başka deyimle kapitalizmin, Türkiye'de oyunu kurallara (kendi kurallarına) uygun olarak oynayıp oynamadığını cevaplamaya çalışalım.

Rekabetçi dönemin gürbüz ve geliştirici gücünü hiç bir zaman yaşamamış olan Türkiye kapitalizmi, uluslararası finans kapitalin ortağı olarak tekelci yapısının bütün sakatlıklarını, yapısal bozukluklarını ekonominin bütün alanlarına bulaştırmıştır. Nitekim, bütün metalar gibi işgücü adlı meta da hiçbir zaman rekabetin etkilediği bir pazar içinde olmamış, öteki metalar gibi, onun da fiyatı «tekelci sermaye» tarafından belirlenmiştir. Bunun politik yansıması asgari ücretin tesbitinin tekellere bağlı bir kurula bırakılması olmuştur. Beş sermaye, beş işçi (!) beş de tarafsız (!) devlet temsilcisinden oluşan on beş kişilik bir kurul, yasa gereğince asgari ücreti belirlemektedir.

Asgari ücreti belirlerken kullanılan ölçü de ister istemez kapitalizmin kurallarına bile uymamakta, tekelci sermayenin süfli varlık koşulları ücreti ve asgari ücreti belirlemektedir.

Nitekim AET ile bütünleşme çabalarına hız veren yerli tekelci sermaye, son yıllarda ücretlerin olağan artışına bile karşı çıkmakta, ancak ucuz işgücü temin edebildiği takdirde AET içinde varolabileceğinin bilinci içinde, bu tavrını 3. Beş Yıllık Plan'da belgelemekten çekinmemektedir.

Kapitalizmin kuralları içinde sermayedar elbette kâr etmek ve bu kâr'ı elden geldiğince artırmak isteyecektir. Gerçekten de kapitalist, bir işgünü için kiraladığı işgücünün, yeniden üretimi için gerekli tüketim maddelerini almaya yetecek kadar bir parayı ücret olarak işçiye öder ve bu işgücünün bir işgünü içinde yarattığı değerin tümüne elkoyar.

Aradaki fark : Kâr'dır. Kârı artırabilmek için, üretiminin teknolojik düzeyini geliştirir, emeğin verimliliğini artırır, yoğunluğunu çoğaltır. Buraya kadar oyun kurallarına uygun oynanmaktadır. Ancak Türkiye'de kapitalizmin sınır tanımaz saldırganlığı, kâr'ın artışını, işgücünün değerini «ödememekte» aramakta ve devlet desteği ile bunu sağlamaktadır. Yani kâr yalnız artı - değer ile değil, gerekli iş zamanından da çalınarak artırılmaktadır. Bunun açık anlamı, işçinin, yarın yeniden işgücü üretimi yapmasına yetecek kadar (bile) tüketim maddesi ihtiyacını karşılayamaması demektir.

Devlet Desteğine Bir Örnek

Türkiye kapitalizminin saldırganlığı ve cüretkârlığı, sımsıkı elinde tutmaya çabaladığı devlet gücünden kaynaklanmaktadır. Bir örnek verelim. Kapitalizmin ücrete ve asgari ücrete ilişkin, yukarıda geniş olarak değindiğimiz ana kuralı şöyle söylemektedir : «İşgücünün sahibi ölümlüdür. O halde, bunun piyasada bulunuşu devamlı olacaksa, ki paranın durmaksızın sermayeye dönüşümü bunu gerektirir... aşınıp yıpranma ile ve ölüm sonucu piyasadan çekilen işgücünün, en azından aynı sayıda yeni işgücü ile devamlı yerini doldurması icabeder. Böylece işgücünün üretimi için gerekli üretim aracı miktarı, bu yenilenmeyi sağlayacak kimselerin, yani işçinin çocuklarının ihtiyacı olan tüketim araçlarını da kapsar ki, bu, nev'i şahsına münhasır malın (işgücünün) sahipleri mal piyasasında ebedileşsinler...»

Kural yoruma gerek duyulmayacak kadar açık : Ücret işçinin ve ailesinin yeniden üretimine yetecek kadar tüketim maddesini almaya yetmelidir.

Oysa Türkiye'de yasalar asgari ücreti şöyle tanımlamaktadır : «Asgari ücret, işçilere normal bir çalışma günü karşılığı olarak ödenen ve işçinin gıda, konut, giyim, sağlık, ulaşım ve kültür gibi **zorunlu** ihtiyaçlarını günün fiyatları üzerinden asgari düzeyde karşılamaya yetecek ücrettir».

Asgari ücret komisyonunda, işveren temsilcileri, asgari ücret yönetmeliğindeki ifadeleri yorumlamış ve ücretin aileye göre değil «tek bir işçiye göre» saptanması gerektiğini öne sürmüştür. AP hükümeti bu yorumlamaya katılmış, Türk İş temsilcileri sözde bir direniş göstermişlerse de daha sonra uzlaşma yoluna gitmişlerdir. 1972'de aynı yorum ve aynı oyun tekrarlanmıştır. Şimdi CHP iktidar ortağıdır ve işçi yanlısı CHP hükümeti, aynı oyunun içine girivermiştir. Resmi açıklamaya göre asgari ücret «tek bir işçi için» hesaplanacaktır.

Asgari Ücretlerin Nominal Seyri

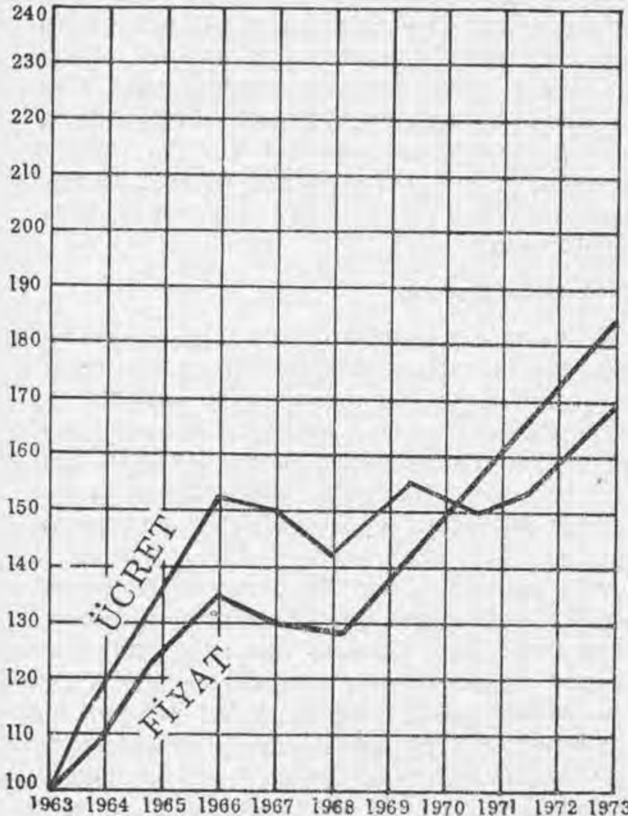
1969 Mayıs'ında tesbit edilen asgari ücretler İstanbul için 19.50, İzmir ve Ankara için 18.00 lira idi. Kanunun, iki yılda bir tesbit edilmesi gerektiğine ilişkin amir hükmüne rağmen, asgari ücretler ancak üç yıllık bir aradan sonra tesbit edildi. 1972 sonlarında tesbit edilen asgari ücretler ise İstanbul'da 25.00 lira, İzmir ve Ankara'da 23.50 lira oldu. Aynı dönem içinde üç şehirdeki fiyat artışları ise sırasıyla yüzde 39,7, yüzde 34,8 ve yüzde 51,4 idi. Yani 1972 sonunda tesbit edilen asgari ücretin sa-

tın alma gücü düzeyini bile koruyamamıştı. Daha açık bir deyimle 1972'de nominal asgari ücretler artmış buna karşılık gerçek asgari ücretler **düşmüş**'tür. Nitekim 1972 Temmuz'unda DİSK tarafından yayınlanan ve oldukça titiz bir araştırmaya dayanan asgari ücret raporuna göre, 1972 asgari ücretlerinin, 1969 düzeyini koruyabilmeleri için bile İstanbul'da 27,24, Ankara'da 27,25, İzmir'de 24,26 lira olması gerekiyordu.

Aynı rapor, asgari ücret için kapitalizmin gerektirdiği kuralı, Türkiye'ye uyguluyor ve 1972 Temmuz'unda Türkiye'de asgari ücret'in ne olması gerektiğini ve ne olduğunu bir tablo ile sunuyordu.

	Gerekli Asgari Ücret	Uygulanan Asgari Ücret	Fark	Eksik Ödeme Oranı (%)
İstanbul	70.93	19.50	51.43	72,51
Ankara	71.43	18.00	53.43	74.80
İzmir	73.07	18.00	55.07	75.37

Görülüyor ki Türkiye'de sermayedar sınıf, niteliksiz işçilere, işgüçlerini yeniden üretmeleri için vermesi gereken asgari ücret'in 1/3'ünden daha azını ödemektedir.

Şimdi asgari ücretler bir kere daha saptanacak. Komisyon çalışmaya başladı, belki bu yazı yayınlandığı sırada sonuç bile alınmış olacak. Oysa 1974 bütçesi ile birlikte TBMM'e sunulan yıllık ekonomik rapora göre 1973 yılı fiyatları, 1972'ye göre toplam 23,7'lik bir artış göstermiştir. Aynı rapora göre fiyat artışlarının maddelere göre dağılımında en yüksek oran hububat fiyatlarında olmuştur. Halkımızın temel besin maddesi olan hububat fiyatlarındaki artış 1973'de, 1972 ye oranla yüzde 36,1 olmuştur. İkinci yüksek artış ise giyim maddelerinde gözlenmektedir : (İstanbul'da) yüzde 15,9, (Ankara'da) yüzde 23,6.

Yukarıda verdiğimiz

rakamlar 1973 yılı Eylül ayına aittir. Oysa 1973 Eylülü'nü izleyen aylarda fiyat artışları aynı hızla devam etti. Ve bilindiği gibi Şubat 1974'de açıklanan zamlarla bir çok temel ihtiyaç maddesinin fiyatı astronomik oranlarda arttı.

Daha da toplayarak söylersek, Türkiye'de fiyatların artış hızına göre ücretlerdeki artış hızı daha düşük düzeyde kalmıştır ve bu da nominal ücretle gerçek ücret arasındaki farkı «uçurumlaştırmıştır».

1974 Mayıs'ın CHP - MSP koalisyonunun iktidarında asgari ücretler işte bu şartlar altında tesbit edilecektir. Konu kaçınılmaz olarak çok yönlü bir önem ve anlam kazanmıştır.

CHP bir sınav verecektir; işçiler için sorun var olma - yok olma sorunu haline gelmiştir, hükümet gerçek bir yol ayrımına gelip dayanmıştır, sendikalar öğüt vermenin, demeç yayınlamanın ötesinde yöntemler geliştirmek zorundadırlar.

Sırasıyla açıklayalım :

CHP Bir Sınav Verecektir

Mecliste 185 iskemle ile çoğunluk partisi olabilmesini CHP büyük ölçüde işçi oylarına, sosyalistlerin oy desteğine borçludur. Bu CHP kurmaylarınca da teslim edilmektedir. Seçim alanlarının «insanca, hakça bir düzen» sloganları şimdi pratiğin çıplak yüzü ile karşı karşıyadır. Ve CHP bir sınavın eşiğindedir. Nedir bu sınav? CHP, düzen değişikliğini, kapitalist düzenin değişmesi olarak anlamadığını defalarca belirtmiştir. Ancak defalarca, «oyunun kurallara uygun olarak oynanmasından» yana olduğunu da belirtmiştir. Aracıya, tefeciye hayat hakkı tanımayacağını söyleyen, ölçüsüz kâr hırsını dengeleyeceğini iddia eden CHP bunu kanıtlamak zorundadır ve asgari ücret bu konuda tartışma götürmez bir ölçü olacaktır. Özetle CHP, işgücünün değerinin, yani hiç değilse kapitalizmde olması gereken ücretin, verilmesini sağlamalıdır.

İşçiler İçin : Var Olma - Yok Olma Sorunu

Her türlü politik endişenin dışında işçi kesimi için bu gün asgari ücretler bir var olma - yok olma sorunu haline gelmiştir. Şu andaki asgari ücretler hayatı devam ettirme olanağı sağlayamayacak düzeydedir. Sorun işgücünü yarın yeniden üretebilme sorunu olmaktan çıkmış, yarın, canlı kalıp kalmamak sorunu haline dönüşmüştür. Devlet İstatistik Enstitüsünün «Hayati istatistikler» ine göre, Türkiye'de asgari ücret alanlar dışında kalan meslek gruplarında 55 yaşına kadar (emeklilik yaşıdır) yaşayabilenlerin oranı yüzde 87,7'dir. Aynı oran, kalifiye olmayan işçilerde, yani asgari ücretle çalışanlarda yüzde 53,4'dür. Bu durumda hayatı koruma içgüdüsü öne geçmekte ve işçiler gencecik çocuklarını tezgâh arkalarına yollamakta, emzikli işçi kadınları, Çalışma Bakanlığı müfettişlerinden saklanarak ve bu yüzden de çoğu zaman sigortasız olarak izbe atelyelerde çalışmak zorunda kalmaktadırlar. Bazan bu da yetmemekte, o zaman işçi karısını ve çocuklarını «köyüne» göndermekte ve kendisi bekâr odalarında sefaletin kucağında hayatını sürdürmeye çabalamaktadır. İşçi ailesi gerçek anlamda tahrip olmakta, ileri teknoloji uygulanan sanayi bölgeleri başta olmak üzere, fuhuş yaygınlaşmaktadır.

Hükümet Yol Ayrımındadır

«Tekelci sermayeyi kuşatmak» gibi iddialı, «Halk sektörü» gibi parlak ve fakat kof sloganlarla işbaşında bulunan hükümet, 25 Şubat zamlarını açıklarken ölçüsüz bir vaadi tekrarlamıştır: «Fiyatlar, ücretlerin önünde olmayacaktır!»

Oysa asgari ücret komisyonu toplantısı ile birlikte hükümet, işçi ailesi yerine tek işçiyi ölçü almayı seçerek bağışlanmaz bir geri adım atmıştır. Ardından da demokratik niteliğine yaraşmayan bir sessizliğin içine gömülmüştür. Bu gün yoğunlaşan asgari ücret tartışmaları üçlü - ikili konuşmalardan çıkmış, tekelci sermayenin «monologu» haline dönüşmüştür. Sermayenin ve özellikle tekelci kesimin ana örgütlerinden biri olan Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu başkanı Halil Kaya, büyük bir pervasızlıkla asgari ücretlerde ancak yüzde 15 - 20 oranında bir artışa razı olabileceklerini belirtiyor, Nisan 1974 içinde birden hareketlenen, hemen her gün bir sözcüsü aracılığıyla gazete sütunlarına görüşlerini yansıtan sermaye kesimi hükümeti işçilere yeşil ışık yakmakla suçluyor, asgari ücretlerdeki aşırı (!) bir artışın, ekonominin sonu demek olacağını söylüyor. Buna karşılık sendikalarda etkisiz bir kaç çıkış dışında bir hareket gözlenmiyor, hükümet ise tam bir sessizlik içinde. Yani, sermaye hükümeti sıkıştırmakta ve bir seçmeye zorlamaktadır. Bu seçmenin belirtileceği en kilit alan olarak da sermaye —tıpkı işçi sınıfı gibi— ücret politikası ve özel olarak asgari ücret tesbitini seçmiştir. Hükümet, suskunluğunu ne kadar sürdürürse sürdürsün, mukadder bir yol ayrımına gelip dayanmıştır. Konunun zamlarda olduğu gibi kılıf giydirilmeye tahammülü yoktur. Oysa CHP kulislerinden sızan haberlere göre, şimdiden CHP'li parlamenterlere, asgari ücret artışının doğuracağı ekonomik açmazlar anlatılmakta, bir dizi, kavranması güç teknik deyim altında gizlenerek, asgari ücretlerin artırılamayacağı empoze edilmek istenmektedir.

Sendikalar Etkin Olmak Zorundadırlar

Asgari ücret konusunun bu kadar yoğunlaştığı bu günlerde sendikalarda ise kavranması güç bir karamsarlık, bir «akibete boyun eğme» tavrı gözlenmektedir. AP iktidarı zamanında gösterilen net tavır takınılmamakta, daha şimdiden «Mümkün değil. Artıramazlar. Çivisi çıkar sonra Türkiye'nin» gibi yargılarla, gülünç düzeyde bir asgari ücreti kabullenme eğilimi içinde görünmektedirler.

Oysa gerek iktidardaki hükümetin niteliği ve kaybetmeyi göze alamayacağı seçmenlerin sınıfsal yapıları, gerekse fiyatların 74 Mayıs'ında ulaştığı düzey ile bırakınız gerçek ücretleri, nominal ücretlerin bu düzeye göre düşüklüğü gözönüne alınırsa, sendikaların demokratik direniş olanaklarının tümünü seferber ederek, sermayenin azgın saldırısına aynı sertlikte cevap vermeleri ve tekelci sermaye ile kıyasıya bir mücadeleyi göze almaları gerekmektedir. Tersi bir tutum bir politik miyopluğun işareti olacaktır. Asgari ücretlerin düşük bir düzeyde tutulmasına rıza gösteren, ya da bu konuda —ve galiba iş işten geçtikten sonra— demeç yayınlamakla yetinen bir sendikanın tabanında çok şeyler değişecektir. İşçi kahvelerinde, tezgâhbaşı sohbetlerinde, asgari ücretlerin düşük olması halinde

büyük işçi direnişlerinin patlak vereceği konuşulmaktadır. Kendiliğinden bir hareket olarak gelişme istidadı gösteren bu eğilimin örgütlü ve Anayasal sınırlar içinde tam bir demokratik direniş niteliğine dönüştürülmesi yalnız asgari ücret sorununa olumlu bir katkı getirmekle kalmayacak, işçi sınıfı mücadelesinde küçük fakat önemli bir niteliksel sıçrama olacaktır.

Bazı Yanlış Yaklaşımlar

Asgari ücret konusunda sol kanadın yaklaşımında da bazı yanlış yargılar gözlenmektedir.

Kimilerine göre asgari ücretten etkilenecek olan işçi sayısı önemli bir yüzde oluşturmamaktadır. Yanlıştır bu görüş. Fabrikalarda yapılacak çıplak bir gözlem bile bunu kanıtlamaya yeter. Kaldı ki asgari ücret yalnızca asgari ücretle çalışanları etkilememektedir. Bir örnekle açıklayalım. Bir fabrikada bu gün 45.00 lira brüt ücretle çalışmakta olan beş yıllık kıdemli bir işçi, asgari ücretlerin yükseltilmesi (meselâ 45 lira olması) halinde, sıfır kıdemli işçi ile aynı ücreti almaya başlayacaktır. Bu yüzden işverenler, bu işçinin ücretinde de belli oranda bir artış yapmak zorunda kalmaktadırlar. Bu etkileşim en yüksek ücretlere kadar zincirleme uzanmakta ve asgari ücretteki artış, bütün işçi ücretlerinde yükselmeyi sağlamaktadır. Kaldı ki asgari ücretler, hemen bütün toplu sözleşmelerin «bazını» oluşturmaktadırlar. Bir çok sözleşmede «Asgari ücrete yüzde ...... zam yapılacaktır» gibi hükümler yer almaktadır.

Bir başka yanlış yaklaşım ise aşırı iyimserliktir. Asgari ücretler düşük olsa bile toplu sözleşmelerle bu farkın kapatılabileceği savunulmakta, konunun abartıldığı iddia edilmektedir. Bu yargı da yanlış. Düşük asgari ücret belki başarılı yürütülen toplu sözleşmelerle izale edilebilir, ancak bunu hemen geniş çaplı «tensikat» lar izler. Teknik deyimle işçi sirkülasyonu diye adlandırılan bu olay, günümüzde durmadan tekrarlanmaktadır. 1972'deki asgari ücretlerin bu düşük düzeyine karşılık yüksek sözleşme zamları alınan işyerlerinde, işverenler sözleşme imzasından hemen sonra geniş çapta işçi çıkarmalara başlamışlardır. İş Kanununa göre, toplu sözleşmenin imzalanmasından sonra işe girenler ilk yılın zamlarını alamazlar. İşveren bundan yararlanmakta, sözleşmeyi imzaladıktan sonra eski işçileri çıkarmakta, yerlerine asgari ücretle yeni işçiler almaktadır.

Bu konuda değineceğimiz ve değinmekle yetineceğimiz son yanlış yaklaşım ise ekonomik mücadelenin işçi sınıfı mücadelesindeki yerini kavrayamayan bir sapma şeklinde ortaya çıkıyor. Ücret artışlarının işçi sınıfının genel mücadelesini olumsuz yönde etkileyeceğini, işçileri «ehlileştirip» devrimci birikimlerini söndüreceğini öne süren bu görüş üstüne yorum yapmayı bile gereksiz buluyoruz.

Sonuç ya da Özet

Ücret ve özel olarak asgari ücret konusuna önce teorik, sonra da pratik bir yaklaşım yapmaya çalıştık. Şimdi yazının başında sorduğumuz soruya net bir cevap verilebileceği kanısındayız :

Türkiye'de sermaye dışa bağımlılığın, tekelci olmanın getirdiği bütün yapısal bozukluklar yüzünden oyunu kendi kuralıyla bile oynayamamak-

ta, ücreti, kapitalizmde metaların fiyatını belirleyen ölçüler içinde bile (ki bu kapitalizmin meşru (!) sömürüsü demektir) satın almaya yanaşmamaktadır. Kâr tutkusu, artı değerle yetinmemekte, işçinin hayatı —gerçek hayatı, biyolojik hayatı— pahasına, işgücünün, değerinden ortalama yüzde 65 eksik fiyatla satın alınmasına yol açmaktadır.

Yeni hükümet bu duruma iktidarının devamı endişesiyle göz yumma eğiliminde görünmektedir. Oysa yeni hükümetin tekelci kesime yaslanarak, ona tavizler vererek kalıcı olmaya çalışması mümkün değildir. Tekelci sermaye yeni hükümetin oluşturduğu siyasi iktidar dengesinin **özüne** karşı çıkmakta, 1971 - 1973 döneminde bir ara ele geçirdiği handiyse «mutlak iktidarı» yeniden elde etmenin politik hesaplarını yapmaktadır. Bu bakımdan var olan durumun bir zoraki nikah olduğunu bildiği halde (ve belki de bildiği için) hükümet ve özellikle CHP tam bir kararsızlık örneği vermektedir. Hükümetin iktidar süresinin uzaması, onun tekelci sermayeye yaslanmasıyla değil, emekçi sınıf ve tabakalarla **ittifak** politikasına yönelmesiyle mümkün olacaktır.

İşçi sınıfı içinde ise siyasal örgütlenme tamamlanamadığı, hatta kurulamadığı için, siyasal nitelikli bir karşı çıkış mümkün olmamakta, buna karşılık ekonomik örgütlerle sürdürülebilecek demokratik direniş sendikaların bağışlanmaz tutukluğu ve suskunluğu yüzünden asgari boyutlara bile ulaşamamaktadır.

Oysa işçi sınıfı biliminin temel kitabı, ücreti belirleyen ekonomik kanunları açıkladıktan sonra ekliyor: «Ücretin düşme ve yükselme düzeyi **temelde** bir yandan sermayenin baskısının, diğer yandan **işçi sınıfının direnişinin** terazinin kefelerine koydukları nisbi ağırlığa bağlıdır».

6 Nisan 1974

● Türkiye -AET Karma Parlamento Komisyonunun Batı Berlin toplantısına Türk heyeti başkanı olarak katılan AP Bitlis Senatörü Kâmuran İnan, «Ortak Pazar'ın Türkiye'yi kendi dışında gördüğünü» söyledi.

● Libya İhtilâl Konseyi Albay Kaddafi'nin siyasî ve idarî görevlerinden bir kısmını geri aldı. Kaddafi'nin bazı yetkileri Başbakan Abdüsselam Callud'a devredildi.

● Kahire-Washington yaklaşmasından sonra Sovyetler Birliği ile Mısır'ın arası iyice gerginleşti.

7 Nisan 1974

● Birleşmiş Milletler Genel Sekreter Yardımcısı Roberto Guyer Kıbrıs konusunda arabuluculuk yapmak üzere Ankara'ya geldi.

● Adalet Bakanı, «141-142 ve 163'üncü maddelerde zikredilen suçların affı konusunda iktidar kanadında bir dönüş olamaz» dedi.

● Amerikan ilaç firmaları, ilaç sanayii için gerekli afyon darlığı nedeniyle, ABD topraklarında haşhaş ekilmesi için geniş çapta kampanyaya giriştiler.

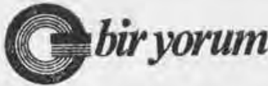
● Demirel, siyasî hakları iade edilecek olan eski Demokrat Partilileri AP'ye çağırdı ve «AP, siyasî hakları iade edilen muhterem zevatın kendi yuvalarıdır» dedi.

● Sedat'ın Amerika'ya yanaşması üzerine Sovyetler

Birliği Mısır'a yaptığı silâh yardımını kesiyor.
● ABD kongresinde Avrupa aleyhtarı hava güçleniyor. Avrupa'daki askerî birliklerin azaltılması görüşü kuvvet kazanıyor.

8 Nisan 1974

● Türkiye-Yunanistan arasındaki ilişkilerdeki gerginlik devam ederken, Başbakan Ecevit «Bazı kimseler bu konularda bizi fazla sessiz görüyorlar. Bu sessizliğe bakıp aldanmamak gerekir» dedi. Başbakan Türkiye ile Yunanistan arasındaki meseleleri siyasî mesele haline gelmeden teknik veya hukukî mesele olarak halletmek istediklerini bildirdi.
● Millî Eğitim Bakanı «Her çeşit paralı eğitim kalkacak» dedi.
● Traktör fiyatlarına yüzde 13 oranında zam yapılırken bazı tekel maddelerine de zam geldi.
● Ziraat Odaları 9. Genel Kurulu'na gönderdiği mesajda Başbakan Ecevit, «Sermaya birikiminin daha sağlıklı ve adaletli yollardan ve öncelikle üretici halk toplulukları elinde oluşmasını sağlamak hükûmetimizin önde gelen amaçlarındandır» dedi.

Özel sektörün saldırıları

Ali Doğu

Geçen ay, özel sektörün yeni hükümete dört bir yandan saldırıya geçtiği ay oldu. «Hür teşebbüs» erbabı, olanca örgütlü güçleriyle hükümeti kuşatıp yıldırmaya, «etkin» kamuoyunu kendilerinden yana kazanmaya çalıştılar. Bir bakıma başarılı da oldular denilebilir: hükümet sözcülerinden kimi zaman, «Vallahi billahi biz sizin sandığınız gibi değiliz,» gibisinden teminatlar kopardılar. Bu arada küçük burjuva demokrasisi, Maliye Bakanının ağzından herkese, haklıya da haksıza da hak vermeye devam etti; ülke sorunlarına, özellikle enflâsyonun yol açtığı ciddi buhrana «muhalefeti ile, iktidarı ile, özel sektörü ile elele vererek» çözüm yolu bulunabileceğini ileri sürüp **herkesi** intibaha çağırmakta her nedense yarar gördü. Üstelik kimi CHP'li bakanların davranışlarına bakılacak olursa, bu yolda ileri sürülen masumiyet iddiaları pek o kadar da samimiyetsiz değildi.

Özel sektörün saldırısı Koç - Eczacıbaşı takımının Amerika dönüşüne rastladı ve özellikle üç yönden geliştirildi :

Parababaları bizzat, kendi ağızlarından, ülkede yatırımların durakladığını, üretimin düşmekte olduğunu ilân ettiler; bunun doğuracağı «acı» sonuçlara «dikkat» i çektiler. Bu durumun nedenini de, herşeyden çok, yeni hükümetin iş çevrelerine yeterince düven sağlıyamamasına bağladılar.

Özel sektör aradığı güveni bulamayıp da hevesi kırılır, yatırımları azaltırsa ne olurdu? Mal darlığı, sıkıntı başgösterir, hayat pahalılığı ar-

tardı. Yani enflâsyon azardı. Parababaları bunun sorumlusunun, doğrudan doğruya, kendilerine güven veremeyen hükümet olacağını ima ediyorlar, hattâ açık açık söylüyorlardı. Oysa yine kendileri aynı ağızda, 1971 - 73 sonu arasında ekonominin «çok iyi» geliştiğini söylemekteydiler. O yıllarda, hep biliyoruz, özel sektöre baya güven veren hükümetler vardı iş başında : Parlamentoya yan gözle bakan, halkın demokratik hak ve özgürlüklerinin üzerine balyozla yürüyen, partiler - üstü hükümetler! Ve o tür hükümetler iş başındayken özel sektör tam bir gönül rahatlığı ve güven içinde iş görmüş, yatırımlarını arttırmış, yurtta üretim gelişmiş, ve hayat pahalılığı resmi, yanıltıcı rakamlarla yüzde 30'un üzerine, gerçekte ise yüzde 70'e yakın bir düzeye ulaşmıştı. Gerçek ücretlerde ise gerileme olduğunu (yüzde 13 - 15) resmi rakamlar dahi açıkça teyid ediyordu.

Böylece özel sektör temsilcileri hangi maksat için hükümetten kendilerine güven verici bir ortam yaratmasını istediklerini açığa vurmuş oluyorlardı. Kendilerine güven vermiş hükümetleri 71 - 73 döneminde kurup yürütmüş olan partilerin ağır hezimete uğradıkları 14 Ekim seçiminden sonra başa geçen yeni hükümetin kendilerine güven vermediğinden yakınmakla da, aynı zamanda, seçim sonuçlarına, yani «milli irade» nin tecellisine ne gözle baktıklarını ortaya koymuş oluyorlardı.

Bu bakımdan özel sektör temsilcilerinin «bu gidişle» ülkede üretimin azalacağından ve bundan «acı» sonuçlar doğacağından yakınmaları, aslında yeni hükümete ve tüm ülkeye yöneltilmiş apaçık bir **siyasi tehdittir.** Buna karşı hükümete düşen görev, tehdide pabuç bırakmamaktır. Yatırımların kısılmasıyla üretimin azalmasından ülke için «acı» sonuçlar doğacağı **ne kadar** doğruysa —ki, tabii doğrudur— hükümet de bu tür **kasıtlı** ve siyasi - maksatlı yatırım kısıtlamalarını önleyici, devlet sektörüne ağırlık verici ekonomik, mali ve idari tedbirleri getirmekte **o kadar** gecikmemek zorundadır. Nitekim yeni hükümeti kuran partilerin seçim öncesindeki vaadlerini, temsil etmeye çalıştıkları çıkarları ve kendi uzun vadeli geleceklerini gözönünde tutarak yavaştan da olsa bu yola yönelecekleri kuşkusu özel sektör içinde gittikçe yer etmekte olduğu içindir ki, parababalarının «Yatırımları kısar, üretimi düşürürüz ha!» tarzında hükümete gözdağı verme çabaları, muhalefet partilerinin af kanunu, fikir özgürlüğü ve «Atatürkçülük» konularında hükümete karşı açtıkları yıpratma kampanyasıyla bir arada yürütülmektedir. Hedef, hükümeti «doğru yol»-dan çıkmamaya zorlamak, olmazsa bir punduna getirip iş başından uzaklaştırmaktır.

Sonra özel sektör sözcüleri hep bir ağızdan, önümüzdeki dönem enflasyonun bir başka nedenden ötürü daha gemi azıya alabileceğinden söz etmeye koyuldular. O neden de, hükümetin, gelirleri mümkün olduğu kadar fiyat artışlarının önünde götürmeye kararlı olduğunu açıklamasıydı. Tabii «hür teşebbüs» erbabı halkın gelirlerinin her zaman mümkün olduğu kadar fiyat artışlarının **ardında** gitmesinden yana oldukları, «yurt çıkarı» nı orda gördükleri ve kendi görüşlerinin «eşyanın tabiatı» na **en uygun** görüş olduğuna inandıkları için, derhal itirazlar yükseldi. «Enflâsyon!» çığlıkları ayyuka çıktı. Sanki 69'dan bu yana sıkı özel sektörcü hükümetler eliyle yürütülen kasıtlı enflâsyoncu siyaset sonucunda hayatın alabildiğine pahalılaşmış olması, 12 Mart - 14 Ekim arasında işçi ücretleri fiilen don-

durularak gerçek ücretlerin fiyatların ardında nal toplar duruma düşmüş olması, 14 Ekim seçimleri sonucunu dahi belirleyen gerçekler değilmiş gibi, işçilerin kıdem tazminatlarıyla asgari ücretlerin arttırılması konularında (ve hükümetin kamu sektörünü ilgilendiren toplu sözleşmelerde aşırı katı bir tavır takınmıyacağını belirtmesi karşısında) özel sektör kuruluşları kıyameti kopardılar. İşveren Sendikaları Konfederasyonu Genel Sekreteri bir bay, «Tüm işverenlerin tam bir dayanışma içinde her türlü aşırı (!) ücret arttırımı taleplerine kesinlikle karşı koyacakları» nı ilân etmekten çekinmedi. Belli ki tüm özel sektör **sırf** «enflâsyon olması için» maliyet artışları konusunda emek kesimine karşı kesin meydan savaşı vermeye, ve kamu sektörünü de peşinden sürüklemeye hazırlanıyordu.

Gerçi seçimden az önce özel sektörcü AP - CGP hükümetinin sözde çalıştırmaya başladığı göstermelik Fiyat Kontrol Komitesi dahi nicedir hiç bir iş görmez hâle getirildiğine göre, her türlü ücret artışı fazlasıyla fiyatların üstüne bindirilerek pekâlâ işin içinden çıkılabilirdi ama, bunun da nihayet bir sınırı vardı : ve o sınır, enflâsyonun zoraki tasarrufa ittiği geniş halk yığınlarının gitgide kesilen satın - alma takatinden geçerdi. Dünya ekonomisinin bugün içinde bulunduğu durumdan ötürü, dışardan ithal edilen yatırım malları ve hammaddelere ödenen yüksek fiyatların üstüne bir de artan ücret ve kıdem tazminatı gibi yükler binecek olursa, hızı artacak maliyet enflâsyonu sanayinin ve tüm ekonominin bu günkü kapasitesinde neyle karşılanacaktı? Hiç birşeyle karşılanmıyacaktı, ve ulu sanayimizin ürettiği mallar elinde kalacaktı! Bu nedenle enflâsyonun belli bir sınırın, yani özel sektörün işine geldiği kadarın üstüne çıkması mutlaka önlenmeliydi; onun için de toplam maliyet içinde emek kesimine düşen payın «aşırı ölçüde», yani özel sektörün satış hesaplarının elverdiği düzeyin üstüne çıkacak kadar artmasının her ne bahasına olursa olsun önüne geçilmeliydi. Bir başka deyişle, işçi ücretlerinin kaderini ve âkıbetini, parababalarının enflâsyondan umduklarıyla buldukları arasındaki ilişki tayin edecekti!

Ne ki «aşırı» enflâsyon ve «maliyet enflâsyonu» konuları safsataya, yalan dolana, aldatmacaya çok açık konulardır. İşçilerin, köylülerin alın terlerinin mekparmak karşılığı olarak elde ettikleri haklı gelir artışında ötürü artan maliyetin olduğu gibi fiyatlara bindirilmesi, meydanı boş bulmuş kapitalizmin değişmez kanunu olabilir ama yurt ve halk çıkarlarına uymadığı bütün belirtileri ve sonuçlarıyla ortadadır. En ufak bir maliyet artışı karşısında gündelik rızklarına kastedilmişcesine feryadı koparanların aslında «aşırı» kazançlar sağladıklarını hepimiz biliyoruz. Bunu bilmekle de kalmıyoruz, yükünü de biz çekiyoruz. Çünkü aşırı kazanç sağlandığı gibi, aşırı kazançlar türlü devlet teşvikleri, vergi iadeleri (vergi kaçakçılığı ayrı bir konu) vs... yoluyla hazineden, yani hepimizin sırtından **bedava kredi** sağlanarak sağlama da bağlanıyor. Öte yandan bu nevi aşırı kazançların maliyet enflâsyonuna katkısının ne ölçülere vardığı, geçende Ticaret Bakanlığına açıklanan ithalâtçı kârlarının yüzde 50'ye kadar çıkmasından da (tabii sadece **resmi** ve en iyi niyetli rakamlar söz konusu) pekâlâ anlaşılıyor. Meselâ yabancı ülkelerin gümrüksüz ve 20 000 liranın altında bir fiyata sattıkları, üstüne de yeterince kâr sağladıkları otomobillerin aynısını niçin bizim —milletimizin ve devletimizin gözbebeği, geleceğimizin ye-

gâne teminatı— ulu sanayicilerimiz burdaki yabancı - ortaklı fabrikalarında monte ederek tanesini 60 000 liranın üstünde fiyatla satıyorlar?

Bu durumda «hür teşebbüs» cü özel sektörümüzün «İşçi ücretleri artarsa zaten yüksek olan maliyetler artar, biz de çaresiz (!) fiyatları arttırırız, ama fiyatlar çok artınca da bu defa malımızı satamayız, o zaman ekonomi durgunluğa sürüklenir, üretim düşer, işsizlik alır yürür, onun için işçi ücretleri artmasın, kalsın kaldığı yerde,» demeleri, açıkça, kendi fıtri yetersizliklerinin, beceriksizliklerinin, yapısal aczlerinin ve **halka karşı** —yabancılarla birlik çıkarlarının ceremesini işçilere, giderek tüm emekçilere çektirmek için başvurdukları kaba bir şantaj— dan başka birşey değildir. Buna karşı yapılacak şey «dış konjonktür» ya da «dünya enflâsyonu» karşısında eli kolu bağlı kalmak, özel sektöre istediği güveni vermek için bin dereden su getirmek, onunla «elele verme» uğruna ona kol kaptırmayı göze almak değil, maliyet artışlarının **büyük ölçüde** aşırı tedbiri vakit geçirmeden almaya yönelmektir; bu arada kamu sektörüne gereğince ve yeterince ağırlık vererek onu doymak bilmez özel sektörün çilekeş fideliği olmaktan kurtarmak, ekonominin gerçek nâzımı rolüne kavuşturmaktır. Böylece yıllardır halkın sırtından sızdırdığı tatlı yağda pişe pişe şişen ve şiştikçe şişinen özel sektörün biraz da kendi yağında kavrularak boyunun ölçüsünü alması da sağlanmış olur ki o dahi sözüm ona «özel» teşebbüsün kendisi için de az bir kazanç değildir.

Özel sektörle özel sektör savunucularının hükümete yönelttikleri üçüncü saldırı, yabancı sermaye konusundaydı. MSP'li Ticaret Bakanının bazı turistik projelerin dış kredi imkânlarını kısıtlayarak gerçekleşmelerini yokuşa sürmesi saldırıya vesile oldu. Burda asıl söz konusu olan, tatlı kâr peşinde her yana olduğu gibi turizm alanına da kol atan üç beş kodaman tekelin özel çıkarlarıydı. Ticaret Bakanı o çıkarları bozar yönde bir karar alınca arı kovanına çomak sokmuş gibi oldu. Çıkarı bozulan üç buçuk yabancı - ortaklı şirket adına sorun, hükümetin ekonomik felsefesi, rejimin geleceği gibi alanlara çekildi. Hattâ, bir yandan yabancı sermayenin türlü meziyet ve faziletine övgüler düzülür onsuz imkânı yok yapamıyacağımız öne sürülür, yabancı sermaye âdeta vatan kurtaran aslan ilân edilirken, öte yandan «yabancı sermaye düşmanlığı» nın «Atatürkçülüğe» ve «çağdaş uygarlığa» aykırı olduğu dahi iddia edildi. (Kimileri yabancı sermayenin kalkınmamıza «vazgeçilmez» katkısını kanıtlamak için sosyalist ülkelerde dahi yabancı sermayeye yer verildiğini, iş alanı açıldığını ileri sürdüler. Tabii bunu yaparken unutur göründükleri ve herkesin de unutmasında yarar gördükleri nokta, hiç bir sosyalist ülkede, oraya iş yapmaya gelen yabancı sermayenin kendi yetiştirmesi ve beslemesi bir yerli sermaye ile ortaklık kurmasının söz konusu olmadığı idi!) Bütün bunlardan güdülen amaç, koalisyonun bir kanadını «gericilik» ve «çağdışılık»-la suçlayıp koalisyon ortakları arasına nifak sokmak, koalisyonun öbür kanadını yabancı sermayeden yana ağırlık koymaya zorlamak, olmazsa salt iktidarda kalma uğruna «ilericilik» ten taviz vermekle suçlayarak sözümona yurt çıkarını gözetmediği gerekçesiyle, gerçekte ise bazı belirli **özel çıkarları** bozduğu için hükümeti baskı altına alıp yıpratmaktı.

Bu arada kimi CHP'li bakanların bazı «ilerici» ve «gerçekçi» beyan ve davranışlarıyla bu oyunun içinde olmasalar da, oyuna âlet oldukları

görüldü. Zira sorun, **soyutta** göründüğü gibi, salt turizm yatırımlarının ekonomik kalkınmadaki, yabancı sermayenin de turizm yatırımlarındaki yeriyle ilgili değildi. Yani söz konusu olan şey, ahlâk ya da kültür planında değişik tercihler adına, turizmin gelişmesini kösteklemek, yurt kalkınmasında turizmden sağlanacak kazançlardan sarfı nazar etmek; ya da başka alanlarda olduğu gibi turizmde de yabancı sermayeye kapıları **her hal ve şartta** hepten kapatıp, «böyle olacağına hiç olmasın daha iyi» anlayışıyla ekonominin gelişmesinde yabancı sermayeden sağlanabilecek **her türlü** yarara sırt çevirmek değildi. Asıl sorun, **somutta,** turizmden yurda sağlanacak çıkarın kapkaççı tekellerin başını çektiği kredi, kaynak, toprak ve emek gücü yağmasına âlet edilip edilmeyeceği; daha genel planda, ekonominin, gerçek ve dengeli kalkınmanın zorunlu öncelikleri hilâfına tüketim sanayiini geliştirmeye yönelik dış çıkarlar doğrultusunda büsbütün çarpıtılmasına göz yumulup yumulmıyacağı idi. Ve asıl sorun, yabancı sermayenin yurdun kalkınmasına yardımcı mı olacağı, yoksa yurdun kalkınmasının yabancı sermayenin tekerine mi bağlanacağı konusunda kesin bir karar verilip verilmeyeceği, kararın somut tedbirlerle uygulamaya konulup konulmayacağı, uygulamanın başarısını ve sürekliliğini sağlama bağlayacak yapısal değişikliklerin gerçekleştirilip gerçekleştirilmeyeceği sorunu idi. Bu bakımdan, sosyalist bir ülkeye giden yabancı sermayenin turizm alanındaki yatırımlarıyla **o ülkeye** ve kendine sağladığı kazançla, uluslararası kapitalizmin dümen suyunda sürüklenen az gelişmiş bir ülkeye giren yabancı sermayenin o ülkeye ve **kendine** sağladığı kazanç arasındaki derin nitelik farkı, kimi «ilerici» bakanlarla onları savunan «gerçekçi» yazarları belli ki hiç mi hiç ırgalamıyordu.

9 Nisan 1974

● Bazı gazetelerin Türk - Yunan gerginliği konusundaki tahrikçi yayınları sürüyor.

● Yunan cuntası Türk basınında çıkan yorum ve demeçlerin yayımlanmasını yasakladı.

● Millet Meclisi Af Kanunu Tasarısını görüşmeye devam etti.

● Fransa'da Cumhurbaşkanlığı seçim yarışı hızlandı. Sol cephenin tek adayı: Sosyalist Mitterand. Sağ iktidar partileri tek aday çıkaramıyorlar.

● Ege denizinde petrol aramak üzere TPAO'ya yeni ruhsatlar verildi.

10 Nisan 1974

● Yunanistan, Türkiye ilişkilerinde gerginleşme olmadığı yolunda, resmî ve yarı resmî açıklamalar yapıyor.

● Muhalefetin engelleme çabalarına rağmen Genel Af Kanunu teklifi Mecliste 185 red oyuna karşılık 207 oyla kabul edildi.

● İsrail Başbakanı Meir istifa etti ve en kısa zamanda genel seçimlere gidilmesini önerdi.

● Amerika Suudî Arabistan ilişkileri gelişiyor.

AF, MSP VE KASITLI YANLIŞ HABERLER

Af konusunun Millet Meclisinde görüşülmesine başlandıktan sonra MSP üzerinde yoğunlaşan söylentiler arttı. Büyük sermaye basının ayrıntısız bütün kesimlerinde, af konusunun ve özellikle 141 ve 142. maddelerin af kapsamına alınmasının MSP'yi karıştırdığını, istifaların ve partinin ve giderek koalisyonun çökmesinin an meselesi olduğu söylendi, yazıldı, çizildi.

Ardından Meclisteki oylamada bazı MSP'li milletvekillerinin oylamaya katılmamaları hemen bütün çevrelerde söylentilerin gerçek olduğu kanısını yaygınlaştırdı.

Gerçek nedir?

MSP grubu içinde 141 ve 142. maddelerin af kapsamına alınmasına karşı olan bir grubun bulunduğu bellidir. MSP'nin yarı resmi organı Millî Gazete'nin sahibi Hasan Aksay, oylamada grup kararına rağmen aleyhte oy veren tek MSP'li parlamenter Hüseyin Akmumcu bunların önde gelenleri. Affın kapsamının gruplarda tartışıldığı Mart 1974 sonlarında, MSP'li liderlerin bütün gizleme isteklerine rağmen özellikle Ankara Milletvekili Akmumcu'nun başını çektiği ve sayılarının 8'e ulaştığı bildirilen bir grubun, bu maddelerin af kapsamına alınması halinde Parti'nin ilkelerinin zedeleneceğini öne sürdükleri ve uzlaşmaz bir tutum içine girdikleri de biliniyordu.

Ancak daha sonraki gelişmeler bu direncin sürmesini engelledi. Giderek Hüseyin Akmumcu «tek başına» kaldı. Nitekim MSP yönetici takımı da Akmumcu'ya af tartışmasının «firesi» gözüyle bakıyor. Akmumcu da DP'ye transfer hazırlıkları içinde.

Hesap nedir?

MSP grubundaki affa karşı unsurların, hele meclisteki oylamadan sonra CHP kanadından gelen tepkiler yüzünden başlangıçtaki uzlaşmaz tutumlarını terketmelerinin ve grup kararına uyacaklarını bildirmelerinin temelinde iktidar meselesi yatmaktadır. MSP'liler koalisyonun devamının affa bağlı olduğunu kavramışlardır. Kavramayanlara ise CHP'nin gayriresmî ültimatomu bunu kavratmıştır. Ve MSP'liler, MSP'nin devamının da koalisyona, yani iktidarda kalmalarına bağlı olduğunu pek iyi bilmektedirler. Bakan seviyesinde bir MSP'li, «Biz affın meclisten çıktığı gibi kanunlaşmamasının koalisyonun sonu olduğunu, koalisyonun sonunun ise MSP'nin de sonu olduğunu biliyoruz» demekten çekinmeyecek kadar açık konuşmuştur.

Aynı MSP'li «affın sonunun ne olacağı» sorusunu şöyle cevaplamıştır:

«Af, Meclisten çıktığı gibi kanunlaşacaktır. İşin kilidi 226'ya dayanmıyor mu? O halde mesele yok. CHP ve MSP milletvekilleri affı 226'ya aşan bir rakamla kanunlaştıracaklardır. Bu konuda endişeye mahal yok. Biz bu sorunun, MSP'den bir, bilemedin iki, CHP'den ise bir fire ile atlayacağına inanıyoruz, istihbaratlarımız bize bunu gösteriyor».

Nitekim önceleri bu konuda kendisini angaje edecek sözler söylemekten ısrarla kaçınan ve kuşkuları ister istemez artıran Erbakan da 20 Nisan günü Mersin'de yaptığı konuşmada iddialı konuşuyor ve şunları söylüyordu:

«Af Kanunu geçen sefer Millet Meclisinde görüşülürken kanunun tümünün oylanmasına hafta sonunda sıra geleceği tahmin olunuyordu. Meclis çalışma günü ve saati de ona göre tanzim olunmuştu. Müzakereler tahmin edilenden önce bitti ve oylamaya sıra ani olarak geldi bu yüzden bazı milletvekillerimiz oylamada bulunamadılar. Af Kanununun şayet Senatoda bazı maddeleri değişikliğe uğrarsa AP çok iyi bilmelidir ki Af Kanununun mahiyetini millete yanlış tanıtma çırpınmalarından ve de esasen çok gecikmiş bu kanunu sürüncemede bırakmaktan hiçbir şey elde edemeyecektir. Sadece AP milletimiz indinde hüsrana uğrayacaktır. Zira partimiz milletvekilleri bu sefer tam mevcuduyla oylamada hazır bulunacak ve grubumuz kararı istikametinde oylarını kullanacaklardır.»

Haberler ve gelişmeler

daha sonra CHP kanatlarından sızan bilgilerle de doğrulandı. CHP içinde sadece Erzurum Milletvekili Gıyasettin Karaca red oyu vereceğini açıkça belli etti. Sabahattin Selek gibi oylamada bulunmak yerine bir eğlence yerinde oturmayı tercih edenler ise haysiyet divanına ihraç istemiyle sevk edileceklerini anlayınca yola geldiler.

Senato komisyonunda af tasarısı «kuşa döndürülürken» hükûmet kanadındaki sükûnetin altında yatan da işte bu. Çeşitli kaynaklardan doğrulanan istihbaratlara göre CHP - MSP grupları affı Meclis'ten 226'yı aşan bir oy çoğunluğu ile çıkarabilecek güçte görünüyorlar.

Ancak gerek senatodaki gerekse daha sonra kurulacağı hemen hemen kesinleşmiş olan Senato - Millet Meclisi Ortak Komisyonun'daki engellemeler karşısında her iki partinin de yapabileceği bir şey yok gibi. Bu yüzden CHP çevreleri af konusundaki soruları şöyle cevaplıyorlar: «Geciktirebilirler ancak önleyemezler. Af Millet Meclisinden geçtiği gibi kanunlaşcaktır».

11 Nisan 1974

● MSP'li ticaret Bakanı, yabancı sermaye yatırımlarına yeni bir yön verilmesini istedi. Bu arada turizm yatırımlarının da yabancı sermaye olmadan gerçekleşebileceğini ileri sürdü.

● MSP'den sonra CHP'nin de düşünce özgürlüğü için kanun teklifi hazırladığı bildirildi.

● ABD Kongresinde, Türkiye haşhaş ekerse askerî yardımın kesileceği bir kere daha -alaycı bir dille- belirtildi. Bir New York Milletvekili, konuyla ilgili olarak «Belki artık askerî yardım için bize ihtiyaçları yoktur. Belki de milleti korumak için uçak yerine haşhaş kullanabilirler» dedi.

● Filistin Halk Kurtuluş Cephesi'ne mensup üç «intihar komandosu», Israil'e girip tutuklu bulunan 100 kadar arkadaşlarının serbest bırakılmasını sağlamak için giriştikleri tedhiş eylemi sırasında, 18 kişiyi öldürdüler, 18 kişiyi de yaraladılar.

13 Nisan 1974

● CHP'li Turizm Bakanı Birgit, MSP'li Ticaret Bakanı Adak'ın görüşüne katılmadı ve «Turizmde yabancı sermayenin gereğini» savundu.

● Bazı gazetelerin sürdürdükleri yayınlardan sonra, Milli Türk Talebe Birliği'nin düzenlediği «Yunan'a ihtar» mitingi Istanbul Beyazıt meydanında yapıldı. Miting olaysız geçti.

— Bursa cezaevinde 942 mahkûm affın gecikmesini protesto için ayaklandı.

● Israilli Komandolar misilleme yaparak 6 Lübnan köyünü bastılar. Iki yaşlı köylü öldürüldü, 20 köylü rehin alındı.

● Halk Sektörü, Bütçe Komisyonunda ve sermayenin kuruluşlarından Ekonomik Hukuk Vakfı'nın düzenlediği bir toplantıda tartışıldı.

14 Nisan 1974

● AP Genel başkanı Süleyman Demirel, CHP-MSP koalisyonunun kısa ömürlü olabileceğini ve kısa bir süre içinde, seçimin kaçınılmaz hale gelebileceğini söyledi.

● Türkiye Ticaret Odaları, Sanayi Odaları ve Ticaret Borsaları Birliğinin Ankara'da yapılan toplantısında, hükûmetin tutumu eleştirildi.

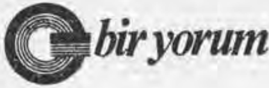
Odalar Birliği Başkanı Sezai Dıblan hükûmetin ekonomik ve sosyal konulardaki kararlarında açıklık olmadığı

için yatırım kararlarında tereddütlerin ortaya çıktığını bildirdi ve Halk sektörüne karşı çıktı. Basına kapalı olarak sürdürülen toplantıda, sermaye içindeki görüş ayrılıkları daha da şiddetlendi ve yönetici kadroya eleştiriler yöneltildi.

● DISK Genel Başkanı Kemal Türkler, Konfederasyonun Kocaelinde düzenlediği toplantıda hükûmetin desteklenmesini isterken, Türk-İş'e de cevap verdi ve Türk—İş'i işçileri aldatmaca politikasıyla uyutma yolunda olmakla suçladı.

● Gümrük ve Tekel Bakanı, «Sigara kaçakçılığı TIR kamyonları ile yapılmaktadır» dedi ve asıl kaçakçılığın İthalat - İhracat yoluyla yapıldığını açıkladı.

● Birinci Teknik Eleman kurultayı sona erdi.

Teknik Elemanlar Kurultayı üzerine

Yücel Gürsel

13 - 14 Nisan'da Ankara'da 150 bin teknik elemanın, 29 kuruluş ve 400'den fazla delege ile temsil edildiği 1. Teknik Eleman Kurultayı toplandı. Teknik elemanlar, düzenin aralarında yarattığı yapay çelişkileri yıllar süren mücadeleleri ile aşmışlar, özellikle 12 Mart sonrası koşullarında örgütlü mücadele vermenin gerekliliği içinde daha bilinçli olarak, halkın ekonomik ve demokratik mücadelesi yanında yer almışlardır.

Kurultay bu mücadele düzeyinin bir aşaması ve maddi temellerinin somut bir göstergesi olmuştur.

Tekelci sermayenin 12 Mart sonrasında, temelde ekonomik saldırısını perdeleyen ve onun bir ürünü olan politik ve ideolojik saldırısı, kendi karşıtı olan halkın, ekonomik ve demokratik mücadelesini zorlu deneyler içinde bilemiş ve bu mücadele iç ve dış dinamiğin elverdiği ölçüde siyasi planda yansımıştır. 14 Ekim seçimlerinin önemi, bu diyalektik karşıtlığın tarihi gelişimin doğrultusunda bir üst düzeyde belirginleşmesinde, tekelci sermayenin, hesaplarının istediği gibi sonuçlanmamış olmasındadır.

Tekelci sermayenin bu dönemde kaybettiği siyasi mevzileri geri alma, kendi kesimleri arasındaki çatlakları sıvama, Uluslararası tekellerle işbirliğini tazeleme girişimleri, örgütlenme ve işleyiş biçimlerinin daha berrak bir şekilde açığa çıkmasına sebebolmuştur.

Tekelci sermaye ekonomik örgütlenmesinin yanısıra açık ve gizli bütün politik ve ideolojik örgütlenmesini seferber etmiş durumdadır. Siyasi partileri, Sanayi ve Ticaret Odaları, Borsalar, Sanayici ve İşadamları Derneği, İşverenler Sendikası Konfederasyonu, Mason Locaları, Eğitim Vak-

fı, Trafik Vakfı, konferans heyetleri, seminerleri, simpozyumları, kilit noktalarındaki bürokratları, titrleri pek yüksek yerli ve yabancı uzmanlar aracılığı ile, en açık ve hayasızından, en bilimsel kılıflısına kadar ağa babalarının çıkar savunuculuğunu yapmakta, tehditler savurmaktadır. Sermayenin güdümündeki basında bütün bu girişimleri amacına en uygun biçimde yansıtmakta, kiralık sözcüleri kıraldan fazla kıralcılıkta yarış etmektedirler.

İçinde bulunduğumuz dönem halkın bütün kesimlerinin ekonomik ve demokratik hakları doğrultusunda en geniş örgütlenmelerini kurmalarının ve güçlendirmelerinin acil bir önem kazandığı dönemdir.

Bu geniş örgütlenme, tekelci sermaye girişimlerinin bütün biçimlerinin atlanmadan tesbit ve teşhir edilerek halkın mücadelesinin maddi biçimlerini, siyasi mücadelenin verimli ve zengin yatağını oluşturacaktır.

Teknik Elemanların üretim içindeki yerleri ve sendikal haklarla donatılmaları, dışa bağımlı bir ekonomiye ve tekelci sermayeye karşı mücadelede önemli bir mevzidir.

I. Teknik Eleman Kurultayı bu doğrultuda atılmış bir adım, sermayenin örgütlerine karşı emeğin, fedakarlığın ve bilincin örgütlenmesinin bir parçasıdır.

Teknik Elemanlar işçi statüsünde olma ve işçi sınıfının yanında yer alma mücadelesini vermektedirler.

1. TEKNİK ELEMANLAR KURULTAYI BİLDİRİSİ

Çalışan kesimlerin bir parçası olduklarını, yurtsever bir bilinçle kavramış olan ve Türkiye'deki 150 bin teknik elemanı temsil eden 29 örgüte mensup teknik elemanlar, Birinci Teknik Eleman Kurultayında bir araya gelmişlerdir. Bu Kurultay, demokrasi, özgürlük ve halk yararını savunma yolunda yeni bir adım, önemli bir aşamadır.

Teknik elemanlar da tüm çalışan kesimler gibi, 1970 sonrasında ağır antidemokratik baskılara maruz kalmışlardır. Bu dönemde çıkarılan Personel Kanunu ile teknik elemanların ücretleri düşürülmüş, sendikaları kapatılmış, meslek kuruluşları yokedilmek istenmiş, derneklerinin demokratik hakları ortadan kaldırılmıştır.

Karanlık günlerden geçmiş ve hâlâ antidemokratik yasaların ağırlığını hisseden kişiler olarak, özgürlüğün ve demokratik hakların savunulmasının bir yurtseverlik görevi olduğu inancındayız. Teknik elemanlar olarak bizler biliyoruz ki, mevcut ekonomik ve politik yapı, yaratıcı gücümüzü halkımızın hizmetine tam olarak sunmamızı, ekonomik ve demokratik haklarımıza tümüyle sahip olmamızı, yabancıların ülkemize zararlı olacak girişlerini önlememizi engellemektedir. Bu, çarpık yapısal durumun sürdürülmesinde tekelci sermayenin yerli ve yabancı unsurlarının çıkarı vardır. Ve tüm sorunlarımızın

çözümü, ancak bu bozuk yapının çalışanlara ve yurdumuzun çıkarlarına dönük bir şekilde değiştirilmesiyle mümkündür.

Demokrasi özgürlük yolunda, çalışanların demokratik ve ekonomik haklarını almaları için kazanılacak her demokratik mevzi, bizlerin ve tüm halkımızın sorunlarının çözümü yolunda yeni bir aşama olacaktır.

Tüm teknik elemanlar böyle bir mücadelenin sürekliliğinin bilincinde olarak, aşağıdaki görüşlerini halkımıza ve ilgililere duyurmayı, bunların gerçekleşmesi için bütün gücüyle çalışmayı bir yurtseverlik borcu olarak kabul eder:

1. Halkımızın demokratik isteklerinin bir sonucu olarak gerçekleşme yoluna girmiş olan genel af, tüm siyasi suçları kapsayacak bir biçiminde mutlaka çıkarılmalıdır. Genel af, baskı döneminin kapandığını ilân eden bir demokrasi belgesi olacaktır. Kurultayımız, böyle bir affı engelleme yolundaki her türlü çabayı, halkımızın mahkum ettiği geride kalan karanlık dönemin antidemokratik bir kalıntısı olarak niteler. Ve bu gibi çabalara karşı çıkılmasının gerekli olduğunu belirtir.

2. Türkiye Birinci Teknik Eleman Kurultayı, 1961 Anayasasını, lüks sayan görüşü reddeder. Karanlık dönemin bir diğer kalıntısı olan antidemokratik Anayasa değişiklikleri mutlaka düzeltilmeli ve 1961 Anayasasındaki demokratik haklar daha da fazlasıyla halkımıza verilmelidir. Birçoğu antidemokratik anayasa değişikliğinin sonucu olan antidemokratik yasalar da değiştirilmelidir.

3. Halkımızın üretici gücünden tam olarak yararlanılması, insan gücü ve doğal kaynaklarımızın geliştirilmesi, ancak çalışanların özgürce örgütlenebilmesiyle mümkün olcaktır. Bu bakımdan tüm çalışanlar grev ve toplu sözleşme ile donatılmış sendikal haklarını almalıdırlar.

Teknik elemanların demokratik ve ekonomik hakları elde etmede gösterdikleri başarı, tüm çalışanların bu haklara sahip olması yolunda önemli bir adım olacaktır.

4. Teknik elemanlardan kamu hizmetlerinde en iyi bir biçimde yararlanılması için grev ve toplu sözleşme yetkileriyle donatılmış sendikal hakları tanınmalıdır. Bunun dışındaki bütün çözümler yüzeysel ve geçici olmaktan öteye geçemiyecek, teknik elemanların halka ve yurda en fazla yararı sağlayacak şekilde istihdamını engelleyecektir.

Halkımıza demokrasi ve özgürlük vaadeden hükümetin, bu konudaki tutumunu açıklık ve kesinlikle belirlemesini istiyoruz.

5. Teknoloji ve teknik hizmet ithali, yabancı sermayenin, geri bıraktırılmamızda kullandığı en etkin araçlardandır. Teknoloji seçiminde ve uygulanmasında yabancıların değil yurdumuzun çıkarlarının gözetilmesi zorunludur. Tüm demokratik güçleri, yabancı çıkarlarını gözeten teknoloji ve teknik hizmet ithali girişimlere karşı çıkma mücadelemizde yanımızda olmaya çağırırız.

Bu mücadelenin ilk hedefleri, yabancı ortaklı proje bürolarının

kapatılması ve yurt çıkarı ile bağdaşmayan teknik hizmet ithaline son verilmesi olmalıdır.

Ülkemizde uygulanacak teknolojilerin saptanmasında, teknik meslek kuruluşlarının görüşleri doğrultusunda davranılmalıdır.

6. Bağımsız ve halk yararına bir kalkınma ve sanayileşme doğrultusunda yapılacak girişimlerin, ulusal teknik eğitim piramidini güçlendirerek desteklemesi zorunludur. Bu piramidin gerçek anlamıyla ortaya konulması, yani yetiştirilecek insan gücünün nitelik ve niceliğinin saptanması bir ulusal teknoloji politikasının belirlenmesiyle mümkündür. Bugün için eğitim piramidinde yeri olmayan geçici tedbirlere itibar edilmemeli, üniversite ve yüksek okulların önünde bekletilen gençlere kapatılan kapılar açılmalı, toplumda iş olanakları sağlanarak üniversite ve yüksek okulların kapasiteleri genişletilmelidir.

7. Kapatılmış olan teknik eğitim kurumları ve tekniker okulları, üretimle de ilişkisi kurularak yeniden açılmalıdır. Üretim içinde eğitim esas olmalı, her kademedeki teknik elemana bir üst kademedeki eğitim olanağı sürekli olarak açık tutulmalıdır.

TEKNİK ELEMAN KURULTAYI, TEKNİK ELEMANLARIN HALK ÇIKARLARI DOĞRULTUSUNDAKİ MÜCADELELERİNİN GÜÇLENMESİNİ VE YAYGINLAŞMASINI AMAÇLAYAN BİR ÖĞGÜTLENME BİÇİMİDİR.

VE KESİNLİKLE BİLİNMELİDİR Kİ ORTAK MÜCADELEMİZ, ANA HEDEFİNE VARINCAYA KADAR DEVAM EDECEKTİR.

15 Nisan 1974

● Adalet Bakanı Şevket Kazan Güvenlik Mahkemelerinin kaldırılması konusunda hükûmetin bir çalışması olmadığını, öte yandan Türk ceza kanununun 141 ve 142. maddelerini fikir suçu saydıklarını açıkladı.

● CHP Genel Merkez Sözcüsü bir süre önce CHP'nin örgüte gönderdiği bir gizli genelge ile ilgili bazı yayınlar konusunda yaptığı açıklamada, «Ticaret ve Sanayi Odalarının belli bir ekibin sultasından kurtarılacağını,» örgüte gönderilen bildirinin bu kararla ilgili olduğunu açıkladı.

■ Turizmde yabancı yatırımlar konusunda CHP'li Turizm ve Tanıtma Bakanı Birgit'le, MSP'li Ticaret Bakanı Adak arasında beliren görüş ayrılığının büyük ölçüde giderildiği bildirildi.

CHP, SERMAYE ÖRGÜTLERİNİ ELE GEÇİRMEK İSTİYOR

Sermayenin sözcüsü bir haftalık derginin 15 Nisan sayısında, CHP Genel Merkezinde, bütün partili milletvekili ve senatörlerle il başkanlarına «çok acele ve gizlidir» kaydı ile gönderilen bir genelgenin metni açıklandı. Açıklmaya göre, Türkiye Ticaret Odaları, Sanayi Odaları ve Ticaret Bor-

sarları Birliği Genel Kurulunun yaklaştığı şu günlerde, bu kuruluşun yönetimini ele geçirmek üzere, yani bölge delegelerinin CHP'li veya MSP eğilimli kişilerden seçilmesi için çaba gösterilmesi isteniyordu. Genelgenin «ifşa» edilmesinden birkaç gün sonra, CHP Genel Merkez sözcüsü, söz konusu genelgenin son derece açık ve meşru olduğunu, Odalar Birliği yönetiminin yıllardır yıpsanmış bir ekibin sultasından kurtarılacağını açıkladı. Sadece Odalar Birliğinde değil heryerde aynı doğrultuda çalışmalar yapılacağını tekrarladı.

Büyük tekelci sermayenin mutlak iktidarına, tekel dışı sermaye ve küçük burjuvazinin ortaklık koymasına çalışan, tekelci sermaye çıkarlarını orta sermayeye (tekel dışı sermayeye) ve küçük burjuvaziye dayanarak yıpratmayı amaçlayan CHP'nin, Odalar Birliği gibi sermayenin en üst ve en yetkili örgütünün kendi sınıf dayanağını meydana getiren sınıflar tarafından ele geçirilmesini istemesi doğaldı. Sorun bir partizanlık sorunu değil, bir sınıf sorunuydu. CHP'liler ve MSP'liler tekel dışı sermaye ve küçük sermayeyi temsil ediyorlardı. Tekelci sermaye ile tekel dışı sermaye ve küçük burjuva çıkarlarının karşı karşıya gelmeye başladığı şu günlerde CHP'nin genelgesini ve CHP basın sözcüsünün açıklamasını birer belge olarak yayınlıyoruz.

CHP'nin Odalar'la İlgili Genelgesi

«— Malumunuz olduğu gibi, Türkiye Ticaret Odaları, Sanayi Odaları ve Ticaret Borsaları Birliği, ticari ve sınai hayatımızda en önemli kuruluşlardan biridir. Bu kuruluşun memleketimizin kalkınma ve halkımızın refaha kavuşmasını sağlıyacak Beş Yıllık planların uygulanma ve başarıya ulaşmasında iktidarlarla aynı görüşü paylaşan, aynı paralelde çalışan Yönetim Kurullarına sahip oldukları dönemlerde yararlı hizmetleri görülmüştür. Bunun yanında tek taraflı, daha çok belli bir kesimin temsilcisi, partizan Yönetim Kurulları elinde ise geniş ticaret, sanayi ve borsa âlemine yararlı hizmetten yoksun kalmıştır.

Yukarıda işaret edilen sebeplerle, sözü geçen kuruluşun Mayıs 1974 ortalarında yapılacak genel kurul toplantısında yönetimin kendi camiasına daha âdil, daha dürüst hizmet edecek, kendi bünyelerindeki «sömürü düzenine dur» diyebilecek bir idareye kavuşturulması düşünülmektedir. Bu neticenin sağlanması için parti başkanlarımızın, partili belediye başkanlarımızın ve bu konularla ilgili meslek kuruluşlarının yardımını rica ediyoruz.

Şöyle ki :

— Odalar Birliği Genel Kuruluna katılacak çevreniz delegelerinin kimlikleri aşağıya çıkarılmıştır.

— Bu delegelerden, partimizden veya koalisyon ortağımız MSP den olanlarının tesbitini.

— Hiçbir partiye mensup olmadıkları halde, kendi görüşleriyle ya da temaslarınız ve ikna edişinizle görüşümüzü benimseyecek ve genel kurulda birleşebilecek olanların listesinin çıkarılmasını,

— Yazımızla istenen bilginin en geç 17 Nisan 1974 tarihinde Genel Sekreterliğimize gönderilmesini,

— Yukarıda işaret ettiğimiz temayülde olan ve kendilerine kesin olarak güvendiğiniz delegelerin Odalar Birliği Genel Kurulunun kendilerince ilân edilecek toplantı gününden bir gün önce saat 16.00'da Genel Merkezimizde bulunmalarının sağlanmasını,

— Çevreniz delegelerine önderlik edecek ve bizimle daima temas halinde kalacak, görüşlerimizi genel kurula ve delegelere aktaracak, telkin edecek, kendisine tam güveniniz olan bir arkadaşınızın isim ve kimliğini de acele bildirmenizi önemle rica eder, saygılar sunarım.»

Milletvekili ve senatörlere bu genelgenin dışında, yine «çok acele ve gizlidir» kaydı ile ikinci bir genelge gönderilmişti. Bu genelgede de şöyle deniliyordu :

«— Türkiye Ticaret Odaları, Sanayi Odaları ve Ticaret Borsaları Birliği ile ilgili olarak il ve ilçe örgütlerimize gönderdiğimiz genelgenin bir sureti ilişikte takdim edilmiştir.

Bu arada,

a) Sözü geçen kuruluşun genel kuruluna gelecek olan seçim bölgesi delegelerinin tutumunun genelgedeki esaslara göre tesbit ve yazılı olarak Genel Sekreterliğimize bildirilmesini,

b) Gerek seçim bölgelerimize gittiğimiz günlerde, gerekse genel kurulda delegeler üzerinde çalışılmasını, ilgilenilmesini,

c) Genel Kurul toplantısından önce bizim paralelimizdeki delegelerle genel merkezimizde yapılacak toplantıya milletvekili ve senatörlerimizin de katılmasını,

d) Önerilerimiz dışında, bizim aklımıza gelmiyen ve sayın parlâmenterlerimizin yararlı görecekleri öneriler olursa lütfen ve acele bildirilmesini önemle rica eder, en iyi dileklerimizle saygılarımı sunarım.»

CHP Genel Merkezi'nin Açıklaması

«Biz siyasal bir örgütüz. Toplumun bütün kesimlerini içeren etkin bir çalışma yapmak, görüşlerimiz yönünde bir yönetimin kurulmasını sağlamak görevi ile yükümlüyüz.

Her şeyimiz meydandadır. Açık olan her girişimde erdem olduğuna inanmaktayız. Siyasal etkinliklerimiz bu ilkenin ışığında düzenlenir ve kamuoyunun yargılarına sunulur.

Ticaret ve Sanayi Odalarını da belli deneyden geçmiş bir ekibin sultasından kurtarıp, bu kesimin özlemlerini daha iyi belirleyebilmek için, yurt kalkınmasında topluma daha yararlı katkıda bulunmalarını sağlamak görüşünden çıkarak, kamuoyu'na ters ve çirkin aktarılan açık ve aydınlık bir bildiri ile örgütümüzü uyardık.

Yıllar yılı belli bir siyasal anlayışın partizan davranışlarla sömürü düzenini Ticaret ve Sanayi Odaları kanalıyla yürütenler, çok kısa bir süre önce AP Genel Başkanı'nın emriyle bu müessesenin başına partizanlığı ayyuka çıkmış, belli bir kesimin çıkarlarını savunma girişimlerinden başka, topluma bir şey vermemiş bir kişinin getirilmesine

göz yumanlar bilmelidirler ki, bu zihniyetin üzerine gerçek Ticaret ve Sanayi Odası mensupları adına yürüyeceğiz. Yalnız Ticaret ve Sanayi Odaları kesimiyle değil, toplumun her katını içeren kuruluşların sağlığı ile ilgileneceğiz.

CHP olarak bütün önerilerimiz, uygulamalarımız siyasal girişimlerimiz açıktır, aydınlıktır, kamuoyu'nun yargıları önündedir. Gizliliğe ve karanlığa iltifat etmeyeceğiz.»

16 Nisan 1974

● Başbakan Ecevit, Demirel'e cevap verdi ve AP Genel Başkanı'nın «bunalım kışkırtmacılığı yaptığını» söyleyerek «Bu koalisyon yaşayacak» dedi.

● MSP Genel Başkanı Erbakan, MSP grubu üyelerine genel af konusunda verdikleri sözü hatırlattı.

● Eski DP'lilere ve 21 Mayıscılara siyasal haklarını iade edecek olan kanun teklifi Senatoda ikinci defa görüşüldükten sonra kabul edildi. Eski DP'liler ve 21 Mayısçılar siyasal haklarını elde ettiler

● Demirel, AP'nin Demokrat Parti'nin devamı olduğunu belirterek DP'lileri tekrar AP'ye çağırdı ve kendilerine yönetici kadroda yer verileceğini söyledi.

● Erbakan, fikir ve inanç hürriyeti kanunu konusunda görüşlerini açıkladı: «Bu kanun öyle mükemmel bir şekilde çıkmalıdır ki bundan sonra hiç kimse kanaat ve inancından dolayı mesul tutulmasın, renksizlerin istemedikleri her şahsı bir takım ithamlar altında bulundurmaları mümkün olmasın...» dedi

17 Nisan 1974

● Köy Enstitüleri Kanunu'nun 1940 yılında Meclis'de kabulünün yıldönümü TÖB-DER Genel Merkezi ve Şubeleri tarafından yurdun çeşitli yerlerinde Köy Enstitülerinin anma günü olarak kutlandı.

● Cumhuriyet Senatosu Anayasa ve Adalet Komisyonu, Meclisten geçmiş olan Af Kanunu Tasarısı'nı görüşmeye başladı. Komisyon çeşitli maddeleri değiştiriyor...

Almanya'nın yabancı işçi alma yerine artık sermaye ihracı yoluna gideceği bildiriliyor.

● Almanya'da bulunan 561 bin işsizin 23 bin 402'sinin Türk olduğu açıklandı.

Köy Enstitüleri katıksız yerli eğitim kurumlarıydı

Ali Bozkurt

Cumhuriyetin 50. yılında okur yazar oranı halen % 52 gerçekleşmişse ve halen 2,5 milyondan fazla çocuk ilkokula gitme olanağından yoksunsa, bunun günahı Köy Enstitülerini kapatanların omuzlarındadır.

Dünyada hemen hemen hiç bir ülke gösterilemez ki 150 yıllık eğitim seferberliğinden sonra bu durumda kalabilsin. Padişah İkinci Mahmut 1820 yıllarından sonra çıkardığı Emirnameleriyle bir çok yenilikler getirmek istemişti. Bunların başında da ilköğretimin mecburiyeti gelmekte idi. 1936 yıllarına gelinceye kadar görüldü ki eğitim için yapılan tüm girişimler başarısız. Büyük Önder Atatürk bu durumdan çok yakınıyordu. Köylünün, işçinin yani tüm halkımızın kısa zamanda okula, bilgiye, kısaca aydınlığa kavuşmasını istiyordu. O yıllarda bazı yeni denemelere girişildi. Köylere öğretmen göndermek için daha önceki yıllarda açılan A - B kursları yerine eğitmen kursları, köy öğretmen okulları açılmasına başlandı. Bunlar ihtiyaca cevap verecek gibi değildi. Daha başka şeyler yapılmalıydı. Bu halk daha kısa zamanda aydınlığa çıkarılmalıydı.

İşte bu sırada büyük bir eğitimciyi görüyoruz : İsmail Hakkı Tonguç. İlköğretim Genel Müdürlüğünün başına getirilmiştir. Bilerek veya bilmiyerek onun tartışmasını yapmıyacağız.

Tonguç uzun zamandan beri dünya eğitim gelişmelerini ve Türkiye'deki çalışmaları izlemektedir. Kendine göre planları vardır. Uygun çalışma arkadaşları, fazla olmamakla beraber, onun aklındadır. İşe hep beraber girişilmiştir.

Türkiye Eğitim Problemlerinin çözüm yolu olarak Köy Enstitüleri fikrinin hiç bir yabancı eğitim düşünürüne ve görüşüne borçluluğu yoktur.

Bu çözüm şekli yüzde yüz yerli, yüzde yüz milli ve yüzde yüz halktan yanadır. Köy Enstitülerinin asıl başarısı da buradan gelmektedir. Tonguç yerli ve milli olmıyan çözüm yollarının ülkemizi 150 yıldır çıkmazdan çıkmaza soktuğunu görmüştür. Çalışmalarını da bütün bunları gözönünde tutarak sürdürmüştür.

Yıl 1940, aylardan Nisandır. 3803 sayılı Köy Enstitüleri Yasası Büyük Millet Meclisinde görüşülecektir. Yasa hakkında çok kimse yeterli bilgiye sahip değildir. Örneğin General Kâzım Karabekir ile Doktor Şevki Uludağ'ın görüşleri özetle şöyledir : «Köy Enstitüleri köy gençlerini askerliğe alıştırır. Disiplinli ve okur - yazar yapar. Ayrıca enstitülerden harp zamanı memlekete yiyecek sağlanır. Hatta işsiz güçsüz kimseler buralarda yerleştirilir. O bakımdan da böyle kurumlar açılmalıdır.»

Ancak sınıf bilincinde olan toprak ağası milletvekilleri de vardır. Onlardan bir tanesi de Tonguç'u bir kenara çekerek şöyle uyarmağa çalışır. «Hakkı bey, Hakkı bey! biz bu memlekette okuttuklarımızla başa çıkamıyoruz. Sen bir de tutuyor bu kanunu meclisten geçirmekle hepsini birden okutmağa kalkıyorsun. Şunu da unutma ki, bu köylü dayılar hepsi okur dünyanın hanyasını konyasını öğrenirlerse o zaman burada ne sen kalırsın ne de ben... Hakkı, Hakkı! bindiğin dalı kestiğinin farkında mısın?»

Köy Enstitüleri yasasının oylamasına 150'ye yakın Milletvekili ya katılmadı ya da olumsuz oy kullandı. Bunların başında sonradan Köy Enstitülerini kapatacak siyasal düşüncenin ileri gelenleri bulunuyordu. Nitekim de öyle oldu. Bu zihniyet yönetime geçer geçmez Enstitüler kapatıldı.

Yirminci yüzyıl biterken halen ülkemizin eğitim düzeni tam bir çıkmazın içindedir. Eğitim programlarının ve kurumlarının çoğu emperyalizmin tutsağı durumundadır. Bu yetmiyormuş gibi yakın zamana kadar Milli Eği-

timimizin başına getirilen siyasetçiler dışa bağımlılığı daha da ileri götürsünler diye ellerinden geleni geri koymamışlardır. Eğitim sistemini eleştiren, Köy Enstitüsü çıkışlı yazarların yapıtlarını okutan, emperyalizmin simgesi haline gelen bir ülkeyi ağzına alan her namuslu, devrimci öğretmen kıyımla, açlıkla karşıkarşıya kalmıştır.

Köy Enstitülerini kapatmakla yetinmiyen bu çağdışı, gayrı milli düşünce sahiplerinin öğretmen yetiştiren kurumları ne duruma getirdiklerini Halkımız ve aydınlarımız ibretle ve dehşetle görmektedirler. Yoksul halk çocuklarının nasıl şartlandırıldığı, milliyetçilik adı altında Türk Bayrağını dahi nasıl tahrip ederek kurt başlı bayrak haline getirdiklerini, bu gençleri yetiştiren militan bir bayan öğretmenin nasıl da öğünerek «Kurdu kilotuma bile çizmekten çekinmem» dediğini okudukça, duydukça Köy Enstitülerini kapatanların niyetlerini aklıbaşındaki herkes daha iyi değerlendiriyor.

Türkiye'de, Cumhuriyet döneminde emekçi halktan uzaklaşma Köy Enstitülerinin kapatılmasıyle başlar dersek büyük hata etmiş olmıyacağımızı zannederim.

Köy Enstitüleri kuruluşunun emekçi halk kitlelerinin zorlaması sonucu olduğunu kimse söyleyemez. Ancak oralardan mezun olan devrimci öğretmenlerin, emekçi halk kitlelerinin mücadelesine katkıda bulunduğunu da kimse inkâr edemez.

Zaten Köy Enstitüsü mezunu devrimci öğretmenlerin yıllardan beri kıyılmalarının temelinde de bu gerçek yatar.

Emekçi işçi ve köylümüzün bilinç düzeyi bu gün Köy Enstitülerinin kapatıldığı yıllardakine kıyasla çok ilerlemiştir. 17 Nisanları anma toplantılarına yığınla katılmalarının nedeni budur. Onlar giderek kendi eğitim kurumlarını kendileri kuracaklar ve yıkılmalarına da göz yummıyacaklardır. Bu böyle biline.

18 Nisan 1974

● Cumhuriyet Senatosu Anayasa ve Adalet Komisyonu Genel Af tasarısını görüşmeye devam ediyor. 146/3. maddelerden sonra 141 ve 142. maddelerin de kapsam dışı bırakılması kabul edildi.

● Vehbi Koç, «Yatırımlar aşağı yukarı durmuştur. Bundan büyük zarar görülür, Batarsak hep beraber batacağız,» diyerek Hükûmetin ekonomi politikasını eleştirdi.

● Kuzey Irak'da Kürtlerin yeniden saldırıya geçtikleri bildiriliyor

SERMAYE VE HÜKÜMET İLİŞKİLERİ

Geçtiğimiz ay sermaye kesimi için son derece hareketli bir ay oldu. Çeşitli sermaye örgütlerinde ardarda toplantılar düzenlendi, kongreler yapıldı. 14 Ekim seçimlerinden hemen sonra Divan Otelinde yapılan ve Eczacıbaşı'nın deyimiyle «endişeleri izhar etme» toplantısından itibaren beliren tedirginlik, son ay içinde bütün sermaye kesimlerine bulaştı. Önceleri yeni tercihler peşinde koşuyor izlenimi veren sermaye kesiminde, iç çelişkiler daha belirginleşti, tutum ve tavırlar daha bir açıklık kazandı. Çalkantı henüz sona ermiş değil. Ancak tartışmanın yönü belli artık.

Sermaye içindeki çalkan-

tı. CHP - MSP hükümeti ve onun ekonomik - politik çizgisi üzerinde odaklaşıyor. Yeni hükümetin demokratik girişimlerine, temel hak ve özgürlüklere ilişkin tutumuna, hemen hemen tek bir cephe halinde karşı çıkan sermaye, iş ekonomik politikaya gelince aynı tek sesliliği gösteremedi. Tekelci sermaye kanadı, tekel - dışı sermaye, geri üretim ilişkilerinin temsilcisi olan aracı - tefeci - tüccar kesimler yeni hükümete karşı farklı tavırlar içine girmeye başladılar. Bu farklılaşmalar iç sürtüşmeleri daha da artırdı. Nitekim Nisan'ın ilk günlerinde yapılan Türk Sanayici ve İş Adamları Derneği toplantısı, İşveren Sendikaları Genel Kurulu, Türkiye Ticaret ve Sanayi Odaları ve Ticaret Borsaları İstişarî Toplantısı hep bu çekişmenin doğurduğu tartışmalara sahne oldu.

Hükümete Yönelik Endişeler

Hükûmetin ekonomik tutumuna zaten işçi - işveren ilişkileri konusunda öteden beri karşı çıkan ve «endişeli» olduğunu belirten sermaye kesiminde, işçi konuları dışında ilk eleştiri, hükûmetin orta vadeli kredilerle ilgili bazı kararlarından sonra geldi. Gerçekten Erbakan başkanlığında toplanan Bakanlıklararası Ekonomik Kurul toplantısında Özel Sektöre verilen, orta vadeli kredilerin alındığı amaçlardan başka alanlarda kullanılmasından yakınılmış ve sanayi için alınan kredilerin turizme yönelik yatırımlarda, lüks tüketim mallarının alımında kullanılmasının enflasyonu körüklediği belirtilmiştir. Bu uygulamanın öncelikle düzeltilmesinin gereğine işaret edilmiş, orta vadeli kredi talebinde bulunanlardan, krediyi niçin kullanacağının sorulması ve projelerinin titizlikle incelenmesi kararlaştırılmıştır. Öte yandan, enflasyonun önlenmesi için toplam kredi hacminin genişletilmemesi de kararlaştırılmıştır. Toplantıda, Merkez Bankası'nın uygulamada daha etkili bir rol oynaması, kredilerin her isteyene değil, ekonomik kalkınma amaçlarına yönelik olarak dağıtılmasının sağlanması istenmiştir.

Daha sonra hükûmetin fiilen uygulamaya başladığı bu görüşler özel sektör içinde ilk kımıldanmaları başlattı. Tabii endişler bundan ibaret değildi. Ecevit'in «Tekellere karşı çıkmayacağız. Ancak onları kuşatacağız. Halk Sektörü ve kooperatifler bu işi başaracak güce eriştirileceklerdir» yollu sözleri, hükûmetin, sermaye örgütlerinin AP eğilimli yönetim kademelerine duyduğu hoşnutsuzluk, Erbakan'ın Odalar Birliği yönetimini ele geçirmek için giriştiği kulisler ve CHP Genel Merkezinin, örgüte yayınladığı bir genelgede, sanayi ve ticaret odaları yönetim kurullarına CHP'lilerin seçilmesinin sağlanması için çalışmalar yapılmasını istemesi, sermayenin ve özellikle «tekelci Sermaye»nin kuşkularını çoğaltmıştı. Bu arada hükûmetin tekel - dışı sermayeye destek olacak bazı projelerinin istihbar edilmesi tekelci sermayeyi daha çabuk harekete geçmeye zorladı.

Tarabya Oteli Fiyaskosu

Türk Sanayici Ve İş Adamları Derneği 2-3 Nisan günleri Tarabya Otelinde bir toplantı düzenledi. Toplantının basına açıklanan gündemi «Hükûmetin ekonomik kararları ve piyasadaki etkileri» idi. Ancak çağrılan sermaye örgütlerine daha yüklü ve kapsamlı bir gündem gönderildiği de söylenmekteydi. Toplantıya Sanayi Odaları temsilcileri çağrılmıştı. Derneğin iki temel direği Vehbi Koç ile Eczacıbaşı toplantı yapıldığı sırada Amerika gezisinde idiler ve gezinin amacı «yetenekli öğrencilere ABD'deki bazı vakıflardan burs temin etmek» şeklinde açıklanıyordu. Ancak sermaye çevrelerinde bu gezinin amacı iki nedene dayandırılıyordu. İlk amaç, son günlerde iyice sıklaşmış bulunan ABD işçevreleri söz-sözcüleri ile Türk işçevreleri sözcülerinin karşılıklı temaslar trafiği çerçevesinde ABD'ye giden, Türkiye tekelci sermayesinin bu iki kilit kişisi «AET-ABD-Türkiye ilişkileri» konusunda temaslarda bulunacaklardı. İkinci amaç ise, gerek Koç, gerek Eczacıbaşı, hükûmete karşı tavırlarını netleştirmeden önce Türkiye'de sermaye kesimi içindeki görüşlerin ve ayrılıkların be-

lirginleşmesini izlemek istiyorlardı.

Nitekim Tarabya Oteli toplantısı, görüş farklılaşmalarını iyice su yüzüne çıkardı. Eskişehir, Adana, İstanbul Sanayi Odaları yönetim kurulları toplantıya katılmayacaklarını açıklıyorlar ve toplantıyı düzenleyen Tekfen Holding yöneticisi Feyyaz Beker'i, Odalar Birliği Genel Sekreteri, AP Ordu Milletvekili Şadi Pehlivanoğlu'nu suçluyorlardı. Katılmama kararı şöyle ifade edilmekteydi: «Türk Sanayici Ve İş Adamları Derneği yöneticilerinin peşin hüküm ve kararla bir takım siyasi çevrelere yaranmak için ve yeni hükûmeti kötüleme amacıyla bu toplantıyı düzenledikleri anlaşıldığından, katılmamanın yerinde olacağı kararı alınmıştır...»

Eskişehir, İstanbul ve Adana Sanayi Odaları toplantıyı «politik, Ecevit hükûmetine karşı ve kasıtlı» olarak mahkum ederlerken Ankara ve İzmir Sanayi Odâları, tartışmalı toplantılardan sonra katılacaklarını bildirdiler. Toplantının fiyasko ile sonuçlanacağı belli olmuştu. Feyyaz Berker, katılmayacaklarını belirten sermaye örgütlerine uzlaşmacı bir tavırla yaklaştı ve «istenirse toplantının bir süre, ama kısa bir süre için ertelenebileceğini» bildirdi. Ancak katılmama kararı verenler kararlıydılar.

Basında çıkan erteleme haberleri yalanlandı ve Feyyaz Berker, toplantının yapılacağını ve çağrılanlardan büyük bir çoğunluğun da katılacağını bildirdi. Aynı gün (28 Mart 1974) İstanbul Sanayi Odası Başkanı Nurullah Gezgin bir açıklama yaptı ve toplantıyı düzenleyenleri yeniden suçlayarak «İstanbul Sanayi Odası olarak biz katılmakta sakınca gördük. Bu nedenle katılmıyoruz. Aslın da şu anda hükûmete karşı olmanın bir anlamı da yoktur. Aksine yanında olunmalıdır. Polemik yapmanın genel menfaatler yönünden yararı da yoktur» dedi.

Toplantı, ilan edilen gün Tarabya otelinde başladı. Toplantıya 20 kişi katılmıştı. Daha sonra gazeteler gerek katılma oranının düşüklüğünden gerekse toplantıda olup bitenlerden dolayı, olayı «Tarabya Yenilgisi» olarak adlandıracaklardı. Yüzlerce çağrılı gelmemişti. Gelenlerin bir kısmı ise toplantıyı düzenleyenleri kıyasıya suçlamışlardı. Toplantının açış konuşmasında, Feyyaz Berker, özel sektörün öteden beri bilinen dert ve endişelerini dile getirdi. Ancak tartışmaların hedeflenen ağırlığı çoktan kaymış ve toplantının özel sektörü temsil edip edemeyeceği noktasına varmıştı. Konuşmacılar «Türk Sanayici Ve İş Adamları Derneği'nin (TSİD) hükûmete karşı bir çeşit savaş açtığını» önesürdüler, «hükûmete karşı tek bir cephe halinde çıkılarak bir gövde gösterisi yapılmak istendiğini ve böylece icra üzerinde bir güce sahip olunduğunun kanıtlanmaya çalışıldığını» söylediler.

Toplantıya son anda çağrılan Tüccar ve Sanayiciler Derneği Başkanı Avni Özden bu hedefin sakat olduğunu söyledi ve şöyle dedi: «Bir çekingenlik görüyorum. Bu nereden geliyor? Bu toplantı özel sektörü temsil etmiyor. Bu sayı (20 kişi) özel sektörü temsil edemez. Biz burada bulunanlar, bu cılız kadroyla kamuoyu karşısına çıkamayız».

TSİD'nin Tarabya Oteli toplantısı böylesine bir fiyasko ile sonuçlandı. Ancak dedikoduları uzunca bir süre devam etti. Ötedenberi sermayenin tekelci kesiminin örgütü olarak bilinen TSİD toplantısının perde arkasında olup bitenler konusunda en ilgincini bir İstanbul gazetesi (Ekonomi Politika) veriyor ve toplantının basına gizli tutulan bölümünde Şadi Pehlivanoğlu ile Halil Kaya'nın, işadamlarını AP paraleline sokmakla görevlendirildiklerini yazıyordu. Aynı gazete toplantı sonucunu değerlendirdiği başyazıda şöyle diyordu: «Bu bir savaştı ve kaybedildi. Şimdi kurallara uyalım ve savaşı kaybeden yöneticiler, savaş alanını terketsinler. Bu istifa demektir».

TİSD'nin Tarabya fiyaskosuna rağmen girişimleri devam etti. Ankara'da 26 Nisan günü «Parlamanterlerle, işadamlarının tanışma gezisi» düzenlemeyi kararlaştırdı. Ancak bu konuda da anlaşmazlık çıktı. Tarabya Oteli toplantısına katılmayan Odalar, bu geziyi de boykot ettiler. Bu arada sürdürülen politikayı «AP paralelinde bir parti-

zanlık» olarak niteleyen Tüccar ve Sanayiciler Derneği Başkanı Avni Özden de, Tarabya toplantısında seçilen ve koordinasyonu sağlamak görevini üstlenen Feyyaz Berker, Cahit Aydoğan, Şinasi Ertan, Avni Özden ve Şadi Pehlivanoğlu'ndan kurulu komiteden istifa etti.

TİSD içinde olup bitenleri değerlendirmek isteyenlerin bir kesimi «Tekelci sermaye partiyi kaybetti» derken, bir başka kesimi de «Durun bakalım. Şu anda ikinci takım var sahnede. Koç ve Eczacıbaşı dönsünler bir hele» diyorlardı. Her şeye rağmen tartışılamayacak kadar ortada alan gerçek, sermaye içindeki çelişkilerin derinleştiği ve hükûmete karşı «tek bir cephe» halinde çıkılamadığı idi.

İşveren Sendikalarında Tekelciler Ağır basıyor

Ancak tekelci sermayenin bir başka güçlü örgütü olan Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu'nda (TİSK) aynı olaylar tekrarlanmadı. TİSD toplantısının hemen ardından 4 Nisan günü Ankara'da toplanan Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu genişletilmiş yönetim kurulu toplantısında konuşan Konfederasyon Başkanı Halil Kaya hükûmetin ekonomik politikasına son derece sert eleştiriler yöneltti. Hükûmetin ülkeyi 1970 öncesine götürecek bir tutum içinde olduğunu açık açık söyledi ve fabrikalardaki kaynaşmaları 15-16 Haziran öncesine benzetti. Kaya özetle şöyle konuştu:

«Gerçekten, izlenen ekonomik politikanın hatalı şekilde ortaya atılan bir yönü de yüksek ücret politikası olmuştur. Devlet memurları aylıklarında ölçülü bir düzenleme ile iktifa olunurken, ücretlerin fiyatların önünde gitmesi gibi bir politikanın hükûmetçe benimsenerek ifade olunması, ücret strüktürünü ters yönde etkileyen ve toplu sözleşmelerde aşırı taleplere ye şil ışık yakan bir davranış olmuştur.

Bu dönem, umutların alabildiğine arttırıldığı, her kuruluşun ve hatta her ferdin hakkından fazlasını talep eder bir hale geldiği bir dönem olmuştur. Toplu sözleşme teklifleri, anlaşma düzeyinin çok üzerinde bir seyir takip etmektedir. Hatta anlaşma yapılabilen yerlerde dahi taraflar, tam bir tatminsizlik içinde bulunmaktadır. Bu hatalı gidiş işçi-işveren ilişkilerini hergeçen gün daha da gerginleştirebilir.

Toplu sözleşme pazarlığının ağırlık taşıdığı 1974 yılında, sözleşmelerin ne gibi şartlarla bağlanabileceği bilinmemektedir.

Bu kararsız durumu etkileyen faktörlerden biri de izlenen sosyal politikanın tek yanlı olması ve işçi kesimi yönünde, yanında görünmesidir. Her vesile ile kamçılanan umutlar, içinde «Hükûmet nasıl olsa bizim hükûmetimizdir. Biz dilediğimizi yaparız» görüşünün doğmasına yol açmış, bunun sebep olduğu tansiyon ise, işçi-işveren ilişkilerini olumsuz yönde etkilemiştir.»

Daha sonraki günlerde ufak tefek çıkışlar dışında özel sektör belli bir hareketsizlik içine gömüldü. Ancak 14 Nisan günü bütün Ticaret ve Sanayi Odaları ve Ticaret Borsaları'nın yönetim kurulları başkanları, Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği (TOBB)'nin Ankara'daki Genel Merkezinde «istişari bir toplantıya» çağrıldı.

Toplantı istişari idi, ancak sızan haberler «sermaye kesiminin içine düştüğü keşmekeşe son vermek, orta vadeli kredilerle ilgili hükûmet politikasını değiştirmek ve ses ve fikir birliğini sağlamak» olduğunu bildiriyordu.

Toplantıya 216 Oda, 56 borsa başkanı katıldı. Toplantı «Emperyalizm, sömürü, aracı, tefeci» gibi sol terimlerle konuşan Söke Ticaret Odası başkanı bir yana bırakılırsa, tekelci sermaye sözcülerinin hakimiyeti altında geçti. Özellikle Demirel'in «has adamı» Sezai Dıblan'ın başını çektiği bu kesim eleştiri ve isteklerini şöyle özetlediler: Mali af kapsamına iş adamlarının vergi ve sigorta borçları da alınmalıdır; DPT'nin tayin edici gücü haksızlığa yolaçmaktadır. Özel sektörün toplam yatırımlar içindeki yeri gözönüne alınarak planlamada özel sektörün söz ve karar sahibi olması sağlanmalıdır; asgari ücret politikasında hükûmetin işçiye yeşil ışık yakan tutumu son bulmalıdır; kıdem tazmi-

natları ile ilgili karar gözden geçirilmelidir; orta vadeli kredilerde halk sektörüne ağırlık tanınmakta, özel sektör, üvey sektör, derekesine indirilmektedir. Bu son bulmalı ve halk sektörü öncelik taşımamalıdır...

Aynı toplantıda çatlak seslerin çıkmasını önlemek ve bunu sürekli kılmak üzere odaların bağımsız görüş bildirmelerinin yasaklanması ve sermaye kesimi adına ortak görüşü, oluşturulacak bir «ekonomik kurul»un tesbit edip açıklaması istendi.

Bu toplantıda, umulanın tersine çok az çatlak ses çıkmıştı. Sermaye çevrelerinden alınan bilgiler, bunun tekelci kesimle, tekel dışı kesimin uzlaşması olarak yorumlanamayacağını belirtiyor ve hükûmeti destekleme eğiliminde olan tekel-dışı sermayenin yada tekelci kesimin hükûmetle iyi ilişkiler kurmakta yarar gören kanadının (Adana kanadı) Odalar birliği seçimlerine hazırlandıkları şeklinde yorumluyordu.

Nitekim hükûmet başından beri sürdürdüğü «kayıtsız», «Umursamaz» tavrını bu toplantıdan sonra da devam ettirdi.

Ağır top Sahnede

Ancak 19 Nisan günü ağır top Vehbi Koç konuştu. Koç, Anadol ve Ford bayilerinin yıllık toplantısında yaptığı konuşmada son derece karamsar bir tablo çizdi ve ölçülü kelimelerle de olsa hükûmete karşı çıktı. Tekelci sermayenin ağır topu «Hepimiz aynı gemi içindeyiz. Batarsak hep birlikte batacağız» dedi. Yatırımların büyük ölçüde durduğunu ve bunun vahim sonuçlara yol açacağını da söyleyen Koç, özel sektörü savundu ve şöyle konuştu:

«Bazı çevreler özel sektör için tekelci, sömürücü, komprador, aracı diye konuşmalar yapmakta ve yazılar yazmaktadır. Bizler hakikatin en kısa zamanda ortaya çıkacağına inanarak büyük güçlüklere rağmen kurduğumuz sanayinin üretimini durdurmamak ve yeni yatırımlar yapmak için her çabayı göstermekteyiz ve göstereceğiz.

Bir memlekete yatırım yapan ve işgücü temin eden her vatandaş, her firma en büyük hizmeti yapıyor demektir, çünkü bu yatırımlar artık o memleketin malıdır. Günde on saat çalışmaktayım, senelerden beri şahsen ve grup olarak en yüksek vergiyi ödemekteyiz, en fazla işgücünü temin etmekteyiz. Buna karşılık bugüne kadar ilgili makamlardan çocuklarımıza miras bırakılacak bir takdir mektubu dahi almadık.

Bu memleketin ekonomisini günün şartlarına göre güçlendirmek ve rakiplerimizden, komşularımızdan geri kalmayacak şekilde düzenlemek lâzımdır. Hiç bir mal darlığının polis tedbirleri veya kanunlarla halledildiğini görmedim. Ancak üretimi artırmak suretiyle çare bulunabileceği kanaatindeyim. Bunun için elbirliği ile her sahada üretimi artırmamız şarttır.

Yatırım işleri aşağı yukarı durmuş vaziyettedir. İlerde bundan büyük zararlar görülebilir. Bu tıkanıklığın giderilmesi için icap eden kararların süratle alınmasını rica ediyoruz»

Büyük patron'dan sonra sözü «Büyük koordinatör» Hulki Alisbah aldı. Alisbah, Koç'tan da karamsar bir tablo çizdi ve «1974 yılında önümüzü açıkça göremiyoruz» dedi. Hulki Alisbah sözlerini şöyle tamamladı:

«1974 yılında enflasyonist baskı devam edeceğe benziyor. Bu yıl döviz rezervlerimizin geçen yıllarda olduğu gibi aynı gelişmeyi gösterip göstermeyeceği konusu da şüpheli görünmektedir. Hükûmetin yatırımlara karşı fazla teşvikkâr davranmadığı da bir diğer menfi faktör olarak önümüze çıkmaktadır. Teşvik kararları ağır çıkmaya başladı. Hükûmetin halk sektörüne ağırlık tanıyıp, bizi üvey sektör durumuna getirme eğilimi var. Öte yandan, yabancı sermayeyi ürkütücü kararlar alınıyor. Devlet bütçesinin yine açık oluşu ve açığı kapatacağı düşünülen retuşlarla otomobilin de lüks maddeden sayılıp, ayrıca vergilendirilmesi mümkün.»

Koç'un konuşmasından bir kaç gün sonra İşveren Sendikaları Konfederasyonu (TİSK) Genel Kurulu toplandı. Sermayenin tekelci kesiminin sızlanmaları açık eleştiri ve giderek suçlama haline gelirken hükûmet kanadında da bir tutum farklılaşması ortaya

çıkıyordu. Gerek Erbakan, gerekse Ecevit ardarda verdikleri demeçlerle özel sektörü yatıştırmaya çalışıyor ve teminatlar veriyorlardı. Ancak gerek Ecevit ve Erbakan'ın teminat verirken kullandıkları ölçülü ifadeler, gerekse uygulamada hükûmetin ücret ve kredi politikası, tekelci kesiminin yatışmasına elvermemekteydi.

Nitekim TİSK Genel Kurulunda Halil Kaya uzun konuşmasında suçlamalarını bu defa son derece kapsamlı bir şekilde tekrarladı.

Kaya krediler konusunda şöyle konuştu:

«Yatırımların zamanında yapılmasının önde gelen şartı diğer unsurlarla birlikte kredi mekanizmasının iyi işletilmesidir. Bugün özellikle sanayicimiz, orta ve uzun vadeli kredi imkânından yararlanamamaktadır. Merkez Bankasına ayrılan fonların arttırılması kredi imkânlarını daha da daraltmıştır. İçinde bulunduğumuz günlerin bu önemli sorununa hükûmetimizin yeniden eğilerek, rahatlık getirmesini dilemekteyiz.»

Kaya toplu sözleşme görüşmelerinde de bazı kısıtlamalar getirilmesini ve pazarlığın «başıboş» bırakılmamasını istedi. Kaya bunu da şöyle açıkladı:

«Toplu pazarlık düzeni bazı yönleriyle objektif kriterlere bağlanmadığı takdirde, bazı zümrelerin yararına işleyen, teşkilatlanmamış çalışanlarla, teşkilatlanmış çalışanlar arasındaki farklılaşmayı artıran bir sistem olarak gelişmektedir».

Kaya'nın örgütlü işçilerin ekonomik mücadelesinin ulaştığı boyutları kısmak isteyen ve gerekçe olarak da örgütsüz emekçilerin durumunu gösteren konuşması «demagoji bile olmayan bir safsata» şeklinde nitelenirken, TİSK Genel Kurulunda sermayenin ve AP'nin İzmirli ağır topu Yaşar Holding'ten Selçuk Yaşar halk sektörüne karşı çıkıyor ve şöyle diyordu:

«Halk sektörü kurma girişimi büyük ekonomik yanılgıdır, şayet halkın tasarruflarının gerçekten verimin ve sosyal adalet ilkelerine uygun bir şekilde değerlendirilmesi isteniyorsa bunun yolu, Sermaye Piyasası Kanununu bir an önce çıkartılarak ekonominin en dinamik ve verimli kesimini meydana getiren özel sektöre halkın daha geniş bir ölçüde istikrarını sağlamak, hem hepimizin arzuladığı sosyal adalet ilkesini gerçekleştirecek, hem de Türkiye'nin hızlı kalkınmasına olumlu katkıda bulunacaktır.

Bizim anladığımız mânâda halk sektörü bu olmak lâzım gelir. Yoksa, dünyanın hiç bir yerinde tam manâsıyla denenmemiş yeni tecrübelere girerek, ana hedefi kâr olmayan ve yöneticileri arasında serbest rekâbet piyasasında tecrübe sahibi olan kişilerin bulunmadığı sosyal amaçlı kuruluşların büyük sanayi yatırımlarına girmesi, gerek üyeleri, gerekse ülke için büyük sakıncalar doğuracaktır.»

Bütün bir ay boyunca süren ve daha da süreceğe benzeyen sermaye içindeki çalkantının Nisan 1974 sonlarına doğru gelip dayandığı yer iki noktada özetlenebilmektedir.

Gerek sermaye kesimi, gerekse hükûmet seçim öncesinde işçilere vaad edilenlerin, az yada çok karşılanması için birşeyler yapılması gerektiğini bilmektedirler. Ancak tartışmalı olan bunun yükünü kimin çekeceğidir. Hükûmet toplu sözleşme pazarlıklarında, sermaye kesiminin uzlaşmaz tutumunu terketmesini ve nominal ücretlerle gerçek ücretler arasındaki uçurumu kapatıcı yönde bazı fedakârlıklara katlanmasını istiyor, buna karşılık sermaye, sözü edilen vaadlerin ölçüsüz, bol keseden savrulduğunu ve bu vaadlerin kendilerini bağlamayacağını önesürerek, hükûmete «vergi indirimi ve asgari geçim haddinin yükseltilmesi» yoluna gitmesini öğütlüyordu. Nitekim tekelci sermayenin bir sözcüsü Sinasi Ertan «Ücret artışlarını önlemenin, yalnız iç mesele olmadığı, AET içinde yerimizi almanın birinci şartı olduğunu» fütursuzca basına açıkladı.

İkinci nokta ise, hükûmet ile sermaye arasındaki sürtüşmenin gittikçe sertleşmesidir. Demirel «14 Ay sonra bir seçim olabilir» diye yeşil ışık yakarken, tekelci sermaye örgütleri de hükûmeti yıpratma yönünde bir propogandaya hız

verdiler. Ancak tekelci sermaye dışında kalan sermaye kanatları, hatta Özal kardeşler aracılığıyla hükûmette temsil edilme olanağı elde etmiş Adana Sanayi Odası gibi tekelciler bile Koç - Tekfen - Yaşar Holding gruplarının politikasını benimsememekteydiler. Adana Sanayi Odası Başkanı Sakıp Sabancı, hükûmetin politikası konusunda «tereddüt yaratıcı» demekle yetiniyor. Sanayinin ve özel sektörün baş derdi olarak da «enerji kıtlığını» gösteriyordu. Sabancı konuşmasında hükûmetin bu konulara en kısa zamanda olumlu çözümler getireceğine inandığını da eklemeyi ihmal etmedi.

Tekel - dışı sermayenin temsilcileri olarak bilinen Eskişehir Sanayi Odası ise açıkça hükûmet yanında yer alıyor ve Koç - Tekfen - Yaşar Holding grubuna karşı çıkıyordu.

Bu arada İstanbul gibi tekelci sermayenin etkin ve yaygın olduğu bir bölgenin sanayi odasının da hükûmetten yana çıkmasını yanlış değerlendirenler, olayı tekelci kesim içindeki çatlamalara bağlamak istediler. Ancak sanayi odalarının yönetim kurullarının kuruluş şeklini bilenler, sanayi odalarının her zaman tekelci kesimin elinde olamayabileceğini söylüyorlar ve sermaye içinde Nisan 1974 boyunca gözlenen sürtüşmenin temelinde tekelci sermaye ile tekel dışı sermayenin çelişik çıkarlarının yattığını belirtiyorlardı.

19 Nisan 1974

● Senato Anayasa ve Adalet Komisyonu, Meclis'den gelen af teklifini, değiştirerek kabul etti. 141, 142, 146/3 ve 149. maddeler kapsam dışı bırakıldı.

● Başbakan Yardımcısı ve MSP Genel Başkanı Necmettin Erbakan «Af Kanunu üzerinde AP'nin Senatoda yapmak istediği değişiklikler önemli değildir. MSP'lilerin tümü oylamada bulunacak ve Af Kanunu Millet Meclisinden çıktığı gibi kanunlaşacaktır.» dedi.

● Türkiye İşveren Sendikaları 10.

DEMOKRASİYE AYKIRI MADDELER

genel kurulu başladı. Konfederasyon Başkanı Halil Kaya, «Hükûmetin ekonomik politikasında bir açıklık olmadığını, bu yüzden hür teşebbüsün endişeli olduğunu, sanayi kalkınmasının duraklama dönemine girdiğini» söyledi.

● Suriye ve İsrail arasında Golan cephesinde çarpışmaların şiddetlendiği haber veriliyor.

● Sedat'ın ABD'ye yakınlaştığını resmen ilan etmesinden sonra Sovyetler birliği Mısır'a silâh göndermeyi durdurdu.

20 Nisan 1974

● İşverenler Sendikaları Konfederasyonu Genel Kurulunda Hükûmetin işçi lehine taraf tuttuğundan şikâyet edilirken, Ecevit, Konfederasyon başkanının sözlerini cevapladı ve «Hükûmet olarak aldıkları tedbirlerden, özel sektörün endişelerini haklı gösterecek bir tek örnek verilemeyeceğini» söyledi.

● İşverenlerin ve sermaye sözcülerinin halk sektörüne karşı eleştirileri ve tepkileri yoğunlaşıyor.

● DİSK Genel Başkanı Türker, DİSK sendikalarının hükûmeti desteklemeleri gerektiğini belirtti, halk sektörünün güçlendirilmesini ve bu amaçla sendikaların çeşitli alanlarda yatırım yapmaları gerektiğini söyledi.

Yaygın sosyal güvenlik, halk sektörü ve IYAK

Alpaslan Işıklı

Yaygın ve etkin bir sosyal güvenlik, halk sektörü ve İşçi Yardımlaşma Kurumu (İYAK) bugünkü iktidarın amaçları içinde ve bu iktidarın işbaşına geçmesiyle başlayan dönemde birbirleriyle ilintili kavramlar olarak belirmiş bulunuyor.

Akgünlere'de İYAK :

CHP'nin seçim bildirgesi olan «Ak Günlere» de «halk sektörü» nü oluşturan unsurlar; köylü kooperatifleri, sosyal güvenlik ve yardımlaşma kurumları, sendikalar, yurt dışındaki işçi ortaklıklarının ve benzeri halk ortaklıklarının girişimleri olarak sıralanmıştır. Aynı bildirgede bir sosyal güvenlik ve yardımlaşma kurumu olan öngörülmüş bulunan İYAK, böylece, tipik bir halk sektörü birimi olarak ortaya çıkmaktadır.

CHP bildirgesine göre «İYAK, işçilere en yararlı biçimde kurulacak, ve o yönden işçi gelirlerinin artması ve işçilerin ekonomiye daha büyük katkıda bulunması sağlanacağı gibi, işçilerin ekonomi politikasındaki ve genel olarak devlet yönetimi üzerindeki ağırlıkları da artmış olacaktır.»

Hükümet Programında İYAK :

İYAK, MEYAK ile birlikte «sosyal güvenlik ve yatırım alanlarında faaliyete geçmeleri sağlanacak» kurumlar olarak öngörülmüş bulunuyor. Oy-

sa, bu hedefin belirlendiği paragrafdan birkaç satır önce gelen bir başka paragrafda «Bütün sosyal güvenlik kurumları bir çatı altında toplanacaktır.» denilmektedir. Birbiri ardından gelen bu iki beyanın karşılaştırılması bile İYAK'ın taşıdığı önemli bir sakıncanın kendiliğinden gözler önüne serilmesine yetmektedir.

Tek ve yeknesak bir sosyal güvenlik sistemi, sosyal adalete hizmet etmesi gereken tedbirlerin yeni adaletsizliklerin kaynağı haline dönüşmesini önlemenin, israfa ve bürokratik karışıklıklara ve sürüncemelere yolaçacak uygulamalardan kaçınmanın zorunlu kıldığı bir sistemdir.

Sözü edilen bu sakıncalar, ülkemizde bugüne kadar Sosyal Sigortalar Kurumu ve Emekli Sandığı eliyle başlıca iki merkezden yönetilmekte olan bazı sınırlı sosyal güvenlik uygulamaları içinde zaten önemli ölçüde doğmuş bulunuyor. İşçi ve memur statüleri arasında görülen, işin niteliğine bağlı olmaksızın doğan eşitsizlikler ve işçi - memur ayırımı sorununun gittikçe içinden çıkılmaz bir hal alması, öte yandan, hizmet süreleri boyunca işçi ve memur statüsünde birbiri ardından çalışmış bulunan hak sahiplerinin sosyal güvenlik haklarını sağlamakta karşılaştıkları güçlükler ve engeller, geniş ölçüde bu konuda yürütülen hizmetlerin tek merkezden ve yeknesak bir biçimde sisteme bağlanmamış olmasıyla açıklanabilir. Üstelik, 12 Mart sonrası rejimi içinde esnaf, sanatkâr ve bağımsız çalışanlar belli bazı sigorta haklarına kavuşturulurken mevcut sosyal güvenlik kurumlarının dışında bir örgüt olarak Bağ - Kur'un meydana getirilmesi yeni bir dağınıklık unsuru doğurmuştur.

Bağ - Kur'un geçenlerde toplanan genel kurulunda, yanlış görüş ve bilgilerle şartlandırılmış oldukları anlaşılan delegeler karşısında, sosyal güvenlik uygulamalarının tek merkezli ve yeknesak bir biçime kavuşturulması inancını dile getiren Çalışma Bakanı Önder Sav'ın bu konuda karşı karşıya bulunduğu güçlükler de, yepyeni bir sosyal güvenlik kurumu olarak İYAK'ın kurulmasıyla büsbütün çetinleşecektir.

Türk - İş ve Türkeş'in
İYAK Kanunu Teklifleri :

CHP'nin ötedenberi sözünü etmekte olduğu, İYAK, Türk - İş tarafından da benimsenmiş bir hedeftir. Hatta bu konudaki ilk girişimlerin Türk - İş bünyesinden kaynak bulduğu da söylenebilir.

Esasen hükümet programında yeralan İYAK tasavvuruna gerçeklik kazandırmak yönünde ilk girişim de Türk - İş'den gelmiş bulunuyor. Türk - İş adına hazırlanmış bulunan bir İYAK Kanun teklifi bir süre önce Çalışma Bakanlığına intikal ettirilmiştir. (Bkz. **Cumhuriyet,** 12/4/974)

Türk - İş'in İYAK kanun tasarısına göre, ülkemizde mevcut sigortalı işçiler, Türk - İş üyesi olsunlar veya olmasınlar, tümüyle kanun zoru ile İYAK'a üye olacaklardır. Ayrıca, yurt dışında çalışmakta olup sosyal güvenlikleri ikili andlaşmalarla temin edilen işçiler ile yaşlılık aylığından yararlanmakta olan işçiler de yazılı istekte bulunurlarsa Kurumun «isteğe bağlı» üyesi olabileceklerdir. Kurum üyelerinin ücretlerinin % 5'i aidat olarak kesilecektir.

DİSK veya bağımsız sendikalara bağlı işçiler, yurt dışındaki işçiler,

sendikasız işçiler, teknik elemanlar dahil çok geniş bir kitleyi kapsaması öngörülen İYAK'ın yönetiminde Türk - İş yöneticileri açık bir ağırlık sahibi kılınmaktadırlar. Yönetimde Türk - İş yöneticilerinden başka yalnızca hükümeti temsil eden üyelere yer verilmiştir.

Türk - İş tasarısına göre, İYAK'ın sosyal güvenlik hizmetleri; yaşlılık, ölüm, malûliyet ve yaşlılık yardımları etrafında toplanmakta, ayrıca üyelere çeşitli sosyal hizmetler öngörülmektedir.

Türk - İş tasarısının 32 nci maddesinde Kurum fonlarının nasıl işletileceği anlatılmaktadır. Buna göre İYAK, menkul ve gayrimenkul mallar iktisabederek ve hertürlü senet ve tahvil satın alarak birikecek fonları işletecektir. Daha önemlisi İYAK, «lüzumlu ve faydalı gördüğü takdirde, **her nevi verimli şirketleri kurmaya, kurulmuş bulunanlara iştirake,** bunların hisse senetlerini veya ortaklık paylarını satınalmaya» yetkili kılınmaktadır. Ayrıca, tasarıya göre İYAK, banka da kurabilecektir. Tasarının 33 ncü maddesinde İYAK'ın «müdebbir bir tüccar gibi hareket edeceği» ifade olunmaktadır.

Görülüyor ki İYAK sınai, ticari yatırım ve işletmecilik ve bankacılık faaliyetlerinde bulunması öngörülen bir kurumdur. Bu Kurumun fonu tüm işçilerden kesilecek aidatlardır, yöneticisi ise esas olarak Türk - İş yöneticileridir. Denilebilir ki vaktiyle, Anayasa mahkemesince, getirdiği hükümlerin çoğu iptal edilmiş bulunan 1317 sayılı kanunla DİSK'i ve bağımsız sendikaları kapattırarak kanun zoru ile oluşacağını hayalledikleri tek ve güçlü bir konfederasyonun başında olmayı denemiş bulunan Türk - İş yöneticileri şimdi de gene kanun zoru ile patron olmayı değilse bile işletme yöneticisi olmayı denemek istemektedirler. Ayrıca, belirtmek gerekir ki kanunla Türk - İş'e sağlanan ayrıcalıklar bunlardan ibaret kalmamakta bütün işçilerin ücretlerinden yapılan kesintilerle çalışacak bu kurumun kârının % 5'inin Türk - İş'e transferi öngörülmektedir.

Türk - İş'in bu tasarısına kimin sahip çıktığı meselesi de ayrıca ilgi ve ibretle üzerinde durulması gereken bir husustur. MHP Genel Başkanı Türkeş, Türk - İş'in teklifini olduğu gibi alarak 15.4.1974 tarihinde iki arkadaşı ile birlikte Millet Meclisi Başkanlığına sunmuştur.

Bu tarihten birkaç gün sonra Ankara'da toplanan Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu Genel Kurulunun ikinci gününde, «hür teşebbüs» ün yatırımlarına aktarılacak fonların birikimine hizmet edeceği için İYAK'ın kurulması girişimlerine karşı çıkılmaması, destek olunması görüşü savunulmuştur.

Bütün bu gelişmeler «halk sektörü» tasavvurlarının nasıl ve ne yönde boyutlar kazanabileceği ve bunların «sol» un neresine yerleştirilebilecekleri konusunda bu fikrin savunucularını da düşündürmelidir.

Sendikalar, Kapitalist Sistem ve İYAK :

Şüphesiz, Türk - İş'in İYAK teklifini, tam anlamıyla belirlememiş olmakla beraber CHP'nin bu konudaki tasavvurlarıyla özdeş görmek haksızlık olur. Örneğin, «Akgünlere» bildirgesinde OYAK, MEYAK, İYAK gibi kuruluşların kamu iktisadi kuruluşlarıyla ortaklık ve işbirliği kurabilecekleri, buna karşılık «yerli veya yabancı büyük sermaye ile bütünleşmeleri-

nin önleneceği» belirlenmiş bulunmaktadır. Türk - İş'in teklifinde ise bu tür bir kaydın tanınmadığını belirtmiş bulunuyoruz.

Bütün bunlara rağmen, sendikacıları; yatırımcı, işletmeci, tüccar, bankacı... yapmak yolundaki her girişimin sendikaları kapitalist sistemle bütünleştirmek ve kapitalist sisteme karşı olan temellerinden koparmak sonucunu da beraberinde getireceği önemle belirlenmelidir. Sömürüye, sömürenlerin yanında veya yerinde olamadıkları için karşı çıkanları avlamak için bundan daha iyi bir yem olamaz. Gerçek sendikacıları etkilemesi imkânsız olan böyle bir yöntemin herşeye rağmen işçiler arasına ayrılık tohumları ekmek ve aralarındaki dayanışmayı engellemek bakımından etkisiz olmayacağı söylenemez.

Bütün bunlardan sonra belki sorulabilir. İşçiden yana olmak işçilerin yatırım, işletme, banka sahibi olmalarından yana olmayı gerektirmez mi? Bu bir bakıma üretim araçlarının mülkiyetinin çalışanlara ait olmasını istemeye kadar varabilir. Ancak, açıkça ortadadır ki mevcut İYAK teklifinin böyle bir özlemle ilgisi yoktur. İYAK teklifi, mevcut kapitalistlere ve kapitalist sisteme hiç dokunmadan, hatta onlara yardımcı olmak suretiyle sigortalı işçileri de kapitalist yapmak özlemine cevap gibidir. Bu ise sırtta taşınma âdetine karşı çıkmayıp, sırtta taşıyanların önemli bir kısmının da sırtta taşınmalarını istemeye benzemektedir. Yanlışlığı bir yana, geçerliliği tartışılabilecek bir istektir bu.

23 Nisan 1974

- 23 Nisan Ulusal ve Egemenlik ve Çocuk Bayramı'nın 54. üncü yıldönümü kutlandı.
- Siyasî hakları geri verilen Bayar, yemin etmek ve tabiî senatörlük yerini almak için Senato'ya davet edildi.
- Demirel'in İzmir gezisinden sonra bölgedeki iki makarna fabrikası üretimi durdurdu, bazı çimento fabrikaları da üretimi yavaşlattılar. İzmir'li AP'li sermaye çevrelerinin Hükûmete karşı direnişe geçtiği söyleniyor.
- AET Dışişleri Bakanları, ABD ile ilişkilere bir çözüm getirmek üzere yaptıkları toplantıda ABD ile ilişkilerin düzelebilmesi konusunda anlaşmaya vardılar. ABD ile ilişkilerin gerginleşmesinde en büyük payı olan Fransız Dışişleri Bakanı Jobert «Biraz soğukkanlılık ve sağduyu aracılığıyla Amerikalılarla dengeli ve mutlu ilişkilere artık sahip olacağız» dedi.

Ulusal Egemenlik

23 Nisan 1923'de, ilk Türkiye Büyük Millet Meclisi açılırken «Hakimiyet'i Milliye» kavramı, Saray, saraya bağlı bürokrasi, emperyalist güçlerin maşası komprador azınlık karşısında, toplumun bütün diğer sınıflarının ortak egemenliği anlamına geliyordu. Yani klasik formülle düşünecek olursak aristokrat sınıf ve ortakları karşısında millet bütünlüğünün egemen-

liğini... Çeşitli özelliklere rağmen, durum burjuva demokratik devrimlerde gözlenen sınıf ittifakına yer yer benziyordu. Örneğin Fransız devrimi sırasında, feodal aristokrasi karşısında, devrimci burjuvazinin yanında köylülük ve hatta işçiler de devrime katılmışlardı. Feodal aristokrasi ve ruhban sınıfları yanında, bunların tümü, bir «üçüncü sınıf (Tierce Etat)» görünümündeydi. Ulusal egemenlik kavramı burjuva demokratik devrimlere bağlı bir kavramdı. Yani bir avuç feodalin, dar bir aristokrasinin egemenliğine karşılık, ulusun, halk sınıflarının egemenliği...

Ancak ne zaman ki burjuvazi egemen sınıf haline geldi, devrimini başararak kendi kapitalist sömürüsünü kurdu, bu ittifak, içinden —ve kısa sürede— bölündü. Burjuvazinin eski müttefikleri köylüler ve işçiler kapitalist sömürünün ağırlığı altında ezilmeye başladılar. Ve çeşitli sosyal deneylerle, egemenliğin bu defa da burjuvaziye geçtiğini, «ulusal egemenliğin» gerçekte söz konusu olmadığını gördüler.

Nedir Ulusal Egemenlik?

Egemenlik, toplumsal açıdan bakıldığında, ekonomik ve siyasal karar mekanizmalarını elinde bulundurmaktadır. Sınıflı toplumda, bu anlamda egemenliğin egemen sınıfın elinde, yani üretim araçlarının mülkiyetine sahip sınıfın elinde olması tabiidir. Ulus kavramı ve ulusal yapı, bilimsel açıdan kapitalizmin gelişmesinin ve bu gelişme içinde, feodal imparatorlukların yerini kapitalist pazar birliğine dayanan yeni siyasal bütünlere bırakmasının doğurduğu bir gelişmedir. Ulus ve ulusal sınırlar kapitalizmin ürünüdür. Kapitalist sistemin, özellikle erken dönemlerinin siyasal üstyapısıdır. Kapitalizm geliştikçe ve burjuvazi egemen sınıf olarak iktidarını pekiştirdikçe, ulusal egemenlik kavramı ve birçok sınıfı barındıran ulus bütünlüğü içinde, sınıfsal farklılaşma belirginleşir.

Gerçekte egemenlik artık, burjuvazi ve sömürü mekanizması içindeki ortaklarınındır.

23 Nisan 1923'de burjuvazi ve küçük burjuvazi öncülüğünde aristokrasiyi temsil eden Saray'a, yabancı emperyalist güçlere ve yerli komprador ortaklarına karşı verilen mücadele sonrasında Türkiye'de de kapitalizm gelişti. Yerli burjuvazi, kompradorların yerini aldı. Ama emperyalizmle bütünleşmekte gecikmedi. Sınıfsal farklılaşma gün geçtikçe belirginleşti. Kurtuluş Savaşı sırasındaki sınıf yapısı bir yandan değişirken, bir yandan da ulusal ittifak dağıldı. Böylece 1920'lerin «Hakimiyet'i Milliye» kavramı, yerini «burjuvazi ve ortaklarının egemenliği» kavramına bıraktı.

Bugün 23 Nisanları anarken gördüğümüz, egemen olduğu ileri sürülen ulusun büyük bir bölümünün, işçinin, yoksul köylünün, küçük üreticinin, çalışan halk kesimlerinin bu egemenlikten pay almadığıdır. Burjuvazinin ve burjuvazi içinde de tekelci zümrenin egemenliği sürmektedir, hem de 1923'lerden çok daha derinleşmiş ve güçlenmiş bir şekilde.

Gerçek ulusal egemenlik ise, nüfusun yüzde 90'ını meydana getiren emekçi halkın egemenliğidir. Biz bugün egemenlik ulusundur değil, egemenlik ulusun olacaktır diyoruz.

incelemeler

Emperyalizm, Türkiye ve devrimci mücadele

İlke

Çağımız, kapitalizmin *son aşaması* emperyalizme karşı topyekûn mücadele çağıdır. Uluslararası tekelci kapitalizme karşı bir yandan sosyalist sistemin, öte yandan ezilen halkların mücadeleleri gerici emperyalist zincire yeni yeni darbeler indirmekte, emekçiler bağımsızlık, demokrasi ve sosyalizm yolunda yeni yeni mevziler kazanmaktadır.

Yurdumuzdaki demokratik, anti-emperyalist ve sosyalist hareketin içinde bulunduğumuz evresinde bu üçlü bütünlüğü yitirmemek için anti-emperyalist mücadelenin başarı yolunun temel şartlarına değinmek zorunlu oluyor.

Yurdumuzda emperyalizmin etkisi, varoluş biçimi, yakın geçmişte çeşitli tartışmaların konusu oldu. Emperyalist burjuvazinin Türkiye'yi nasıl kontrolü altına almış bulunduğu, hâlen yerli egemen sınıfların uluslararası kapitalizme ne türlü ekonomik ve siyasal bağlarla bağlı olduğu, konusunda yani dış ve iç egemen sömürücü güçlerin ilişkilerinin özü ve biçimi bakımından çeşitli görüşler öne sürüldü. Bu konu en çok tartışılan noktalardan biri olarak sürdü.

Bu bakımdan emperyalizmin genel niteliğini, çok iyi öğrenip onun, gelişen dünya şartlarındaki tutumunu adım adım izlemenin yanısıra, batı kapitalizminin yurdumuza nasıl girdiğini ve emperyalizmin toplumumuz üzerinde ne gibi etkiler, değişiklikler yaptığını, bugün için emperyalizmin ülkemizdeki konumunu ve ilişkilerini doğru olarak incelememiz gerekiyor. Emperyalizm ve Türkiye ilişkileri, önümüzdeki dönem, sosyalistler tarafından enine boyuna tartışılacak, bu konuda incelemeler yapılacaktır şüphesiz. Ayrıca, metropol ülkeler arasındaki gruplaşmanın yani emperyalizmin iç çelişkilerinin; yada emperyalizmin sosyalist sistem karşısında gerilemesinin; bağımsızlık mücadelelerinin güçlenmesinin, emperyalizm üzerinde yapacağı etkiler ve bunların Türkiye'ye yansıması da, önümüzdeki yıllarda önem kazanacaktır.

Batı kapitalizminin Türkiye'ye girişi ve emperyalist aşamada Türkiye ile em-

peryalizm arasındaki ilişkileri, gelecek sayılarımızda çeşitli açılardan ele alacağız. Burada sadece genel bir yaklaşım için emperyalizmin sömürülen, geri bırakılmış ülkelerde ve yurdumuzda varoluş şekline tarihsel süreç içinde kısaca bakmakla yetinecek ve yukarıda da söylediğimiz gibi, emperyalizme karşı mücadelenin ülkemizdeki temel koşullarını, gereklerini özetlemeğe çalışacağız.

Yakın geçmişte hakkında enine boyuna yazılan, tartışılan bu konunun ayrıntılarına girmeksizin, temel görünüşler olarak, emperyalist burjuvazinin sömürdüğü ülkeleri kendi sömürü alanına nasıl aldığına değinelim.

Bilindiği gibi emperyalizmin özelliklerinden ikisi:

1 — Sömürgeci (kolonyalist) gelenekli olması.

2 — Sömürgeciliğin tamamlayıcı faktörü olarak istilacı yani militarist olmasıdır.

Fakat emperyalizmi sadece askeri yanıyla görmek bizi yanılgıya götürür.

Emperyalizm dünya çapındaki iktisadi sömürüsünü ve çeşitli azgelişmiş ülkeler üzerindeki sultasını, kurabilmek ve kurduğu kadarını koruyabilmek için hemen her alanda gayret gösterir. Emperyalist burjuvazi:

1 — *Ekonomik Alanda.* Asıl hedefi olan iktisadî yayılmasında ülkelerin yapılarına göre çeşitli ekonomik kombinezonlara başvurur.

2 — *Siyasi Alanda.* Hem sosyalizmin gelişmesini önlemek hem de sömürdüğü ülkelerdeki üstünlüğünü ve sömürüsünü sağlamak veya sürdürmek amacıyla bu ülkelerde gücü yettiği ölçüde kendine bağlı siyasî yönetimler kurar, kurdurur. Kendi istediği politik formülleri uygulatır.

3 — *Askeri alanda:* Hem sosyalizme ve geri bırakılmış ülke halklarının bağımsızlık mücadelesine karşı, hem de emperyalist metropoller arasındaki çelişkilerin uzlaşmazlığa vardığı durumlardaki savaş ihtimallerine karşı, büyük askerî güçler besler. Ayrıca silâh sanayii, emperyalist kapitalizmin başlıca kâr alanları arasındadır.

4 — *Kültürel ve ideolojik alanda:* İşçi sınıfı ideolojisinin yayılmasına, bağımsızlıkçı ve millî kurtuluşçu görüşlerin güçlenmesine, gerçek demokrasi anlayışının yerleşmesine karşı, emperyalist burjuvazi, yoğun bir ideolojik ve kültürel saldırıya geçer. Bireyci felsefeyi, çeşitli toplumcu eğilimlere karşı kullanır. Kendi ekonomik çıkarları gereği, metropol ülkelerinde yarattığı bireysel tüketim toplumunun «faziletlerini» ve bireyci propogandasını, yayın, edebiyat, sinema, tiyatro, televizyon araçlarından çeşitli burslara, gezilere varıncaya dek akla gelebilecek her yolla yaymaya çalışır.

Ama emperyalizm çoğu bağımlılaştırılmış ülke için dıştaki bir güç, hariçten gelen ve o ülkeyi, ablukaya alan bir güç değildir. Emperyalizm, askerî ve ideolojik gücünü iktisadî ve siyasî zincirlerine bağlı olarak kurar. Yani emperyalizmin sultası altındaki geri bırakılmış ülke için, emperyalizm dışdaki bir güç değil, ayni zamanda *içdeki bir düşmandır* da...

Özellikle Türkiye için, bu noktayı çok iyi kavramamız gerekir. Yakın geçmişte Türkiye devrimcileri ve yurtseverler; arasında bu mesele çok iyi anlaşılamadığından çeşitli yanılgılara düştük. Kimisi emperyalizmin Türkiye üzerindeki etkisini küçümsedi ve onu tam anlamıyla bir dış güç saydı. Kimisi ise «uçan kuşu» bile emperyalizme atfetti. Gerçekten, emperyalizm hafifsenirken de aşırı abartılırken de, bir dış güç sayılıyordu. İkinci görüştekiler, yurdumuzdaki emperyalizmi ne kadar etkin ve güçlü görürlerse görsünler, koydukları sınıf analizleriyle onu dıştan gelip, ülkemizi dört bir yandan kuşatmış bir ejderha şeklinde yorumladılar. Onlar için emperyalizmin Türkiyedeki uzantıları sadece «işbirlikçi» idiler. Oysa yerli egemen sınıfların emperyalist burjuvazi ile içiçe girmişliği, özellikle yerli egemen sınıfların öndeki gücü yerli tekelci sermayenin, emperyalist sömürü zincirinin bir halkası biçiminde, yerli prekapitalist sömürülerle nasıl iç içe olduğu iyi farkedilemiyordu. Bu nedenle, emperyalizmi adeta yok sayarca küçümseyenlere karşı, onu kâdiri mutlak gibi görenler de, öz olarak emper-

yalizmi bir dış güç olarak kabul ediyorlardı Nitekim, bu ikinci gruptakilerin büyük çoğunluğu son tahlilde onu bir dış güce indirgedikleri için hafife almış oluyorlardı. Böylece küçük burjuva ve millî burjuva önceliğindeki bir «atılımla» emperyalizmi kovmanın mümkün olacağı sanılıyordu. Sonra radikal küçük burjuvaziden umut kesilince «iş başa düştü». Emperyalizmi aşırı abartmakla birlikte onu askerî üslerden ve bir avuç işbirlikçiden ibaret görerek, gerçekte hafifseyen bu kanadın büyük çoğunluğu, en sonunda en fazla birkaç yüz kişilik militanla onu devirmeğe ve kovmağa kalkıştı.

Emperyalizm dıştaki bir güç gibi görülmeseydi, onun toplumumuza nasıl ve hangi bağlarla gelip yerleştiği farkedilebilseydi, emperyalizm ile yerli egemen sınıflar arasındaki göbek bağının işbirlikçilikten çok ötede, sıkı bir ağ biçiminde yeraldığı anlaşılabilseydi, birkaç yüz kişinin başlatacağı mücadelenin başarıya ulaşamayacağını sezmek kolay olurdu.

Emperyalizmi aşırı abartanlarca bile, onun gene de bir dış güç gibi görüldüğünün ikinci kanıtı da, halkımızın hemencecik «anti-emperyalist mücadeleye» katılacağının umulmasıydı. Köylüye ve işçiye gidip soyut bir emperyalizmden bahsetmek; devrimci mücadelenin baş hedefi olarak, bilinçsiz yığınlara soyut kalan bir Amerika hedefi göstermek yetmedi. Emperyalizm yerli egemen sınıflarla öylesine sağlam bağlar kurmuştu ki, köylünün ve işçinin bilinçlenmedikçe emperyalizmi ve Amerikayı somut olarak karşısında görmesine imkan yoktu. Ayrıca emperyalizm, Türkiye'de bir «dış güç» olmadığı için, onun yerli uzantısı durumundaki yerli tekelci sermeyeyi ve prekapitalist müttefiklerini yenmek gerekiyordu. Bu ise ancak işçi sınıfının en demokratik ve en devrimci öncülüğü altında örgütlenmiş emekçi kitlelerin sosyal mücadelesi ile gerçekleşebilirdi. Böyle bir başarının gerçekleşmesi ise ne emperyalizmi yoksayıp sırtüstü yatmakla, ne de onun bir askerî darbeyle veya 200-300 militanla altedileceğini sanmakla, olurdu. Başarının yolu, uzun ve yorucu, aktif siyasî örgütlenme ve bilinçlendirme çalışmasından geçiyordu.

Bu gerçeğin yeterince görülmemesi pekçok fedakâr unsurun heder olmasına, kadroların ağır darbeler yemesine ve sayısız acı olaylara, üzücü deneylere yolaçtı.

Bugün emperyalizmin sömürü ağına dahil ülkelerin çoğu, batı kapitalizminin sömürgelerinin devamıdır. Kapitalizmin emperyalist aşamaya girmesinin kesinleşmesi ve belirginleşmesi 20 nci yüzyılla başlar.

Yirminci yüzyılın birinci çeyreğinde, emperyalizmin sultası altındaki ülkeler «sömürge» ve «yarı sömürge» ülkeler olmak üzere iki ana grupta toplanıyordu. Sömürge ülkelere örnek olarak Hindistan, İran ve bazı Afrika ülkeleri; yarı-sömürge ülkeler için Çin ve Osmanlı imparatorluğu gösteriliyordu. Çin'de Sun Yat-Sen'in burjuva devrimi ve bağımsızlaşma çabalarının yanısıra, Türkiye'deki Kurtuluş Savaşı, bu ülkelerin yarı sömürge durumdan kurtulma gayretleriydi. Parçalanan Osmanlı İmparatorluğunun kalıntıları üzerinde Türkiye millî burjuvazisi, komprador burjuvaziyi de yenerek bağımsız bir devlet kurdu. Ne var ki, başlangıçta millî nitelikler taşıyan yerli burjuvazi çok kısa zamanda bu niteliğini kaybetmeye başladı ve zamanla gene emperyalizme teslim oldu. Çin'de ise, emperyalizme ve «yerli işbirlikçileri»ne karşı süren emekçi halk hareketi anti-emperyalist ve anti-feodal mücadele biçiminde ve *işçi sınıfı öncülüğünde* ikinci dünya savaşı sonrasına kadar devam etti. İkinci dünya savaşı sonrasında, Türkiye burjuvazisi emperyalizmle daha ileri bütünleşme adımları atarken, Çin'de işçi sınıfı öncülüğündeki bir demokratik halk iktidarı «Yeni Demokrasi» adıyla ülkede egemen olmuştu. Böylece 1960'lara gelindiğinde, 40 yıl önce yarı sömürge olan iki ülkeden biri tam bağımsızlığını elde ederek sosyalizme geçmişti. Ama diğeri hâla emperyalizme bağımlı bir ülke durumundaydı.

Ne var ki, 1960'ların Türkiye'sinde, 1920-50 döneminin Çin şartlarını görenler veya Birinci Kurtuluş Savaşı öncesi Türkiyesinin 1960'larda da devam ettiğini ileri sürenler az değildir. Oysa aradan geçen bunca on yıllar Türkiye egemen sınıflarının emperyalizmle olan ilişkilerinde çeşitli değişiklikler yapmıştır.

1960'larda ve 1970'lerde Türkiye'de hâlâ bir *«komprador burjuvazi»* ve *«işbirlikçi burjuvazi»* aramak zorlama bir taklitçilik oluyordu. Hele bu olmayan «komprador» burjuvazinin ardındaki emperyalizmin, öyle alelusül bir bürokratik atılımla, küçük burjuva öncülüğünde çekip gideceğini düşlemek, ciddi bir yanılgıydı. Radikal küçük burjuvazinin devrimci misyonundan ümidi kesenlerin bir bölümü ise bilmem kaç yıl önceki Çin şartlarını geri getirircesine işçi sınıfı öncülüğünü de lâfta bırakan, «köylü devrimleri» ve «toprak devrimleri» önerdiler. Birkaç yüz fedâkâr kişinin yakacağı meşalenin tüm bozkırı tutuşturacağı ve «emperyalizmin yumuşak karnı» dedikleri kırların, hareketlenerek gelip «metropolleri» kuşatacağı, şehirlerde «yozlaşmış,» «revizyonize olmuş» (!) proletaryanın ancak o zaman hareketlenebileceği ve bu mücadeleyi ancak grevlerle destekleyeceği kesin bir inanç ve teori strateji haline getirildi. Bütün bu eğilimlerin baş sloganı *anti-emperyalist* ve *anti-feodal'di*

Ülkemizde, emperyalizmi önemsememeğe; onu sonraki mesele, etkisiz bir güç olarak almağa yönelen bir eğilimin karşısına çıkan «anti-emperyalist eğilimler» yanlış analizlerden yani bir «komprador» veya «işbirlikçi burjuvazi» varsayımından yola çıktıkları için ne ülkemizdeki emperyalizmi bütün ilişkileriyle gerçekte varolduğu gibi görebildik, ne de ona karşı sürdürülecek mücadelenin başarı yolunu doğru tesbit etmekte birleşebildik.

Ama sonradan önceleri küçük görünen yanlışların sonuçlarının ne kadar önemli olabileceğini gördük. Doğru sınıf tahlillerinin önemi bu gün daha iyi anlaşıldı. Emperyalizm, burjuvazi ilişkilerinin doğru kavranmasının gereği daha iyi ortaya çıktı.

Emperyalizm Öncesinde Dünya'nın Genel Görünümü:

19 ncu yüzyılın ikinci yarısındaki dünya toplumuna baktığımızda konumuzla ilgili şu gözlemleri ilk bakışta söyleyebiliriz.:

- Kapitalizm Avrupa'da doğup güçlenmiş, burjuvazi egemenliğini artık kesinlikle koymuştur. Burjuvazi rekabetçi çağını aşmakta, tekelcileşip gericileşmektedir. Öte yandan işçi sınıfının burjuvaziye karşı mücadelesi gitgide güçlenmektedir.

- Kapitalizm Kuzey Amerika'da egemen olmuştur.

- Yine kapitalizm Rusya'da güçlenmekte; Rusya'da merkezi feodalite ile burjuvazi bir arada yaşamakta ve burjuvazi iktidardaki ağırlığını gittikçe arttırmaktadır.

- Teknolojik gelişmenin ve kapitalist üretim ilişkilerinin hâkim olduğu bu toplumlardan başka dünyanın «geri kalmış» kısmı sömürge durumunda veya sömürgeleşme içindedir.

Hindistan ve Çin'de İngiltere İmparatorluğu hakimdir. Çağın sonlarına doğru Japonların güneydoğu Asya'da yayılma çabalarına rastlanmaktadır. Afrika'da, başlıca İngiliz, Fransız, Hollanda, Belçika, İspanya, Portekiz, Almanya sömürgeci ülkeler durumundadır.

Latin Amerika (Güney ve Orta Amerika'da), Amerika, İngiliz, İspanya, Portekiz, Hollanda üstünlüğü vardır.

- Orta-Doğu, Balkanlar ve Kuzey Afrika'da giderek zayıflayan çatırdayan Osmanlı İmparatorluğu kendisi de bağımlılaşmaya doğru gitmektedir.

Dünyanın belli başlı bölgelerini bu şekilde hatırladıktan sonra, emperyalizmin nasıl yayıldığını görelim.

Yukarıda sözünü ettiğimiz kapitalist Avrupa ülkeleri, başta İngiltere olmak üzere sömürgeci (kolonyalist) gelenekliydiler. Dolayısiyle, emperyalizmin şimdiki pekçok «azgelişmiş» ülkeye nasıl girdiğini araştırmağa gerek yok. Sömürgeci Avrupa devletlerinde kapitalist sistemin yerleşmesi ve burjuvazinin kapitalist üretimi (genişletilmiş yeniden üretimi) geliştirmesiyle teknolojik gelişime ve ulaşım imkanlarının yaygınlaşmasına, silâhların modernleşmesine de bağlı olarak *sömürgecilik yayılmış, sömürgeler çoğalmıştı.*

Kapitalizmin tekelcileşip, emperyalistleşmesiyle birlikte, bu kez emperyalist

burjuvazi sömürgelere hakim oldu. Daha çok yayıldı. Demek ki, emperyalizmin giriş biçimlerinden birisi ve önemlisi olarak, *kolonyalizmin, (sömürgeciliğin) emperyalizme dönüşmesini* görüyoruz.

Bu giriş biçiminin bir özelliği vardır. Emperyalizm aşamasından önce, yani kapitalist işletmeler arasında Avrupada rekabetçilik kıyasıya sürerken, rekabetçi kapitalizm döneminde bile bu rekabet aynı şekilde sömürgelere yansımıyordu. Şöyleki kapitalist ülkelerin ve farklı ülkelere ait kapitalist şirketlerin sömürgeler üstünde rekabet çatışmaları olmakla birlikte, her kapitalist ülke, sömürgelerde, milli bir politika izliyor, ve çoğunlukla o kapitalist ülkenin rekabet eden işletmelerinden o sektörde en güçlü olanı bir sömürgede acenta açıyordu. Böylece Avrupa'da kıyasıya rekabet eden kapitalistlerin daha güçlü ve teknikçe, üretimce, sermayece daha ileri olanları, sömürgelere uzanarak güçlenme yolu buluyorlardı. Böylece bir kapitalist ülkenin herhangi bir üretim dalındaki firmaların en güçlüsü, daha da çok güçlenme olanağı buluyordu.

Emperyalist burjuvazi önemli ölçüde sömürgelerin sırtında yükselmiş ve bu yükseliş emperyalizmin o ülkeler üzerindeki egemenliğini arttırmıştır. Emperyalizmin azgelişmiş ülkelere girişinin başlıca biçimi diye gösterdiğimiz, «Kolonyalizmin emperyalistleşmesi» biçiminde, uzun yıllar sömürgeci yöntemler egemen kalmıştır.

Sömürgecilik döneminde, sömürge ülkelerinde Batılı kapitalist şirketlerin acentaları ve yerli ücretli memurları vardı. Emperyalistleşen batı burjuvazisi de aynı biçimi uzun yıllar sürdürdü.

Kapitalist ticari firmaların, sömürgecilik döneminde sömürgelerde açtıkları acentalarda çalışan yerli uşaklara, Portekizliler *«komprador»* diyorlardı. Bu terim, daha önceleri Portekiz ticaret gemilerinin ve şirketlerinin bazı Afrika sömürgelerindeki yerli memurları için kullanılıyordu. «Komprador» terimi emperyalist aşamadan önceki sömürgecilik türünden kalma bir *kurumu* temsil eder.

Gerçi batılı kapitalist kumpanyalar, sömürgelerde kendi ülkelerinden personel de çalıştırıyorlardı. Ama, oradaki bir kısım yerli bezirgânlarla işbirliği yapmak yani komprador edinmek de gerekiyordu. Bu kompradorlar çoğunlukla ham maddelerin sömürge ülkelerden toplanması için çalışıyorlardı. Zamanla ticaret ilişkileri gelişince, kompradorlar batılı kapitalist elere ham madde bulmanın yanısıra, onların işlenmiş maddelerini de sömürge ülkelerde pazarlamağa başladılar. Önceleri kapitalist kumpanyadan aylık ve küçük bir yüzde alan kompradorlar, biraz para biriktirince, batılı kapitalistlerle işbirliği halinde, kısmen de kendi hesaplarına çalışarak, ticaret ilişkilerini geliştirdiler.

Kapitalizmle sonra da emperyalizmle birlikte sömürgeciliğin güçlenmesi ve yayılmasına bağlı olarak, sömürge veya yarı sömürge ülkelerde başlangıçta sayıları tek tük olan kompradorların hem sayısı hem de faaliyet alanı ve kârları genişledi. Genişletilmiş yeniden üretim daha fazla ham maddeye ve daha fazla pazarlamaya ihtiyaç gösteriyor, böylece sömürge ülkelerdeki komradorlar sadece liman ve çevresinde faaliyet gösteren bezirgânlar olmaktan çıkıp, ülke çapında bir güç hâline geliyordu. Artık limanları olmayan ülkelerde de «komprador» zümreler türemişti.

Ayrıca kapitalist ülkeler, bağımlılaştırdıkları ülkelerin hepsine tam sömürgecilik tarzında, yani genel valileriyle, ve askeri birlikleriyle gelip yerleşemiyorlar, bazı azgelişmiş ülkelerde ticaret yapabilmek için, orayı bir «müstemleke» haline getiremeseler bile şirketleriyle, kumpanyalarıyla girip oraya yerleşiyorlar ve yerli yönetimle «iyi ilişkiler» kuruyorlardı. Bürokratları satın alıyorlar, orada da bir komprador zümresi yetiştiriyorlardı. Bu ülkeler genellikle tam sömürgeleşmiyor, yarı sömürge durumuna geliyorlardı. Gerek sömürge ülkelerde, gerekse yarı sömürge ülkelerde esnaflık, zanaatkârlık, el işleri veya basit kooperasyon, bilemediniz manifaktür aşamasındaki yerli ilkel sanayi böylece ölüyordu. Hem ham maddeler dışarı akıyor, hem de ileri kapitalist ülkelerin ürünleri o ülkelerde pazarlanıyordu. Böylece, sömürge ve yarı sömürge

ülkelerde sanayi -ve dolayısıyle kapitalizm- gelişemiyordu. Ülke hayatına komprador burjuvazi denilen bir avuç azınlık zümre egemen oluyor; bu zümre bir yandan emperyalizme çıkar bağıyla bağlıyken, öte yandan ülkedeki egemen prekapitalist sınıf ve zümrelerle, (feodaller, tefeci-tâcirler) işbirliği yapıyordu.

Batı kapitalizmiyle ticari ilişkilerin çoğaldığı emperyalizm döneminde ise, emperyalist burjuvazi meta ihracatının yanısıra sermaye ihracına girişti. Sömürge ve yarı sömürge ülkelerde gerek ham madde gerekse işgücü ucuzdu. Ham maddelerin hepsini Batıya taşıyıp, tekrar işlenmiş tüketim metaı halinde sömürge ülkelere taşımaktansa, o azgelişmiş ülkelerde yatırım yaparak hem ürünleri daha ucuza maletmek, hem de -ve dolayısiyle- daha çok pazarlama imkanı bulmak açısından sermaye ihracı, tekeller ve tröstler için kârlı geliyordu.

Kapitalist ve emperyalist batı burjuvazisi sömürge ve yarı sömürge ülkelerde sabun, sigara, kibrit, kâğıt, kahve, kakao dokuma gibi üretim faaliyetine girişti. Gene sermaye ihracı, ham madenlerin işletilmesi için gerekli yatırımlarla bazı basit gıdaların üretimini veya sanayi için gerekli birtakım tarımsal ürünlerin (pamuk, kenevir, keten, kauçuk vb.) ilk işlenme süreçlerini kapsıyordu. Ayrıca demiryolları, bazı büyük inşaatlar gibi yatırımlara da girişiyor; sömürge ve yarı sömürge ülkelerin hemen hepsinde demiryolları, denizyolları ve benzeri büyük ulaşım işletmeleri, gerekli bakım ve tamir atölyeleri, irili ufaklı tersaneler emperyalizmin elinde bulunuyordu.

Batı burjuvazisi sömürge ve yarı sömürge ülkelerde bu yatırımlara girişirken, oradaki komprador burjuvaların ve büyük bürokratların da küçük hisselerle yatırımlara ortak olmasında yarar buluyordu. Bu hisseler yüzde beşi, yüzde onu pek aşmıyordu.

Böylece komprador burjuvaziye daha palazlanarak, yer yer «işbirlikçi burjuvazi» haline dönüşüyordu.

Özellikle ikinci Dünya savaşından sonra bağımsızlık ve bağımsızlaşma hareketlerinin güçlenmesiyle, emperyalizm sömürgecilik yöntemlerini büyük ölçüde terketti, ve pek çok azgelişmiş ülkede biçimsel de olsa, yerli hükûmetler kurdurdu veya kurulmasına göz yumdu.

Bugün için sömürge ve yarı-sömürge ülkelerden hâlâ emperyalizmin etkisi altında kalanlarda çoğunlukla emperyalizme bağımlı bir «komprador burjuvazi» veya «işbirlikçi burjuvazi», prekapitalist diğer sömürücülerle birlikte iktidardadır.

Komprador burjuvazi veya işbirlikçi burjuvazi denilen işbirlikçi kesimin egemen olduğu emperyalizme bağımlı ve yarı bağımlı ülkelerde, emperyalizm dış ticaret, bankacılık ve sanayi dallarında *Büyük ağırlıkla* ve çok büyük kârlarla egemendir. İşbirlikçi burjuvazinin bu yatırım veya işletmelerdeki payı, sermayesi çok azdır.

Genel olarak komprador burjuvazi ile işbirlikçi burjuvazi arasında fark bir nitelik farkı değildir; nicelik farkıdır. Batı kapitalizminin sömürge ülkelerdeki kompradorları, emperyalist dönemde de devam etmiştir. Bunlar sadece besit aracılar ve acenteler olmaktan çıkıp yabancı sermayeye katılış oranları biraz artmışsa ve komprador burjuvazi bir ölçüde palazlanıp ülke içine emperyalizme bağımlı olarak daha fazla kol uzatabilmişse, bu burjuvaziye, «işbirlikçi burjuvazi» veya «işbirlikçi sermaye» diyebiliriz. Ama aradaki fark nitelik değil, *nicelik* şeklindedir. Bazı azgelişmiş ülkelerdeki bir zamanların komprador burjuvazisi, bugün işbirlikçi burjuvazi veya işbirlikçi sermaye, haline dönüşmüştür. Özce arada bir fark yoktur.

Türkiye'de egemen kesim işbirlikçi sermaye değildir:

Türkiye açısından «işbirlikçi sermaye» kavramı ve «işbirlikçiler» deyimi üzerinde durmak yararlı olacak. İşbirlikçi (kolloboratör) deyiminin şüphesiz ki, bir ajitasyon değeri var. Örneğin Türkiye'deki sermayenin dışa bağımlılığını vurgulamak için işbirlikçi terimini kullanmak bir ajitasyon amacı taşıdığı sürece zararlı olmayabilirdi. Ama işbirlikçi denilirken Türkiye'deki egemen burjuva kesiminin, yerli tekelci sermayesinin niteliği ve gücü, yay-

gınlığı, prekapitalist sömürü biçim ve güçleriyle bağıntısı doğru biçimiyle, *varolduğu gibi* saptanamadı veya izah edilemedi konulamadı.

İşbirlikçi sermaye veya işbirlikçi burjuvazi denilerek ülkemizdeki dışa bağımlı egemen kapitalist zümrenin niteliği ve ülke hayatındaki önemi çarpıtılmış oldu. Türkiye'deki egemen burjuva kesiminin işbirlikçi burjuva olduğunu ileri süren görüş, önce bu dilime «komprador burjuvazi» diyordu. Sonra ülkemizde yerli kapitalizmin etkisinin biraz daha anlaşılması yüzünden komprador burjuvazi teriminin yerine «işbirlikçi burjuvazi» terimi getirildi. Bu düzeltmenin izahı ise, komprador burjuvazi teriminin «sömürgecilere bağlı liman burjuvazisi» anlamına geldiği için yeterinde kapsamlı olmadığı şekilde yapıldı. Oysa komprador burjuvazi, kapitalist çağda bir liman burjuva zümresi idi. Ama, emperyalist çağda nicelikçe aynı kalmamıştı. Çok küçük hisselerle bile olsa yabancı sermayeli yatırımlara girişmiş bir yerli egemen burjuva sınıf türüydü. Yani bir bakıma «işbirlikçi burjuvazi» olmuştu. Örneğin, Çin literatürü devrim öncesi Kıta Çin'indeki burjuvaziyi, «komprador burjuvazi» olarak gösterir. Yani emperyalist çağda, komprador burjuvazi bir «liman burjuvazisi» değildir artık. Onun doğal uzantısı iş birlikçi burjuvazidir. Bu bakımdan komprador burjuvazi ile işbirlikçi burjuvazi aynı kavramlardır, aradaki nüans derecesindeki fark, sadece *nicelik*'tedir, *nitelikte* değildir.

Ülkemizdeki egemen burjuva kesimi için işbirlikçi veya komprador burjuvazi terimlerinin kullanılması, onun niteliğini görmemek demekti. Yoksa egemen sınıfların doğru nitelik analizlerinin yapılması durumunda ve bunun geniş kadrolarca ve sempatizanlarca kavranması halinde zaman zaman emperyalizmin yerli ortaklarını vurgulamak için «emperyalizmin işbirlikçileri» deyiminin -öz ve nitelik tahrif edilmemek, yanlış anlamalara yol açmamak şartıyla- ajitasyon amacıyla (yeri geldiği zaman) kullanılması mümkündür. Ama işbirlikçi burjuvazi teriminden komprador burjuvazi ve benzeri kavramlar kastediliyorsa; veya o tür yanlış anlamalara yol açacaksa, «işbirlikçi» terimini kullanmadan önce, yerli egemen sömürücü güçleri varoldukları özleriyle, biçimleriyle ve ağırlıklarıyla açıklamak ve önce o kavramların iyice yerleşmesini sağlamak zorunludur. Bu söylediklerimiz sadece işbirlikçi sözcüğü içindir. İşbirlikçi sermaye (burjuvazi) terimi ise bizce Türkiye için geçerli değildir.

Ülkemizdeki egemen burjuvaziye işbirlikçi burjuvazi denilmesi hangi teorik ve pratik yanılgıları içerir:

● Türkiye'de işbirlikçi burjuvazi yukarıda açıkladığımız anlamda yoktur. Örneğin Güney Vietnam'daki, Güney Kore, Endonezya veya Filipinlerdeki burjuva sınıfı komprador burjuvazi veya işbirlikçi burjuvazidir. Ama, daha sonra açıklayacağımız gibi Türkiye'deki burjuvazi, onlardan farklıdır.

● Türkiye'de yerli kapitalistler olarak egemen olan kesim, iddia edildiği gibi *işbirlikçi sermaye sınıfı* değildir. Egemen olan kesim yerli burjuva sınıfı içindeki dar bir *tekelci zümredir*. dışarıdan önemsiz gibi gözüken bu ayrılık gerçekte derin bir farktır. Nitekim 1971 den 1974'e kadar geçen dönem, hem yerli tekelci sermaye zümresinin, yerli burjuva sınıfı ve diğer sömürücü kesimler üzerindeki egemenliğini daha açık seçik belli etmiştir, hem de yerli burjuva sınıfı içinde tekelci olan ve olmayan kesimin mücadelesi kızışmış ve tekelci olmayan kesim, küçük burjuvazinin de desteğini alarak bugünkü kabineyi kurmuştur.

Türkiye'de işbirlikçi burjuvazi değil, uluslarası kapitalizmin uzantısı durumundaki banka-sanayi-ticaret ve büyük emlâk-toprak sahiplerinin kaynaşmasından oluşan yerli malî sermaye (finans-kapital) zümresi egemen güçtür. Öte yandan, bu kesim dışında kalan burjuvazi *millî burjuvazi değil*, en geneliyle *tekel dışı* veya anti-monopolist diyeceğimiz burjuva kesimidir.

Bu olguyu ve bu sınıfsal yapıyı daha iyi anlamak için, Batı kapitalizminin ül-

kemize girişini etraflı şekilde açıklamak ve anlamak gerekir. Ancak bu konuya geniş olarak İLKE'nin 6. sayısında yer verilecektir. Burada kısaca şu noktalara değinelim.

Emperyalizmin Osmanlı İmparatorluğunu kıskaca almakta olduğu 19. yüzyılın ikinci yarısında, emperyalist güçlere bağlı, çoğu musevî ve Rum azınlıklardan oluşan galata sarraflarına ve Osmanlı tacirlerine «levanten»ler adı veriliyordu. Levantenler diğer sömürge ve yarı sömürgelerdeki «komprador»ların Osmanlı devletindeki karşılığıydı. Levantenlerin aracılığıyla Batılı şirketlerin acentaları galata'da birbiri arkasına kuruluyordu.

Dış borçlanmalar Düyun-u Umumiye vb., arkasından Osmanlı Bankası kuruldu. Emperyalist güçler Türkiye'de Anadolu - Bağdat - Demiryollarından İstanbul elektrik şirketi, Tramvay - Tünel şebekesine, sigara kibrit tekeline kadar çeşitli yatırımlara giriştiler. Böylece kapitalizm, emperyalizm kanalıyla ve komprador levanten azınlığın aracılığıyla, şirketler şeklinde ve tekelci biçimde Osmanlı İmparatorluğuna girdi.

Bu tekelci giriş, şüphesiz ki, bütün sosyal yapıyı çarpıttığı gibi rekabetçi kapitalizmin üretici güçleri geliştirici, pre-kapitalist ilişkileri tasfiye edici devrimci gelişmesini daha baştan engelledi. Bununla birlikte asalak ve çarpık da olsa kapitalizm gelişiyordu. «Çünkü emperyalizm girdiği yerde kapitalizmi nisbi olarak geliştirir» Bu gelişme boyunca, daha çok Anadolu'da kompradarlardan bağımsız, daha çok ticarete dönük bir yerli burjuvazi doğuyordu. İttihat ve Terakkiciler, çok kısıtlı da olsa bir «millî burjuva» yaratma çabasındaydılar. Nitekim oluşabildiği kadarıyla bu «millî burjuvazi,» küçük burjuva aydın kadrolarla birlikte kurtuluş savaşına öncülük etti. Her ne kadar millî burjuvazi'nin güçsüzlüğü yüzünden küçük burjuva bürokrat - asker - aydın kadrolarca yürütüldüyse de, Kurtuluş Savaşı bir burjuva devrimci hareketiydi. 1908'lerde başlamış - kendine özgü koşullar içinde gerçekleşen-burjuva demokratik devriminin yeni bir adımıydı.

Ama devrimin hemen sonrasında «millî burjuvazi» emperyalizme teslim olmak ve yeniden batıyla bütünleşmek adımlarını atmağa başlamıştır. İzmir İktisat Kongresi bunun somut delilidir. Bir yıl geçmeden kurulan İş Bankası ise yerli sermayesi kaynaşımını başlatacak şekilde, merkezî bir «ilk çekirdek» biçiminde ortaya çıkmasıdır. O sırada kapitülasyonların hepsi kaldırılmamış, yabancı sermaye ile ortaklıklar devam etmiş, Osmanlı Bankası, Banka Komerçiyale İtalyana, Banko Di Roma gibi bankalar varolagelmiştir. Yani «millî burjuvazi» hemencecik *gayrı millîleşmeğe* başlamıştır. 1929'da gelen dünya kapitalist bunalımı yerli burjuvaziyi ve kadrolarını ürkütmüş, emperyalizmle bütünleşmede duraksamalar olmuştur. Bu sırada ortaya atılan devletçilik ise gerçekte devlet kapitalizmi yoluyla, yerli özel sektörün güçlenmesinden başka bir şeya yaramamış, bir süre sonra emperyalizme teslim olmakta yeni adımlar atılmıştır.

İkinci Dünya Savaşının kapitalist kamptaki kârlı galibi Amerika ise, savaş sonrasında Türkiye'ye el atmıştır. Emperyalizmin içindeki ortaklarını görmeyen, emperyalizmi sadece dış olgu sayan yanılgı'nın tam karşısında yer alan bir diğer yanılgıya burada değinelim. «Emperyalizm savaş sonrasında Türkiye burjuvazisinin davetiyle gelmiştir,» diyerek emperyalizmin istilacı ve yayılmacı karakterini görmeyen ve onu küçümseyen eğilimin söylediğinin tersine; ABD emperyalizmi savaş sonrasında hemen soğuk savaş denilen bir antisosyalizm yaygarası icad etmiş, arkasından da Marshall Planını Avrupa'ya (ve Türkiye, Yunanistan'a) dayamıştır. ABD emperyalizmi bu askerî hazırlıklarının yanısıra Truman doktrini diye yeni bir tatbikle Yunanistan ve Türkiye üzerinde etkili yeni egemenlik adımları atmıştır. Derken, ikili antlaşmalar 1950 öncesinde yapılmıştır. 1950'de ise yerli büyük sermaye ile onun tefeci-tüccar (bezirgan) ortağının politik iktidarı, sahte demokrasi çığlıkları içinde politik egemenliğini kurmuştur.

Ve bu süre içinde yerli sermaye, mümkün olduğu kadar tekelci modeli izleyerek ve karma ekonomi, devletçilik denilen dev-

let kapitalizminin her türlü nimetinden faydalanarak palazlanmıştır. 1946 ve özellikle 1950 sonrasında ise, yerli tekelci sermayenin emperyalizmle bütünleşmesi hızlanmış,yeni açılan ticaret ve liberal ekonomi imkânlarından yararlanan yerli büyük sermaye, özellikle 1960 sonrasında biriktirebildiği kadar sermayeyi, yabancı sermayeyle birlikte sanayie yatırmıştır.

1960 sonrasında sermaye yoğunlaşması ve merkezleşmesi güçlenmiştir; ağır sanayiden uzak kalmakla birlikte yerli tekelci sermaye bazı basit sanayi yatırımlarına girişmiştir. Yabancı sermayeyle montajcılık biçiminde bağlar ve birkaç büyükçe yatırıma girerken, kendi başına birtakım basit tüketim malları imalâtına da geçebilmiştir.

Bir yandan uluslararası tekelci sermayeye sıkı sıkıya bağımlı ve daha doğuşundan *tekelci*, asalak ve uluslararası malî oligarşinin, (finans kapitalin) içerdeki ortağı sermaye zümresi gelişirken, öte yandan bir başka sermaye kesimi de gelişmiştir ve gelişmektedir.. Çeşitli sol eğilimlerce «millî burjuvazi», «orta burjuvazi», «küçük sanayici», «Anadolu burjuvası», «Vahşi burjuvazi» adları verilen bu kesimi belki de en iyi niteleyebilecek olan terim «tekel-dışı burjuvazi» terimidir.

Nasıl ki tekelci sermayeyi sadece «işbirlikçi» olarak adlandırmak, onun, komprador veya işbirlikçi burjuvaziye göre daha gelişkin olan, uluslararası malî oligarşiyle iç içe geçmiş ve onunla güçsüz de olsa *ortaklığa* girişmiş yapısını nitelemekte yetersiz ve ekşik kalırsa, aynı şekilde tekel - dışı burjuvaziyi «millî» olarak nitelemek de yanlış çağrışımlara yol açabilir. Bu kesim, belki şimdilik tekelcilerle çıkar çatışması içindedir, ama emperyalizme ve uluslararası malî oligarşiye özünde düşman ve karşı değildir. Aksine, çıkarlarını onunla bütünleştirerek Sömürüden daha fazla pay alma amacındadır. Ve 20. Yüzyılın ikinci yarısında, artık gerçekten millî ve sonuna kadar antiemperyalist bir burjuvazinin yolu tarihsel olarak kapanmıştır.

Özetle, yerli burjuvazinin belli başlı iki dilimini «komprador (veya işbirlikçi) burjuvazi» ile «milli burjuvazi» değil; «tekelci sermaye» ile «tekel dışı sermaye» kesimleri meydana getirmektedir. Ve burjuvazi içinde egemen olan güç bugün bütün bir burjuva sınıfı değil, bir zümre (tekelciler zümresi)dir.

Yerli burjuvaziyi «işbirlikçi sermaye» olarak görmenin asıl yanıltıcı tarafı, emperyalizmi ister istemez bir dış güç görmek noktasına gelip dayanmaktadır. Yukarıda da söylediğimiz gibi emperyalizmi önemsemeyen görüşün karşısına, emperyalizmi önemseyerek bile çıkılsa, onun yurdumuzdaki varlığını askeri üsleriyle ve «işbirlikçiler kesimiyle» görmek, herşeye rağmen emperyalizmi önemsemeyen eğilim gibi, onu bir dış güç kabul etmek olmuyor mu?

ANTİ EMPERYALİST MÜCADELE VE SINIF SORUNU :

Türkiye üzerine bu mutlaka geliştirilmeye muhtaç kısa sınıf açıklamalarında varmak istediğimiz nokta, sınıf mücadelesiyle anti-emperyalist mücadelenin ülkemizdeki bütünlüğüdür.

Modern toplumda sonuna kadar devrimci tek sınıf işçi sınıfıdır. Dolayısiyle anti-emperyalist mücadelenin de öncüsüdür. Emperyalizm çağında ,işçi sınıfı öncülüğünde olmayan hiç bir devrim kalıcı zaferlere ulaşamaz. İşçi sınıfının objektif ve sübjektif öncülük koşullarının gelişmediği veya yeterli olmadığı bir kısım geri kalmış ülkelerde, burjuva devrimleri, milli burjuvazinin veya sadece burjuvazinin öncülüğünde yapılsa bile; sayısız deneyler göstermiştir ki, bu burjuvazi o ülkenin işçi sınıfına veya uluslararası işçi sınıfına dayanmadığı sürece, eninde sonunda emperyalizme teslim olmaktadır.

Türkiye'nin Birinci Dünya savaşı sonrasındaki Milli Kurtuluş savaşı, milli burjuva öncülüğünde gerçekleşmişse de, işçi sınıfı, savaş içinde ve sonrasında öncülüğü alamadığı için, ülke yeniden emperyalizme teslim edilmiştir.

İster sömürge, yarı sömürge yada yeni sömürge ülke, isterse bağımlı veya yarı - bağımlı ülke olsun, her ülkenin kendi anti-emperyalist mücadelesi, o ülkenin iç sınıf dinamiğinden soyut değildir. Ve

işçi sınıfı öncülüğünün olmadığı veya en azından işçi sınıfı ağırlığının ve ortaklığının bulunmadığı kurtuluş mücadeleleri veya bağımsızlık hareketleri, öncülüğü işçi sınıfı almadıkça ergeç gerilemeğe ve emperyalizmin direkt veya dolaylı sultasına girmeğe mahkûmdur.

Uzak tarihe gitmeğe gerek yok. Yakın geçmişteki Mısır millî burjuva devrimini ele alalım. Milli burjuva lideri Nasır bir süre için Arap dünyasında bağımsızlık hareketlerinin sembolü olmuş, fakat emperyalizmle işçi sınıfı arasında bocalayıp durmuştur. Eğer emperyalizm, Arap dünyasına siyonizm koluyla uzanmış bulunmasaydı ve Arap halkının geleneksel Yahudi düşmanlığı yeni şartlarda yeniden alevlenmeseydi, Nasır emperyalizme çok daha önceden teslim olacaktı. Mısır'daki egemen burjuvazi milli niteliğini çoktan kaybetmiştir. Ama bitmez tükenmez Arap — İsrail savaşları ve halkın İsrail düşmanlığı, İsrailin arkasında ABD emperyalizmi başta olmak üzere çeşitli metropol lerin bulunması, Mısır egemen sınıflarının emperyalizme teslimiyetini geciktirmiştir. Öte yanda Sovyetler Birliği'nin Arap halk larından yana davranması Mısır burjuvazisini uzun bir süre arada bırakmıştır. Fa kat eninde sonunda teslim bayrağı çekilmiş, Nasır'ın ölümü ve Sedat'ın gelmesiyle emperyalizme bağımlılık yolunda daha hızlı adımlar atılmıştır.

Daha yakın bir örnek olan Libya devriminde Kaddafi'nin vardığı yer, ya da Sudan milli burjuva hareketinde Numeyri'nin emperyalizme yaklaşması açıkça ortada. Her iki milli devrim lideri de ilk iktidara geldiklerinde Çin'e geziler düzenlemişler, Sovyetlerle yakın ilişkiler kurmuşlardı. Ama sonra içteki işçi sınıfı hareketlerini bastırmak için amansızca elbirliği yaptılar, örneğin Sudan'da, işçi sınıfı atılımının kanlı bir şekilde bastırılmasında fazlasıyla yardımlaştılar. Bugün ise, birisinin yetkileri alınmış olmakla birlikte, her iki millî burjuva lideri — daha doğrusu onların arkasındaki burjuva kesimleri - emperyalizme teslim olma yolundalar.

Bu örnekleri çoğaltmak mümkün. Öte yandan başka örnekler de var: Bugün Suriye ve Irak'da millî burjuvazi öncülüğünde bir devlet kapitalizmi (kapitalist olmayan yol!) uygulanmaktadır. Her iki rejim de ilerici rejimlerdir. Ama oralarda hem millî burjuvazi ve küçük burjuvazi işçi sınıfına dayanmakta, işçi sınıfının gelişimi doğrultusunda adım atmaktadır; hem de işçi sınıfı iktidara ortaktır. Kabinede temsil edilebilmekte, bağımsız örgütlenebilmektedir. Bu iki rejimin emperyalizmden bağımsız kalmalarının başlıca nedeni işçi sınıfının desteğini ve ortaklığını kazanmış olmalarıdır.

Özellikle kapitalizmin Mısır, Libya, Suriye, Sudan, ve Irak'a nazaran çok daha fazla gelişkin olduğu ve işçi sınıfının nicelik ve nitelikçe daha güçlü bulunduğu ülkemizde —işçi sınıfının Sübjektif faktörü olan örgütlenme düzeyi düşük olmakla birlikte— antiemperyalist bir hareketin, sınıf temelinden kopuk olabileceği ve kopuk yürüyebileceği düşünülemez.

Anti - emperyalist ve sosyalist mücadele bağlantısı : İşçi sınıfı öncülüğü :

Türkiye'nin emperyalizmden bağımsızlaşması ancak işçi sınıfının bağımsız öncülüğü altında örgütlenmiş ve onun bağımsız örgütünün önderliğinde yürütülen demokrasi — bağımsızlık ve sosyalizm mücadelesinin bir parçası olarak gerçekleşebilir. Yerli emekçi halk, tekelci sermaye ile onun prekapitalist ortaklarının anti - demokratik ve gerici egemenliğine son vermek için işçi sınıfının asgari programı etrafında toplanmalıdırlar. Ancak, gerici, anti - demokratik sınıf ilişkilerini egemenliklerinin sona erdirilmesi ve yerli egemen sınıf üstünlüğüne son verilmesiyle, emperyalizmin ülkemizdeki ağırlığı yok edilebilir. Bu zaferin başarı yolu ise emekçi halkın aktif ve demokratik sınıf mücadelesinden geçer.

Şu halde, ülkemizde anti - emperyalist mücadele ile emperyalizmin yerli ortaklarıyla mücadeleyi biribirinden ayırmak ve anti emperyalist mücadeleyi önceye alarak, diğerini ertelemek yanılgıdır. Öte yandan emperyalizmi yok sayan, ülkemizde

etkisiz gören bir sorumsuzluk içinde, ancak demokratik sınıf mücadelesi başarıya ulaştıktan sonra emperyalizmin karşımıza dikilebileceğini söylemek, yani tüm devrimci süreç boyunca halkımızın karşısındaki yerli egemen sınıfların arkasında ki emperyalist gücü görmemek, uluslararası kapitalizmin strateji ve taktiklerinin ülkemizdeki yerli egemen sınıfları belirleyeceğini ve yönlendireceğini unutmak veya inkâr etmek, kör gözlülüktür. Emperyalizm kolay kolay Türkiye'yi bırakmayacaktır. Pek çok azgelişmiş dünya ülkesindeki kanlı oyunlar açıkça ortadadır. Askeri - stratejik bakımdan önem taşıyan ülkemizin emperyalizmin pek çok tertibine, saldırısına, zulümüne uğrayacağı bes bellidir. Ve emperyalizmin halkımıza karşı her türlü saldırısının baş hedefi işçi sınıfımız ve işçi sınıfı devrimcilerimiz, ilericilerimiz, yurtseverlerimiz olacaktır.

Emperyalizmin belirleyici etkisi :

Emperyalist burjuvazi, işçi sınıfının bağımsız örgütlenebilmesini ve müttefikleriyle birlikte, tüm emekçi halkın demokratik iktidara doğru yürümesini engellemek amacıyla anti - demokratik saldırılara girişecektir. Yerli egemen sınıfların aciz kaldığı yerlerde ve noktalarda emperyalist burjuvazinin gizli açık müdahaleleri halkımızın baş düşmanı olacaktır.

Yurdumuzda anti - emperyalist mücadele vermeden demokrasi mücadelesinin, sosyalizm mücadelesinin, —kısaca— tüm demokratik emekçi halk hareketinin başarıya ulaşması imkânsızdır. Demokratik sınırların genişletilmesi ve anti - demokratik duvarların geriletilmesi çabalarında bile, halkımız karşısında, yerli büyük sermayenin ardında emperyalist burjuvaziyi bulacaktır.

Emekçi halkımızın demokratik ve sosyal mücadelesinde emperyalizmin düşman etkisini ve *çeşitli kertelerdeki belirleyici rolünü* asla unutmamak gerekir. Emperyalist burjuvazi içinde, ülkemiz hakkındaki en ufak bir gelişimi ve emeli bile derhal tesbit edip değerlendirebilmek için son derece uyanık olmamız gerekmektedir.

İşçi sınıfımızın ve emekçi halkımızın örgütlenme çabalarında, ajitasyon ve propaganda faaliyetlerinde, ve tüm siyasi çalışmalarımızda, işçi sınıfına ve emekçi halka, salt sınıf bilinci vermek onlara karşımızdaki düşman hedeflerini ve gücünü olduğu gibi göstermemek olur. İşçi sınıfına sınıf bilincini verip yerleştirirken, demokratik emekçi halk hareketinin karşısındaki anti - emperyalist hedefleri de unutturmamak ve yerli egemen sınıf ve zümrelerin egemen sınıflarla göbek bağını çok iyi anlatmak; emperyalizmin halkımız üzerindeki kanlı oyunlarını, tertiplerini, baskılarını ve girişimlerini anında emekçi kitlelere yaymak görevimizdir. Emperyalizmi tüm dünya üzerindeki çirkin etkisiyle tanıtmak gerekir.

Emperyalizmi küçümseyen eğilimler :

Anti - emperyalist mücadeleyi hafifseyen, emperyalizmin ülkemizdeki etkisini ve ağırlığını önemsemeyen entellektüel sorumsuzluğuna karşı çok uyanık olmak ve emperyalizm hakkındaki önemsemez tavırların emekçi halk arasına da yayılmasına engel olmak zorunludur. Gene emperyalist merkezler arasında ehven-i şer aramağa çıkacak kuyrukçuları ve etkilerini hemen silmek bir başka görevimizdir.

Önümüzdeki dönemde AET emperyalizmini yeğ tutarak, ona karşı gizli açık teslimiyetçiliği, devrimci kılıflar altında tezgâhlamağa çalışacaklar çıkabilir. Gene ülkemizin sanayileşme «hamlelerini» (!) abartarak, yerli «büyük burjuvazi» dedikleri kesimi adeta emperyalistleşmiş ve emperyalizmden özerkleşmiş bir güç gibi gösterecek «menşevik»lere rastlanabilir. Hatta AET ile ilişkilerin üretici güçlerimizi geliştirdiğini öne sürerek karşı devrime hizmet eden birtakım burjuva «teorisyenlerini» devrimci diye tanıtmağa ve devrimcilere salık vermeğe yeltenenler bulunabilir. Veya bu teorisyenlerin sosyalist patentli ve sözde devrimci maskeli olanlarını halkımız karşısına, kadrolar önüne sürmeğe çalışan kalp devrimciler de türeyebilir. Emperyalizmi hafife alan böylesi her türlü eğilime karşı amansızca mücadele etmek ve gerek kadroların, gerekse halkımızın yanıltılmasını önlemek başlıca görevlerimiz arasındadır.

Ehven-i Şer Dönekleri:

Emperyalizmi dıştaki bir güç veya bize dokunmayan bir yılan hatta, hatta —bir kesimiyle bize fayda getiren— bir «geçici müttefik» gibi görecek veya göstermeğe çalışacak, sınıf mücadelesinin anti-emperyalist hedeflerini şaşırtmağa uğraşacak sağ sapmacı uzlaşmacı görüşlerin yaygınlık kazanmasına, «AET ehveni şerciliği» kalkanı altına sığınmış döneklliğin ve ihanetin birtakım lâf kalabalığı altına gizlenmesine, teslimiyetçiliğin ideolojik kılıf edinmesine karşı uyanık ve hoşgörüsüz olmalıyız.

Emperyalizmin iç çelişkilerinin abartılarak, Türkiyedeki her türlü devrimci gelişmenin şansını ve hesabını emperyalizmin içindeki meselelere bağlamağa çalışan umutsuz lâf ebelerine de kulak vermemek, öylelerinin entellektüel spekülasyonlarını etkisizleştirmek de gereklidir.

Emperyalizmi yerli egemen sınıflardan soyutlayıp, hafifleyen veya umacılaştıran, anti emperyalist mücadeleyi sınıf çelişkilerinden ayrı gösteren veya tutmağa çalışan, sağ veya sol her türlü sapma eğilimi, ülkemizin ve dünyamızın işçi sınıfı gelişimi dışına düşer.

Emperyalizm ve Etkileri, gelişimleri sürekli bir inceleme konusudur. Emperyalizmin dünya üzerindeki gelişimi, yeni girişimleri, tertipleri; halkımız üzerindeki planları; askeri, iktisadi, siyasi ve ideolojik taktikleri üzerinde sürekli olarak incelemelerde bulunmak ve bu konuyu, genel doğrular ötesinde ayrıntılıca ele almak gerekmektedir. Burada sadece anti - emperyalist mücadelede ipucu niteliğindeki genel doğruları ve ülkemizle ilgili bazı tesbitlerimizi sıraladık. İşçi sınıfı sosyalistleri diğer konular gibi emperyalizm ve onun Türkiye'deki etkisi konusunu da ayrıntılıca incelemek ve sürekli gelişen şartlarda meseleyi doğru tesbit etmek için tartışmak ihtiyacındadırlar. İLKE dergisi doğruyu bulmaya ilkeli birliğe yönelen tartışmalara açıktır.

Emperyalizm

Oya Baydar

Emperyalizm ve çağdaş emperyalizm konularında aydınlığa kavuşmadan; emperyalist mekanizmanın ekonomik, siyasal, askeri işleyişini ve girdiği kapitalizm öncesi yapılarda yarattığı toplumsal değişmeleri doğru kavramadan; emperyalizmin günümüzde büründüğü yeni çehreleri ve iç çelişkilerini ihmal ederek sürdürülecek her taktik ve strateji tartışması, kısır sloganlar ve sapmalarla sonuçlanmaya mahkûmdur. «Bağımsız Türkiye» sloganı, ancak, emperyalizm olgusunun bütün boyutları ve bütün gelişmeleriyle doğru kavranması sonucunda içerik kazanabilir. Antiemperyalist mücadelenin kalıcı başarısı, emperyalizmi ve Türkiye - emperyalist güçler ilişkisini doğru değerlendirmekten geçecektir.

Emperyalizm nedir? Hangi çağın, hangi üretim biçiminin zorunlu gelişmesinin ürünüdür? Günümüzde emperyalizmin kazandığı yeni biçimler nelerdir ve emperyalizm hangi aşamasındadır? Emperyalizm tartışmaları yirminci yüzyılın başından bu yana hangi doğru ve yanlış çizgiler çevresinde gelişmektedir? Emperyalizmin kapitalizmin gelişmemiş olduğu toplumlara girişi ve toplumsal yapı üzerindeki etkileri nasıl olmuştur, bugün nasıl olmaktadır?

Bu inceleme, daha doğrusu derleme, yukardaki soruların bir kısmına ilk cevaplar ve ilk yaklaşımlar getirmeyi amaçlamaktadır. Emperyalizm gibi çok boyutlu, çok yönlü, çok önemli bir olgu, büyük araştırmaların konusu olmalıdır. Aşağıdaki yazı bir giriş, daha doğrusu bir ön bilgi yazısıdır. Bu yüzden pek çok eksikleri vardır. Bu eksiklerin bir kısmının, İLKE'deki diğer yazılarla mümkün ölçüler içinde tamamlanmasına çalışılmıştır.

Emperyalizm teorisi ve anti emperyalist mücadele kavramları önce Lenin'in adını akla getirir. Lenin, Marx'ın öğretisini yirminci yüzyıla, yani kapitalizmin emperyalist aşamasına uyguladı. «Kapitalizmin en yüksek aşaması: Emperyalizm» eseri, teorik çalışma yapma tutkusuyla değil, emperyalizm konusundaki yanlış ve revizyonist tezleri çürütmek, emperyalizmin gerçek yüzünü göstermek ve bu teorik temel üzerine, dünya işçi sınıfının ve dünyanın sömürülen halklarının barış, demokrasi ve sosyalizm için mücadelelerine sağlam bir strateji getirebilmek için yazıldı. Çeşitli «çürütme», «aşma» ve «katkı» çabalarına rağmen, emperyalizm konusunda bu eser aşılamadı ve çürütülemedi. Aksine emperyalizmin gelişmesi içinde her olayda yeniden doğrulandı.

«Kapitalizmin en yüksek aşaması: Emperyalizm» 1916'da yazılıp 1917'de yayınlandı. Yani, Avrupa marksistlerinin, sosyal demokratlarının, hatta burjuva iktisat

çılarının emperyalizm olgusunu hararetle tartıştıkları sıralarda. Tartışma özellikle Alman Sosyal demokrasisi içinde hararetlenmiş ve önce Bernstein daha sonra Kautsky'lerle revizyonizme dayanak yapılmaya başlanmıştı.

Lenin, emperyalizm konusundaki bütün bilgileri ve araştırmaları derledi. Özellikle İngiliz iktisatçısı J. A. Hobson'un 1902' de yayınlanmış Emperyalizm adlı eserinden ve Avusturyalı marksist Hilferding'in 1910'da yayınlanan «Das Finanz kapital» adlı eserinden yararlandı, bunu yaparken her iki kitapta gördüğü revizyonizm ve oportünizm tohumlarını ve yanlışları, kendi sağlam marksist süzgecinden geçirdi. Ayrıca 150'ye yakın araştırma ve kitaptan yararlandı: «Kapitalizmin en yüksek aşaması: Emperyalizm» doğdu.

I
EMPERYALİZM TEORİSİ

Emperyalizm nedir: Tanım

Emperyalizm başlıca dört şekilde tanımlanır: En kısa tanımıyla,

«Emperyalizm kapitalizmin tekelci aşamasıdır.»

Kısa tanımlar kullanışlı olmakla birlikte yetersiz kalırlar. Emperyalizmin temel ve ayırıcı niteliklerini içeren daha geniş bir tanımı şöyle yapılabilir:

> «Emperyalizm, kapitalizmin, tekellerin ve mali sermaye (finans kapital) egemenliğinin ortaya çıktığı, sermaye ihracının birinci dereceden önem kazandığı, uluslararası tröstlerin dünyayı paylaşmaya başladıkları ve en büyük kapitalist ülkeler arasında dünyanın paylaşılmasının sona erdiği, gelişme aşamasıdır.»

Emperyalizmin siyasal görünümü ve tarih içindeki yeri ise şu tanımda anlatılır:

«Emperyalizm, dünyanın dört bir yanında, özgürlük değil bağımlılık eğilimleri geliştiren tekeller ve mali sermaye çağıdır. Bu eğilimlerin verdiği sonuç, siyasal rejim ne olursa olsun her alanda reaksiyon (karşı devrim) ve uzlaşmaz çelişkilerin olağanüstü güçlenmesidir.»

«Emperyalizm, asalak ve can çekişen kapitalizmdir.»

Emperyalizmin bu kısa tanımları bile, şu gerçekleri ortaya koymaktadır:

1 — Emperyalizm, birçoklarının sandığının aksine öteden beri varolan bir istilacılık olgusu veya kapitalizmin bütün aşamalarında rastlanan bir nicel durum değil, kapitalist gelişmenin belli bir noktasında, zorunlu olarak varılan *yeni bir aşamadır*. Kapitalizmin, serbest rekabetçilik döneminden, tekelcilik dönemine geçiş aşamasıdır. Yani kapitalizm içinde nitel bir değişmeyi yansıtır.

2 — Emperyalizm, kapitalizmin artık can çekişmekte olduğu, ekonomik ve sosyal bunalımlar, devrimler, büyük savaşlar çağıdır. Bu nitelikleri ve tekelci yapının üretim ilişkilerine getirdiği değişimler yüzünden, emperyalizm bir *geçiş dönemidir*. Yani revizyonist görüşün ve bazı çağdaş sapmaların iddia ettiği gibi, çelişkileri azaltmak yerine büsbütün şiddetlendirir.

Emperyalist çağ ne zaman başlar?

Emperyalizm, kapitalizmin tekelci aşaması olduğuna göre, emperyalizm çağının başlangıcını tekellerin güç kazandıkları dönemde aramak doğru olur. Çağdaş anlamda emperyalizme başlangıç olarak 19. yüzyılın son çeyreği alınır. İki küçük savaş, İspanya - Amerika (1898) ve İngiliz - Boer (1899-1902) savaşları, dünya pazarının emperyalistler arasında paylaşılması savaşlarıdır.

Bu iki küçük savaştan sonra, dünyada Çin hariç, paylaşılmamış önemli bir pazar kalmıyordu. Yani emperyalist güçler artık birbirlerinin pazar ve nüfuz bölgesi sınırlarına dayanmış durumdaydılar. Nitekim birinci dünya savaşı ilk yeniden paylaşım çekişmesi oldu. 1870'lerde tekelleşmenin gelişmesi ve kapitalizmin tekelci kapitalizm dönemine girmesiyle birlikte başlayan emperyalist çağ, yirminci yüzyılın başında emperyalist savaşlar noktasına varmıştı.

Gerek o dönemlerde, gerekse günümüzde emperyalizm konusundaki tartışmaların düğümlendiği noktalardan biri de, em-

peryalizmin başlangıcı için verilen tarih olmuştur. Emperyalizme özgü görülen bir çok niteliğin aslında bütün kapitalizm tarihi boyunca var olduğu, kapitalizmin yeni bir aşamasına bağlı değil de genel olarak kapitalizmin içinde çekirdek halinde bulunduğu iddia edilmiştir. Eski sömürgecilik (kolonializm), emperyalizmle bir tutulmuş, arada sadece nicel fark görülmüştür. Oysa Lenin ve Lenin çizgisi ,emperyalizmin kapitalizmin yeni bir aşaması, tekelci bir aşaması olduğu konusunda ısrarlıdır. Teorinin belkemiğidir bu. Çünkü ancak o zaman emperyalizmin aynı zamanda dünya ölçüsünde sosyalizme geçişin «geçit aşaması» olduğu ortaya çıkar. Kautsky'den, «katkı» getirmeye heveslenen birçok yeni «teorisyen» kadar, hepsinin yanıldıkları nokta budur. Emperyalizmin, kapitalizmin tekelci aşaması olmadığı ileri sürülünce, kapitalizmin geçirdiği, ve onu çürümeye ve sonuna doğru götüren evrim anlaşılamaz; tekelci devlet kapitalizminin rolü görülemez; emperyalizmin girişiyle geri bıraktırılan ülkelerin durumu bir kader sayılır ve çeşitli teorik yanılgılardan, anti emperyalist ve sosyalist mücadele konusunda eyleme yansıyan yanılgılar doğar.

Emperyalizm kapitalizmin tekelci aşaması olduğuna göre, emperyalizm çağının başlangıç tarihi için, tekellerin gelişme tarihine kısaca bakalım. Emperyalizm eserinde tekellerin tarihi şöyle özetlenir: 1-1860-1880 Arası: serbest rekabeti gelişmesinin doruk noktası. Bu dönemde, tekeller henüz embriyon halindedir. 2-1873 Bunalımı sonrası: Kartellerin geliştiği dönem, ancak bunlar hala istisna durumunu korurlar. Tam bir dengeye varmamışlardır ve geçici, sürekli olmayan bir nitelik gösterirler. 3-19. Yüzyılın sonlarındaki atılım ve 1900-1903 bunalımı: Karteller ekonomik hayatın temellerinden biri haline gelirler. Kapitalizm, emperyalizme dönüşmüştür artık...

Emperyalizmi çarpıtan görüşler

Burada emperyalizm olgusunu şu veya bu yönde çarpıtan çeşitli görüş ve teorileri, teorik temelleri ve sonuçlarıyla birlikte tek tek ele alacak değiliz. Ancak, emperyalizmin ne olduğunu anlamak için ne olmadığını bilmeye yardım edecek birkaç yanılgı ile revizyonizmin (Bernstein-Kautsky) saptırmalarına değinmeye çalışacağız. Çağdaş emperyalizm tartışmaları ise yazının son bölümünde kısaca ele alınacak 'ır.

Emperyalizm konusunda, 20. yüzyıl başlarında Alman Sosyal demokrasisi içinde ortaya çıkan tartışma ciddi sonuçlara yol açtı. Burjuva iktisadının emperyalizm teorisi, Bernstein'le başlayarak ve bir zamanlar onu eleştiren Kautsky ile devam ederek revizyonist çizgiyi marksizmden büsbütün ayırdı. O dönemlerde (1900'ler) Almanya'da sermaye birikimi, karteller, tröstler yani sermaye birikimi, merkezileşme büyük bir gelişme göstermişti. Sorun, kartelin kapitalizmin kaçınılmaz bunalımlarını şiddetlendireceği mi yoksa hafifleteceği mi noktasında düğümleniyordu. Bu nokta devrimci strateji açısından da büyük bir önem taşımaktaydı. Bernstein bu yeni gelişmenin kapitalizmin dönemsel ekonomik bunalımlarını yumuşatabileceğini ileri sürdü. Ve bu teorik çizgi, emperyalist sistem içinde ulusal çıkarların savunulması, işçi sınıfının emperyalist sömürüden pay alması ve burjuvazi ile ittifaklar yapması görüşüne, sosyalizme, emperyalist ülkelerde bu yoldan, kendiliğinden geçilebileceği teorisine götürdü. Revizyonizmin bu burjuvazi ile (tekelci burjuvazi, mali oligarşi dahil) ittifaklar çizgisinin temelleri atıldı.

Lenin, emperyalizm teorisini geliştirirken, asıl, dönemin en önemli sapmalarından saydığı ve bu yüzden özel önem verdiği Kautsky'de somutlanan revizyonist çizgi ile hesaplaştı. Bernstein'in, anti emperyalist mücadelede de sapmalara yol açan yanılgısı emperyalizmin kapitalizmin kaçınılmaz bunalımlarını engelleyebileceği görüşüydü. Kautsky ise, *ultra-emperyalizm* veya *süper-emperyalizm* teorisiyle revizyonizme yeni dayanaklar kazandırmak amacındaydı.

Ne diyordu Kautsky? Kautsky'ye göre, emperyalizm bir «aşama» veya iktisadi gelişmenin bir evresi değil, mali sermayenin «tercih» ettiği bir politikaydı. «Em-

peryalizm yüksek derecede gelişmiş endüstri kapitalizminin bir ürünü»ydü ve her «sanayici kapitalist» ülkenin gittikçe daha fazla sayıda *tarımsal* bölgeyi kendisine bağlaması veya boyunduruk altına alması eğilimini yansıtıyordu. «Ekonomik açıdan, diyordu Kautsky, kapitalizmin karteller politikasının dış siyasete de uzanacağı yeni bir aşama, bir ultra-emperyalizm aşaması imkânsız değildir.» «Yani dünya emperyalist güçlerinin kendi aralarında savaşmak yerine birleşecekleri, kapitalist rejim altın da savaşların sona ereceği bir süper emperyalizm mümkündür.» (Kautsky'nin bu revizyonist görüşlerinin günümüzde yeniden piyasaya çıktığını geçerken hatırlatalım.)

Kautsky'nin ve genel olarak revizyonizmin, dünya işçi sınıfı hareketini çıkmaza götürebilecek, en azından geciktirecek emperyalizm teorilerini Lenin şu açılardan eleştirir: Emperyalizmin, kapitalizmin bir aşaması değil de sermayenin bir siyasal tercihi olarak görülmesi ,onu geçici, sermayenin «tercihlerine bağlı», aşılması pasifizm içinde de mümkün bir olgu şeklin de ortaya koyar. Emperyalizmi, endüstri kapitalizminin bir uzantısı, biraz değişik bir biçimi şeklinde göstermek tekelci yapıyı bütün sonuçlarıyla birlikte inkâr etmektir. Öte yandan emperyalizm, sadece sanayi ülkelerinin tarım ülkelerine bir saldırısı, onları boyunduruğu altına alması sayılırsa, emperyalizmin baskıya ve sömürüye dayanan içyüzünü saklamış oluruz. Tarımcı ülkenin ezilmesi bir çeşit kader haline gelir. (Üstün ırk, üstün kültür teorilerine güç kazandırılır.) Zaten gerek bilim, gerekse tarih Kautsky'yi haksız çıkarmaktadır. Emperyalizm sadece endüstri ülkelerinin tarım ülkelerine saldırısı değildir. Aynı zamanda, en ileri endüstri ülkelerini de etkisi altına alabilir. Birinci dünya savaşından önce, Almanya yalnız sömürgelere değil örneğin Belçika gibi en ileri endüstri ülkelerinden birine de saldırı planlamıyor muydu? Fransa, Almanya'nın Loren bölgesine göz dikmemiş miydi? (Ve günümüzde ABD sermayesinin, ABD emperyalizminin Avrupa ülkelerini sömürmesi söz konusu değil mi?) Ama Kautsky'nin revizyonist çizgideki emperyalizm teorisine Lenin'in getirdiği en şiddetli eleştiri ultra - emperyalizm konusundadır. Lenin «ultra emperyalizm»i, «ultra budalalık» olarak niteler. Dönemine ait istatistik verileri gözden geçirerek emperyalizm, yani tekelcilik içindeki iç çelişkileri gösterir. Kautsky'nin iddiasının aksine, emperyalizm, kapitalizm içindeki çelişkileri yok ederek bir «barış dönemi» açacak yerde çelişkileri keskinleştirmektedir. Bu çelişkiler bir yandan tekeller arasında, bir yandan da tekelci yapıyla tekel dışı kalan sermaye arasında güçlenir. Çelişkilerin güçlendiğini reddeden ve tekelleşme sürecinin bir emperyalizm ötesi tek tekel dönemine vardıracağını böylece de kapitalist rejim altında barışın sağlanacağını iddia eden Kautsky'nin vardığı nokta, «kitleleri, en gerici bir mantıkla, kapitalist rejim altında sürekli bir barışın mümkün olabileceği umuduyla oyalamak; onların dikkatini günün keskin çelişkilerinden ve acil sorunlarından çevirmek, bilinmedik bir ultra emperyalizm yalanıyla kandırmaktır.» «Kitlelerin uyutulmasından başka birşey yoktur Kautsky'nin teorisinde». Öte yandan emperyalist ülkelerin işçi sınıfları, böylece revizyonizmden, sosyal - şovenlerden yana çekilip, emperyalist sömürüyü haklı gören, dünya işçi dayanışmasını kabul etmeyen, emperyalist sömürüden önüne bir kemik parçası atılarak «aristokratlaştırılan» bir sınıf haline getirilmek, yani pasifize edilmek istenir.

Kautsky'nin revizyonist teorisi, sonuçları ve uzantıları günümüze kadar geldiği ve çağdaş sapmalara yol açtığı için önemle ele alınmaya değer.

Emperyalizmin belirleyici nitelikleri

Emperyalizm kapitalizmin tekelci aşaması olduğuna göre, belirleyici niteliklerini serbest rekabetçi kapitalizm ile tekelci kapitalizm arasındaki yapı ve işleyiş farkında aramak gerekir. Ayrıca da emperyalizmin cançekişen kapitalizm olduğunu, yani daha ileri bir üretim aşamasına, sosyalizme geçiş dönemi olduğunu da hatırlayalım. Böylece emperyalizmin bazı temel niteliklerine ulaşırız: Emperyalizm

serbest rekabet yerine tekelciliğin geçmesiyle belirlenir. Yani, serbest rekabet için de doğup gelişen sermayenin birikerek yoğunlaşması (konsantrasyon) ve merkezîleşmesi (santralizasyon) ile tekel'e varılır. Banka sermayesinin de yoğunlaşması ve tekeleşmesi ile bankalar küçük aracı kuruluşlar olmaktan çıkıp güçlü malî sermaye kuruluşları halini alırlar. Böylece başta sanayi sermayesi olmak üzere bütün diğer sermayeler (ticaret, toprak, tarım) üzerinde hakimiyet kurarlar ve bir süre sonra bütün büyük sermayeler «finans — kapital» bütünü içinde kaynaşırlar. «Yirminci yüzyıl, ihtiyar kapitalizmin yerini yenisine bıraktığı, malî sermaye (finans kapital) egemenliğinin genel olarak sermaye egemenliğinin yerini aldığı bir dönemeçtir.» Böylece genel olarak sermayecinin yerini, en egemen zümre olarak onun içinden dar bir bölüm, «finans oligarşisi» alır.

Rekabetçi kapitalizm sadece mal ihraç eder. Çağdaş kapitalizmin, yani emperyalizmin, kapitalizmin tekelci aşamasının belirleyici özelliği *sermaye ihracı'dır.*

Emperyalist çağda, dünya, uluslararası tekeller arasında nüfuz bölgeleri halinde paylaşılır. Bu, aynı zamanda, dünyanın emperyalist devletler arasında bölünmesi demektir. Pazar ve nüfuz bölgesi paylaşımı, tekeller arasındaki çelişkiler, tekelci kapitalist devletler arasındaki çelişkileri besler ve yeni nüfuz bölgeleri için emperyalist savaşlar doğar.

— Emperyalizm asalaktır ve üretici güçlerin gelişmesine engeldir. Gerek asalaklığın gerekse üretici güçlerin gelişmesini durgunluğa iten etkenin nedeni tekelci yapıdır.

— Emperyalizm kapitalizmin özel bir aşamasıdır. Bu aşama kapitalizmin can çekişmesini de birlikte getirir. Yani daha ileri bir üretim biçimine geçiş evresidir.

Şimdi emperyalizmi daha iyi kavraya bilmek için yukardaki belirleyici nitelikleri «Kapitalizmin en yüksek aşaması: Emperyalizm»de verilen örneklerle ve çağımızın verileriyle belgeleyerek ve geliştirerek görmeye çalışalım.

SERBEST REKABETTEN TEKELCILIĞE GEÇİŞ

(Emperyalizmin doğuşu)

Serbest rekabetçi kapitalizm kendi zıddı olan tekelciliğe nasıl dönüştü? Marx, Kapital'de teorik ve tarihsel bir çözümleme yaparak serbest rekabetin üretimin merkezileşmesini (konsantrasyon) ve belli bir noktadan sonra tekelleşmeyi getirdiğini ortaya koymuştu. Ancak o sıralarda resmî bilim «rekabeti bir doğal kanun sayıyordu.» Tarihsel gerçekler, tekelleşmenin hızla geliştiğini, 1860'larda ancak embriyon halinde rastlanan tekellerin, 20. yüzyılın başında ekonominin ayrılmaz parçalarından biri haline geldiğini gösterdi. Almanya'da, 1907 yılında 3 milyon 265 bin 623 işyerinin 30 bin 588'i yani yüzde 0.9'u tüm işgücünün yüzde 39.4'ünü çalıştırıyordu. Tüm işletmelerin yüzde birinden de az olan bu büyük işletmeler buhar gücünün dörtte üçünü, elektriğin yüzde 77'sini kullanmaktaydılar. Aynı yıl 1000'den fazla işçi çalıştıran işletme sayısı Almanya'da 586 idi. Bu 586 işletme tüm işçilerin onda birini çalıştırıyor ve buhar ve elektrik gücünün üçte birini kullanıyordu. Amerika Birleşik Devletlerinde üretimin temerküzü daha da yüksekti. 1904 yılında tüm işletmelerin yüzde 0.9'unu meydana getiren 1900 büyük işletme tüm işçilerin yüzde 35.6'sını çalıştırıyor ve toplam üretimin yüzde 38'ini sağlıyordu. 1909 yılında ise tüm işletmelerin yüzde 1.1'ini meydana getiren 3060 büyük işletme işçilerin yüzde 30.5'ini çalıştırıyor ve üretim değerinin yüzde 43.8'ini sağlıyordu.

Daha 20. yüzyıl başlarında üretimin böylesine bir temerküzü (yoğunlaşması) nasıl doğmuştu?

Yoğunlaşma ve tekelleşme olgusu bizzat kapitalizmin ve rekabetin bünyesinden doğar. Kapitalizmin rekabetçi döneminde, yani tek tek sermaye sahiplerinin birbirleriyle kıyasıya rekabet içinde oldukları dönemde kapitalist her gün daha yeni, daha mükemmel aletler, daha ileri teknoloji kullanmaya ve böylece rakipleri üzerinde üstünlük sağlamaya mecburdur. Bu süreç bir yandan teknolojiyi ve tüm üretici güç-

leri geliştirirken, gelişen teknoloji üretime yatırılarak sermayenin de gittikçe büyümesini gerektirir.

Burada, emperyalizmin teorik tartışmalarının temelindeki bir noktayı iyi kavramak için sermayenin bileşimini yani sermaye adı verilen bütünün hangi parçalardan meydana geldiğini hatırlatalım. Sermaye değişmez ve değişen sermaye bölümlerinden meydana gelir. Makineler, fabrika binaları, hammaddeler için yatırılan sermaye değişmez sermaye, işgücü satın almak için, yani işçilere ücretlerini ödemek için ayrılan kısım değişir sermaye adını alır. Yukarda anlattığımız süreçte, yani aletlerin, makinelerin, teknolojinin sürekli geliştirilmesi sürecinde, sermayenin değişmez kısmı durmaksızın büyür. Yani bu işler için daha fazla, daha büyük sermaye gerekir. Buna *sermayenin organik bileşiminin büyümesi* adı verilir. Değişmez sermaye, değişir sermayeye göre daha büyük nisbetlerde artar. Kâr oranı tüm sermayeye göre ölçüldüğünden organik bileşimi yükselen sermayenin kâr oranı düşer. Emperyalizm kitabında ayrı bir bölüm halinde olmamakla birlikte, teknolojik gelişmeye tanıdığı önem, atıf yaptığı kaynaklar ve vardığı sonuçlar Lenin'in azalan kâr oranı kanununu temel aldığını göstermektedir. Küçülen kâr oranı karşısında, gün geçtikçe üretime daha büyük sermayeler yatırmaları gerektiğini gören kapitalistler, ya bu rekabet içinde silinir giderler, ya da aralarında birleşirler, tekeller kurarak kâr oranını yükseltmeye hiç değilse daha da düşmesini engellemeye, yani rekabeti ortadan kaldırmaya çalışırlar. 20. yüzyıl başlarında çeşitli endüstri dallarında sermaye gruplarının hızlı birleşme eğilimleri bu gerekimi ve bu olguyu kanıtlar. Serbest rekabetçi kapitalizmin bağrında tekelcilik tohumları böylece zorunlu bir şekilde kendini gösterir. Bu süreç içinde küçükler sürekli olarak tasfiyeye uğrarlar. Rekabetin zorunlu sonucu olarak kapitaller büyüdükçe, küçük işletmeler tasfiye olur. Büyüklerin egemenliği ve gücü artar. Şirketler tekelleşme sürecini hızlandırır. Tekelleşme piyasaya istenilen fiyatı kabul ettirmeyi, üretim masraflarını çeşitli yollarla düşürmeyi, işçi sınıfı karşısında güçlü olmayı ve ücretleri düşük tutabilmeyi sağlar.

Tekelin, rekabeti, kapitalizmin egemen biçimi olarak ortadan kaldırışı aynı üretim kolları içinde (yatay tekelleşme); veya ayrı ayrı üretim dallarında (düşey tekelleşme) gerçekleşir.

Yatay tekelleşme: karteller, sendikalar (işçi sendikaları ile karıştırılmamalı) tröstler şeklindedir. ***Düşey tekelleşme*** ise: birbirini tamamlayan işkollarındaki işletmelerin birleşmesi yani kombinat'lar veya birbiriyle ilgisiz üretim dallarındaki büyük işletmelerin bir araya gelmesi yani konzern'ler şeklinde olur. (1)

Bütün bu birleşmelerde amaç rekabeti ortadan kaldırarak, sermayeleri büyüterek, tekelci bir ağ kurmak ve birkaç dev şirketin mutlak egemenliğini sağlamaktır. «Tekellerden baskı, şiddet ve mutlak egemenlik doğar.»

Tekeller çelişkileri ortadan kaldırır mı?

Emperyalizm tartışmalarının ana noktalarından biri de, rekabetin yarattığı kâr oranı düşmesini engellemeyi amaçlayan tekelin, kapitalizmin çelişkilerini kaldırıp kaldırmayacağıdır. Yukarda gördüğümüz gibi Kautsky ve İkinci Enternasyonal revizyonistlerinin hareket noktası burasıdır. Oysa:

«Tekelci kapitalizm döneminde, işletmelerin gitgide büyümesi, sermayenin dev boyutlara erişmesi, teknolojinin muazzam gelişmesi, üretimin sosyalleşmesinde misli görülmedik bir ilerleme yaratır, ama üretim sosyalleşirken mülkiyet «özel» olarak kalır. Sosyal üretim araçları, bir avuç kişinin özel mülkü olma niteliğini korur. Ve bir avuç tekelcinin halkın geri kalan kısmı üzerindeki baskısı yüz defa daha ağırlaşır ve çekilmez olur.»

Bu temel çelişki tekelci yapı güçlendikçe artar.

Bunun dışında, tekeller herzaman kısmîdirler. Yani tekel dışında kalanlarla çelişkiler sürer gider, (Türkiye'de tekelciliğin geçerli olmadığını iddia edenler, «Kapitalizmin en yüksek aşaması: Emperyalizm» kitabını mutlaka tekrar tekrar okumalıdır

lar.) Bazılarının yanılgısı tekelden söz edildiği zaman, bir üretim dalında bir veya birkaç büyük şirketin dışında hiçbir işletme bulunmaması gerektiğini sanmalarındandır. Oysa bugün tekelciliğin en fazla gelişmiş olduğu ABD'de, Avrupa'da Japonya'da birçok üretim dalında tekellerin yanında küçük işletmeler, Marx'ın deyimiyle «vahşi»ler de varlıklarını halâ sürdürmektedirler. Tekelciler, Marx'a göre, tekel dışı kalan sermayeye «vahşi» adını verirler. Tekel dışı kalan sermaye ile tekellerin dialektik ilişkisinin bir yanı *çelişki* bir yanı *bütünlemedir*. Şöyle ki aradaki çelişki sürekli olarak devam eder. Ancak tekeller bazı durumlarda ,ekonomik ve sosyal hesaplarla tekelci olmayan, tekel dışı kalan küçük işletmelerin varlığını hem kabullenir, hem de kendileriyle ciddi bir rekabet içinde olamayacağı alanlar da destekler. Bazı revizyonistlerin çelişkileri ortadan kaldıracağını iddia ettikleri tekelciliğin ikinci önemli çelişkisi yukarda anlatılan tekel - tekel dışı çelişkisidir.

Tekeller ve tekelci yapı son aşamasına doğru gelişip de meydanda tek kaldığı zaman, tekel kârı da düşer. Bu da tekelciliğin birbaşka iç çelişkisidir.

Tekel'le tekel dışı işletmelerin arasındaki çelişki kadar ve ondan da önemli bir diğer çelişki, tekeller arasındaki çelişkidir. Dev tekeller dünya pazarlarında ve emperyalist nüfuz bölgelerinde sürekli olarak çarpışırlar. Bu çarpışma ekonomik alanda dünya piyasasında damping yapmaya, fiyat düşürmeye doğru sürükler ve böylece kâr oranı yine düşer. Siyasal alanda da emperyalist savaşlara kadar varır. Çağdaş emperyalizm döneminde günlük hayatımızda uluslararası tekeller arasındaki rekabetin ve bunun doğurduğu siyasal bunalımların örneklerine sık sık rastlıyoruz. En yakın örnek olarak doların son bunalımı, bu bunalım sırasında emperyalist blok arasında çıkan anlaşmazlıkları, Japonya ve Avrupa ile ABD arasındaki çelişkileri hatırlayalım.

Böylece, emperyalizmin başlıca niteliği olan, emperyalizme yol açan tekelleşme süreci, çelişkileri hafifleteceği yerde artırır, Kapitalistler arası rekabeti, dünya çapındaki tekeller, dev sermayeler arasındaki, dev bir çelişki haline getirir.

BANKALAR ve MALİ SERMAYE

«Kapitalizmin gelişmesinin en yeni evresinin son sözü tekeldir. Ama çağdaş tekellerin rolü ve gücü bankaların rolü hesaba katılmadan tam, yeterli ve çarpıtılmamış biçimde anlaşılamaz.» Emperyalizmi anlamak için Bankalara, banka sisteminin gelişmesine ve tekelleşmesine bakmak gerekir.

Bankalar da, gelişme süreçleri içinde, küçük aracı kuruluşlar olmaktan çıkarak tekelleşmişlerdir. Büyük bankalar zamanla küçükleri yutmuş veya kendisine bağlamıştır. Tekelci sanayicinin banka ile ilişkileri yoğundur. Bankaların tekelleşmesi, banka sermayesinin büyümesi tekelci sanayi sermayesinin de yararınadır. Sanayiciyle olan alışverişleri sırasında bankaların sanayi üzerindeki etkisi gitgide artar. Bu etki artışı aynı zamanda bağımlılık artışını da getirir. Banka işgördüğü sermaye grubunun hesaplarını gittikçe daha iyi öğrenir. Banka yönetim kurulları ile tekelci şirketin Yönetim kurulu üyeleri arasında da içiçe geçmeler olur. Böylece bankalarla büyük ticarî ve endüstriel işletmelerin bütünleşmesi, birliği gelişir. Bugün önemli bir tartışma konusu bu bütünleşmenin sonucu olarak doğan malî sermaye (finans kapital) bütünlüğü içinde banka sermayesinin mi, sanayi sermayesinin mi daha fazla ağırlık taşıdığıdır. Lenin, sadece bankaların tekelleşmesi ve sanayi sermayesi ile bütünleşme sürecinin ilk dönemlerini incelemiş ve bankalara işin başlangıcında ağırlık tanımış, giderekse farklı kesimlerin sermayeleri arasındaki ayrılığın ve bağımsızlığın ortadan kalktığını, bir «malî sermaye» (finans kapital) bütününün ortaya çıktığını söylemiştir. Daha sonra, çağdaş bazı araştırmalara göre, endüstri ve endüstrici bankalar üzerinde hakimiyet elde etmiştir. Ancak burada dikkat etmemiz gereken nokta, Kapitalizmin en yüksek aşaması emperyalizm eserinde malî sermaye olgusunun banka sermayesinin mutlak üstünlüğü ile değil, bir çeşit içiçelikle tanımlanmış olduğudur.

«Üretimin tekelleşme sonucu veren temerküzü; banka ve sanayinin birleşmesi veya birbiri içine girmesi, malî sermayenin meydana gelişinin ve bu kavramın içeriğinin tarihi işte budur.»

Böylece bütün tekelleşmiş, büyük, kodaman sermayeleri sanayiden bankadan, topraktan ticarete kadar kucaklayan; onların birliği anlamına gelen (finans kapital) malî sermaye doğar. Büyük kapitalistler zümresi de *malî oligarşi* (finans oligarşisi) adını alır. Yani kapitalist sınıf içinden yeni bir zümre doğmuştur.

«Malî sermayenin bütün diğer sermaye biçimleri üzerindeki üstünlüğü, malî oligarşinin ve rantiyenin hegemonyası anlamına gelir.» «Emperyalizm malî sermaye egemenliğidir.»

Malî oligarşi, malî sermaye ve iktidar sorunu

Kapitalizmin serbest rekabetçi çağında, kapitalistler ve büyük toprak sahipleri egemen sınıflar olarak iktidarı ellerinde tutarlardı. Tekelci kapitalizm çağında, yani emperyalizm çağında, sermayenin içinden ayrılan malî oligarşi, yani toprak sahiplerinin, sanayicilerin, tüccarların, bankerlerin en kodamanları, zümre iktidarı kurarlar. Ekonomik ve siyasal karar mekanizmalarına hükmeden artık bir avuç parababasıdır.

İktidarı elde tutmak devletin yapısı sorununa sıkısıkıya bağlıdır. Malî oligarşinin egemen olduğu devlet, finans kapitalist bir yapı kazanır. Tekelci devlet kapitalizmi doğar. Tekellerin gelişmesi, tekel kârlarının sağlama bağlanması, üretim ilişkilerinin ve tüm ekonominin anarşisinin, kararsızlığının düzenlenmesi görevlerini devlet üstlenir. Devlet tekelci sermayenin ekonomik stratejisini belirleyen bir koordinasyon merkezi halini alır. Ve malî sermayenin dış pazarlardaki kavgasını, tekellerin nüfuz bölgesi kazanma savaşını yürütmeyi üstlenir.

SERMAYE İHRACI

Emperyalizmin buraya kadar özetlemeye çalıştığımız nitelikleri onun ekonomik işleyişinin sadece bir yönünü aydınlatabilir. Oysa emperyalizmin en temel niteliklerinden biri kurmuş olduğu uluslararası ağ ve yarattığı bağımlılık, dış sömürü, baskı ilişkileridir.

Rekabetçi kapitalizmi niteleyen mal ihracıydı. Emperyalizmin ise aslı sermaye ihracı demektir. Tekelleşme süreci içinde sermaye birikiminin büyük oranlara vardığı kapitalist toplumlarda, bir sermaye fazlası ortaya çıkar. Artık bu ülkelerdeki çok kârlı alanlar sınırına varmıştır. Bu durum bile kapitalizmin olgunlaştığının bir belirtisidir. Daha 1862 yılında, yabancı ülkelerde 3,6 milyar franklık yatırım yapmış olan İngiltere'nin, dış yatırımları 1893'de 42 milyar frangı, 1914'de ise 100 milyar frangı bulmuştu. Fransa'nın yabancı ülkelere sermaye ihracı 1872'de 10 milyar frankken, 1914'de 60 milyar franga ulaşmıştır.

Sermaye ihracının başlıca nedenleri, iç pazarın daralması, kârlı yatırım alanlarının azalması, endüstri anavatanlarında (metropollerde) tekeller yüzünden kâr oranının azalma eğilimi, gelişmemiş ülkelerde işgücünün ucuzluğu, hammadde imkânlarıdır.

Dev sermayeler, artık kapitalist ülkelerde kârlı yatırım alanları bulamamaya başlarlar, çünkü: 1-İç pazar alabildiğine daralmıştır, 2-Sabit sermayenin sürekli büyümesiyle, tekel koşullarında bile kârlılık oranı azalmıştır. 3. Hammadde fiyatları yüksektir ve hammadde darlığı gittikçe artmaktadır.

Bütün bu sayılan öğeler, aslında tekelci kapitalizmin doğal ve zorunlu sonuçlarıdır. Tekelci yapıda, sermayenin organik bileşimi büyürken, teknoloji gelişirken, işgücü nitelik kazanırken işin verimliliği de artar. Ayrıca tekelci kapitalist üretim kısıtlanması mümkün olamayan üretimdir. Ancak, artan arz'a karşılık, kapitalist sistemin gittikçe yoksullaştırdığı halk kitlelerinin talebi, azalır. Özellikle geriye itilen, aşırı sömürülen ve gelişmesi kapitalist sistemin kendisi tarafından engellenen tarım ve tarımsal nüfusun ekonomik güçsüzlüğü de, iç pazarı daraltır. Bu aynı zamanda endüstrinin ihtiyaç duyduğu ilk

maddelerin gereği kadar sağlanamamasını getirir. Böylece gerek mallar gerekse sermaye için dış pazar, dış yatırım alanı bulunması zorunluluk haline gelir. Lenin, Emperyalizmin belirleyici niteliklerinden birinin de sermaye ihracı olduğunu söylerken, bunun önemini belirtmiş ama mal ihracının da hâlâ önem taşımakta olduğunu reddetmemiştir.

Sermayeyi dışarıya akmaya zorlayan bu nedenler yanında, sermaye ihrac edilen ülkelerde sermayeyi çeken nedenler de vardır. Sermayeyi, endüstri ülkelerinden, gelişmemiş, kapitalizm öncesi ilişkilerin sürdüğü ülkelere çeken başlıca nedenler, 1-Bu ülkelerde sermayenin azlığı veya yetersizliği, dolayısıyla sermayeye olan ihtiyaç, 2 — Ücretlerin düşüklüğü, azami kâr imkânı ve eldeğmemiş pazar ve hammadde imkânlarıdır.

Sermaye ihracı sonucunda, mal ihracı da artar. Mali sermaye ağını bütün dünya ülkelerine yayar Ulusal pazarın yerine dünya pazarı geçer. Büyük ulusal tekeller arasında uluslararası bağlantılar doğar. Ama öte yandan, pazarların ve nüfuz bölgelerinin paylaşılması için emperyalist güçler arasındaki kavga ve emperyalizmin çelişkileri de artar.

DÜNYANIN PAYLAŞILMASI

Kapitalist rejimde iç pazar dış pazara bağlıdır. Emperyalizm bu bağlılığı yukarda gördüğümüz gibi büsbütün artırır. «Kapitalizmin dünya pazarını yaratması oldukça eski bir olaydır.» «Karteller, sendikalar, tröstler, yani kapitalist tekelci gruplar, önce kendi ülkelerinin bütün üretimini üç aşağı beş yukarı kontrol edebilecek şekilde iç pazarı bölüşürler... Ama, sermaye ihracı geliştikçe, en büyük tekelci grupların koloniler ve yabancı ülkelerle, 'nüfuz bölgeleri'yle ilişkileri yaygınlaştıkça, işler 'doğal olarak' tekellerin dünya çapında anlaşmasına, uluslararası kartellerin meydana çıkmasına doğru gelişir.» Bir çeşit süper - tekel ortaya çıkar. Ama şüphesiz ki bu süreç yine de dialektik olarak bir çelişki ve rekabet sürecidir. Rekabet, eskiden tek tek kapitalistler arasındayken artık kapitalist devletler arasında ortaya çıkar. Özel tekellerle devlet tekelleri içiçe girerler ve dünyanın bölüşülmesi savaşına katılırlar. Dünyanın bölüşülmesi, yeni nüfuz bölgeleri kazanılması mücadelesi, uluslararası tekelleri geçici ve eğreti kılar. Çelişkileri artırır.

Tekelci güçler, güçlü tekelci devletler, koloniler bulmaya, ekonomik ve siyasal nüfuz bölgelerini geliştirmeye zorunlu durlar.

Daha önceki bölümlerde de anlatılmaya çalışıldığı gibi, koloniye sermaye ihracı, kâr oranının düşmesine karşı bir çaredir. Yani kolonilerde kâr daha yüksektir. İlk madde ve hammadde kaynakları kolonilerdedir. Gerek tarımsal, gerekse diğer ilk ve hammaddeler kolonilerde hem daha bol, hem daha ucuzdur. (20. yüzyılın başında önemli olan tarımsal hammaddelerdi. Çağdaş emperyalizm için petrol ve benzeri ürünler, çeşitli madenler daha fazla önem kazanmıştır. Ancak teorinin özü bu yüzden hiçbir şekilde zedelenmemektedir.) Kolonilerde, baskı ve şiddet yoluyla aşırı sömürü, aşırı kâr, çapul ve soygun kârı mümkündür. Yeni nüfuz bölgeleri, yeni koloniler içi pazar darlığını aşmaya yarayan dış pazar, yani mal ihracı imkânını artırır., Ve nihayet en önemlisi, emperyalist ülkeler, kendi anavatanlarındaki sınıf çelişkilerini koloniden elde edilen sömürü kârlarının işçi sınıfının küçük bir zümresinin hayat seviyesinin yükseltilmesinde kullanarak yumuşatmaya çalışırlar. Koloni sömürüsü ve emperyalizm, devrimi geciktirebilecek bir çare olarak da görülür.

Bağımlılık türleri:

Emperyalist güçlerle emperyalizmin sömürü ve bağımlılık ağı içinde yer alan ulus ve bölgelerin bağımlılık dereceleri ve biçimleri her zaman aynı değildir. 1916 larda bağımlılık ilişkileri üç grupta ele alınmıştır, 1 — Sömürgeler (koloniler): Ekonomik ve siyasal yönden emperyalist anavatana kayıtsız şartsız bağımlıdır. (Hindistan, Fas, Afrika ülkeleri vb.)

2 — Yarı sömürgeler: Bunlar resmi sömürge değillerdir. Ekonomileri bütünüyle emperyalist gücün elindedir. Görünüşte siyasal bağımsızlıkları vardır. Bunlar as-

lında sömürge olmaya doğru gitmektedirler. (1916'da Çin ve Osmanlı Devleti gibi) 3 — Bağımlı ülkeler: Bu ülkelerdeki egemen sınıflar ve yöneticiler, emperyalist güçlerle öylesine sıkı ilişkiler içindedirler ve öylesine çıkar aynılığına sahiptirler ki «bağımsız ulusal devlet» emperyalizmin emrindeki bir ortaktan başka bir şey değildir. (Arjantin, Portekiz bu türden ülkelere örnek verilebilir.)

Bağımlılık ve sömürü ilişkileri baskıyı, şiddeti doğurur.

Emperyalizmin ekonomik yönü yanında, özellikle çağdaş emperyalizmde önem kazanan siyasal ve askerî yönü, emperyalizmin ayrılmaz parçası olan şiddet, baskı, halkı zorla boyunduruk altına almak gibi özelliklere bağlıdır. Emperyalizm istilacı olduğuna göre, kendisine bağımlı kıldığı ülkelerde sömürüsünü sürdürebilmek, o ülkeyi kendi nüfuz bölgesi içinde tutabilmek için siyasal alanda kendine bağlı, kendisiyle işbirliği ve çıkar aynılığı içinde siyasal yönetimler kurar. Emperyalist çıkarları koruyabilmek için kendisine uygun gelen siyasal formülleri uygular. Doğrudan yönettiği sömürgeler dışında kalan, yarı sömürge ve bağımlı ülkeleri de kendi adamlarınca, kendi kadrolarınca yönettirmenin yollarını arar. Emperyalizmin siyasal yönü budur.

Emperyalizmin askeri yönü daha da önemlidir. Emperyalizm dünyayı bölüşmeye, paylaşmaya yöneldiğinden, kaçınılmaz olarak savaşçıdır. Gerek bağımlı kılmak istediği bölgelerde emperyalist güç ile emperyalizme karşı koymaya çalışan halklar arasındaki yerel savaşlarda, gerekse emperyalist güçler arasında kaçınılmaz olan savaşlarda, emperyalizmin askerî niteliği ortaya çıkar. (Çağdaş emperyalizmde askerî niteliğin kazandığı önemi ilerde göreceğiz.)

Sömürgecilik ve bağımlılaştırma çelişkileri engelleyebilir mi?

Tekelleşme sürecinin, sonunda bir ultra emperyalizme veya süper emperyalizme vararak kapitalizmin dönemsel bunalımlarını ve çelişkileri ortadan kaldırabileceğini, en azından yumuşatabileceğini ileri süren teorileri Lenin'in nasıl çürüttüğünü daha önce görmüştük. Gerçekten de tekelleşme, çelişkileri yumuşatacağına devleştirir. Kapitalizmin sermaye ihracı, sömürgecilik ve bağımlılaştırma eğiliminin, içerdeki sınıf mücadelesini pasifize etmeye de yöneldiğini, Emperyalist sömürüden o ülkenin işçi sınıfına ayrılacak küçük paylarla sınıf mücadelesinin önlenebileceğinin umulduğunu anlatmıştık (Kaçınılmaz sonucu engelleyemese de, bir süre için bunda bir gerçek payının bulunduğunu; özellikle sübjektif unsurun ağır basmadığı yerlerde, emperyalist ülkelerde işçi aristokrasisinin ve sosyal demokrasinin güçlü olduğunu söyleyelim.) Ama, sömürgecilik siyaseti, çelişkileri yumuşatabilir, kapitalizmi ilelebet yaşatabilir mi? Hayır.

Emperyalizmin en temel ve kaçınılmaz çelişkisi; tekelleşmeyle ve bütün sonuçlarıyla birlikte üretim her açıdan gitgide sosyalleşirken, üretim araçlarının mülkiyetinin özel kalmasıdır. Bunun dışında, 1 — Rekabet eskiden tek tek kapitalistler arasında olurken, tekelcilikle birlikte, dev tekeller arasında da başlar. Bununla da kalmaz, dış pazar ve nüfuz bölgesi, sömürge vb. yüzünden tekelci devletler arasında başlar. Sistemin çelişkisi bu noktada artar. 2 — Çelişkiye ilaç olarak düşünülen, «sömürge veya bağımlı ülke ile emperyalist anavatan arasındaki çelişki» şiddetlenir.

Bu sürekli ve güçlü çelişkiler bizi, emperyalizmin kapitalizmin ölüm çağı, cançekişmesi olduğu gerçeğine götürürler.

EMPERYALİZMİN ASALAKLIĞI VE ÇÜRÜMÜŞLÜĞÜ

Emperyalizmin temeli tekelleşme olgusudur. Oysa tekel, yapısı gereği durgunluğa ve çürümüşlüğe doğru gider. Tekel fiyatları teknolojik gelişmenin itici gücünü bir ölçüde ortadan kaldırır. Tekeller, kendi ekonomi politikaları çerçevesinde, teknik gelişmeyi engelleyebilirler. Yalnız burada özellikle üzerinde durulan ve çağdaş kapitalizm tartışmalarında da önem kazanan —nokta, rekabetin tam an-

lamıyla engellenemediği ve durgunluk ve çürüme eğilimlerinin mutlak olmadığıdır.

İkinci olarak, emperyalizm büyük parasal sermayelerin birkaç ülkenin elinde toplanması olduğundan, «Meslekleri boşgezenin boş kalfalığı olan, herhangi bir işe katılmayan, faiz kuponlarını koparmak la yaşayan rantiyeler sınıfı, daha doğrusu tabakası, olağanüstü bir gelişme gösterir.» Malî oligarşi, yanına uğramadığı, fiilen katılmadığı işletmelerden kâr elde eder. Aynı durum emperyalist devlet için de söz konusudur. Endüstrici devletin yerine rantiye devlet (iratçı devlet) geçer. «Dünya bir avuç tefeci devlet (Etat usurier) ile bir borçlu devletler çoğunluğuna bölünür.»

«Rantiye devlet, asalak ve çürüyen kapitalizmin Devletidir.»

«Emperyalizm bu çürümüşlüğünü işçi sınıfı içinde de yansıtmaya çalışır. Sömürdüğü ülkelerden edindiği kârları işçi sınıfının en üst katmanlarını soysuzlaştırmakta, işçi sınıfını bölmekte, bir işçi aristokrasisi yaratmakta kullanır.»

Endüstrileşmiş emperyalist ülkelere, yoksul ülkelerden işçi akını görülür. Emperyalizm bu işçileri de yerli işçilere karşı kullanır ve dünya işçi sınıfı dayanışmasını parçalamaya, güçten düşürmeye çalışır. Bir ayrıcalıklı emperyalist anavatan işçileri zümresi doğması için çabalar. Oportünizmi güçlendirmeye, işçi sınıfının mücadelesini pasifize etmeye yönelir.

Ancak bütün bunlar geçicidir ve yukardaki bölümlerde yer yer ortaya konulan temel çelişkileri yüzünden emperyalizm ergeç yerini sosyalizme bırakmaya mecburdur. «Emperyalizm cançekişen kapitalizmdir.»

EMPERYALİZMIN TARIH IÇINDEKI YERİ

Emperyalizmin tarih içinde kapitalizmin bir aşaması olduğunu söyledik. O, aynı zamanda bir geçiş dönemidir. Tekelci kapitalizm kapitalizmin bütün çelişkilerini yüzlerce defa daha güçlü kılmıştır. «Bütünü gözönünde bulundurursak, kapitalizm bugün geçmişten çok daha hızlı gelişiyorsa da, bu gelişme genellikle çok daha eşitsizdir» Ve bu eşitsizlikten çelişkilerin de daha fazla güçlenmesi, daha derinleşmesi doğar.

Üretim güçlerinin gelişmesi ve üretimin sosyalleşmesiyle mülkiyetin özelliği arasındaki çelişki, en yüksek noktasına varır. Bu çelişkinin çözümü devrim, yani yeni bir üretim biçimine, üretim güçlerinin seviyesine uygun yeni mülkiyet ilişkilerine geçiştir.

Şu halde kapitalizmin en yüksek aşaması ve cançekişen kapitalizm olan emperyalizmin tarih içindeki yeri, sosyalist üretim biçiminin eşiğidir.

....

1916'larda Lenin'in ortaya koyduğu şekliyle emperyalizm teorisi ana çizgileriyle budur. Aradan yarım yüzyıldan fazla zaman geçti. 1916'larda gelişmekte olan emperyalizm 1970'lerde sosyalist blok karşısında varlığını halâ sürdürüyor. Ancak aradan geçen sürede, emperyalist boyunduruk altındaki dünya halklarının anti emperyalist bağımsızlık mücadeleleri gelişti ve başarıya ulaştı. Asya, Afrika, Güney Amerika halklarının uyanışı 20. yüzyılın belirleyici özelliği haline geldi. Yirminci yüzyıl, sosyalist sistemin de etkisiyle emperyalizme karşı kurtuluş savaşlarının çağı oldu. Bu arada emperyalizm de gelişti, yeni taktikler, yeni stratejiler geliştirdi. Yeni çehrelere büründü ve kendi iç zorunluluklarının sonucu olarak, iç ve dış çelişkilerinin yoğunlaşmasıyla yeni nitelikler kazandı. Ancak bu incelemenin ikinci bölümünde de göstermeye çalışacağımız gibi, çağdaş emperyalizmi anlamada 1916'nın teorik temeli halâ geçerliğini bütünüyle koruyor. Çağdaş emperyalizmin yapısı ve işleyişi halâ, teoriden hareketle en açık ve en doğru biçimde açıklanabiliyor. Günümüzde devrimci pratiğe ışık tutması bakımından çağdaş emperyalizmin özellikleri ve yeni boyutları üzerinde durmakta yarar var. Ancak, çağdaş emperyalizm konusunu ele almadan önce, emperyalizmin kapitalizm öncesi yapıya, sömürülen ülkeye girişi ve bu yapıda meydana getirdiği değişmeler üzerinde de durmak gerekir. Anti - emperyalist mücadele ve devrimci strateji açısından bu girişin mekanizmasının ve toplumsal yapıda meydana getirdiği değişikliklerin kavranması son derece bü

yük önem taşımaktadır. Konunun önemi ve boyutları, bu incelemenin sınırlarını çok aşmaktadır. Son on - onbeş yıldır, emperyalizm olgusundan hareketle geri bıraktırılmışlığın mekanizmasını incelemeye çalışan yüzlerce, yapıt, birkaç tane de birbirinden farklı teori ortaya çıkmıştır. Orjinal tezler ileri sürülmüş ve bu orjinal tezler çoğunlukla dünya halklarının anti emperyalist ve sosyalist mücadelesine sapmalar ve önemli strateji hataları getirmiştir. Ya da emperyalizmin farklı sosyal yapılarda doğurduğu farklı sonuçlar kavranmadan, uygun olmayan modeler uygun olmayan yapılara uygulanmak istenmiştir.

Değindiğimiz gibi, konu başlıbaşına bir önem taşımaktadır. İLKE'nin 6. sayısında daha etraflı şekilde ele almak üzere ve bu sayıdaki diğer yazıların bazı bölümlerinde de kısaca değinildiğini gözönünde bulundurarak birkaç hatırlatma ile yetineceğiz.

EMPERYALİZMİN GİRİŞİNİN SOSYAL YAPIDAKİ ETKİLERİ

Birinci bölümde özetlemeye ve ana çizgilerini sergilemeye çalıştığımız emperyalizm teorisi, emperyalizmin gelişmesini da ha çok emperyalist güçler açasından ele almaktadır. Burada birbirinden asla ayrılmaması gereken, dialektik bir bütün meydana getiren emperyalist anavatanlar (metropoller) ve sömürülen bağımlı ülkeler ikilisini görmek ve sömürülen bağımlı ülke'den emperyalizme bakmak gerekir. Emperyalist güç açısından bir sömürme, etki alanına alma, bağımlılaştırma ilişkisi olan mekanizma, sömürülen ülke yönünden bir sömürülme ve bağımlılık ilişkisidir. Emperyalizm konusundaki bilgilerimizin tamamlanması, teori yanında, bu teoriye bağlı olarak bağımlı ülkenin durumunu da çözümlemekten geçer.

İlk bakışta bir terim sorunu gibi görünse bile, sömürülen, bağımlılaştırılan ülkeye verilen ad önem kazanmaktadır. «Az gelişmiş», «geri kalmış», «gelişme halin de», «gelişmemiş ülke» terimleri en genel geçerler olmakla birlikte, burjuva bakış açısını yani son tahlilde emperyalizmi haklı gösteren bir bakış açısını dile getirmektedir. Bu yüzden «sömürülen», «bağımlılaştırılmış», «geri bıraktırılmış ülke» gibi teklifler yapılmıştır. Bu ikinci tür terimler, emperyalizmin mekanizmasını sömürülen ülke açısından daha iyi ortaya koymaktadır. Gerçekten de dışsal bir güç toplumsal yapının özelliklerinden de yararlanarak bu toplumsal yapıyı bütün kurumları, bütün alt ve üst yapısıyla birlikte değişikliğe uğratmakta, daha doğrusu bozmaktadır. Başka türlü söyleyecek olursak, kapitalizm öncesi yapıya veya kapitalistleşmenin çok geri aşamalarında bulunan bir yapıya kapitalizm sokulmakta ve bütün yapı zorlanmaktadır.

İkili yapı mı, tek bir sistem mi?

Genel olarak, emperyalizmin bağımlı ülkeye girişinin biri kapitalist, diğeri kapitalizm öncesi olmak üzere *ikili* bir yapı geliştirdiği kabul edilir. Pek çok «az gelişmişlik teorisi» de bu ikili yapı üzerine kurulur. Ancak son zamanlardaki bazı araştırmaların ve teorik yapıtların ortaya koyduğu gibi, söz konusu olan, ikili bir yapıdan çok emperyalizm etkeniyle biçimlenmiş tek bir özel yapıdır.

Geri bıraktırılmışlık çözümlemelerinin bu noktadan hareketle yapılması ve strateji tartışmalarının, toplumsal yapı tartışmalarının, birbiri yanında, birbirinden etkilense de bağımsız gelişen *ikili yapı yanlışından* kurtulması önemlidir.

Daha başka türlü söyleyecek olursak, emperyalizm teorisinin de bütün açıklığıyla ortaya koyduğu gibi, emperyalizmin sömürge, nüfuz bölgesi veya bağımlı ülke haline getirdiği toplumda, bir yandan kapitalizm öncesi ekonomik yapılar kendi gelişmelerini sürdürürken, bir yandan da (bazı sektörlerde) kapitalizmin gelişmekte olduğunu söyleyemeyiz. (Türkiye'de feodalite var mı yok mu? Hakim üretim biçimi nedir? vb. gibi önümüzdeki günlerde de canlandırılmaya çalışılacak bazı tartışmaların köklerini burada aramak doğru olur.) Az gelişmiş veya gelişmekte olan ülkeler terimi kullanılmak istendiğinde, burjuva bilimi şu kandırmacayı yaymaya çalışmaktadır. «Bu ülkeler de, ya-

lamıyla engellenemediği ve durgunluk ve çürüme eğilimlerinin mutlak olmadığıdır.

İkinci olarak, emperyalizm büyük parasal sermayelerin birkaç ülkenin elinde toplanması olduğundan, «Meslekleri boş. gezenin boş kalfalığı olan, herhangi bir işe katılmayan, faiz kuponlarını koparmakla yaşayan rantiyeler sınıfı, daha doğrusu tabakası, olağanüstü bir gelişme gösterir.» Mali oligarşi, yanına uğramadığı, fiilen katılmadığı işletmelerden kâr elde eder. Aynı durum emperyalist devlet için de söz konusudur. Endüstrici devletin yerine rantiye devlet (iratçı devlet) geçer. «Dünya bir avuç tefeci devlet (Etat usurier) ile bir borçlu devletler çoğunluğuna bölünür.»

«Rantiye devlet, asalak ve çürüyen kapitalizmin Devletidir.»

«Emperyalizm bu çürümüşlüğünü işçi sınıfı içinde de yansıtmaya çalışır. Sömürdüğü ülkelerden edindiği kârları işçi sınıfının en üst katmanlarını soysuzlaştırmakta, işçi sınıfını bölmekte, bir işçi aristokrasisi yaratmakta kullanır.»

Endüstrileşmiş emperyalist ülkelere, yoksul ülkelerden işçi akını görülür. Emperyalizm bu işçileri de yerli işçilere karşı kullanır ve dünya işçi sınıfı dayanışmasını parçalamaya, güçten düşürmeye çalışır. Bir ayrıcalıklı emperyalist anavatan işçileri zümresi doğması için çabalar. Oportünizmi güçlendirmeye, işçi sınıfının mücadelesini pasifize etmeye yönelir.

Ancak bütün bunlar geçicidir ve yukardaki bölümlerde yer yer ortaya konulan temel çelişkileri yüzünden emperyalizm ergeç yerini sosyalizme bırakmaya mecburdur. «Emperyalizm cançekişen kapitalizmdir.»

EMPERYALİZMİN TARİH İÇİNDEKİ YERİ

Emperyalizmin tarih içinde kapitalizmin bir aşaması olduğunu söyledik. O, aynı zamanda bir geçiş dönemidir, Tekelci kapitalizm kapitalizmin bütün çelişkilerini yüzlerce defa daha güçlü kılmıştır. «Bütünü gözönünde bulundurursak, kapitalizm bugün geçmişten çok daha hızlı gelişiyorsa da, bu gelişme genellikle çok daha eşitsizdir» Ve bu eşitsizlikten çelişkilerin de daha fazla güçlenmesi, daha derinleşmesi doğar.

Üretim güçlerinin gelişmesi ve üretimin sosyalleşmesiyle mülkiyetin özelliği arasındaki çelişki, en yüksek noktasına varır. Bu çelişkinin çözümü devrim, yani yeni bir üretim biçimine, üretim güçlerinin seviyesine uygun yeni mülkiyet ilişkilerine geçiştir.

Şu halde kapitalizmin en yüksek aşaması ve cançekişen kapitalizm olan emperyalizmin tarih içindeki yeri, sosyalist üretim biçiminin eşiğidir.

....

1916'larda Lenin'in ortaya koyduğu şekliyle emperyalizm teorisi ana çizgileriyle budur. Aradan yarım yüzyıldan fazla zaman geçti. 1916'larda gelişmekte olan emperyalizm 1970'lerde sosyalist blok karşısında varlığını halâ sürdürüyor. Ancak aradan geçen sürede, emperyalist boyunduruk altındaki dünya halklarının anti emperyalist bağımsızlık mücadeleleri gelişti ve başarıya ulaştı. Asya, Afrika, Güney Amerika halklarının uyanışı 20. yüzyılın belirleyici özelliği haline geldi. Yirminci yüzyıl, sosyalist sistemin de etkisiyle emperyalizme karşı kurtuluş savaşlarının çağı oldu. Bu arada emperyalizm de gelişti, yeni taktikler, yeni stratejiler geliştirdi. Yeni çehrelere büründü ve kendi iç zorunluluklarının sonucu olarak, iç ve dış çelişkilerinin yoğunlaşmasıyla yeni nitelikler kazandı. Ancak bu incelemenin ikinci bölümünde de göstermeye çalışacağımız gibi, çağdaş emperyalizmi anlamada 1916'nın teorik temeli halâ geçerliğini bütünüyle koruyor. Çağdaş emperyalizmin yapısı ve işleyişi halâ, teoriden hareketle en açık ve en doğru biçimde açıklanabiliyor. Günümüzde devrimci pratiğe ışık tutması bakımından çağdaş emperyalizmin özellikleri ve yeni boyutları üzerinde durmakta yarar var. Ancak, çağdaş emperyalizm konusunu ele almadan önce, emperyalizmin kapitalizm öncesi yapıya, sömürülen ülkeye girişi ve bu yapıda meydana getirdiği değişmeler üzerinde de durmak gerekir. Anti - emperyalist mücadele ve devrimci strateji açısından bu girişin mekanizmasının ve toplumsal yapıda meydana getirdiği değişikliklerin kavranması son derece bü

yük önem taşımaktadır. Konunun önemi ve boyutları, bu incelemenin sınırlarını çok aşmaktadır. Son on - onbeş yıldır, emperyalizm olgusundan hareketle geri bıraktırılmışlığın mekanizmasını incelemeye çalışan yüzlerce, yapıt, birkaç tane de birbirinden farklı teori ortaya çıkmıştır. Orjinal tezler ileri sürülmüş ve bu orjinal tezler çoğunlukla dünya halklarının anti emperyalist ve sosyalist mücadelesine sapmalar ve önemli strateji hataları getirmiştir. Ya da emperyalizmin farklı sosyal yapılarda doğurduğu farklı sonuçlar kavranmadan, uygun olmayan modeler uygun olmayan yapılara uygulanmak istenmiştir.

Değindiğimiz gibi, konu başlıbaşına bir önem taşımaktadır. İLKE'nin 6. sayısında daha etraflı şekilde ele almak üzere ve bu sayıdaki diğer yazıların bazı bölümlerinde de kısaca değinildiğini gözönünde bulundurarak birkaç hatırlatma ile yetineceğiz.

EMPERYALİZMİN GİRİŞİNİN SOSYAL YAPIDAKİ ETKİLERİ

Birinci bölümde özetlemeye ve ana çizgilerini sergilemeye çalıştığımız emperyalizm teorisi, emperyalizmin gelişmesini da ha çok emperyalist güçler açasından ele almaktadır. Burada birbirinden asla ayrılmaması gereken, dialektik bir bütün meydana getiren emperyalist anavatanlar (metropoller) ve sömürülen bağımlı ülkeler ikilisini görmek ve sömürülen bağımlı ülke'den emperyalizme bakmak gerekir. Emperyalist güç açısından bir sömürme, etki alanına alma, bağımlılaştırma ilişkisi olan mekanizma, sömürülen ülke yönünden bir sömürülme ve bağımlılık ilişkisidir. Emperyalizm konusundaki bilgilerimizin tamamlanması, teori yanında, bu teoriye bağlı olarak bağımlı ülkenin durumunu da çözümlemekten geçer.

İlk bakışta bir terim sorunu gibi görünse bile, sömürülen, bağımlılaştırılan ülkeye verilen ad önem kazanmaktadır. «Az gelişmiş», «geri kalmış», «gelişme halin de», «gelişmemiş ülke» terimleri en genel geçerler olmakla birlikte, burjuva bakış açısını yani son tahlilde emperyalizmi haklı gösteren bir bakış açısını dile getirmektedir. Bu yüzden «sömürülen», «bağımlılaştırılmış», «geri bıraktırılmış ülke» gibi teklifler yapılmıştır. Bu ikinci tür terimler, emperyalizmin mekanizmasını sömürülen ülke açısından daha iyi ortaya koymaktadır. Gerçekten de dışsal bir güç toplumsal yapının özelliklerinden de yararlanarak bu toplumsal yapıyı bütün kurumları, bütün alt ve üst yapısıyla birlikte de ğişikliğe uğratmakta, daha doğrusu bozmaktadır. Başka türlü söyleyecek olursak, kapitalizm öncesi yapıya veya kapitalistleşmenin çok geri aşamalarında bulunan bir yapıya kapitalizm sokulmakta ve bütün yapı zorlanmaktadır.

İkili yapı mı, tek bir sistem mi?

Genel olarak, emperyalizmin bağımlı ülkeye girişinin biri kapitalist, diğeri kapitalizm öncesi olmak üzere *ikili* bir yapı geliştirdiği kabul edilir. Pek çok «az gelişmişlik teorisi» de bu ikili yapı üzerine kurulur. Ancak son zamanlardaki bazı araştırmaların ve teorik yapıtların ortaya koyduğu gibi, söz konusu olan, ikili bir yapıdan çok emperyalizm etkeniyle biçimlenmiş tek bir özel yapıdır.

Geri bıraktırılmışlık çözümlemelerinin bu noktadan hareketle yapılması ve strateji tartışmalarının, toplumsal yapı tartışmalarının, birbiri yanında, birbirinden etkilense de bağımsız gelişen *ikili yapı yanlışından* kurtulması önemlidir.

Daha başka türlü söyleyecek olursak, emperyalizm teorisinin de bütün açıklığıyla ortaya koyduğu gibi, emperyalizmin sömürge, nüfuz bölgesi veya bağımlı ülke haline getirdiği toplumda, bir yandan kapitalizm öncesi ekonomik yapılar kendi gelişmelerini sürdürürken, bir yandan da (bazı sektörlerde) kapitalizmin gelişmekte olduğunu söyleyemeyiz. (Türkiye'de feodalite var mı yok mu? Hakim üretim biçimi nedir? vb. gibi önümüzdeki günlerde de canlandırılmaya çalışılacak bazı tartışmaların köklerini burada aramak doğru olur.) Az gelişmiş veya gelişmekte olan ülkeler terimi kullanılmak istendiğinde, burjuva bilimi şu kandırmacayı yaymaya çalışmaktadır. «Bu ülkeler de, ya-

vaş yavaş, etkisi altına girdikleri kapitalist üretim biçi'mi doğrultusunda gelişeceklerdir, gelişmektedirler. Oysa yukarda kısaca değindiğimiz neden yüzünden bu «gelişme» Batı kapitalizminin gelişmesinden çok farklı, kendi yolunda ve kapitalist model içinde, emperyalizme bağımlı kaldıkça da asla gerçekleşemeyecek bir gelişmedir. Daha doğrusu bir gelişmeme'dir.

Emperyalizmin ilk döneminde, sömürülen ülke sadece bir pazar, bir kârlı yatırım alanı, bir hammadde ve ucuz işgücü deposuyken, bugün, üçüncü bölümde değineceğimiz gibi— emperyalist sömürü bazı sanayi alanlarını bağımlı ülkelere bırakma ve birçeşit kârlı işbölümüne gitme yolları da aramaktadır. Ancak, bu da emperyalist burjuvazinin kararlarına ve çıkarlarına bağlı, deforme edilmiş saptırılmış, belli alanlarda yoğunlaştırılmaya çalışılan ve belli alanları da kesinlikle yasaklayan ve güdük bırakan bir sanayileştirme olduğundan, sonuç değişmez. Kısaca emperyalizmin etkisiyle, birbirlerinden farklı yapılarda da olsalar bir noktada benzeşen ve emperyalist blok karşısında bir bütün meydana getiren ülkeler ve bölgeler ortaya çıkar. Ortak özellikleri ise, emperyalist bağımlılıklardan *tam anlamıyla* kurtulana kadar gerçek sanayileşmeyi, kalkınmayı, çağın gerektirdiği teknolojik ve ekonomik düzeyı sağlayamamalarıdır.

Özetleyecek olursak, emperyalizm olgusuna emperyalizme bağımlı ülkeler açısından baktığımızda, karşımıza çıkan ilk gerçek, emperyalizmin girişinin bağımlı kıldığı ülkelerde, kapitalist ve kapitalizm öncesi ilişkilerin içiçeliğine ve tek bir sistem içinde bütünleşmelerine dayanan yeni bir *bütünsel* yapı yarattığıdır.

Emperyalizmin girişi tek yanlı bir olay mıdır?

Emperyalizmin sömürülen ülkeye girerek onun ekonomik, toplumsal yapısını çarpıtması ve bir çeşit geriliğe mahkûm kapitalist yapı yerleştirmesi tek yanlı bir olay mıdır? Yani emperyalizm kendi baskı yöntemlerini, kendi şiddetini kullanırken, bağımlılaştırdığı ülkenin egemen sınıflarından hiç mi yardım görmez?

Emperyalizm öncesi sömürgecilik sırasında, emperyalizmin karşıkarşıya geldiği yapılar çoğunlukla ilkel kabile toplumları veya çok özel yapıda geri feodal topluluklardı. Buralarda bağımlılık ilişkisinin oluşmasında emperyalizmin tek taraflı gücü önem kazanmış olabilir. (Kaldı ki kabile reisleri ile sömürgeci tüccarlar ve kumpanyalar arasındaki ilişkiler gezginlerin anılarında bile anlatılır. Ama sömürgecilik emperyalizme doğru geliştikçe, emperyalizmin bağımlı ülkeye girişinde karşılıklı bir ilişki mutlaka —şu veya bu biçimde— varolmuştur.)

Emperyalizmin giriş biçimlerinden biri, eski sömürgeciliğin emperyalizme dönüşmesidir. Yani sömürgeler sadece bir hammadde kaynağı olmaktan çıkarak aynı zamanda bir pazar ve bir sermaye yatırımı bölgesi haline gelirler. Buralara kapitalizm şirketlerle girer ve iş görebilmek, yerli halkı sömürebilmek için, yüzlerce yıllık sömürgecilik kalıntısı olan, bölgeye yerleşmiş, sömürgeci ticaretten pay alan, sömürge ticaretinin acentası durumundaki kişilerle anlaşır. Bu kişiler çoğunlukla sömürgeci ve şimdi de emperyalistleşmiş ülkenin yurttaşıdırlar. Kısa zamanda yerli sömürücü sınıflardan da bu şebekeye katılanlar olur. «Komprador» yabancı kumpanyalarla, şirketlerle, ülkeyi soymak için işbirliği yapan yerli acentalara daha o zamanlar verilmiş olan Portekizce addır. Daha sonra yerli ve yabancı kompradorlardan ve yerli bürokratlardan da meydana gelen bir ağ, emperyalizmin acentalığı görevini yüklenir; çıkarları aynılaşır ve «komprador burjuvazi» doğar.

Klasik sömürgenin emperyalist sömürgeye dönüşmediği, eskiden az çok bağımsız olan bir ülkenin yarı sömürge veya yarı bağımlı nüfuz bölgesine dönüştüğü durumlarda, süreç biraz daha farklıdır. Emperyalizm yarı sömürge haline getirdiği ülkelerde ve kendisine bağladığı ülkelerde yerel bürokrasinin üst kademeleriyle işbirliği kurar, yönetime kendisinden yana kanatları getirir. Bu arada da tekelci şirketler ve bankalar, tekelci sermaye

ülkeye çoktan girmişlerdir. Yapıya göre, bazan kompradorlarla, bazan işbirliğine yanaşan yerli işbirlikçi burjuvazi ile ittifaklar kurarlar. İşbirlikçi burjuvazi ve üst bürokrasi emperyalist tekellerle çıkar bir liği içindedirler. Böylece emperyalist burjuvazi ile işbirlikçileri arasında bağımlılık ilişkileri doğar. Bu giriş de kapitalizm ön cesi bir yapıya, veya kapitalizmin ilk adımlarını atmakta olan bir yapıya *tekelci giriştir*. Yani o ülkede burjuvazinin ve kapitalizmin devrimci, rekabetçi, dolayısıyla da üretim ilişkilerini ilerletici bir gelişmesini daha başlangıçta engelleyen ve asalak, çürümüş tekelci yapıyı, kapitalizmin rekabetçi gelişmesinin bir iç zorunluluğu ve bir aşaması olarak değil de, bir aşı gibi kapitalizm öncesi yapıya aşılayan bir giriştir.

Emperyalizmin gelişme süreci içinde, işbirlikçi burjuvazinin veya işbirliğine niyetlenen yeni palazlanmakta olan burjuvazinin kompradorluğa ve komprador burjuvaziye karşı mücadelesine ve onun yeri ne geçmesine rastlanır. Bundan emperyalist burjuvazi ile bütünleşmiş, yapının ken dine özgü gelişmesi içinde artık sadece iş birlikçi olmayı da aşmış, daha baştan tekelciliğin ürünü olduğu için asalak ve geriliğe mahkûm bir yerli tekelci sermaye zümresi doğar.

Komprador burjuvazinin egemen olduğu daha geri sömürge yapılarında ise, emperyalizmin etkisiyle gelişen çarpık ka pitalist ilişkiler içinde bir yerli burjuvazi de doğabilir. Bunların çıkarları kompradorlarla çatışıyorsa, emperyalizmle ve şir ketlerle bütünleşme ve çıkar ayrılığı çeşitli nedenlerle sağlanamıyorsa, millî burjuvazi'nin anti emperyalist mücadelesinin çeşitli biçimleri görülür.

Görünürde siyasal bakımdan olduğu kadar ekonomik bakımdan da bağımsız olan, ancak gerçekte emperyalizmin çeşitli mekanizmalarıyla bağımlılaştırılmış olan ve tüm ekonomileri emperyalist ekonomiye bağlı bulunan ülkeler, emperyalizmin daha yeni dönemlerinin getirdiği ilişkiler içindedirler. Buralarda da emperyalizm sadece dışardan bir zorlamadan çok daha fazla birşey, içerdeki egemen sınıfların kendisiyle çıkar bütünleşmesi içinde olduğu bir sistemdir.

Başta da söylediğimiz gibi konu çok boyutlu ve son derece önemlidir. Burada sadece çeşitli girişlerin ve biçimlerin ortak noktalarından birine daha değinelim. İster klasik sömürge ülke emperyalist sömürünün ağına düşsün ,ister yarı sömürge veya bağımlı ülke durumunda olsun, emperyalizm bağımlı ülkeye, yapısı gereği *tekelci* olarak girer ve tüm rekabetçi kapitalist gelişmeyi engeller; en azından zedeler ve tekellerin egemenliğine bağımlı kılar. Bu yüzden ve kapitalizm, emperyalizmin et ki alanındaki sömürülen ülkelerde hep çarpık, asalak, üretici güçleri ancak emperyalizmin izin verdiği sınırlar içinde ge liştirebilen, kapitalizm öncesi en geri sömürü ilişkilerini tasfiye edemeyen, aksine bunlara dayanan bir yapı gösterir. Ve bu yapı altında sınıf ilişkileri ve sınıf biçimlenmeleri, bazı özellikler gösterirler. İşte bu özelliklerin ve emperyalizmin etkisinin doğru kavranması, doğru stratejinin eşiğine götürür bizi. Geri bıraktırılmış ülkelerin sınıfsal yapı özelliklerini doğru çözümlemenin yolu, emperyalizm olgusunun, ülkeye emperyalizmin giriş şeklinin, bu girişte bulduğu sınıf yapısının ve üretim biçiminin doğru belirlenmesinden geçer.

II

ÇAĞDAŞ EMPERYALIZM VE BAZI SORUNLAR

Emperyalizm teorisinin, bütün katkı ve «revizyon» çabalarına rağmen henüz aşılamamış ve çağdaş emperyalizmin tüm gelişmelerini tohum halinde barındıran bir şekilde ortaya konmasından bu yana aşağı yukarı 60 yıl geçti. Şüphesiz ki emperyalizm gelişti. Onun karşısında ise, sosyalist sistem kuruldu ve güçlendi. Emperyalizmin boyunduruğu altındaki bölgelerin halkları bağımsızlık ve kurtuluş savaşlarını hızlandırdılar. Bugün dünya yüzünde eski sömürgeci anlamda erken emperyalizm, bir çeşit müzelik kalıntı haline geldi. Buna karşılık yeni yöntemler, yeni bağımlılık ilişkileri gelişti ve kapitalizmin cançekişmesi uzadı.

Günümüzün bazı marksist iktisatçıla-

rı, sosyal bilimcileri, emperyalizmin artık nicel gelişmeyle kalmayıp nitelik değiştirmiş olduğunu ileri sürebiliyorlar. Çokuluslu şirketlerin (multinational) Tekelci Devlet kapitalizmini de aştığını iddia ediyorlar. Bunların bir kısmı evrensel bir süper emperyalizm modeliyle Kautsky'yi yeniden canlandırırken, bir kısmı orijinal modeller peşindeler.

Çağdaş emperyalizm olgusunu kavrayabilmek için, emperyalizme eklenen ve aslında onun iç çelişkilerini derinleştiren şu yeni boyutları mutlaka değerlendirmek gerekiyor:

A — Sosyalist sistemin doğuşu ve dünya ölçüsündeki ilerlemesi.

B — Emperyalist sistemin kendi içindeki hiyerarşi ve yeni ilişkiler.

C — Ulusal kurtuluş savaşlarının başarısı

D — Dev sermayelerin, tekelleşme sürecinin ve yeni teknolojinin doğurduğu «çok uluslu şirketler».

1970'lerde emperyalizmin yeni strateji ve taktikleri; 20. yüzyıl başlarının erken emperyalizminden çıkan ama onu aşan yönleri; emperyalizmin iç çelişkileri, ABD — AET ilişki ve çelişkisi; yeni bağımlılık biçimleri bu yeni boyutlarla birlikte ele alındığında bir anlam kazanır.

Hemen değineceğimiz nokta, bütün bu yeni boyutların, emperyalizm olgusunda nitel bir değişme yaratmadığı, emperyalizmin iç çelişkilerini ortadan kaldırmadığıdır.

Önce bu yeni boyutları tek tek ele alalım. Sonra bu boyutların eklenmesinden doğan yeni taktiklere, yeni bağımlılık biçimlerine, yeni eğilimlere kısaca, notlar halinde göz atalım. Nihayet emperyalizmin en temel niteliklerini halâ nasıl korumakta olduğunu görelim ve «neden can çekişme halâ sürüyor ve neden üretici güçlerin belli bir hızla da olsa gelişmesi devam edebiliyor,» sorusuna, iddiasız bir ilk cevap denemesinde bulunmaya çalışalım.

A — Sosyalist sistemin dünya emperyalist sisteminin karşısına dikilişi:

Sovyet Devrimi dünya tarihinde ve emperyalizm tarihinde yeni bir dönemin başlangıcı oldu. Bugün dünya nüfusunun üçte birinden fazlası sosyalist ülkelerde yaşıyor. Emperyalizm, dünyanın önemli bir bölgesindeki bütün imkânlarını kaybetmiş durumda. Öte yandan sosyalist ülkelerin varlığı, sosyalist sistemin gün geçtikçe kazandığı güç ve alan, ulusal kurtuluş hareketlerine de güç sağlıyor. Yani sosyalist sistem emperyalizmin saldırganlık alanını ve yayılmasını kendi varlığıyla sınırlarken, öte yandan da sömürülen dünya halklarının dayanağı ve büyük ölçüde ideolojik öncüsü olarak da ,emperyalizmi gün geçtikçe daha dar sınırlar içine hapsediyor. Böylece, emperyalizmin yayılma politikası ve emperyalist güçlerin nüfuz bölgeleri uğrundaki mücadeleleri, yerini bir ölçüde elden giden bölgelerin yeniden kazanılması, daha da önemlisi ,elde kalanların artık terkedilmemesi mücadelesine bırakıyor. İki sistemin mücadelesi, emperyalist güçleri bir dönem için kendi aralarında dengesiz ve son dönemlerde çözülmekte olduğunu gördüğümüz, kısa süreli birleşmelere itiyor.

Emperyalist güçler için sorun, erken emperyalizm döneminde ele geçirmiş oldukları veya çok daha öncelerden sömürgecilik döneminden kalma bölgeleri yeniden, başka yöntemlerle nüfuz bölgeleri içine dahil edebilmektir. Millî burjuvazi veya küçük burjuvazi öncülüğünde gerçekleştirilmiş ve sonunda kapitalizme dönüşen ulusal kurtuluş hareketleri, emperyalizme çoğunlukla bu fırsatı veriyor. Bağımlı, çarpık kapitalist yapıdaki ülkeler, emperyalizm ağına alınmaya çalışılıyor. Ama dev rimini işçi sınıfının ideolojik, örgütsel ve yığınsal öncülüğünde gerçekleştirmiş ülkelerde, bu imkân da ortadan kalkıyor. Bu süreç karşısında bir yandan yeni biçimlerde saldırganlaşan bir yandan da iç çelişkileri yoğunlaşan, emperyalist güçlerin, ortak düşmanı sosyalist sistem ve ulusal bağımsızlık hareketleri karşısındaki birlikler de çelişkilerin artmasıyla darbe yiyor.

B — Emperyalist sistem içi hiyerarşi

Birinci ve ikinci dünya savaşları emperyalist bloklar arası savaşlardı. Dünyayı yeniden bölüşme savaşlarıydı. Emperyalist devletler arasındaki çelişkileri yansıtan

savaşlardı. Ancak çelişkilerin bu kerteye varmasının sosyalist sistemi, ulusal bağımsızlık hareketlerini güçlendirdiği görülüyordu. Böylece ikinci dünya savaşından sonra, sağlamış olduğu üstün teknolojik, ekonomik askerî güç, üstün tekelleşme oranı ve dev sermayesiyle ABD emperyalizmi bir çeşit emperyalist lider olarak ortaya çıktı. ABD sermayesi özellikle ikinci dünya savaşından sonra dünyaya (ve sadece geri bıraktırılmış bölgelere değil, özellikle ileri endüstri ülkelerine) görülmemiş bir hızla ve görülmemiş bir yoğunlukta aktı.

Dev ABD tekelleri, daha da devleşerek, birleşerek, tekelleşerek öyle bir teknoloji ve güç oldular ki, diğer emperyalist ülkelerdeki sermayeyi ve tekelleri de kontrole başladılar. Bu tekelerin üstünlüğüne karşı rekabet imkânı diğer emperyalist ülkelerdeki tekellerin de kendi aralarında birleşmeleri, uluslararası tekeller meydana getirmeleriyle mümkün olabildi. Yine de ABD tekelleri bazan bu uluslararası tekelleri bile kendilerine bağlayabildiler. Böylece emperyalist güçler hiyerarşisinde ABD'nin tartışılmaz üstünlüğü ortaya çıktı. Ancak bu üstünlük iç çelişkileri ortadan kaldıramıyordu. İkinci dünya savaşının hemen sonrasında sosyalist sistemin doğurduğu ürküntü ve korunma içgüdüsüyle böyle bir hiyerarşiyi kabul etmiş olan diğer emperyalist güçler kendi aralarında ABD ile boy ölçüşebilecek birlikler kurmaya yöneldiler. Ortak Pazar, Avrupa tekelci sermayesinin, Avrupa finans kapitalinin bu çabasını yansıtır. Ancak hemen söylemek gerekir ki günümüzde ABD bütün üstünlüğünü halâ korumaktadır. ABD tekellerinin boyutlarının en büyük Avrupa ve Japon tekellerinin boyutlarıyla karşılaştırılması, ABD sermaye ihracının diğer emperyalist güçlerle karşılaştırılması, çeşitli istatistik rakkamlar bu gerçeği ortaya koymaktadır. Kısaca özetlemeye çalışırsak, emperyalist güçler arasındaki büyük sıcak savaşlara kadar varan çelişkiler, bugün sosyalist sistemin güçlenmesiyle, emperyalist güçler arasında hiyerarşik bir düzen yoluyla çelişkilerin yumuşatılması noktasına varmıştır. Ancak, bu durum bir tercih değil, emperyalizmin hayatını biraz daha uzatabilmesi için gerekli bir zorunluluktur. Ama, sistemin yapısının kaçınılmaz gereği çelişkilerin gerçekten yumuşatıldığı anlamına gelmemektedir.

C — Ulusal Kurtuluş Savaşları

Sömürge ve bağımlı ülke halklarının ulusal kurtuluş savaşları, son 50 yıllık dünya tarihini belirler. Ulusal kurtuluş savaşları emperyalizme vurulmuş darbelerdir. Böylece emperyalizm bugün yeni bağımlılık yöntemleri geliştirme zorunda kalmıştır. Bağımsızlığını kazanan ülkenin, yeni yöntemlerle emperyalist güçlere bağlanmasına çalışılmaktadır. Ekonomik ve askerî yardımlar, işbaşına gelen iktidarların emperyalizme bağımlı güçlerden oluşturulması, gerçek ve kesin sonuca varabilecek antiemperyalist mücadelelerin ne bahasına olursa olsun, (son olarak Şili'de görüldüğü gibi) en açık baskı metodlarıyla bastırılması, doğrudan saldırı, ülkedeki egemen sınıflar kanalıyla ekonomik bağımlılık ilişkilerinin devam ettirilmesi bu yeni yollardan bazılarıdır. Sanayileşme ve kalkınmadan o ülkeye küçük paylar ayırmak, kültür emperyalizmi ve benzeri yöntemler de genel geçerdir. Ancak herşeye rağmen ulusal kurtuluş savaşları kapitalizmle bütünleşme ve emperyalist ağ içine yeniden düşme sonucunu verdikleri zaman bile, emperyalizmi güç duruma düşürmektedirler. Ne de olsa bir gerileme yaratmakta, böylece onun iç çelişkilerini derinleştirmektedir. (Bu konuda son petrol ambargosunu hatırlamak bile yeterlidir.) «Üçüncü dünya ülkeleri» adı verilen ülkelerin ulusal çıkarlarını koruma yönünde attıkları adımlar, emperyalist güçler arasındaki çelişkileri şiddetlendirmiş, kapitalist bloku, yıllardan beri görülmemiş bir ekonomik bunalımın eşiğine getirmiştir. Emperyalist bloktan tamamen koparak sosyalist bloka yaklaşan, veya doğrudan doğruya sosyalist devrim süreci içine giren, yada ulusal kurtuluş mücadelesini işçi sınıfı ve işçi sınıfı ideolojisinin öncülüğünde gerçekleştiren ülkelerin varlığı emperyalist sistemi kökünden sarsmaktadır.

D — Çok uluslu şirketler (1)

Yukardaki üç boyuttan farklı olmakla birlikte, çağdaş emperyalizmi anlamak-

ta önemli bir boyut, çok uluslu şirketlerdir. Çok uluslu şirketler özellikle son 10 yılın ürünü sayılabilir. Çokuluslu şirketler tekellerin uluslararasılaşmasıyla doğarlar. Tekeller arası rekabetin ve bu rekabetin yıkıcı etkilerini engelleme zorunluluğunun ürünüdürler. Bazılarının çok yeni bir olgu, emperyalizmde nitel bir değişme olarak gördükleri çokuluslu şirketler, aslında Lenin'in yabancısı değildir. Böyle bir eğilime «Kapitalizmin en yüksek aşaması: Emperyalizm» kitabında işaret edilmiştir. Günümüzün özelliği bu sürecin olağan gelişmesidir. Dünya pazarı bugün herzamankinden daha önemlidir ve bu amaçla dev tekeller bütün ülkelerde işyerleri açarak, o ülkelerdeki sermayelerle birleşerek, aynı işkolundaki daha güçsüz tekelleri yutarak veya kendisine bağlayarak, şubeler kurarak çokuluslu hale gelmektedirler. Otomobil ve gıda endüstrisi dışında, özellikle gelişmiş teknolojinin gittikçe büyümeyi zorunlu kıldığı alanlarda örneğin kimya, petrol, elektronik ve benzeri kollarda çok uluslu şirketler gelişmektedir. (Sayısal örnekleri kullanmadığımız bu yazıda, yine de çokuluslu şirketlere birkaç örnek verelim: Royal Dutch Shell bütün dünyada şubelere sahiptir. 174 bin işçi çalıştırmaktadır. Sermayesinin yüzde 30'u İngilizlere, yüzde 20'si ABD'ye ve yüzde 20'si Hollanda şirketlerine aittir. Unilever bir İngiliz — Hollanda şirketidir. Dünyanın 9. uncu büyük tröstüdür. 130 ülkedeki işyerlerinde 320 bin işçi çalıştırır. Batı Alman Hoechst kimya tekeli, ABD de dahil olmak üzere 35 ülkeye yayılmıştır. Örnekler çok uzatılabilir. Hemen hemen bütün sanayi kollarında adını bildiğimiz büyük firmalar bugün çokuluslu tekeller durumundadırlar. Bunlar ana sermaye gruplarının bağlı olduğu ülkeler dışında, şubelerinin bulunduğu bütün ülkelerin sermayesi ile de içiçe geçmişlerdir. Çokuluslu tekellere bankalar da dahildir. Yeni bir «çokuluslu banka» türü ortaya çıkmıştır.)

Çok uluslu şirketlerin böylesine gelişmesi karşısında tekelci devlet kapitalizminin, aşıldığı, yerini yeni bir uluslararası tekelleşmeye bırakarak ulusal tekelci devletin yok olmaya yüz tuttuğu ileri sürülmektedir. Ancak, çokuluslu denilen şirketler ve tekeller incelendiğinde, bu süreç içinde tekelci devlet kapitalizminin daha da güçlendiği, çokuluslu tekel içinde belli bir ulusal sermaye grubunun halâ ağırlıkta olduğu ve bu ağırlığın da çoğunlukla ABD'de bulunduğu görülmektedir.

Burada sırası gelmişken ,tartışmalara konu olduğu için tekelci devlet kapitalizminin çağdaş yapısı üzerinde durmakta yarar olacaktır.

Tekelci Devlet Kapitalizmi:

Emperyalizmin gelişmesinin klasik tekelci devlet kapitalizmine bazı yenilikler getirdiği inkâr edilemez. Günümüzde burjuva devleti, üretim sürecine ve üretimin organizasyonuna aktif bir birim olarak katılmaktadır. Tekelci Devlet kapitalizmi, emperyalist çağda, tekellerin gücünün devlet gücüyle bütünüyle kaynaştığı bir aşamadır. Çok uluslu şirketler olgusu bu birleşmeyi gevşetecek yerde güçlendirmiştir. Devlet, malî oligarşinin bütünüyle sahip olduğu ve kullanmaya çalıştığı aynı zamanda da ekonomiyi düzenleyen, plânlayan bir araçtır. Tekelci devlet kapitalizminin en güçlü olduğu, bununla birlikte burjuva iktisatçıları tarafından güçsüz olduğunun iddia edildiği ABD'de bile, en büyük tekeller, en güçlü sermaye grupları, ilk dönemlerde direndikleri (New Deal sırasındaki güçlükleri ve iş çevrelerinin direncini hatırlayalım) tekelci devlet müdahalesine karşı bugün açıktırlar ve bu müdahaleyi istemektedirler. Ulusal olmaktan çıkan ve uluslararasılaşan rekabet, ekonomiyi düzenleyici anarşiyi kısa sürede engelleyici bir organı, yani tekelci devleti gerektirmektedir.

Son yıllarda, bütün dünyada tekelci devlet kapitalizmi daha büyük bir hızla güçlendi. Emperyalist tekeller döneminde, ekonomik hayatın büyük ölçüde uluslararasılaşması devletin, egemen zümrenin, yani finans oligarşisinin çıkarları doğrultusunda daha fazla müdahalesini gerektirdi. Tekelci devlet kapitalizmi böylece emperyalist burjuvazinin, finans oligarşisinin, ekonomik ve siyasal alandaki çıkarlarını

koruyan ve düzenleyen devlet biçimi oldu. Bütün tartışmalara ve katkı heveslerine rağmen, günümüzde tekelci devlet kapitalizmi gerilemek bir yana yol almaktadır. Çok uluslu şirketlerin gelişmesini tekelci devlet kapitalizmi olgusunun karşısına yerleştirmek, emperyalizmin çelişkilerini inkâr etmek ve Kautsky'nin ultra emperyalizm teorisine başka yollardan varmak olur.

YENİ TAKTİKLER, YENİ YÖNTEMLER

Emperyalizme katılan yeni boyutlar, karşısına çıkan yeni sorunlar, ona, yeni siyasal, askeri, ekonomik taktikleri ekliyor. Artık emperyalizm ülkelere —mümkün olduğunca— tankıyla topuyla girmiyor veya böyle kalmıyor, daha doğrusu anti emperyalist mücadelenin güçlenmesi ve kendi iç çelişkilerinin yoğunlaşması karşısında bu eski yöntemlerini pek sık uygulayamıyor. Emperyalist sömürünün özü değişmemekle birlikte eski yöntemlerin yerini yenileri alıyor. (Yine de emperyalizm açısından çok hayati sayılabilecek durumlarda, eski yöntemlerin kullanıldığını görüyoruz.)

Bu yeni yöntemleri karışık bir şekilde sıralayacak olursak ilk, akla gelenler şunlar:

— Dıştan müdahale yerine, uluslararası finans kapitalle bütünleşmiş emperyalist, oligarşinin ortağı yerli egemen sınıflar yoluyla emperyalist sömürüyü rahatça sürdürebilecek yönetimler kurdurmak.

— Anti emperyalist, demokratik ve sosyalist mücadeleyi yerli tekelci kesimle çıkar birliği ve bütünleşme halindeki yerli silahlı güçlerin müdahalesiyle engellemek.

— Böylece bağımlı ülkelerde ordu besleme yerine, o ülkenin kendi ordusundan emperyalist çıkarlar doğrultusunda yararlanmaya çalışmak.

— Emperyalist güçlerin çıkarlarına ters düşen rejimleri ve iktidarları devirmek için yerli finans oligarşisi, yerli tekelci kesimle ordunun güçbirliğinden yararlanıp faşist rejimler kurdurmak.

— İşçi sendikaları ve çeşitli demokratik kuruluşlar başta olmak üzere, bağımsızlık ve demokrasi mücadelesinin ekonomik mücadelenin parçası olan örgütlere sızmak ve buraları kendi uydusu haline getirmeye çalışmak.

Ajanları vasıtasıyla çeşitli provokasyonlar, çeşitli oyunlar düzenleyerek, egemen sınıfların kuşkusunu artırmak, orduyu tahrik etmek ve ilerici - devrimci güçlerin baskı altında tutulmasını sağlamak.

— İlerici - devrimci güçler, sosyalist örgütler arasında sağ ve sol sapmaları yaygınlaştırmak için büyük oyunlara girişmek. Hareketi rayından, doğru çizgiden çıkarmak için taktikler kullanmak.

— Emekçi kitlelerin bilinçlenmesini engellemek üzere, yukarda saydığımız taktiklere ek olarak, genel bir afyonlama yöntemi kullanmak. Yani günlük hayatın her alanında kapitalizmin kitleleri sorunlardan uzaklaştırıcı uyutucu, afyonlayıcı propagandasını yaygınlaştırmak. (Filmlerden, romanlardan, reklam ve televizyon programlarına, modaya kadar).

— Kültür emperyalizmini yaygınlaştırmak.

Bu genel taktiklerden başka,

— Askerî ve ekonomik dış yardımlar yoluyla ülkeyi kendisine bağımlı tutmak.

— Bu yardımların sağladığı haklardan yararlanarak çeşitli ikili anlaşmalarla ülkeyi kendi askerî üssü haline getirmek.

— Ülkenin askeri harcamalarını artırarak, büyük bir ordu besleterek, kaynaklarını başka gelişme alanlarına aktarmasını önlemek ve özellikle sosyalist bloka karşı burçlar edinmek.

— Aslında askerî ve siyasal amaçlarla yapılmakla birlikte «ekonomik yardım» adını alan bir yardım türüyle ülkeyi bağımlılaştırmak.

— Bu bağımlılıklardan yararlanarak, çeşitli ekonomik, ticarî anlaşmalar dayatmak ve bu yoldan bağımlı ülkeyi sömürmek.

— Meta ihracını hızlandırmak, sermaye ihracını ve yatırım alanlarını kendi istediği yöne kanalize etmek, hammaddelere diğer güçlerden, hatta diğer emperyalist güçlerden de daha kolay ve ucuza el koymaya çalışmak.

— Ülke finansını kendi parasına bağımlı kılarak, parayı kontrol aracı olarak kullanmak.

— Borçlarla ve bir türlü ödenemeyen yüksek faizlerle, ülkenin bağımlılığını artırmak.

— Paranın Devalüasyonu yolunu bir baskı aracı olarak kullanmak.

— Dış ticaretin serbestleştirilmesini, gümrük duvarlarının kaldırılmasını istemek.

— Dünya Bankası, Uluslararası Para Fonu ve benzeri kuruluşlar yoluyla bağımlı ülke ekonomisini kontrol altında bulundurmak.

— Ülkeyi askerî paktlar içine alarak (NATO) kontrol altında bulundurmak.

— Ülkenin insan gücünün eğitilmesinde etkinlik sağlayarak kontrol altında bulundurmak.

Yukardaki yeni bağımlılaştırma yöntemleri dışında, özellikle ABD ve AET emperyalizmlerinin arasındaki farkı da gösteren bir başka bağımlılaştırma ve emperyalist sömürü biçimi üzerinde Türkiye açısından taşıdığı çağdaş önem yüzünden biraz daha etraflıca durulmalıdır.

Ortak Pazara girişin Türkiye'yi hızlı sanayileşme yoluna sokacağı iddia edildi. Bunun kanıtı da AET'nin Türkiye'de bazı sanayi kuruluşlarının gerçekleştirilmesine yardımda bulunacağıdır. Gerçekten de, bu gün emperyalizmin ABD'den çok AET kanadında, kendi nüfuz bölgesi içine giren ülkelerde bir çeşit eşit olmayan işbölümüne gitme eğilimi vardır. Tekstil gibi, gıda sanayii gibi, hatta kimya sanayiinin bazı bölümleri gibi alanlar geri bıraktırılmış ülkelere bırakılabilmekte, hatta böyle bir gelişme teşvik edilmektedir. Bu durum emperyalizmin en yeni taktiklerinden ve belki de yeni güçlenme ve cançekişmeyi uzatma yöntemlerinden biri sayılabilir. Gelişmiş emperyalist ülkeler, düşük katma değeri, geri teknolojili ve yoğun emek gerektirebilen bazı sanayi kollarını geri bıraktırılmış ülkelere bırakarak hem bağımlılığı güçlendirmekte, hem de çağdaş koşullarda kârlılığı azalmış bazı alanlardan kurtulmaktadırlar. Bunun da ötesinde kendi nüfuz bölgeleri içindeki geri bıraktırılmış ülkelerde yapılacak sanayi yatırımlarının bu ülkelerdeki sınıf çelişkilerini yumuşatacağı ve devrimci atılımı kısıtlayacağı da umulmaktadır. Öte yandan, geri bıraktırılmış ülkelerden ileri sanayi ülkelerine doğru işçi akınını önlemenin de bir yoludur bu. Çünkü ilk zamanlar ucuz işgücü sağladığı için emperyalist burjuvazinin işine gelen işçi göçü, artık kendi işçi sınıfı arasında huzursuzluklara yol açabilmektedir. Son ekonomik bunalımlar sırasında, başta Almanya olmak üzere ileri sanayi ülkeleri kapılarını yabancı işçilere kapamaya başlamışlardır.

Emperyalizmin bu yeni taktiğini ülkenin kalkınmasını sağlayabilecek dostça bir kayırma olarak gören ve gösterenler vardır. Oysa geliştikçe çelişkileri artan emperyalizm, ekonomik gelişmenin iç kanunlarının zorunlu kıldığı pek çok yeni taktik deneyecektir.

Emperyalizmin değişmeyen özellikleri

Şimdi kısaca, emperyalizmin günümüzde de bütün önemini koruyan bazı görüntülerini inceleyelim ve emperyalizmin doğasının temelde değişmediğini, dış sömürünün beslendiği tek kaynak olduğunu kel.er henüz embriyon halindedir. 2.1873 ve bunun sonucunda da sosyalist sistem ve ulusal kurtuluş savaşları yoluyla sömürü imkânlarının gittikçe daralması sonucunda, çelişkilerinin şiddetleneceğini ve sonunun yaklaşacağını görelim.

Bu konuda en önemli değişmez nitelik hammadde ihtiyacı ve hammadde kaynaklarına bağımlılıktır.

Hammadde ve ilk madde kaynaklarının ele geçirilmesinin, emperyalizmin ilk dönemlerinde ne kadar önemli olduğunu, dünyanın paylaşılmasının hammadde kaynaklarının dağılımına göre biçimlendiğini ilk bölümde görmüştük. Bugün tarımsal hammaddelerin önemi ve emperyalist dünyanın bu maddelere olan ihtiyacı bir iki madde hariç azalmıştır. Ancak endüstrideki dev gelişmeyle, teknolojinin ilerlemesi ve rekabetin tekeller arası, çokuluslu tekeller arası rekabet haline dönüşmesiy

le, petrol, uranyum vb. gibi enerji ilk maddelerinin, stratejik madenlerin önemi son zamanlara kadar görülmedik ölçülerde arttı. Oysa, son petrol bunalımı sırasın da çok iyi görüldüğü gibi, emperyalizme en fazla bağımlı olan, egemen sınıflarının çıkarları İran gibi, Suudi Arabistan gibi emperyalist çıkarlarla en fazla içiçe geçmiş olan ülkeler bile, ilk maddelerin ve hammaddelerin emperyalist kontrolüne karşı çıkmaya başladılar. Emperyalizmin önümüzdeki dönemde çelişkilerini şiddetlendirecek ve belki de yıkılışını hızlandıra cak en önemli etkenlerden biri bu hammadde kaynakları sorunu olabilir.

Emperyalizmin en önemli belirleyici niteliklerinden olan sermaye ihracı hızlandı. Ancak sermaye ihracı, (teoriyle çatış mayan, tam tersine ifadesini teoride bulan bir şekilde) meta ihracını da geliştirdi. Ayrıca sermaye ve meta ihracı sadece emperyalist metropollerden bağımlı ülkelere doğru değil de, emperyalist ülkelerin kendi içlerinde de gelişti. Bu durum, emperyalist ülkelerin birbirlerine bağımlılıklarını artırdı. Bugün ABD emperyalizminin, bütün aldatıcı ve geçici görüntülere rağmen, halâ en güçlü olmasının temelin de bu olgu yatmaktadır. Şöyle ki, geri bı raktırılmış ülkelere olduğu kadar, kendileri de emperyalist kampta yer alan ileri endüstri ülkelerine de en büyük sermayeler ABD'den akmaktadır. Bu ABD sermayesinin, ABD emperyalizminin son çözümlemede emperyalist güçler arasındaki üstünlüğünü açıklar. Ayrıca çok geniş olan ABD pazarı ve ekonominin iç zorunlulukları ileri ülkelerin ihracat yönünden de ABD'ye sandığımızdan çok daha fazla bağımlı kalmalarına yol açmaktadır .

Sermaye ihracının çağımızda daha çok gelişmiş ülkelere doğru olduğu tesbit edilmiştir. Bunun nedenlerinden biri, çokuluslu tekellerin yarattığı girift ekonomik ilişkiler ve ulusal kurtuluş savaşlarının hız lanması yüzünden, bağımlı ülkelerde sermayenin daha fazla risklerle karşılaşması endişesidir.

Ancak saymaya çalıştığımız bu yeni gelişmelere rağmen, emperyalist blok yine de bağımlı ülkelerin pazarlarına, hammaddelere olduğu kadar muhtaçtır.

Bir başka sorun da, çağımızda malî oligarşinin önemini kaybedip kaybetmediği sorunudur. Emperyalizm finans kapi tal (malî sermaye) egemenliği olarak tanımlandığına göre, bugün bu niteliğinden uzaklaşmış mıdır? Malî sermayenin ağır lığının, tekeleşme süreci içinde yerini yeniden sanayi sermayesinin ağırlığına bıraktığını ileri süren görüşler vardır. Bu görüşler, son çözümlemede, her alandaki sermaye sahiplerinin en kodamanlarının birbirleri içine girmelerinden, banka ve sanayi sermayesinin içli dışlı olmasından doğan finans kapital olgusunu inkâr ede rek, endüstri sermayesinin asalak olmayan ve üretici güçleri geliştirici niteliğini gündeme getirirler. Yani emperyalizmin asalaklığından ve çürümüşlüğünden sıyrılıp yeniden geliştiriciliğe varabileceğini, hayatiyet kazanacağını söylemiş olurlar.

Bugün banka sermayesi ile sanayi ser mayesi arasındaki ilişkilerin yirminci yüz yılın ilk yıllarına oranla değişmekte olduğu bir gerçektir. Endüstrinin kazandığı ö nem bankayı bir çeşit endüstriel işlem mer kezi haline getirebilir. Finans kapitalin gelişme süreci içinde, finans kapital bütünü ille de bölümlere ayrılmak istenirse, sanayi çıkarları ön plana geçebilir. Yalnız unutulmaması ve doğru kavranması gere ken nokta, bütün bu olup bitenlerin, aynı dar malî oligarşi zümresi içinde meydana geldiğidir. Yani malî oligarşinin egemenliği değişmemektedir ki, önemli ve belirleyi ci olan budur.

Cançekişen kapitalizm cançekişen emperyalizm

Emperyalizmin cançekişen kapitalizm olduğunun ortaya konmasından bu yana geçen 60 yıl içinde, sistemin halâ yaşama sı ve canlılığını koruması çeşitli sorulara yol açtı. Aşırı tekeleşmeye rağmen üretim güçlerinin gelişmesi (sosyalist ülkelere oranla daha yavaş olmakla birlikte) sürüyordu. Burjuva iktisatçıları ve sosyal bilimcileri, bu olguda marksizmin ve emper yalizm teorisinin iflasını görmek istediler. Marksistlerin bir kısmı ise çeşitli teoriler geliştirmeye başladılar. Çok uluslu şirket-

lerde ve tekelleşmenin olağanüstü gelişme sinde emperyalizmin çelişkilerini yok eden bir nitelik görülmek istendi. Oysa, yukar daki bölümlerde de anlatmaya çalıştığımız gibi, emperyalizmin çelişkileri yumuşama ya doğru değil de şiddetlenmeye doğru git mektedir. Bir yandan sosyalist sistemin genişlemesi ve güçlenmesi, öte yandan ulu sal kurtuluş hareketleri ve «üçüncü dünya» ülkelerinin uyanışı ve kaynaklarına hızla sahip çıkma eğilimleri, nihayet emperyalist kamp içindeki çelişkiler emperyalizmi gün geçtikçe daha güç bir durum. da bırakmaktadır. Ama inkâr edilemeyecek gerçek, emperyalizmin bütün asalaklığına rağmen üretici güçleri bir ölçüde de olsa geliştirmeye devam ettiğidir. Tekelleşme üretici güçlerin gelişmesi önünde bir engeldir. Ama tekelleşme belli bir seviyeye ulaştığı zaman, sisteminin bütününün temel çelişkisinin derinleşmesi bahasına, ölüm kalım meselesi yüzünden üretim güç lerini —hiç değilse belli alanlarda— geliştirmeye çalışmak bir zorunluluk halini alabilir.

Emperyalizmin can çekişmesi halâ bitmemiştir. Çünkü sosyalist dünya karşı sında varlığını koruyabilmek için emperyalizm, üretici güçlerin gelişmesini belki de tekel kârlarının düşmesi bahasına teşvik etmek zorunda kalmıştır. Sosyalist sistem karşısında bir ölüm kalım savaşı söz konusu olduğunda, tekelci devlet kapitalizmi yeni yollar bulmak, hatta tekelci yapıyı zorlamak durumundadır. Rekabetin ne tekeller arasında, ne de emperyalist ve sosyalist sistemler arasında sona ermemiş, aksine güçlenmiş olması, emper. yalizmin hayatiyetini de kısa bir süre için arttırmıştır. Ölüm döşeğindeki hastanın son doğruluşu gibi bir canlılıktır bu. Dev rekabet, uzay endüstrisi, nükleer endüstri gibi yeni alanlar doğurmuştur. Sürekli savaş atmosferi silahlarda üstünlüğü zorunlu kılarak diğerleriyle birlikte bu alanda da yeni teknolojik gelişmeleri zorlamıştır.

Ancak bütün bunlar emperyalizmin çelişkilerinin yumuşadığının değil şiddetlendiğinin işaretleridir. Öte yandan, sınıf çelişkileri açısından bakıldığında, emperya lizm gitgide daralan bir zümrenin, zaman zaman faşizme kadar giden egemenliğine yol açtığı için, sermayenin bir kısmı da dahil olmak üzere geniş yığınları ve çeşit li sınıfları finans oligarşisiyle, finans kapital'le karşı karşıya getirmektedir. Çeliş kiler bu alanda da yoğunlaşmaktadır.

Tek cümleyle, bütün kısa süreli ve yü zeyden görüntülere rağmen, emperyalizmin can çekişen kapitalizm, sosyalizme geçiş dönemi kapitalizmi olduğu bir kere daha doğrulanmaktadır.

Son söz:

Bu derece geniş ve önemli bir konuyu, böylesine her açıdan dar imkânlar içinde ele almak pek çok eksiği de birlikte getirecekti. Bu derlemede emperyalizmle ilgili çeşitli konulara bazan çok kısa değinilmiş, bazan da hiç değinilememiştir. Öte yandan, yorumda kullanılan istatistik veriler yazıya aktarılmamış, örneklemeye ve sayı sal kanıtlamalara gidilmemiştir. Anti emperyalist mücadele konusu başlı başına bir konu olduğundan başka bir yazıya bırakıl mıştır. Bu eksiklerin, İLKE'nin hemen 6. sayısından başlamak üzere gelecek sayılarda mümkün olduğunca tamamlanması yoluna gidilecektir.

---

(1) Sermayenin yapısı, tekeller tekel biçimleri ve benzeri konular İLKE'nin 6. sayısının özel konusu olacağından burada sadece değinilmekle yetinilmiştir.

(1) Çok uluslu şirketler konusu İLKE'nin 6. sayısında bütün rakkam ve verileriyle ayrı bir yazı konusu olarak ele alınacaktır.

YARARLANILAN KAYNAKLAR :

Lenin: Emperyalizmin en yüksek aşaması: Kapitalizm (Fransızca baskısından)

Boukharine: L'Economie mondiale et l' impérialisme

Magdoff: Emperyalizm çağı

Mandel : Avrupa Amerika'ya karşı

Baran ve Sweezy : Tekelci kapitalizm

Christian Polloix: L'économie mondiale capitaliste cilt: 22

Pierre Jaleé : L'impérialisme en 1970

Çeşitli dergi ve makaleler, özellikle Economie et Politique dergisinin «Monopoles, état, classas sociales» özel sayısı.

NATO'da sessiz bir yıldönümü

Mehmet Güven

Kuzey Atlantik Antlaşmasının yani NATO'nun 4 Nisan 1949 da imzalanmasından bu yana köprülerin altından çok sular geçti İkinci Dünya Savaşından henüz çıkmış, korkunç iktisadi bunalımlar içindeki Avrupa devletleri, karşılarındaki «Komünizm öcüsü»nün korkusu içinde Amerika'nın koruyucu kanatları altına sığınmayı yeğ tutarken, 25 yıl sonra bu kanatları ne kadar sıkıcı bulacaklarını pek düşünmemişlerdi herhalde.

Oysa 4 Nisan 1974 de NATO'nun 25 inci yıldönümü pek sessiz sedasız kutlandı. Törenler dünya basınında bir kaç satırla geçiştirilirken, asıl üzerinde durulan nokta Avrupa ve Amerika Birleşik Devletleri arasındaki gerginlik oluyordu. 25 inci yılda, NATO'ya imza atmış devletler, ittifakın geleceği hususunda oldukça karamsar görünüyorlar, ağızlarından NATO'nun «parlak ve başarılı geçmişi» hakkında nutuklar dökülürken kafalarında ittifakın geleceğini bir kez daha gözden geçirmek gereğini duyuyorlardı.

Gerçekten de 25 yıl içinde çok şey değişmişti. İkinci dünya savaşında Alman egemen sınıflarının pazarlarını ve sömürgelerini genişletmek için güttüğü saldırgan siyaset, diğer Avrupa ülkelerinin emperyalist burjuvalarının ise kendi sahalarını kaptırmama çabaları yüzünden, Avrupa ülkeleri birbirlerinin gözlerini oyar durumdaydı. Avrupa egemen sınıfları, hangi tarafta olurlarsa olsunlar, savaştan perişan çıkmışlardı. Ölmemişlerdi ama tekrar dik durabilmeleri, yaralarını sarabilmeleri için çok zaman isterdi. Oysa Amerika savaşın tek kazançlısıydı. Avrupa'daki egemen sınıfların hegemonya savaşından aslında başka bir kıtadaki egemen güçler galip çıkmıştı. Savaş sonrasında Amerika Emperyalist Dünyanın tek lideriydi. Avrupa'da yıllarca dilediği gibi at oynatabileceği, sömürülmeye çok elverişli bir pazar bulmuş, canı çektiği gibi yatırımlara girişebilmişti.

Savaştan ve ikinci dünya savaşı öncesi Faşizm'den en fazla zarar gören Avrupa işçi sınıfıydı. Egemen sınıfların savaşında can verenler bir yana bırakılırsa kalanlar harap ülkeleri yeniden kurarken büyük bir yükün altına giriyorlardı. Alabildiğine yükselen enflasyon oranı kazançları silip süpürüyor, işsizlik bellerini büküyordu. Buna karşılık işçi sınıfı kendi arasında durmadan kaynıyordu. Yanı baş-

larında varolan Sosyalizm'in büyük etkisi vardı üzerlerinde. Artık burjuvazi işçileri çalıştırabilmek için kârlarından daha büyük bir kısmını vermek zorundaydı. Ama bunun bile ne kadar tatmin edici olacağı, sınıf çelişkilerini ne zamana kadar yumuşatacağı bilinemezdi.

Faşizmin saldırgan siyaseti karşısında Sovyetler Birliği ile ittifaka girmekten çekinmeyen Yeni Dünyanın egemen güçleri, Faşizm tehlikesi ortadan kalkınca kapitalizmin varlığını tehtid eden Sosyalizme karşı Avrupa'lı «Çocuklarını» bir araya getirecek bir ittifakı ortaya atmakta gecikmeyecekti.

1948 baharında Prag ihtilâli ve Çekoslovakya'da halk demokrasisinin kurulması Avrupa ve Amerika egemen sınıflarını dehşete düşürmüştü. Avrupa sermayesi henüz derlenip toparlanmanın çarelerini ararken, Amerika ise tam kendine mükemmel bir pazar ve yatırım alanı bulmuşken Sosyalizmin bir kale daha kazanması korkutucuydu. Dört «müttefik» devletin işgali altındaki Batı Berlin, Sovyetler Birliğinin ablukası altındaydı. Eğer müttefiklerin ayağı sürçerse Doğu Almanya'nın ortasındaki Alman endüstrisinin bu önemli merkezi de elden gidecekti. Doğu Avrupa ülkelerinin teker teker Sosyalizmin saflarına katılmaları, Doğu'da, Çin'de Komünistlerin savaştan zaferle çıkmaları, Avrupa'nın taa içinde işçi sınıfının kaynaması, hatta Yunanistan'da sol cephe ile kıralcılar arasındaki iç savaş, acil tedbirler almayı gerektiriyordu. Kapitalizmin varlığını temelinden tehdit eden bu duruma karşı derhal korunmalı, Sosyalizm kitlelerin aklını daha fazla «çelmeden» durdurulmalıydı emperyalist güçlere göre...

Ama Avrupa egemen sınıflarının sosyalizme karşı koyabilecek ne eti ne de budu vardı.

Kuzey Atlantik Andlaşması

Oysa o zamanlar yenilmez bir güce sahip olduğu sanılan Amerikan egemen sınıfları Avrupa'lı «Çocuklarını», daha doğrusu Avrupa pazarını ve bölgedeki yatırımlarını korumaya çoktan hazırdı. Böylece 4 nisan 1949 da Belçika, Fransa, Lüksemburg, Hollanda, İngiltere, Danimarka, İzlanda, İtalya, Norveç, Portekiz, Kanada ve Amerika Birleşik Devletleri arasında Kuzey Atlantik Andlaşması imzalandı.

İsveç, Finlandiya, İrlanda ve İsviçre, tarafsızlıklarını korumak amacıyla ittifaka girmediler. Amerika İspanya'nın girmesini çok istedi ama özellikle Paris ve Londra'nın itirazları karşısında Franko yönetimi ittifaka sokulmadı.

İlk olarak 12 devletin imzaladığı anlaşma herşeyden önce bir «ortak savunma» andlaşmasıdır. 14 maddeden oluşan andlaşma sadece askerî yollarla savunmayı değil, politik, iktisadi, sosyal ve kültürel alanlarda da işbirliği yaparak savunmayı öngörür. Askerî bir saldırı durumunda devletler *kendi imkanları* ile geliştirdikleri askerî kapasitelerini ortak savunmada kullanırlar. Eğer içlerinden birinin siyasi bağımsızlığı ve bütünlüğü tehlikeye girerse üye devletler durumu müzakere ederler. Ve en önemli 5 inci madeye göre, içlerinden birine yapılan tecavüz diğerlerine de yapılmış sayılır. Her ülke bu durumda, askerî gücünü kullanmak da dahil olmak üzere tehlikede olan ülkeye nasıl yardım edeceğine karar verir. Yani her ülke tehlikeye istediği şekilde cevap vermekte *serbesttir.* İster kuvvetlerini gönderir, isterse para yardımı yapar. İttifaka üye devletlerin dışında kalan bölgelerdeki siyasi hareketler de ittifakı ilgilendirir. Çünkü İttifak içinde barışın korunması, dünyada «barışın» korunması ile ilgilidir. İmza tarihinden 10 yıl sonra üyelerden biri andlaşmanın tekrar gözden geçirilmesini isteyebilir. Andlaşmanın süresi yoktur. Ancak aradan yirmi yıl geçtikten sonra üyelerden herhangi biri bir yıl önceden haber vermek suretiyle ittifaktan çekilebilir.

Ama şimdiye kadar hiçbir üye andlaşmadan *tamamen* çekilme isteğinde bulunmamıştır.

İttifak genişliyor

Bu arada Sosyalist blok ile sınırları olan ve hem iktisadi hem de askerî açı-

dan Amerika'nın güdümünde olan Türkiye ve Yunanistan Kuzey Atlantik ittifakının dışında kalamazlardı.

Truman doktrini ve daha sonra Marshall planı adı altında, Sosyalizme iktisadi ve askerî alanda karşı koymaları, daha doğrusu emperyalist bloğa bağımlılıklarını korumaları için milyonlarca dolar yardım alan bu iki ülke 18 Şubat 1952 de NATO'ya girdiler. Böylece Avrupa'nın güney doğu kanadı da Kapitalist ittifakın bir kalesi haline getiriliyordu.

Ancak bu sırada Sovyetler Birliği de savaşın yaralarını tamamen kapamış ve Amerika'nın karşısında nükleer güce sahip olma yolunda adımlar atmıştı. Amerika'yı telaşlandırıyordu bu durum. Zira atom silâhlarında eşit duruma gelen Sovyetler, konvansiyonel silâhlarda da her an üstünlük sağlayabilirlerdi. Almanya ise andlaşmalar gereğince ordusuzdu. Silâhlanması yasaklanmış, fakat bu arada korkunç bir süratle iktisadi bir güç olma yolunu tutmuştu. Almanya'nın silâhlanma yükünden uzak olması ve top tüfek yapacağı parayı, kendisinin rakibi haline gelme yolunda sarfetmesi hiç de işine gelmedi Amerika'nın madem artık parası pulu vardı bu «Çocuğun» şu halde Avrupa'nın savunmasına taze birlikler kurarak yardım etmesi gerekiyordu.

Nitekim Ekim 1954 de imzalanan Paris andlaşmaları ile Batı Almanya'da işgal rejimine son veriliyor ve Federal Almanya cumhuriyetinin belirli sınırlar içinde silâhlanmasına izin çıkartılarak, 1955 de Kuzey Atlantik Paktı'na katılması sağlanıyordu. Nato'ya üye devletler 15'e çıkmıştı.

Batı Almanya'nın Nato'ya girmesinden on gün sonra, 14 Mayıs 1955 de Varşova Paktı, yani Dostluk, İşbirliği ve Karşılıklı Yardım Andlaşması sekiz Sosyalist ülke arasında imzalandı. Bu ülkeler Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği, Demokratik Alman Cumhuriyeti Çekoslovakya, Romanya, Bulgaristan, Macaristan, Polonya ve Arnavutluk halk cumhuriyetleri idi. (Arnavutluk 1968 de andlaşmadan çekilmiştir).

Asi çocuk

Bu arada Amerika'nın kolunu kanadını gerdiği «çocukları» kişiliklerini kazanmışlar, hatta bunlardan biri başkaldırmaya bile başlamıştı: Fransız burjuvazisi savaştan beri süregelen Amerikan iktisadî hegemonyasından kesinlikle kurtulmak gerektiğine karar vermişti.

Charles De Gaulle Fransa'nın lideri olduğundan beri burnunun dikine gitmesiyle ün kazanmıştı. Avrupa ülkelerinin Amerika'nın karşısında bir kişilik sahibi olması ve Amerika'nın kendilerine artık eşit muamele etmesi gerektiğini söylüyordu. 1966 da Fransa NATO'nun askerî teşkilatından çekildiğini ve Müttefik kuvvetleri ile askerî karargâhların Fransa dışına çıkarılmasını istediğini bildirdi. Bununla birlikte Fransa NATO konseyindeki yerini koruyordu.

Fransız burjuvazisi Amerikan hegemonyasına karşı çıkmakta tek başına kalmamıştı Amerikanın dipdiri egemen sınıflarının yardım elini uzattığı Avrupa egemen sınıfları çoktan canlanmışlar ve Avrupa Ekonomik Topluluğu içinde ortak bir iktisadi güç, ortak bir pazar yaratmışlardı. Genişledikçe, güçlendikçe eskiden Amerikan sermayesinin at oynattığı alanları daraltıyor, hatta zaten sınırlı olan pazarlara ortak çıkıyorlardı. Amerikan tekelleri ile Avrupa tekellleri arasındaki bu çekişme gittikçe daha önemli bir çelişki haline geliyor ve doğal olarak Kuzey Atlantik teşkilatı içine de yansıyordu. Amerika'nın bu gidişe seyirci kalması beklenemezdi. Nitekim Nixon hükûmeti Kuzey Atlantik Andlaşmasının yeniden gözden geçirilmesi gerektiğine karar vermişti.

NATO'daki yeni gelişmelere girmeden önce teşkilatın iç yapısını görmek gerekmektedir.

NATO'NUN YAPISI

Teşkilat'ın başında 15 üye devletin temsilcilerinin oluşturduğu Kuzey Atlantik konseyi vardır. Konsey yılda iki kez bakanlar seviyesinde, haftada bir de daimi delegeler seviyesinde toplanır. Teşkilatın askerî politikası Fransa hariç konsey de-

legelerinin katıldığı Savunma planlaması komitesinde tartışılır. Konseye bağlı başlıca sivil komiteler arasında askerî ve sivil bütçe, siyasi, iktisadi, bilim, altyapı, enfermasyon ve kültür, nükleer savunma, Avrupa hava sahası koordinasyonu, akaryakıt boru şebekesi, silâhlar gibi komiteler vardır.

İttifakın en yüksek askerî organı askerî komitedir. Bu komite konseye ve savunma planlaması komitesine ancak *tavsiyede bulunabilir*. Karar alma yetkisi yoktur. Askerî komiteye «uluslararası kurmay heyeti» yardımcı olur. Askerî komitenin yürütme organıdır. Askerî komiteye bağlı başlıca üç komutanlık bir de bölge planlama grubu vardır. Üye ülkelerin silâhlı kuvvetleri barış zamanında millî komutanlıkların emrindedir. Bu kuvvetlerden bir kısmı savaş sırasında NATO komutanlıklarına tahsis olunabilir. Ancak kuvvetleri tahsis edip etmeme üye ülkenin kendi kararlarına bağlıdır.

Avrupa savunma bölgesi Avrupa Müttefik Yüksek komutanına (SECEUR) bağlıdır. Karargâhı Belçika'daki Mons yakınında bulunmakta ve SHAPE kısa adıyla anılmaktadır. Avrupa müttefik komutanlığına bağlı beş alt komutanlık vardır. Bunlar Kuzey Avrupa (Norveç), Orta Avrupa (Hollanda) Çevik kuvvetler (Almanya), İngiltere hava savunma bölgesi ve güney Avrupa (İtalya) komutanlıklarıdır. Merkezi İzmir'de bulunan Güneydoğu Avrupa Müttefik Kara Kuvvetleri komutanlığı (LANDSOUTHEAST) Napoli'deki komutanlığa bağlıdır. LANDSOUTHEAST'ın sorumluluk bölgesi bütün Türkiye ve Yunanistan'ı kapsar. Komutan Amerikalıdır. Komutana yardımcı olarak Türk ve Yunan generalleri atanmıştır. Savaştaki görevi, üç Türk ve bir Yunan ordusu ile Türkiye ve Yunanistan'ın «Bütünlüğünü korumak, Akdeniz, Ege denizi ve Yakın doğuya uzanan kara yollarını, NATO'nun güneydoğu kanadını savunmak»tır. Türk ve Yunan hava kuvvetleri de karargâhı yine İzmir'de bulunan Altıncı Müttefik Taktik Hava kuvvetlerinin emrine verilmiştir.

Kuzey kutbundan Avrupa ve Afrika kıyılarına kadar uzanan Atlantik Okyanusu bölgesi, Atlantik Müttefik yüksek komutanlığının (SACLANT) emrine verilmiştir. Batı Atlantik bölgesi (Morfolk) Doğu Atlantik bölgesi (Northwood, İngiltere) Atlantik vurucu filo, müttefik denizaltı, İberya (Lizbon), ve Atlantik daimi deniz kuvveti komutanlıkları bu yüksek komutanlığa bağlıdır. Başında Amerikalı bir general vardır. Ancak bu general aynı zamanda ABD atlantik filosunun komutanıdır. Bu ikili görev zaman zaman NATO içinde gerginliklere sebep olmaktadır.

NATO askeri komitesine bağlı üçüncü komutanlık Manş komutanlığıdır. Başlıca amacı Manş kanalında ve Kuzey Denizinin güney kısımlarında deniz ticaret filosunu korumaktır. Bir de Kanada - Amerika bölgesinin savunması için planlar hazırlamakla görevli planlama gurubu vardır.

Üye ülkelerin durumu

NATO'daki son gelişmeleri izleyebilmek için üye 15 ülkenin iktisadi ve askeri durumlarına kabataslak da olsa göz atmak gerekmektedir.

ÜYE ÜLKE	*Kişi Başına Düşen Gayri Safi Milli Hasıla (ABD dolar)*	*Savunma Masraflarının Gayri Safi Milli Hasılaya Oranı*
Belçika	2160	3.1
Kanada	4288	2.1
Danimarka	3128	3.0
Fransa	3200	4.3
Almanya	3509	4.4
Yunanistan	1005	5.92
İzlanda	2450	—
İtalya	1793	2.9
Lüksemburg	2220	1.1
Hollanda	2356	3.9
Norveç	2591	3.8
Portekiz	733	7.5
Türkiye	490	5.3
İngiltere	2083	5.7
ABD	5073	7.2

Rakamlar : 1973 NATO Enformasyon servisi.

Rakamların açıkça belirttiğine göre ABD ve İngiltere hariç tutulursa, NATO üyeleri arasında savunma masrafları en fazla olanlar, aynı zamanda kişi başına düşen gayri safi milli hasılaları en düşük üç ülke olan Türkiye, Yunanistan ve Portekiz'dir. Avrupa'nın egemen sınıfları savunma masraflarına çok az bir pay ayırmakta, kârlarını top tüfeğe yatırmakta eli ağır davranmaktadırlar.

Bir de savunma bütçelerindeki artış oranları incelenirse Amerika Avrupa arasındaki NATO'ya yansıyan son çıkar çekişmelerinin bir yüzü daha iyi anlaşılmış olur. 1966 - 1970 döneminde NATO ülkelerinin savunma bütçelerindeki artış oranı ortalama % 20 iken 1970 - 1971 döneminde NATO ülkelerindeki savunma bütçelerinde artışlar şöyledir : ABD % 0,05, Kanada % 0, Portekiz % 2, İtalya % 5, Fransa % 5, Belçika % 7, Norveç % 8, Hollanda % 9, Danimarka % 10, İngiltere % 10, Almanya % 13, Yunanistan % 13, Türkiye % 30.

Savunma bütçesine az para ayrılması ve bütçedeki artış oranının pek küçük olması Avrupa egemen sınıfları açısından çok önemlidir. Zira Avrupa sermayesi bu şekilde demir külçelerine değil kâr sağlayacak alanlara yatırım yapabilmekte, hattâ sağladığı kârlardan bir kısmını da işçi sınıfına vererek uyutma politikasını da yürütebilmektedir. Kısacası savunmasına daha az pay ayıran sermaye, gelişme, çoğalma, kudretine kudret katma olanağı bulabilmektedir.

Kuzey Atlantik ittifakı teşkilâtının kuruluşundan bu yana geçen 25 yılda egemen sınıflar açısından önemli gelişmeler oldu. Amerikan sermayesi yine güçlüydü, ama karşısında dünkü çocuk yoktu artık. Avrupa sermayesi aralarında türlü ortaklıklara girişerek gümrükleri de kaldırmış, Amerikan mallarını özellikle Avrupa'da zor satılır hale getirmiş, hatta dünyanın çeşitli ülkeleri ile tercihli anlaşmalara giderek Amerika'nın pazarlarını iyice tehlikeye sokmuştu. Avrupa egemen sınıfları başlıcası Ortak Pazar olmak üzere çeşitli birliklere gitmişler, bu da iki kıta arasında adeta bir pazar savaşının çıkmasına yol açmıştı :

AVRUPA TOPLULUKLARI VE ÜYE ÜLKELER

	Batı Avrupa Birliği (WEU)	*Avrupa Ekonomik Topluluğu (Ortak Pazar)*	*Avrupa Kömür - Çelik Birliği (ECSC)*	*Avrupa Serbest Ticaret Birliği (EFTA)*
Belçika	×	×	×	
Fransa	×	×	×	
Almanya	×	×	×	
İtalya	×	×	×	
Lüksemburg	×	×	×	
Hollanda	×	×	×	
Avusturya				×
Danimarka		×		×
Finlandiya				×
Yunanistan		A		×
İrlanda		×		
Norveç				×
Portekiz				×
İsveç				×
İsviçre				×
İngiltere		×	+	×
Türkiye		A		

Amerika'nın dış ödemeler dengesi devamlı açık veriyordu. Bu kısmen Viet - Nam savaşının gerektirdiği korkunç savaş harcamalarından, kısmen de Amerikan mallarının Avrupa rekabeti karşısında eskisi gibi kolaylıkla alıcı bulamamasından doğuyordu. Amerikan doları eskisi gibi sağlam para değildi. Spekülatörler ellerindeki dolarları satıp karşılığında altın ya da Alman markı almayı tercih ediyorlardı. Bu yüzden Amerika doları üstüste iki kez devalüe etmek zorunda kalmıştı.

Bir de bunun yanında Amerika kendisine rakip hale gelerek eskisi gibi söz dinlemeyen bir Avrupa'nın savunma yükünü halâ üzerinde taşıyordu.

Değişen savunma stratejisi

Amerikan egemen sınıfları bu durumun farkına varmaya başladıkları zaman Kuzey Atlantik ittifakının savunma stratejisinde bir değişiklik önermişler ve kabul ettirmişlerdi.

İttifakın ilk yıllarında Nato stratejisi Amerika'nın nükleer gücüne dayanıyordu. Nato'nun Avrupa'daki konvansiyonel kuvvetleri zayıf olduğu için Nato stratejisi «Kitlesel nükleer cevap» olarak saptanmıştı.

Fakat Sovyetler Birliği'nin dünyadaki iki süper güçten biri olması ve kısa zamanda Amerika'nın nükleer gücüne ulaşması bu savunma stratejisinin değiştirilmesini gerektirmişti. Zira Amerika'nın Sovyetler Birliği'ndeki bir merkeze yollayacağı bir atom başlıklı füze'nin cevabı örneğin New York'un üzerine yollanacak bir Sovyet atom füzesi olabilirdi. Can damarlarının böyle bir tehlike altında olması Amerikan iş çevrelerinin hiç de işine gelmiyordu. Bu yüzden Amerika'nın çalışmalar sonucu 1967 yılında NATO «esnek mukabele stratejisi» ni kabul etti. Buna göre askeri bir saldırıya karşı önce geleneksel silâhlarla karşı koyulacak, ancak gereğinde taktik ve stratejik silâhlarla da tırmanma şeklinde cevap verilecekti.

Özellikle küçük taktik nükleer silâhların bu «esnek» strateji içinde kullanılması Amerika'nın çok işine geliyordu. Çünkü artık Amerika, Avrupa için savaşmak, kendi varlığını tehlikeye atmak niyetinde değildi. Taktik nükleer silâhlarla pekâlâ Avrupa egemen sınıflarının pazarları savunulabilirdi. Bu arada örneğin Almanya'nın büyük bir kısmı da tahrip olurdu ama bu kadarına Amerika artık aldırış etmezdi.

Buna paralel olarak bir de özellikle Amerika ile Sovyetler Birliği arasındaki «yumuşama» siyaseti vardı. Egemen sınıflar artık dünyada sosyalizmin varlığını kabul etmek zorundaydılar. Kabul edince de ticari ve kültürel ilişkileri geliştirmek hem daha kârlı, hem de kendi etkinlik bölgelerini ellerinde tutmak açısından daha bir tutarlıydı.

Şu halde sosyalist blok ile bir «detente» durumunda olduğu ve Avrupa sermayesinin rakip hale geldiği bir sırada Amerika'nın NATO çerçevesindeki savunma yükümlülüklerinin hiç olmazsa bir kısmından kurtulmak istemesi olağandı.

Nitekim Henry Kissinger'in 1973 baharında Kuzey Atlantik İttifakının yeniden gözden geçirilmesini, yeni bir Atlantik deklarasyonunun hazırlanmasını istemesi ve 1973'ü «Avrupa yılı» ilân etmesi, 25 yıllık gelişmelerin bir sonucu idi. Kissinger Avrupa'nın iktisadi başarısının, Amerika ile daha iyi anlaşma yerine gerginlik yarattığını söylüyor, ancak Atlantiğin iki yakasındaki tarafların işbirliği ile bu sürtüşmenin giderilebileceğini, hatta yeni Atlantik işbirliğine Japonya'nın da katılması gerektiğini bildiriyordu.

Avrupa yılı fiyaskosu

Kissinger'in teklifi belki de Avrupa ile Amerika sermayesi arasındaki ilişkilerin yeniden gözden geçirilmesine yol açacaktı ama, birden patlayan Orta Doğu savaşı buna imkân vermedi.

Arap - İsrail çatışması sırasında Amerika açık açık İsrail'e silâh, mühimmat, uçak ve para yardımı yapmıştı. Ancak bu yardımı İsrail'e götüren uçakların yakıt ikmali yapabilmeleri için sadece Afrika sömürgeleri yüzünden Avrupa'da dost bulamayan Portekiz izin vermiş, hiçbir NATO üyesi, devlet, hava alanlarının bu işte kullanılmasına göz yummamıştı. Hele başkan Nixon'un bütün dünyadaki

Amerikan kuvvetlerini alarma geçirmesi, özellikle Avrupalı NATO üyelerinde pek de hoş karşılanmamıştı. Zira bu, NATO içinde bazı karışıklıklar meydana getiriyordu. Örneğin NATO'nun Atlantik yüksek müttefik komutanı Amiral Cousins aynı zamanda Amerikan Atlantik filosu komutanıydı. Bir sabah Beyaz Saray'dan bütün deniz kuvvetlerini alarma geçirme emri almış ve bu emre uymuştu. Ama aynı anda Brüksel'den kendisine Nato komutanı olarak bu işe ne dediği sorulsa verecek cevabı yoktu. Çünkü Amerika bu kararı alırken müttefiklerine danışmak gereğini hiç de duymamıştı.

Avrupa ve Amerika arasındaki sürtüşmenin artmasına yol açan gelişmelerden biri de Arapların haklı davalarına bir çözüm yolu bulmak amacı ile koydukları petrol ambargosu ve arkasından petrol fiyatlarını yüzde yüz oranında arttırmaları oldu. İhtiyaçları olan enerjinin % 86'sını Arap ülkelerinden temin eden Avrupa ülkeleri büyük bir yakıt sıkıntısının içine düştüler. Üstelik de artan petrol fiyatları Avrupa döviz rezervlerinin Arap ülkelerine akmasına yol açıyordu. Bu da Avrupa ekonomisinin yani Avrupa egemen sınıflarının gücünün sarsılması demekti. Avrupa ülkeleri derhal petrol ihraç eden Arap ülkeleri ile ikili pazarlıklara ve anlaşmalara girdiler. Bu Avrupa burjuvazisinin Amerikan'ın sözünden iyice çıkması demekti.

Nitekim Amerikan sermayesinin sözcüsü Başkan Nixon efendilerinin hislerini dile getirmekte gecikmedi. Önce «Avrupalı müttefiklerimiz Moskova ile çekişmemizde pek de müsait davranmadılar» dedi. Daha sonra «Eğer elimizi çabuk tutup barış yolunda adım atmasaydık Avrupalılar bu kış soğuktan donardı» lâfını ağzından kaçırıverdi. Kissinger'in de bu söz düellosunda payı olmalıydı. Avrupa parlamentosu üyelerinden bazıları ile yaptığı toplantıda «Amerika Orta Doğu savaşında bazı önemli kararlar almak zorunda idi. Avrupalılar ise sanki Kuzey Atlantik ittifakı yokmuş gibi davrandılar. Amerika ile işbirliği yapacaklarına kişisel avantajlar kapmaya çalıştılar» demekten kendini alamadı.

Avrupalılar bunu «çocuklarının büyüdüğünü kabul etmek istemeyen bir babanın kızgınlık sözleri» olarak nitelendiriyorlardı.

ABD bu arada çok ağır ve çoğu zaman neticesiz devam eden stratejik silâhların sınırlandırılması (SALT) ve Karşılıklı ve Dengeli kuvvet indirimi (MBFR) görüşmelerini koz olarak kullanmaya başladı. Eğer Sovyetler Birliği ile anlaşmaya varıp da Avrupa'daki kuvvetlerini Atlantiğin öbür yakasına çekerse Avrupa kendi başının çaresine bakmak zorunda kalacaktı. Yani Avrupa emperyalist burjuvazisi kârlarından daha büyük bir kısmını askeri harcamalara ayıracak ve tabii güçlenme hızı da eskisi gibi olmayacaktı.

Amerika bir yandan da NATO askeri komitesi vasıtasıyla, müttefiklerini, savunma yükünün daha büyük bir kısmını taşımaya zorlamaya başladı. NATO askeri komitesi son yıllarda Varşova paktının korkunç bir silâhlanmaya girdiğini ve bütün dünyadaki askeri güç dengesinin NATO aleyhinde bozulduğunu açık açık iddia etmeye koyuldu.

1973'de yaklaşık olarak NATO ile Varşova paktı arasındaki askeri denge şöyleydi :

ASKERİ DENGE

	NATO	*VARŞOVA PAKTI*
Savaş ve destek kıtaları	580 000	1 000 000
Tanklar	6 000	16 000
Hafif bombardıman uçakları	64	250
avcı/hücum uçakları	1 200	1 400
Önleme uçakları	400	2 100
Keşif uçakları	400	450
Taktik nükleer silâhlar	7 000	3 500
Kıtalararası balistik füze	1 054	1 510
Orta menzilli balistik füze	—	700
Uzak menzilli balistik füze	666	398
Deniz kuvvetlerinin kısa menzilli füze	—	45
Uzun menzilli denizaltı	260	393

Bunun anlamı açıktı. Askeri komite genellikle Amerikan etkisinde olduğundan bağlı bulunduğu sivil Atlantik Konseyinin üyelerine «bütçenizden daha fazla pay ayırın. Bütün yükü Amerika'ya bırakmayın» demek istiyordu. Ancak Atlantik konseyi üyeleri arasında askeri harcamalar yükünün bir kısmını kabul eden sadece Federal Almanya oldu. Bonn Batı Almanya'da üslenen Amerikan birliklerinin masrafları için bütçesinden 2 milyon 219 bin dolar ayırdı. Fakat genellikle Amerikan burjuvazisi ile işbirliğini seven Alman burjuvazisini diğer ülkeler burjuvazisinin izleyeceği şüphelidir.

Son ayların getirdiği gerginlik sebeplerinden biri de «müttefikler» arasındaki «sağırlar diyaloğu» dur. Hem Amerika hem de Avrupa birbirlerini «istişare» etmemekle suçlamaktadırlar. Amerika özellikle petrol krizi sırasında Avrupalıların kendisine danışmaksızın Arapları destekleme kararı almalarını iyi karşılamamıştır. Kendisinin orta doğu görüşmeleri çalışmaları sırasında NATO'ya sık sık bilgi verdiğini, NATO daimi konseyi toplantılarının Washington'un teklifi üzerine daha sık yapıldığını belirten Amerika, buna karşılık Avrupa'nın, değil Amerika'ya danışmak bir çok durumlarda Amerikan çıkarlarını bile (!) gözetmediğini söylemektedir.

İktisadi gücünü ortaya koyan Avrupa ise Amerika'nın Sovyetler Birliği ile görüşmeler yaparken hiç de kendisine danışmadığına işaret etmektedir. Hatta Fransız dışişleri bakanı Michel Jobert'in «Amerika kendisine uşak arıyor» deyişi hatırlardadır.

Atlantiğin iki yakasındaki politikacılar bu ağız dalaşını sürdüredursunlar, Avrupa egemen sınıflarının Amerika'ya tamamen sırt çevirmeleri kesinlikle söz konusu değildir. Zira Amerikan sermayesi yine de Avrupa'da önemli bir yer işgal etmekte ve kapitalizmin girift işleyişi egemen sınıflar arasındaki çelişkiyi birinci plana çıkarmamaktadır. Ayrıca Avrupa burjuvazisinin NATO içinde bulunmaktaki çıkarları halâ önemlidir.

Son gelişmeler dolayısıyla savunma bütçelerini artırsalar bile Avrupa egemen çevreleri yine de büyük ordular beslemenin, ya da nükleer güce sahip olma zorunluluğunun yükünü Amerika'ya yüklemiş durumdadırlar.

Ancak emperyalizmin kendisi çatırdarken kapitalist dünyanın daha fazla kale kaybetmemesi için kurulan «savunma» örgütlerinin de çatırdamaması imkânsızdır. Kuzey Atlantik ittifakının içindeki tepişmeler de bu çatırdamanın sonucudur.

Şili gerçeği

Tektaş Ağaoğlu

ABD emperyalizmi, 1970 Başkanlık seçiminde Şili halkının en ileri kesimlerin den oluşan Halk Birliğince desteklenerek Cumhurbaşkanı seçilen Allende'nin görevi fiilen devralmasını daha baştan önlemeye çalışmıştı. Şili Komünist ve Sosyalist Partilerinin başını çektikleri Halk Birliği. nin iktidara gelerek programını uygulama ya koyulmasıyla emperyalizmin uzun vade li maddî ve ideolojik çıkarlarının bozulacağı biliniyordu çünkü. Nitekim Amerikan gizli casusluk örgütü CIA'nın başkan Wil liam Colby'nin geçen Ekim ayında Amerikan Temsilciler Meclisinin bir alt komis yonunda verdiği gizli ifadeden anlaşıldığına göre, bizzat Henry Kissinger Şili sorunuyla 1970'den itibaren meşgul olmaya başlamıştı. O sırada Kissinger, Beyaz Saraya bağlı Kırklar Komitesinin başkanıydı. Kırklar Komitesinin görevi, Amerikan gizli istihbarat servislerinin yabancı ülkelerdeki çalışmalarına tek elden nezaret etmekti. Salvador Allende'nin seçim zaferi üzerinden daha on beş gün geçmeden Kissinger, Allende'nin bu başarısını pekiştirmesi hâlinde «Şili'de komünist bir re. jim kurulacağını» ve «Arjantin, Peru ve Bolivya'nın da onu örnek alarak aynı yola gidebileceklerini» söylüyordu. CIA başkanı Colby'nin Temsilciler Meclisi alt komisyonunun gizli oturumundaki bu açıklaması Amerika'da *Washington Post* gazetesinde yayınlandı.

Bu sırada ünlü ITT (International Telegraph and Telephone) şirketi de Allende' nin resmen Başkan olmasını önleme gayre ti içerisindeydi. Şili ekonomisine hâkim, çoğu Amerikan merkezli büyük şirketler meyanında onun da Halk Birliği başa geç tikten sonra er geç millîleştirileceği, en a-

zından işlerinin bozulacağı biliniyordu (1). Nitekim Başkan Allende 1971 Eylülünde, ITT'nin Şili'deki mal ve iş varlığının (bakırdan sonra en büyük Amerikan yatırımı: 153 milyon dolar) «millî güvenlikle ilgili nedenlerden ötürü» derhal millîleştirileceğini ilân etti. Bunun ardından 1972 yılı başında Amerikalı gazeteci Jack Anderson, ITT'nin CIA ile işbirliği yaparak Allende'nin 1970'de Cumhurbaşkanı olmasını önlemeye çalışmış olduğunu açıkladı. Amerikan Senatosunun 1973 Mart ayında yürüttüğü özel bir tahkikat sonunda bu iddianın doğruluğu ortaya çıktı. Şirket bu iş için 1 milyon dolar harcamaya hazır olduğunu Amerikan gizli servislerine bildirmişti. Şirket temsilcileriyle, Henry Kissinger dahil, birçok ileri gelen yetkili arasında bu konu görüşülmüş, sosyalist Allende'nin Cumhurbaşkanı olmasını önlemek için Amerikan hükümetinin «birşeyler yapması» istenmişti. Gizli bir belgede ise, «dost» generallerin bir darbe yapabilmeleri için «Şili'yi gerçek bir ekonomik kaos içine sürüklemek gerekir,» deniliyordu. Bütün bunlar, şirketin yüksek memurlarından biri olan eski CIA başkanı General McCone tarafından açıklandı.

Bu arada ülke içindeki bütün gerici güçler ABD hükümetinin, CIA'nın ve çok - uluslu ITT şirketinin Allende'yi başa geçirmeme gayretlerine yardımcı oldular. Hepsi ABD çevreleriyle içli dışlı ilişkiler sürdüren sağ partiler (2), burjuva basın (3) ve orta sınıfların temsilcisi Hıristiyan Demokrat Partinin sağ kanadı, emperyalist güçlerle açıkça işbirliği yaptılar (4). 24 Ekim 1970'de Allende'nin Cumhurbaşkanlığının Parlamentoca onaylanmasına Hıristiyan Demokrat Partinin tutucu kanadı oy vermedi; o sırada ordunun geniş bir kesimi Allende'ye karşı harekete geçince henüz iş başında bulunan Hıristiyan demokrat hükümet içinde bu hareketi destekleyenler oldu. İsyan, kara ordusu kumandanı General Schneider'in başını çektiği, anayasaya ve demokrasiye bağlı bir başka kesimin direnişi sayesinde bastırıldı. Fakat Allende 4 Kasımda resmen Cumhurbaşkanlığı görevine başlamadan önce General Schneider bir sulkaste kurban gitti.

Halk Birliği başarı sağlıyor

Allende'nin Cumhurbaşkanı olması önlenememiştir. O halde devrilmesi gerekti. Hem de fazla vakit geçmeden devrilmesi gerekti. Zira 1971 yılı genellikle Halk Birliği yönetiminin büyük bir başarı ve zafer yılı oldu: 1970'de % 2,5 olan gayri safi millî hasıla artışı 1971'de % 8,3'e çıktı. Ücretlerde % 35-66 arasında artış oldu. İşsizlik oranı % 6'dan % 3,8'e düştü. Sanayi üretiminde kapasite kullanımı %75,'den %100'e kadar çıktı. Bu arada bütün bakır sanayii ve başlıca sanayi kesimlerinin büyük kısmı devletleştirildi (5). Toprak reformu hızlandırıldı; eski başkan Eduardo Frei'nin köylüye altı yılda dağıttığı 3,4 milyon hektar toprağa karşılık Halk Birliği 1971'de sekiz ay içinde 2,2 milyon hektar toprağı büyük toprak sahiplerinin elinden alıp yoksul köylüye verdi. Ve bütün bunlara rağmen enflasyon oranı, 71'den önceki yıllarda % 30-40 arasındayken, 71'de %20 civarında kaldı. Halk Birliği yönetiminin daha baştan kitleler üzerinde uyandırdığı olumlu etki şurdan da belliydi ki, Nisan 1971'de yapılan belediye seçimlerinde Halk Birliğine verilen oylar 1970 Başkanlık seçimindeki %36,2 oranından %50,9'a yükseldi.

Emperyalizmin baskıları

Bu durumda ABD çevreleri illerindeki bütün imkânları ve emirlerindeki bütün güçleri ,ülke içinde ve dışında, Cumhurbaşkanı olmasını önleyemedikleri Allende'yi devirme yolunda seferber etmekte gecikmediler Şili'nin ekonomik gelişmesini engellemek için ABD hükümeti, ülkeye yapmakta olduğu her türlü ekonomik yardımı ve kredileri kesti. Dünya Bankası, Uluslararası Para Fonu, Amerikalılararası Kalkınma Bankası gibi büyük finans kuruluşlarının Şili'ye kredi açmaları CIA'nın doğrudan müdahaleleri ve «Şili ekonomisinin hızla çökmekte olduğu gerekçesiyle önlendi. Bunun önemli bir sonucu, Allende yönetiminin Hıristiyan Demokrat hükümetten devraldığı 35 milyar doları aşan dış borcun altında ezilmesi oldu. Bu borcun 1 milyar 700 bin milyonu sadece ABD'den alınmıştı ve faizleriyle birlikte tasfiye

si Şili'ye yıllık döviz kazancının %20'sine mal oluyordu. Ve Şili dünyada İsrail'den sonra en büyük dış borca sahip ülkeydi. Mevcut borçları ödemek için yeniden borç lanma yolu kapanınca ekonomik yatırım lara gitmesi gereken kaynakların bir bölümü kısa vâdede külliyetli mikdarda borç ödemeye harcandı. Bu durum, gayri safi millî hasıla artışını bir yılda % 2,5'den % 8,3'e çıkaracak kadar önemli bir ileri atılım yapan Şili ekonomisinin karşılaştığı yatırım kaynağı ve döviz sıkıntısını büs bütün arttırdı.

Aynı dönemde eldeki dövizlerin büyük bir kısmı dışardan gıda maddesi ithal etmeye harcanıyordu. 1971'deki ücret artışları ve yoksul tabakaların hayat düzeyinin yükselmesi tüketimi şiddetle kamçılamıştı. Buna karşılık, toprak reformu uygulamasını sabote etmeye girişen büyük toprak sahiplerinin küçük köylüler ve tarım proletaryasıyla çıkardıkları çatışmalar yüzünden tarım kesiminde üretim %10 kadar düştü. 1970'de 0,8 milyar fıransız fırangı değerinde gıda maddesi ithal edilmiş olduğu halde 1972'de 2 milyar, 73' de ise 3 milyar fırank değerinde ithalat yapıldı.

Bu arada Şili'nin en büyük ve hemen hemen tek zenginliği olan bakırın dünya fiyatlarındaki ani düşüşü ekonomiye büyük zarar verdi. Allende'nin Başkan seçilmesinden bir önceki yıl içerisinde, 1969'da, Şili bakırının millileştirilme ihtimali kuvvetlenince bakır ithal eden ileri sanayi ülkeleri arasında kıyasıya stok yarışı başlamıştı.(6) Bunun yol açtığı spekülatif fiyat artışları sonunda, bir ton bakırın fiyatı önce 750 sterline fırladı. 1970 yılı sonunda ise, hazır stoklardan ötürü talebin azalması ve başka bakır üreten ülkelerde üretimin artması nedeniyle fiyatlar ani bir düşüşle ton başına 415 sterline kadar indi; sonraki iki yıl içinde de, büyük ölçüde Amerikan gayretleri sonucunda, 430 sterlin civarında kaldı. Bakır fiyatlarında ki bu düşüşün Şili'ye neye mal olduğunu anlamak için, bakır ihracının Şili'nin tüm ihracatının %70'ini bulduğunu ve Şili'nin bu ihracattan tüm döviz kazançlarının %80'ini sağladığını da bilmek gerekir. Böylece Şili Allende yönetiminde bağımsızlık savaşı verdiği en kritik bir dönemde yılda 300 milyon dolar kayba uğradı. Bunu fırsat bilen Amerikan hükümeti bir yandan Şili ekonomisi iflasa gittiği gerekçesiyle Şili'nin uluslararası kredi imkânlarını kısıtlarken, bir yandan da, millileştirilen bakır şirketlerine Şili'den yıllardır sağladıkları aşırı ve haksız kazançlara karşılık tazminat ödenmemesini bahane ederek Şili hükümetinin yabancı ülkelerden bakır alacaklarını ve yabancı limanlara sevkedilen bakır yüklerini bloke ettirdi, ve Amerikan bakır şirketleri tazmin edilmedikçe Şili'nin dış borçlarının konsolidasyonuna razı olmamaları için alacaklı ülkelere (Batı Almanya, İngiltere, Fransa, Hollanda, Belçika, İsviçre, Kanada, Japonya, İtalya, İspanya, Danimarka, İsveç, Norveç) baskı yapmaya başladı. (7)

Bu arada işbirlikçi Şili burjuvazisi de ülke içinde özel yatırımları kasten kısarak, ülke dışına sermaye kaçırarak, parlamentodaki çoğunluğundan ve yargı organları üzerinde nüfuzundan istifade ile Devlet sektörünü sabote ederek bütün bu gayretlere yardımcı oluyordu. Hedef, Şili'yi içten ve dıştan gizli bir ekonomik ablu̇ka altına alarak İTT ile CİA'nın üzerinde anlaştıkları gibi ülkede «gerçek bir ekonomik kaos» yaratmaktı; bu sayede işçi sınıfıyla orta sınıf arasındaki çelişkiler şiddetlenecek, ekonomik kriz siyasî krize dönüştürülecekti. O zaman 1973 Martında yapılacak Parlamento seçimlerinde muhalefet Allende'yi Başkanlıktan devirmek için gerekli üçte iki çoğunluğu elde edebilecek, olmazsa ülkede «kaosa son vermek için» askerî müdaheleye müsait bir ortam yaratılacaktı. Nitekim CIA başkanı William Colby ve bir başka yetkili, Temsilciler Meclisi alt komisyonu önünde, Şili ekonomisinin sabote edilmesi plânına CIA' nın da karıştığını ve bunun «kaosa son vermek için» askerleri müdaheleye sevketme amacını güttüğünü zımnen kabul ettiler. «Brezilya'daki çok - uluslu Amerikan şirketlerinin» Şili krizinde oynadıkları role dair komisyon üyelerinin sordukları sorulara ise cevap vermekten kaçındılar (8)

Bu çifte hedefe yönelik gayretler 1972 yılı boyunca aralıksız sürdürüldü (9). Hem ekonomik krizi siyasî krize dö-

nüştürmek, hem de o amaçla ekonomik krizi büsbütün şiddetlendirmek için dışardan ekonomi üzerinde baskı devam ederken, ülke içinde de türlü karışıklıklar çıkarıldı, yıkıcı grev tahrikçiliği yapıldı, darbe teşebbüsleri düzenlendi (Mart ve Eylülde iki defa). İlk kamyon sahipleri grevi bu sırada, 72 Eylül - Ekim aylarında, burjuvazinin hükümeti devirme plânının bir parçası olarak sahneye konuldu. Kamyon sahiplerini dükkân sahipleri, doktorlar, mühendisler, avukatlar, banka memurları, hemşireler, hava yolları pilotları izledi. Bir ay kadar süren genel kargaşa sonunda —bu arada aşırı sağcıların marifeti 200'den fazla sabotaj hareketi kovuşturma konusu oldu— buhran işçi sınıfının kesin desteğiyle, ve ordu içinde anayasacı kesimin sağdan gelen darbe teşebbüslerine karşı durması sayesinde, fakat kabineye ilk kez askerlerin girmesi bahasına atlatıldı.

Bu arada bütün bu olaylar, tabii, ekonomiye büyük zarar verdi: dış ve iç ekonomik abluka nedeniyle yatırımların ve üretimin artan talebi karşılayamaması sonucu patlak veren aşırı enflasyon bu grevden sonra büsbütün azdı. 72 yılı içinde fiyatlarda artış %250'yi buldu. Resmi kurda değeri 70 escudo olan 1 doların karaborsa fiyatı 600 escudo idi! Enflasyondan gözü yılan, hükümetin aldığı kontrol tedbirlerine bozulan ve burjuva basınla sağcı partiler ve Hıristiyan Demokrat politikacılar tarafından habire kışkırtılan orta sınıfın hoşnutsuzluğu daha da arttı. Oysa Allende yönetiminden en çok yarar gören sosyal tabaka orta sınıftı (10).

Emperyalizm yine de başarıya ulaşamıyor

Ne ki emperyalizm Şili halkının demokratik tercihini yine de istediği yöne çeviremedi. Hızla artan fiyatlara, dükkânların önünde uzayan kuyruklara, birçok temel ihtiyaç maddelerinin vesikaya bağlanmasına, şeker, gaz, sabun, kahve, sigara, un, yağ gibi maddelerin piyasadan çekilmesine, buna karşılık kasıtlı ve örgütlü karaborsanın alıp yürümesine rağmen, 1973 Martında yapılan Parlamento seçimlerinde Halk Birliğinin oyları, Allende'nin 70'de Başkanlık seçiminde aldığı oyları da geçerek %44 gibi Şili parlamento tarihinde çok az görülmüş bir düzeye ulaştı. Muhalefet partileri üçte iki çoğunluğu sağlıyamamışlar, Allende'yi meşru yoldan devirme kapısı kapanmıştı. Bundan sonraki seçim 1975'teydi ve belediye seçimiydi. Halk Birliğinin Mart zaferi, işçi sınıfıyla toprak reformundan yararlanan yoksul köylüler arasında bağın sıkılaştığına, millileştirmeler ve kamulaştırmalarla girişilen sosyal dönüşümlerin şehirlerin yoksul tabakalarının hayatında etkisini göstermeye başladığına işaretti. Dükkânlar önünde uzayıp duran kuyruklar da, zaten, geniş halk kitlelerinin git gide yoksullaştığını değil, eskiden dükkânların yanına yanaşamazlarken şimdi ceplerinin az da olsa para gördüğünü gösteriyordu.

Bu durumda demokratik sürecin işlemesine müsaade edildiği sürece Allende yönetiminin, karşılaştığı güçlüklerin hepsinin değilse de büyük bir kısmının ve en önemlilerinin altından işçi sınıfının fedakârca desteğiyle yakında kalkabileceği, giderek küçük burjuvazinin bir kesimini de bağımsızlık dâvasına kazanacağı ortadaydı. Şili'nin alacaklıları üzerinde ağır Amerikan baskısına rağmen (1972 yılı ortalarına doğru dış borçların konsolidasyonu kısmen sağlanabilmiş, yine Amerikan baskısı nedeniyle, borçlarını ödeyebilmesi için, Şili'nin yeniden borçlanması engellenmekle birlikte, mevcut borçların ödenme süresi sekiz yıl ertelenmişti. Bakır savaşı da kazanılmak üzereydi. Her türlü sabotaj ve engellemeye, uzun süreli grevlere, yabancı şirketlerin 70'den önceki kasıtlı ihmallerine rağmen bakır üretiminin yılda 600 bin tonun, yani 1969 yılı düzeyinin altına düşmemesi sağlanmıştır. 1969'daki spekülatif fiyat artışları sırasında bakır ithal eden ülkelerde yapılan stokların bu arada erimiş olması nedeniyle de, 1973 Eylülünden birkaç ay önce bakır fiyatları yine hızla yükselerek bir ton bakırın fiyatı 800 sterlini geçmişti. Ekonomi belli bir rahatlama dönemine girmek üzereydi. Öte yandan ülke içinde spekülasyon ve karaborsayı önlemek, tüketim maddelerinin halka dağıtımını kolaylaştırmak için ku-

rulan mahallî kitle örgütü JAP da oldukça başarılı sonuçlar almaya başlamıştı.

Bunun üzerine ABD emperyaizmi ve içerdeki yardakçıları kesin kararlarını ver diler. Parolaları, Allende'yi *her ne bahasına olursa olsun* devirmek, onun için de bütün kapıları yüzüne kapatmaktı. (11) Darbeden birkaç gün önce bir yabancı gazeteci Şili'de gerici çevrelerin görüşünü şöyle özetliyordu: «Eğer Allende bu vartayı da atlatırsa dâvayı kesinlikle kazanmış demektir. Bizi en çok korkutan budur.» Muhalefet önderlerinden biri darbeden bir hafta önce şöyle demekten çekinmemişti: «Bu ülkeyi kurtarmak için yakmak gerekse, yirmi bin Şili'liyi öldürmek gerekse, yakarız da, öldürürüz de!» Ve yine darbeden az önce, azılı sağcı Vatan ve Hürriyet partisinin önderi Pablo Rodriguez, Associated Press muhabirine açık açık, Allende'yi devirmeyi amaçlıyan bir darbeye katılmak üzere diğer faşistler le birlikte yakında Şili'ye gideceğini söylüyordu (12).

Yeni oyunlar

4 Mart Parlamento seçimlerinden sonra bütün kapılar Allende'nin yüzüne, kapandı, ve Halk Birliği ile işçi sınıfına sal dırılar her yönden yoğunlaştı. Halk Birliğinin oy artışına rağmen Parlamentoda çoğunluğu sağlıyan muhalefet kesin uzlaş maz bir tavır takındı. Hükümetin hemen bütün yasama teşebbüsleri engellendi, ekonomik sıkıntıyı kısmen de olsa giderici, spekülasyonu, karaborsayı, sabotajları önleyici kontrol tedbirleri almasına imkân verilmedi. Sol Hıristiyan Demokratların Allende'yle belli konularda karşılıklı tavize dayanan bir diyalog kurma teşebbüsleri, Amerikan Büyükelçisine «Allende'nin baş kanlık dönemi sona ermeden devrilmesi halinde Cumhurbaşkanlığına gelmekte bir sakınca görmediğini» bildiren Eduardo Frei'nin önderliğindeki sağ kanatça önlen di. Allende'nin, krizden çıkmak için anayasa değişikliğini öngören referandum teklifi bütün muhalefet partileri tarafından reddedildi. Bu arada hükümetin iş görmesini engellemek için muhalefetin parlamento içinde ve dışında uyguladığı taktiklere çeşitli vesilelerle bütün yargı organları, Anayasa Mahkemesi ve Yüksek Mahkeme de yardımcı oldu. Mahkemeler bir yandan asayişin korunmasını güçleştirici kararlar verir ve Halk Birliği önderlerini düzmece iddialarla siygaya çekerlerken, (13), bir yandan da devletin ekonomik faaliyetini yokuşa sürmekte sağcılarla işbirliği yapıyorlardı. Meselâ kamulaştırılan bir iş yerini yönetenlerin yeni kararlar alırken, iş yerinin eski sahiplerinin olurunu almaları gerektiği gerekçesiyle birçok fabrikalara tedbir konularak üretim aksatılıyordu.

Mayıs ayında El Teniente bakır madeninde üç hafta süren bir grev ekonomiyi şiddetle sarsarak devleti 40 milyon dolar zarara soktu, aynı zamanda siyasî havayı daha da gerginleştirdi. Bunun ardından burjuvazi 72 Eylül-Ekim harekâtına benzer yeni bir saldırıya geçti. Vatan ve Hürriyet Partisinin başındaki Amerikan ajanlarının kışkırttığı bir zırhlı alay 29 Haziran'da Santiago'da isyan ederek güpegündüz Başkanlık sarayına yürüdü. Hareket General Pratts'ın zamanında müdahelesiyle bastırıldı, fakat Başkan Allende ülkeyi keşmekeşten kurtarmak için istediği olağanüstü yetkileri Parlamentodan alamadı. 25 Temmuzda kamyon sahipleri küçük patron grevlerini yeniden başlattılar. Hedef, ekonomik hayatı ve bu arada özellikle şehirlere yiyecek sevkiyatını sekteye uğratmak, şehir küçük burjuvazisini canından bezdirmek, Amerikan elçisinin bir yıl önce sözünü ettiği «hoşnutsuzluğu» daha da yaygınlaştırarak «bir askerî müdaheleyi herkes tarafından istenir» hâle getirmekti. Grev sırasında dükkânlarda et, yağ, un ve sair tüketim maddeleri bulunamaz oldu; fiyatlarda artış yüzde 300'e fırladı, örgütlü karaborsa gemi azıya aldı. Bütün ülke yine Vatan ve Hürriyetçilerin başını çektiği kasıtlı, örgütlü, CIA ve ITT destekli sabotaj hareketlerine sahne oldu. Birkaç hafta içinde ülkenin dört bir yanında köprülere, yollara, su kemerlerine, fabrikalara, çiftliklere, yüksek gerilimli ceryan taşıyan elektirik direklerine karşı girişilen sabotaj hareketlerinin sayısı 500'ü aştı.

Tabiî bütün bu hareketlerin örgütlenmesi, sağcı komandoların silâhlandırılması, grevlerin sürdürülebilmesi için para lâ-

zımdı. Şili burjuvazisi ve parababaları kol ları sıvadılar. Darbecilerin hazinedarı, Şili patron örgütü SOFAFA'nın başı olan Orlando Saenz'di. Vatan ve Hürriyet Partisine yakınlığı bilinen bu Saenz darbeden önceki aylarda New York, Brasilia, Zürih, Buenos Aires arasında mekik dokuyor, dar be ortamını finans etmek için dört bir yan dan para topluyordu. Toplanan paraların kaynakları tek tek kesinlikle belli değilse de, karışıklıkların iç ve dış mihraklarca fi nanse edildiği biliniyor (14) Grev yapan kamyon sahiplerinin her birine bir buçuk ay süreyle iki bin escudo ödendiği, ve eğer Amerikan *Time* dergisi muhabirinin anlattıkları doğruysa, halkın çektiği onca sıkıntı ortasında grevcilerin bol et, sebze ve şarapla takviye gördükleri de biliniyor. Orlando Saenz darbeden sonra cunta tarafından Dışişleri Bakanlığına atanan faşist amiral Ismael Huerta'nın ekonomik danışmanı oldu!

Bütün bu faaliyetin belirli bir başka hedefi daha vardı: Allende'nin küçük burjuvaziye açılma taktiğini bozarak Halk Birliğini küçük burjuvaziyle çatıştırmak, bu sayede ordunun meşru hükümete demokratik sadakatini kırmak. Bunun için, denizci ve havacı subaylara kıyasla daha küçük — burjuva kökenli ve demokratik bir yapıya sahip kara ordusu içinde faşist lerin ağır basmasını sağlamak gerekiyordu. O zaman 1970'denberi her darbe teşebbüsüne meşrutiyet adına karşı duran ordu, tümüyle, ülkeyi «kaostan kurtarma» adına Allende'ye cephe almaya ikna edilebilirdi. Bunun da yolu, a) Allende yönetimini küçük burjuvaziyi ezer ve ülkeyi iç savaşa götürür durumda göstermek; ve onun için de, b) küçük burjuvaziyi ayaklandırarak ülkede tam bir iç savaş ve kaos hâli yaratmaktan geçerdi. Orduyla öte denberi sıkı ilişkileri olan Hıristiyan Demokratların Parlamentoda uzlaşmaz tutumları, Yüksek Mahkeme ve Anayasa Mahkemesi gibi «itibarlı» kurumların her fırsatta hükümeti yokuşa sürmeleri, ülkeyi baştanbaşa saran faşist terörizm ve sabotaj hareketleri ve bu arada muhalefetin Allende tarafından ortaya atılan referandum önerisini kabule yanaşmaması hep bu oyunun parçalarıydı.

Oyun başarılı oldu. Dıştan ve içten körüklenen ekonomik krizin siyasî krize dönüşmesi ve demokratik sürecin kilitlenmesiyle, ordu içindeki çoğu Hıristiyan Demokrat eğilimli anayasacı ve meşruiyetçi subaylar da «vatan», «düzen» ve «kutsal mülkiyet hakkı», «ordunun birliği ve bütünlüğü» adına faşist kanada katıldılar. Halk Birliği burjuva demokratik süreçten aldığı yetkiyi sonunadek kullanabilmek için gerekli gerçek bir güvenceye sahip olmadığı sürece bunun önlenmesi imkânsızdı. Gerçi 1970 Eylülündenberi ordunun demokratik kanadı yine ordudan gelen çeşitli darbe teşebbüslerine karşı çıkmış, ağırlığını hep demokratik hükümetten yana koymuştu ama, bu kanadı oluşturan subayların ideolojik yapıları ve sınıfsal tercihlerinin Halk Birliğinin nihaî hedefleri ve fiilî uygulamalarıyla bağdaşır bir yanı yoktur. Birleştikleri tek nokta anayasaya ve demokratik meşruiyete bağlılıktı. Dolayısıyla demokratik süreç bir kere kilitlendikten sonra artık *ordu için* meşruiyet sorunu gündemden çıkmış demekti. Çünkü meşruiyetçi subaylar Halk Birliği hükümetine Halk Birliği hükümeti olduğu için değil, sadece *meşru hükümet* olduğu için sadakat borçluydular. Yani onlar, pro fesyonel askerler olarak, hükümete bağlı olmaktan çok, demokrasiye bağlıydılar; demokrasiye bağlılıklarının da, tek tek istisnalar dışında çoğunluğun ideolojik ya pısının ve sınıf bilincinin belirlediği *sosyal* bir içeriği vardı. Seçimde halktan en çok oyu almış, Başkanlığı Parlamentoca da onaylanmış bir Cumhurbaşkanına karşı dar be teşebbüslerini — o Cumhurbaşkanı sosyalist dahi olsa— önlemek başka şeydi; o sosyalist Cumhurbaşkanının ülkede düzeni kendilerinin ideolojik yapıları ve tercihleri hilâfına —demokratik kuralların dışına çıkmadan da olsa— değiştirme teşebbüsüne sonunadek destek olmak, hem de küçük burjuvaziyi peşine takıp sokağa döken (çoğu meşruiyetçi subayların ka rıları sokaklarda Allende aleyhinde göste rilere katılıyorlardı), emperyalizmin desteğiyle işi iç savaşa kadar götürmeye kararlı azgın bir sağ muhalefete göğüs germe bahasına destek olmak başka şeydi (15). Bir yanda meşruiyetçi eğilimleri ve

burjuva demokrasisine bağlılıkları, öbür yanda burjuva demokrasisine bağlılık adına burjuva toplumunun «Marksist boyunduruk altına sokulması»na âlet olmak, ya da en azından «ülkenin iç savaşa sürüklenmesi»ne göz yummak arasında bir seçme yapma durumunda kalan meşruiyetçi kanat, sonunda sınıfsal ve meslekî içgüdülerine uydu, «ülkeyi kaostan kurtarma» uğruna *burjuvazinin* iç savaş tehdidine boyun eğerek, faşistlerle birlik olmayı seçti.

Orduda tasfiye ve genel yıldırma

Bundan sonra artık işin nereye varacağı belliydi. 9 Ağustosta üç ordu kumandanının katıldığı yeni bir hükümet kuruldu. Fakat yeniden Savunma Bakanlığına getirilen General Carlos Pratts'ın bütün iyi niyetli çabalarına rağmen, ordu içinde «birliği» sağlıyan faşistler artık kesin darbe hazırlığı içindeydiler. 29 Haziran teşebbüsünün sorumlularının emekliye sevk ve cezalandırılma işlevi savsaklanırken, meşruiyetçi tutumlarından ne olsa vazgeçmiyecekleri bilinen namuslu ya da Halk Birliğine yakın ilerici subaylar birer birer harcanmaya başlandı. Ülkede sağcı sabotaj hareketlerinden geçilmezken ordu birlikleri Santiago ve başka yerlerde silâh ve «aşırı solcu» arama bahanesiyle işçi mahallelerinde, fabrikalarda, devlet binalarında, üniversitelerde, sendikaların ve solcu partilerin merkezlerinde geniş ve yoğun bir yıldırma harekâtına giriştiler. Bir yandan da grevi sürdüren kamyon sahiplerine arka çıkarak hükümetin grevi sona erdirme gayretlerini yokuşa sürdüler.

22 Ağustosta Temsilciler Meclisi, sağ partiler ve Hıristiyan Demokrat Partinin oylarıyla, sol koalisyonu yasa dışı ilân eden ve orduyu Parlamento adına hükümete karşı vaziyet almaya çağıran bir önergeyi kabul etti. 21 Ağustos günü evinin önünde gösteri yapan kendi silâh arkadaşları generallerin karıları tarafından ağır hakaretlere uğrayan ve hastalanan Pratts, 23 Ağustosta hem Savunma Bakanlığından, hem Genel Kurmay Başkanlığından ayrıldı. Yerine, baştanberi ikili oynayan bir adam geldi: bir yandan, Amerikan elçisiyle ve Allende'yi her ne bahasına olursa olsun devirmeye ahdetmiş Hıristiyan Demokratların Frei kanadıyla iş pişirilken, öbür yandan o günedek her darbe teşebbüsünün karşısına dikilenler arasında meşruiyet savunucusu rolüne çıkan Pinochet! Ordunun içerden fethi tamamlanmıştı.

24 Ağustosta meşruiyetçi generallerin önde gelenlerinden Santiago askerî okullar kumandanı General Pickering ile Santiago garnizon kumandanı general Sepulvada da ordudan istifa ettiler. 4 Eylül Allende'nin başkanlığa seçilişinin yıldönümüydü. O gün 800 bin kişi Santiago sokaklarında Halk Birliği adına tezahürat yaptı. Ertesi gün on binlerce kadın nümayişçi, Başkan Allende'ye hakaretler yağdırarak «Ya istifa, ya intihar!» çığlıklarıyla sokağa döküldü. 7 Eylül günü Allende, General Pratts'ın yakınları olan ,aralarında Pinochet'nin de bulunduğu bir gurup generali çağırarak onlara, referanduma gitmekten başka çare olmadığını ve bu kararını bir hafta sonra halka açıklayacağını bildirdi.

Cumhurbaşkanının yapacağı konuşmanın tarihi 11 Eylül olarak ilân edilmişti. 8 Eylülde Amerika Birleşik Devletlerinin Santiago'daki Büyük Elçisi Nathaniel Davis uçakla Washington'a giderek Kissinger'le görüştü. 10 Eylülde yine Santiago'daydı. 11 Eylülde, ekonomik ablukanın yarattığı aşırı enflasyonist baskı altında küçük burjuvazinin ve orta sınıfların kaypaklığına oynanarak CIA ajanları, çok — uluslu şirketler ve işbirlikçi burjuvazi tarafından elbirliğiyle sürdürülen faşist anarşi, darbe, sabotaj küçük patron ve serbest meslek grevleri, Parlamentoda ve en yüksek adalet mercilerinde türlü engellemeler ve genel kargaşa ortamında, kesin kararlı ve önceden hazırlıklı darbe planı uygulamaya konuldu. Cumhurbaşkanlığı sarayı havadan bombalanarak Allende hunharca katledildi (16). Sıkıyönetim ve ülkede iç savaş durumu ilân edilerek Parlamento dağıtıldı, bütün solcu partiler ve yayın organları kapatıldı, diğer partilerin siyasi faaliyetlerine belirsiz bir süre için son verildi, işçi sendikaları birliği feshedilerek sendika faaliyeti yasaklandı, Şili'nin dört bir yanında binlerce işçi, Halk

Birliği üyesi, yurtsever subay, er öldürüldü (Şili'deki İsveç Büyük Elçisinin açıkladığına göre on beş bin kişi), binlercesi Halk Birliğinin ve Allende hükümetinin sağ kalan ileri gelenleriyle birlikte hapishanelere, toplama kamplarına, adalara tıkıldı, sokaklarda solcu ve «Marksist» avına çıkıldı. Ülkeyi bütün dünyanın nefretini uyandıran azgın bir terör çarptı (17). Ve yüzyılı aşkın az çok sürekli burjuva demokratik geleneğine rağmen Şili de, birçok diğer Latin Amerika ülkesi gibi, emperyalizmin elulağı faşizmin pençesine düştü.

II

Ne ki hiç bir ülke üç beş generalin iktidar hırsı, ya da üç beş faşist çılgının «vatan kurtarma» vehmi ve hevesi uğruna faşizmin pençesine düşmez. Her faşist darbenin ardında mutlaka, ülkeyi «iç savaş»tan ve «kaos»tan kurtarmanın ötesinde bir numara, bir uluslararası numara yatar. Ve ülke «iç savaş» ve «kaos»tan gayri daha başka şeylerden de «kurtarılır»!

Şili'de de öyle oldu. En başta, Allende yönetiminin ekonomik bağımsızlık ülküsünden ve bu ülküyü gerçekleştirme yolunda atılmış adımlardan «kurtarıldı» Şili. Sözümona toprak reformu ve millileştirmeler hareketini Allende'den önce başlatmış olan Eduardo Ferer tipinde orta sınıf önderlerinin desteklediği, onların ordu içindeki pinokyoları Pinochet'lerin başını çektiği cuntanın ilk yayınladığı kanun gücünde kararnamede, ülkenin «çağımızın dinamiği doğrultusunda ve bir parçası olduğu uluslararası camiadan ayrı düşmeden» gelişmesinden söz ediliyordu.

Gerçekten de cunta başa geçer geçmez yaptığı ilk iş «Marksist Allende» ve taraftarlarını «vatan haini» ve «demokrasi düşmanı», ülkeyi «Marksist boyunduruktan kurtarılmış» ilân edip sosyalist Küba hükümeti ile diplomatik ilişkileri kestikten sonra, ABD ile yakın ve sıcak ilişkiler kurmak oldu! Yabancı sermaye ve şirketlere karşı olumsuz tutumdan vazgeçileceğini, millileştirme ve kamulaştırmaların derhal durdurulacağını, 1971'de millileştirilen Amerikan bakır şirketlerine istedikleri gibi tazminat ödeneceğini ilân etti. Bundan böyle Şili'de iç ve dış ekonomik sorunlar ve ilişkiler tam «karma ekonomici» bir görüşle ele alınacaktı. Böylece cunta, «çağımızın dinamiği»ni hangi doğrultuda gördüğünü ve Şili'yi «parçası olduğu camia»dan ayrı düşmekten alıkoymak için neleri yapmaya hazır olduğunu dosta düşmana ilân ediyordu.

Bir ABD hükümet yetkilisi buna karşılık Şili'de olanları «Amerika'nın bugünedek izlediği siyasetin bir başarısı» olarak niteledi. Dışişleri Bakanlığından bir başka yetkili, iki ülke arasında «bozulan dostluğun yeniden kurulabilmesi için en kestirme yolun bu darbe» olduğunu belirtti. Allende yönetiminin Şili'deki dallarını millileştirdiği Ford, Dow Chemical, Phelps Dodge gibi bazı şirketlerin temsilcileri, Fernando Leniz (18), ve Orlanda Saenz gibi yeni hükümette ekonomik işlerin başına getirilen parababaları (Şili halkının deyişiyle «mumyalar») tarafından darbeden hemen sonra sıcağı sıcağına Şili'ye davet edildiklerinde, «yeni hükümet özel yatırımları garanti ederse Şili'de yeniden hızla faaliyete geçmeye hazır» olduklarını bildirdiler. Bunun ardından, geçen Ekim ayı sonlarında Dünya Bankası, Uluslararası Para Fonu ve Amerikalılararası Kalkınma Bankasının, yeni kredi taleplerini incelemek üzere Şili'ye yüksek seviyede heyetler göndereceklerı açıklandı. Bu arada Washington ilk ağızda 24 milyon dolarlık bir kredi vermeyi kabul etmişti. Aralık ayı içinde Şili Dışişleri Bakanı faşist Amiral Huerta, uluslararası kuruluşlardan gayri Amerika, Kanada, Batı Almanya, İngiltere, Japonya, Arjantin, Brezilya ve Kolombiya'dan «külliyetli miktarda» kredi sağlandığını bildirdi. Ve 12 Aralıkta Amerika Temsilciler Meclisi, Şili'nin 11 Eylülden bu yana Amerika'ya «dost» bir ülke olduğunu belirten konuşmalardan sonra, Şili'ye her yıl verilmekte olan 11 milyon dolar tutarında askerî yardımın kesilmemesini kararlaştırdı (19).

Faşist cunta ABD emperyalizmine ve tüm uluslararası sermaye çevrelerine dostluğunu ispat bâbında onlara olanca «iyi niyet»iyle yeniden kucak açıp işbirliği vaadetmekle de kalmadı. Burjuvazi «vatan»ın «Marksist boyunduruk»tan «kurtarılmış» olmasının sevinciyle bayram ederken (20),

cunta ülkede Halk Birliğinin yöneticilerine ve aktif taraftarlarına — işçi, köylü militanlara, sendikacılara, Halk Birliğinden yana aydınlara, yazar ve sanatçı, tiyatrocu ve sinemacılara, şarkıcılara, gazetecilere, yurtsever mahallî memur, fabrika yöneticisi, subay ve erlere — karşı kurup işlettiği azgın terör makinasının temizlediği alanda gerçekleştirdiği restorasyonla, verdiği sözün eri olduğunu da ispat etti. İlk yayınlanan kanun gücünde kararnamelerin yürürlüğe koyduğu sıkıyönetim ve iç savaş hâli, askerî makamlara ve mahkemelere ordu iç tüzüğüne göre «savaş hâlinde düşman»a karşı kullanılacak geniş ve mutlak yetkiler tanıyordu. Bütün bu yetkiler darbeden önceki her türlü siyasî eylemi de hedef almaktaydı (Üstelik askerî mahkeme kararlarının temyizi söz konusu değildi. Buna Yüksek Mahkeme kendisi karar verdi!) Bu bakımdan «düşman», doğrudan doğruya, Halk Birliğinin başta işçi sınıfı ve yoksul köylüler olmak üzere temsil ettiği ve emperyalizme karşı bağımsızlık dâvasında yanına almaya çalıştığı bütün sınıf ve zümreler, yani geniş halk yığınlarıydı.

Nitekim «düşman»a karşı açılan savaş kanla ve ateşle sürdürülürken, Halk Birliğince kamulaştırılan toprakların büyük kısmı hiç vakit geçirilmeden eski sahiplerine iade edildi. Toprak Reformu Merkezlerinde (sosyalleştirilmiş çiftliklerde) çalışan ücretli köylülerin reformdan önce de aynı topraklarda çalışanlardan gayrisinin, yani topraksız köylünün çoğunluğunun işine son verildi.

Halk Birliğinin devlet denetimi altına aldığı yerli - yabancı özel iş yerleri, fabrikalar, şirketler eski sahiplerine verildi. Allende hükümeti zamanında devletçe yönetilen 262 iş yerinde 138'inin devir işi 5 Şubatta tamamlanmıştı .Bunlar arasında ülkenin başta gelen 11 tekstil fabrikası da bulunuyordu. Cunta ülkedeki 22 ticarî bankada hükümetin sahip olduğu —kimi yerde %80'e kadar varan hisseleri de özel şahıslara devretti. Sadece bakır madenlerinin denetiminin elden çıkarılmayacağı açıklandı.

Bu arada eski sahiplerine iade edilen iş yerlerinde çalışan işçilerin «siyaset» konuşmaları yasaklandı. Bütün ülkede çalışan işçilerin 100-200 bin kadarı siyasî nedenlerden ötürü işten atıldı, ülkede işsizlik oranı %20'yi aştı. İş kanunu ve sosyal sigorta mevzuatı yürürlükten kaldırıldı, günlük çalışma saatleri ücretsiz uzatıldı (bakır madenlerinde günde 8 saatten 12 saate kadar), ücretler donduruldu. Grev yapmak ölüm cezasıyla yasaklanırken, her türlü sendika faaliyeti (sendika seçimleri dahil) askıya alındı. El Teniente bakır madeninde işçiler hâlen silâh namlusu altında çalıştırılıyor. Birşeyden şikayet edecek olsalar yönetim onları askerî birlikleri çağırmakla tehdit ediyor. *Le Monde* gazetesinin 16 Mart 1974 tarihli nüshasında yayınlanan bir habere göre, San - Antonio limanında liman başkanı general kapıya şu ilanı asmış: *«Sabahları saat 7.30' dan geç işbaşı yapan liman işçileri kurşuna dizilecektir!»*

Öte yandan, bütün sol basın yasaklandığı gibi, gerisinin de ağzına kilit vuruldu (21) Üniversiteler askerî işgal altına alındı, bütün ilerici ya da «mülayim» rektörler atılarak yerlerine generaller atandı, profesörlerin «milletin eğitimine burunlarını sokmalarına» bundan böyle müsaade edilmeyeceği ilân edildi. Üniversitelerde temizlik sonucu öğrencilerin %50'si okullarından çıkarıldı. Ve Şili'yi «çağımızın dinamiği doğrultusunda, bir parçası olduğu uluslararası camiadan ayrı düşmeden» geliştirecek yeni bir faşist anayasanın çıkarılması için çalışmalara başlandı.

Bütün bunlar olurken ülkede «ekonomiye rahat nefes aldırma» ve «yeniden sağlığına kavuşmasına» imkân verme gerekçesiyle bütün fiyatlar serbest bırakıldı! Eylül darbesinden sonraki iki ay içerisinde fiyatların 1973 artış hızı %500'ü geçti. 11 Eylülden bir iki ay öncesi ile 1974 başı arasında bir kilo ekmeğin fiyatı 6,4 escudo'dan 134'e; bir kilo şeker 12 escudo'dan 280'e; sütün litresi 3,5 escudo'dan 60 escudo'ya; bir litre zeytin yağı 14.4 escudo'dan 460'a; otobüs biletleri 1,5 escudo'dan 30'a çıktı. Bütün bu zorunlu ihtiyaç maddelerindeki fiyat artışları 20 ilâ 30 kat arasında idi. Oysa aynı dönemde ücretler sadece 5 kat artmıştı. Hâlen ülkede asgarî ücret 18.000 escudo'dur. Bu da bir turistin

orta karar bir otelde dört gece geçirmesine, ya da dört kişinin iyi bir lokantada bir seferde karınlarını doyurmalarına anca yeter. Buna karşılık karaborsa ve istifcilik bir başka biçimde yine revaçta. Satınalma gücünün azalmasından ötürü sürümden kaybeden satıcılar ellerinde biriken ya da kasten biriktirdikleri malı daha az sayıda alıcıya daha pahalı satmayı yeğliyorlar. Mart ayı içinde askerî mahkeme önünde yargılanacağı açıklanan Allende'ci general Bachelet, Santiago'da hapishanede «kalp krizinden» öldü. General Bachelet, Allende yönetimi zamanında karaborsayla mücadele örgütünün başıydı.

Amerikacı, «karma» ekonomici cuntanın «düşman» hedeflerinden biri de, böylece, tüm yoksullarla dar gelirliler oldu. Darbeden önce iki yıl boyunca sürdürülen kasıtlı iç ve dış müdahalelerle rayından çıkarılan ekonomiyi «çağımızın dinamiği doğrultusunda» yeniden yoluna koymanın bahası, cuntanın işini hayli güçleştiren yeni bir ekonomik krizle karşılaşmak bahasına da olsa, yoksul kitlelerin sırtına yıkıldı. Allende döneminde bulduklarını bunuyan orta sınıflar da artan fiyat artışlarının doğurduğu sıkıntıdan bu arada nasiplerini aldılar. Bunun üzerine cuntabaşı Pinochet 28 Ocak'ta «istisnasız» bütün Şililerin «vatanseverliği»ne hitap ederek, 1974'ün *herkes* için sıkıntılı bir yıl olacağını bildirdi. Yoksul kitleler ve Allende zamanını yakında mumla arayacakları anlaşılan tüm orta sınıflar açısından, «Marksist boyunduruk»tan kurtarılmanın bahasına, tabii ki ancak «vatan»ı sevmekle dayanılabilirdi! Nitekim 1973 yazında büyük ölçüde CIA ve ITT dolarları sayesinde sürdürdükleri grevle Allende'nin devrilmesine önayak olan kamyoncuların başı Leon Vilarin, «*Ahali yiyip içip ekmek, süt ve et bir kaç escudo daha pahalandı diye homurdanıyor, ama Şili silâhlı kuvvetleriyle candarmanın onların hayatlarını, fabrikalarını, rızklarını birçoğu kendi hayatını feda ederek çetin bir mücadele sonunda kurtardığını unutuyorlar,*» diyerek «nankörler»e veryansın ediyordu. Linares piskoposu Monsinyör Augusto Salinas efendi de, «*Fedakârlık saati gelmiş çatmıştır. Kimse, Şili'yi hiç ıstırap çekmeden yenibaştan kurabileceğimizi sanmasın!*» diyerek ekmeğin, sütün ve etin birkaç (!) escudo daha pahalanmasından yakınanları, her hâlükârda cuntadan yana olduğunu ima ettiği Hazreti İsa adına ayıplamaktaydı.

Darbe planı uygulanıyor

Artan hoşnutsuzluk karşısında cuntanın işi sıkı tutmak gereğini duyduğu belliydi. Emperyalizmin elulağı görevini lâyıkıyla yerine getirmek için daha zamana ihtiyaç vardı. 19 Şubatta El Teniente'yi ziyaret eden Pinochet «beş yıl içinde ve belki daha da uzun bir süre» Şili'de seçim yapılmıyacağını ilân ederek, «Marsizm tehlikesi devam ettikçe sıkı güvenlik tedbirlerinin (yani faşist terörün) sürdürüleceğini» bildirdi. Onun ardından cuntanın ideologu geçinen General Jorge Gustavo Leigh Guzman, bir gazeteye verdiği beyanatta, «Şililerin yediden yetmişe tümünün kanına işlemiş siyaset virüsünün kökünü kazımak» gerektiğini, cuntanın ülkede «otoriter, âdil ve pederşahî»» bir rejimin yerleşmesine çalıştığını, kendilerinin süresiz olarak iktidarda kalmayı düşünmediklerini ama halk «aksini istemedikçe» iktidarda kalacaklarını ve halkın da zaten onların «süresiz olarak iktidarda kalmalarını istediğini» söyledi! Mart ayı başında da cuntanın Adalet Bakanı, hazırlanmakta olan yeni anayasanın, 11 Eylül darbesinden sonra faaliyetleri askıya alınan bütün partileri *kanun dışı* kılacağını bildirdi. Cuntanın süresiz işbaşında kalmaya kararlı olduğu belliydi ve Candarma Genel Kumandanı Cesar Mendoza gibileri bunu açık açık söylemekten, sol partiler gibi sağ partilerin de süresiz olarak yasaklanacağını, yani ülkenin hepten «siyaset virüsü»nden temizleneceğini ilân etmekten çekinmiyorlardı.

Bütün bunlar, Allende'nin askerî bir darbeyle devrilmesi için ellerinden geleni ardlarına komayan, cuntayı ilk başta canla başla destekledikten sonra akılları başlarına çok geç gelen Hıristiyan Demokratlarla cuntanın arasının açıldığını işbirlikçi burjuvazinin ne yaptıklarını çok iyi bilen temsilcisi Millî Parti ve «Şikago beyin takımı»nca desteklenen cuntanın, uluslararası sermaye ve Şili burjuvazisi a-

dına duruma hâkim olmak için herşeyi gö ze almış olduğunu gösteriyordu.

Cuntanın asıl göze aldığı — Allende yönetimi burjuva demokrasisinin sağladığı bütün imkânlarla dört bir yandan kuşatılıp eli kolu bağlanarak ve sonunda burjuva demokratik meşruiyeti yine sözümona burjuva demokrasisi ve özgürlük adına hi çe sayılarak devrildikten sonra — sırtını ABD emperyalizminin aktif desteğine dayayıp burjuva demokrasisine paydos demekti. Bu da öyle ilk bakışta göründüğü gibi gözünü iktidar hırsı bürümüş dört generalin iktidarda kalmak için başvurduğu basit bir kurnazlık değildi. Doğrudan doğruya, cuntanın korumayı üzerine aldığı çıkarların kaçınılmaz gereği idi. Çünkü Şili'nin somut koşullarında işçi sınıfıyla yoksul köylülerin ve onların yurtsever müttefiklerinin ileri atılımı karşısında burjuva demokrasisi artık Şili burjuvazisiyle onun yabancı ağababalarının işine gelmez olmuştu. Burjuvazisi *ülke çıkarını kendi çıkarlarına ihata etme fırsat ve imkânını tarihen yitirmiş, dolayısıyla yerli sermayesi uluslararası sermaye ile içiçe* girerek halkını *kendi adına* değil, doğrudan doğruya uluslararası sermaye adına ve onunla birlikte sömürmekten başka çaresi kalmamış ufak ve ekonomik bakımdan az gelişmiş bir ülkede burjuva demokrasisi artık burjuva çıkarlarının teminatı olmaktan çıkmıştı. Burjuva demokrasisinin Şili'de diğer Lâtin Amerika ülkelerinin tersine hayli uzun ve köklü bir geçmişi olmasının da bunda rolü vardı. Bu bakımdan hedef, gerçekte, burjuva demokrasisini «Marksist boyunduruk»tan kurtarmak değil, *burjuva çıkarlarını burjuva demokrasisi tehlikesinden* kurtarmaktı. Bu durumda küçük burjuva politikacılar «Marksist boyunduruk»tan kurtarılmasına yardım ettikleri «vatan»ın sıcak güneşinde kendilerine de yer verilmesi için istedikleri kadar çırpınsınlar ,onlara verilecek tek şey koskocaman bir nanikti! Nitekim cunta nın daha uzun süre başta kalacağını, ülkede seçim filân yapılmıyacağını, bütün partilerin anayasaca yasaklanacağını ilân etmekle generallerin yaptığı da bundan başka birşey değildi. Küçük burjuva siyasetçiler de, tıpkı temsil ettikleri küçük bur juva bencil çıkarlar gibi, Allende ve Halk Birliği için kazdıkları kuyuya onunla birlikte düştüler.

16 Martta Lâtin Amerika kıtası çapında bir «anti - Marksist» blok oluşturma niyetiyle gittiği Brezilya başkentinde bir basın konferansında konuşan cuntabaşı bir ara Şili halkının «mutluluğa ve özgürlüğe» yeniden kavuştuğunu söyleyince, kendisine sayısız Şili yurtdaşı öldürülmüş ya da hapse tıkılmışken, partiler, sendikalar, seçimler yasaklanmışken hangi öz gürlüğün sözünü ettiği sorulduğunda şu cevabı verdi: ferdî özgürlüklerle kolektif özgürlükler arasında bir ayrım yapılmak gerekti. Şili'de ferdî özgürlükler cunta başa geçtiğinden beri yeniden ihdas edilmişti!

Bu cevaptan da anlaşıldığı gibi, özgür lük denince cuntabaşının anladığı ve ülkesinde yeniden ihdas etmiş olmaktan gurur ve şeref duyduğu bir tek özgürlük vardı: mülkiyet özgürlüğü. O da somut koşullarda, fiilen, uluslararası sermayenin ve işbirlikçi Şili burjuvazisinin tüm Şili halkını Sultaları altına aldıp yeraltı kay naklarına el koyarak, sanayiini ve dış ticaretini kendi çıkarları doğrultusunda çarpıtarak, insan kaynaklarını diledikleri gibi harcayarak iliklerine kadar sömürme özgürlüğünden başka birşey değildi. Bu bakımdan cuntabaşının ferdî özgürlüklerle kolektif özgürlükler (yani kendi tanımına göre bütün Şili halkından zorla esirgenen demokratik hak ve özgürlükler) arasında yaptığı ayırım, kapitalizmin emperyalizm aşaması yönünde geçirdiği evrim sonucunda bugün faşizmin her türlüsünün gizlisinin de açığının da— doğrudan doğruya özel mülkiyetle gerçek demokrasi (yani kitlelerin gerçek çıkarları) arasındaki kesin bağdaşmazlıktan doğduğunun açık itirafıydı. Cuntabaşı şecaat arzederken sirkatin söylemekten *çekinmiyordu*. Belli ki dostunu düşmanından ayırd etmesini her zaman çok iyi bilen uluslararası finans kapital, Şili'de kendine umduğundan da yakın gözükara «dostlar» bulmuştu!

Dostların bunca «iyi niyet»li yakınlığına yine yakınlık ve anlayışla karşılık verilmekte gecikilmedi.

Siyasete paydos

11 Eylülde Başkan Allende'yi öldürerek başa geçer geçmez Amerikan bakır şirketlerine tazminat ödemeye hazır olduğunu ilan eden ve derhal onlarla görüşmeye oturan cunta, Şili'nin alacaklısı ülkelerden oluşan Paris Kulübü'nün 23 Şubatta yaptığı toplantıda, başta Kennecott şirketi olmak üzere millileştirilen bütün Amerikan bakır şirketlerine istedikleri tazminatı ödeyeceğini alacaklı ülkelere resmen taahhüt etti. Şili'nin dış borçlarının (4,5 milyar dolar) yarısı Amerika, Batı Almanya, İngiltere ve Fıransa'dan alınmıştı. Bu ülkeler cuntayla bir prensip anlaşması imzalamakta bir sakınca görmediler. Hollanda, İsveç, İsviçre ise Şili'de 11 Eylüldenberi olanları öne sürerek böyle bir anlaşmayı imzalamaya yanaşmadılar.

23 Martta Şili Resmi Gazetesinde bir kararname yayınlandı: buna göre cunta, Andina bakır madeni için Amerikan Cerro Corporation şirketine 19 milyon dolar tazminat ödeyecekti. Bu paranın % 30'u 16 Haziran 1971'den itibaren geçerli olmak üzere yılda % 16 faiz tutarıyla birlikte 1974 Aralık ayı sonundan önce ödenmiş olacaktı. Geri kalan %70'i ise her yıl üzerine % 7 faiz eklenerek 1.020 789 dolarlık parçalar hâlinde ödenecekti. Bundan başka, geçen Aralık ayında Şili ile ABD hükümeti arasında 12 milyon dolarlık bir ödemeyi öngören bir ikili anlaşma imzalanmıştı.

Paris Kulübü üyesi ülkeler 25 Martta ikinci kez cuntanın temsilcileriyle bir masaya oturdular. Bu arada cunta, Uluslararası Para Fonu'nun çeşitli «tavsiye»lerine uyacağına söz vererek Fon'dan dış borçlarının konsolidasyonu lehinde fetva almıştı. 11 Eylülden bu yana olup bitenlerden sonra Şili'nin arzettiği «malî risk»in *azaldığını* ileri süren ABD, İngiltere, Fransa ve Batı Almanya'nın kararlı tutumu üzerine diğer ülkeler de konsolidasyona razı oldular. Şili'nin borçlarının 1973 ve 74 yıllarında ödenmesi gereken bölümünün %80'i (760 milyon dolar) 1 Ocak 1977'den itibaren ödenmeye başlayacaktı. Buna ilâveten cuntaya Ulaslararası Para Fonu tarafından 90 milyon dolar kredi açılacaktı. Buna karşılık cunta UPF'nin önerdiği «ekonomik ve malî program»a uymayı taahhüt ediyordu. Külüp üyelerinden bazılarının cuntanın faşist uygulamalarından ötürü duydukları tereddütleri gidermek için kodaman ülkeler, para ile siyasetin birbirine karıştırılmaması gerektiğini, Şili zaten borç ödemeyi fiilen kesmiş bulunduğuna göre esas sorunun en iyi şartlarla paraları geri alabilmek olduğunu belirttiler. Aynı gün Paris'te Bastille Alanında bu anlaşmayı protesto etmek için düzenlenen bir gösteri, daha sonra başka bir yerde motorize candarma kuvvetleri tarafından dağıtıldı.

Alende yönetiminin ekonomik bağımsızlığı gerçekleştirmenin teorik ve pratik bir veçhesi olarak üzerinde onca ısrarla durduğu ve taviz vermekten kaçındığı tazminat sorunu böylece halledilir ve bir yandan da «düşman»a karşı açılan «savaş hâli» sırasında Şili ekonomisinin «liberalizasyonu» sağlanırken, cunta yakın dostluğun bir başka nişanesini daha gösteriyor, yabancı sermayeye kapıları ardına kadar açıyordu.

Mart ayı başında Şili Merkez Bankası dışarıya kapital ve kâr transferi konusun da yabancı şirketlere yeni kolaylıklar tanıdı. Ayrıca cunta sözünü tutarak İMB, Xexaco, Texaco, Ingersol, Dow Chemical gibi çok - uluslu şirketlerin millîleştirilme durumlarına son verdi. Buna ek olarak bankalar da «özelleştirilince» Şili'ye dışardan yağmur gibi yabancı sermaye yağmaya başladı: 1970'den sonra Şili'yi «en büyük risk alanı» içinde alan Kuzey Amerika özel bankalarından kısa vâdeli 150 milyon dolar. Kanada, Arjantin ve Brezilya'dan yine kısa vâdeyle 300 milyon dolar. Finlandiya, Belçika, Batı Almanya, Fransa ve Brezilya bankalarından, bakır rafinerilerinin yenilenmesi ve maden taşıyıcı kamyonlarla sair techizat satın alınmasında kullanılmak üzere, 140 milyon dolar. 1973 yazında Allende hükümetinin buğday satın almak için istediği acil krediyi ondan esirgeyen ABD hükümetinden cuntaya buğday ve mısır kredisi: 50 milyon dolar. Ayrıca UPF'nin açtığı 90 milyon dolarlık krediden sonra Amerikalılararası Kalkınma

Bankası da şu sıralarda yeni bir programı onaylama çalışmalarını sürdürüyor. Japon Ataka ve Mitşubişi şirketleri Santa Clara demir madenlerini işletmek için 55 milyon dolarlık bir yatırım hazırlığı içindeler. Yine Japon sermayesi Avusturalya boksitinden Şili'de aliminyum çıkaracak bir fabrika ve ayrıca bir selüloz fabrikası işleriyle de şimdiden ilgileniyor.

Hiç şüphe yok ki bütün bunlar sadece bir başlangıçtır. Herkesten önce davranan Japonya'yı çok geçmeden Avrupa sanayiinin izleyeceği, çok-uluslu Amerikan şirketlerinin şimdi sağlam teminatı bağlanan yatırımlarını daha da arttıracakları, Dünya Bankası ve UPF gibi finans mihraklarının çeşitli «taahhütler» karşılığında daha birçok proje ve programı fazla vakit geçirmeden «okey» leyecekleri muhakkaktır. Paris Kulübü de kimbilir daha nice eski ve yeni borcu «business is business-iş iştir!» diyerekten tefeci faizine bağlayıp erteleyecektir. Halk Birliği yönetimindeki ilerici ve çağdaş Şili'yi yürürlükte olan bütün demokratik hak ve özgürlükleri, faal muhalefet partileri, özgür basını, hükümete kafa tutan mahkemeleriyle «aşırı riskli» bulan uluslararası sermaye, 1971 sonbaharıyla 1973 sonbaharı arasında ülkeyi içine sürüklediği kaostan kendisine tam bir sermaye cenneti yaratmış, metropol başkentlerinin bekleme odlarında cirit atan Şikago bebelerinin medarı iftiharı beli tabancalı Pinokyolar Cumhuriyetinde, ezelebed aradığı ve bulmadan hiç yapamıyacağı gerici «dost» ortamı bulmuştur.

Dip Notları:

(1) ITT dünyanın en büyük şirketleri listesinde on yedinci sırada gelir. Dünyanın 70 ülkesinde 1000 şirketi kontrol eder. Çalıştırdığı insan sayısı 420 000'i aşkındır. Yıllık cirosu 8,5 milyon doları bulur. Adı telefon şirketidir ama, arada Jambon dahi imal eder; sigortacılıktan otelciliğe, konut inşaatından mektupla üniversite öğretimine kadar her işe bulaşır. Bir özelliği de el attığı ülkelerin hepsinde ileri gelen tanınmış siyaset adamlarına ve yöneticilere iş vermesidir. 1923'ten bu yana: İspanya diktatörü Prima de Rivera'nın oğlu; İspanya'nın en soylu ailesinin başı Alba Dükü; Hitler'den alınan özel tavsiye ile SS Generali Schroeder; İngiltere Başbakanı Mac Millan'ın yakını Amiral Stone; Belçika Başbakanı, Dışişleri Bakanı, Avrupa Konseyi Assemblesi Başkanı, NATO Genel Sekreteri Paul-Henri Spaak; yine NATO Genel Sekreteri Norveçli Trygve Lee; İngiltere'nin eski Washington Büyük Elçilerinden ve Dışişleri Bakanlığı genel müdürlerinden Lord Caccia, Fransız siyaset adamı, Demokratik Merkez Partisi Başkanı, De Gaulle'ün yaverlerinden Pierre Abelin; eski Dünya Bankası Müdürü Eugene Black; eski CIA Başkanı McCone, vs... hep ITT'de çalışmışlar ya da hâlâ çalışmaktadırlar.

(2) Bunların en azılısı 1970 yılında sanayiciler ve işadamları tarafından kurulan Patria et Libertad (Vatan ve Hürriyet) Partisiydi. Kurucular Allende başa geçince Şili'den kaçarak faşist Brezilya cuntasıyla sıkı ilişkiler içine girdiler. Partinin adı 70'den sonraki birçok darbe teşebbüsüne ve 72-73'ün hemen bütün tahrik ve sabotaj hareketlerine karıştı. İleri gelen yöneticilerinden avukat Mironda Carrington Amerikan gizli istihbaratının mutemet adamlarındandı.

(3) Allende Cumhurbaşkanı olmadan önce ve sonra ona karşı en sert muhalefeti sürdüren gazete, yine sağ partilerden Milli Parti'ye yakındığı bilinen aşırı tutucu El Mercurio *idi. Şili'nin en büyük basın tröstüne ait olan ve her gün birkaç* şehirde birden yayınlanan bu gazetenin sahibi Augustin Edwards adında bir zattır. Bu Augustin Edwards hem Koka-Kola şirketinin Şili şubesinin müdürüdür, hem de Şili'de Amerikan Rokfeller gurubunun kontrol ettiği diğer bazı şirketlerin sahipleri arasındadır. Augustin Edwards, Allende Başkan olduktan sonra Şili'den ayrılıp Miami'ye yerleşti ve ABD hükümetiyle sıkı ilişkiler kurdu. Darbeden sonra ülkede bütün gazeteler yasaklanır, solcu gazetelerin mimlenmiş yazarları öl*dürülür ya da hapse atılırken yalnız gerici El Mercurio'nun daha ilk günden çıkmasına izin verildi. Üstelik tröstün genel yönetmeni Fernando Leniz, Hıristiyan Demokratların sağ kanat önderi eski başkan Lduardo Frei'nin tavsiyesi üzerine, cuntanın ekonomi bakanlığına atandı!*

(4) Geçen Ekim ayında Amerikan Temsilciler Meclisi alt komisyonunda ifade veren CIA yetkilileri, Şili'de karıştırdıkları türlü marifet arasında, Allende düşmanı basına 1970 yılı içerisinde 400.000 dolar harcandığını ve bütün partilere CIA ajanlarının sızdığını açıkladılar.

(5) Halk birliği başa geçmeden önce ABD merkezli holdinglerin Şili'de değeri 1 milyar doları aşan yatırımları vardı. Bunlardan yılda 500 milyon dolar kâr sağlanıyordu. Kimya sanayiinin %80'i; metal sanayiinin %50'si; gıda sanayiinin %43'ü; orman ürünleri sanayiinin %17'si yabacı şirketlerin elindeydi. En önemlisi; bakır üretimi %90 oranında büyük Amerikan şirketlerinin (Anaconda, Kennecott) denetimi altındaydı.

(6) Bakırın dünya ekonomisindeki önemi gün geçtikçe artıyor. Bugün elektronik sanayiinde %37, elektirik sanayiinde %20, elektrikli âletler sanayiinde %34 oranında bakır cevheri üretimi 5,5 milyon tonu aşmıştı. Dünya yıllık bakır üretiminin üçte birini Şili, Zaire ve Zambia sağlar. ABD dünyanın en büyük bakır üreticisi ülkedir; bununla birlikte gelişmiş sanayi ülkesi olarak bakıra ihtiyacı ürettiğinin çok üstündedir. Ucuz ve güvenilir bakır kaynaklarına, bu arada Şili bakırına duyduğu yakın ilgi burdan ileri geliyor. Hele 1972 yılına kadar dünya bakır kaynaklarının %80'inin Batı blokunun denetimi altında olduğu ve %78'inin de yine Batılılarca tüketildiği, oysa 1972'den sonra Batılılarca denetlenebilen bakır kaynaklarının %40'a düştüğü, gerisinin komünist ya da ilerici rejimlerin elinde olduğu gözönünde tutulursa bu ilginin nedenleri daha da iyi anlaşılır. (Bak. Afriyul Asie *Dergisi, 1 Ağustos — 14 Ekim 73).*

(7) Oysa Amerikan şirketlerinin Şili'den yıllar yılı ucuza kaldırdıkları bakırın değeri istedikleri tazminatı fersah fersah aşıyordu. Amerikan Anaconda ve Kennecott şirketlerinin 1955-70 arasında ortalama kâr oranı %25-40 arasındaydı. Buna karşılık aynı dönemde Amerika ve Kanada'da bakır işletmelerinin ortalama kârı hiç bir zaman %10'u geçmiş değildi. Şili hükümetinin çıkardığı bir hesaba göre asıl Anaconda 78 milyon dolar, Kennecott da 310 milyon dolar Şili'ye borçluydular.

(8) Le Monde. 7. *Aralık 1973.*

(9) Santiago'daki Amerikan Büyük Elçisi Nathaniel Davis, 1972 de Washington'a gönderdiği bir raporda, bir askeri müdahalenin «herkes tarafından istenir» hale geldiğini, ülkede «hoşnutsuzluğun o kadar yaygın» olduğunu bildiriyordu.

(10) 1970-73 yılları arasında, nüfusun %50'sini oluşturan yoksul tabakaların milli gelirden aldıkları pay %16,5'den %17,6'ya çıktı; orta sınıfın ,nüfusun %45'i)

geliri %53'9'dan %57,7'ye ulaştı; toplam nüfusun %5'ini geçmeyen zenginlerin payı ise %30'dan %24,7'ye indi.

(11) Le Monde. *13 Eylül 1973.* Afrique Asie *dergisi. 1 Ağustos — 14 Ekim 1973.*

(12) 15 Haziran günü Yüksek Mahkeme, halkı açıktan açığa hükümeti, devirmeye çağıran bir özel radyo istasyonunun yayınlarını altı gün süreyle yasakladığı için bir bakanı «suçlu» ilân etti. 7 Ağustosta, donanma erlerini isyana kışkırttıkları iddiasıyla Sosyalist Parti ve MAPU'nun genel sekreterlerinin yasama dokunulmazlıklarının kaldırılması istendi.

(14) Sözü geçen İsviçre bankaları ve Arjantin iş çevreleri sonradan Saenz'in taleplerinin reddedildiğini *belirttiler. CIA başkanı Colby ise Temsilciler Meclisi komisyonunda, kamyoncular grevini kendilerinin* doğrudan doğruya *finanese etmediklerini söyledi. Colby'nin Brezilya'da faaliyet gösteren çok-uluslu Amerikan şirketlerinin Şili krizinde oynadıkları role dair sorulan sorulara cevap vermeyi reddetmiş olması da bir o kadar anlamlıdır. Oysa Brezilya cuntasının Vatan ve Hürriyet Partisiyle yakın ve doğrudan ilişkisi açıkça biliniyor. Brezilya daha önce Bolivya'da da sağcı güçlere para ve silâh, vererek işçi sınıfınca desteklenen ilerici hükümetin devrilmesine yardım etmişti.*

(15) Şili ordusunun Halk Birliği döneminde Amerikan ordusuyla ilişkisini kesmediğini de gözden uzak tutmamak gerekir. Bak: Sayfa 13 dipnot 16.

(16) 14 Aralık tarihli Le Monde *gazetesinde çıkan bir habere göre Amerikan hava ordusuna ait bir uçak, darbe günü, Şili silâhlı kuvvetlerinin çeşitli birlikleri arasında radyo irtibatını sağlamakla görevliydi. Özel casusluk techizatıyla donatılmış olan uçağın pilotunun elinde, gerektiğinde iniş yapabileceği Şili hava alanlarının bir listesi vardı.*

(17) Şili'de faşist terör darbeden dört ay sonra hâlâ olanca vahşetiyle devam ediyor. Ele geçmemiş yüzlerce Halk Birliği yöneticisi ve sosyalist siyaset adamının tek sığınakları hâlâ Santiago'daki yabancı elçiliklerdir. Öteyandan Allende taraftarları ülke içinde şimdi eskisinden de daha sistemli bir biçimde kovalanmakta, yakalanmakta ve işkence altında kovuşturulmaktadır. Kırsal alanlarda köylüler sık sık sokağa çıkma yasağına uymadıkları bahanesiyle öldürülmektedir. Çok kere askeri mahkemelerin verdiği cezalar üst kumandanlarca yeterli görülmemekte, hapis cezasına mahkûm olanlar sonradan idam edilmektedir. Meselâ La Serena şehrinde, bir gurup Halk Birliği militanı mahkemece iki ay hapse mahkûm edilmişken sonradan idamlarına karar çıkartılmış, bu hükmü infaz etmeyi reddeden idam mangası da onlarla birlikte öldürülmüştür.

(18) Bu Fernando Leniz cuntanın ekonomik işler başdanışmanı olmadan önce sağcı El Mercurio *basın tröstünün genel müdürü olmaktan gayri çeşitli ticaret ve sanayi şirketlerinin yönetim kurulu üyesiydi. Allende Bakan olduğu sırada tam 133 yerli ve yabancı teşebbüsle ilişkisi vardı ve ekonomi alanındaki «deha»sını, tıpkı Orlando Saenz gibi, Şikago'da gördüğü eğitime borçluydu!*

(19) Allende Başkan olduktan sonra da ordu çevreleri, özellikle denizciler ve havacılar Amerikan askeri çevreleriyle eski ilişkilerini sürdürmüş, hattâ daha da sıkılaştırmışlardı. (Le Monde. *2. Kasım 1973). Öte yandan ABD hükümeti 73 Temmuz ayının başında Şili hava kuvvetlerine F—5 E avcı uçakları verdiği halde, Allende yönetiminin ülkeye 300.000 ton buğday ithalini mümkün kılacak bir kredi talebini darbeden bir hafta önce geri çevirmişti.* (Le Monde. *21 Aralık 1973).*

(20) Yüksek klise makamları her yerde olduğu gibi Şili'de de genellikle cun-

tayı desteklediler. Bunlardan Chillan piskoposu Eladio Vicuna, geçen Aralık ayında, Şili'de «siyaset gürültüsü»ne son verdiği için cuntaya açıkça teşekkür etti, bunun ülke için «büyük bir nimet» olduğunu söyledi. Valpraiso başpiskoposu Monsinyör Emilio Tagle Covarrubias da, Mercurio gazetesinde yayınladığı dehşetengiz bir makalede Şili ordusunu göklere çıkararak, Şili'nin «özgür» ve «egemen» bir ülke olarak ayakta kalmasını cuntaya borçlu olduğunu ileri sürdü. «Ülke bir parça kan kaybetti ama», diyordu yazısında piskopos efendi, «zaten ölmeye mahkûm bir hastaydı, hünerli bir ameliyatla kurtarıldı.»

(21) Cuntaya bakılırsa Şili'de sansür yok, ama hiç bir haber resmen teyid edilmeden yayınlanamaz; hükümet kendi aleyhinde saydığı haberlerin çıkmasını yasaklayabilir. Yayınlanan bir genelgeye göre «Marksizm yanlısı ajansların ve sair yabancı haber kaynaklarının Şili'yi ve hükümetini ilgilendiren polemik konus uha-
yabancı haber kaynaklarının Şili'yi ve hükümetini ilgilendiren polemik konusu halıklar kullanamazlar. Özellikle, ülke dışına kaçan Sosyalist Parti genel sekreteri Carlos Altamirano ile Eylül darbesinden sonra Santiago stadyomunda hunharca öldürülen sosyalist şarkıcı Victor Jara ve «eski rejimin diğer ileri gelenleri» hakkında hiç bir haber yayınlanamaz. Öte yandan «Sansürsüz basın»da bu yasak rejimi sürerken, «eski rejimin ileri gelenleri»nden hapishanelerde ve toplama kamplarında çektikleri işkenceler sonunda ölenlerin sayısı gittikçe artmaktadır.

ilke 10 LİRA
AYLIK İNCELEME YORUM BELGE DERGİSİ